UIT HET VERLEDEN
VAN DE R.U.G.

Redactie : K. DE CLERCK Nr. 21

DE RIJKSUNIVERSITEIT GENT TIJDENS DE BEZETTING 1940-44

LEVEN MET DE VIJAND

door

Dirk MARTIN

Gent
ARCHIEF R.U.G.
Onderbergen 1
1985

UIT HET VERLEDEN
VAN DE R.U.G.

Redactie : K. DE CLERCK Nr. 21

DE RIJKSUNIVERSITEIT GENT TIJDENS DE BEZETTING 1940-44

LEVEN MET DE VIJAND

door

Dirk MARTIN

Gent
ARCHIEF R.U.G.
Onderbergen 1
1985

De auteur

Dirk Martin, licentiaat geschiedenis, was aspirant N.F.W.O. en is sinds 1979 werkzaam op het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Tot nog toe publiceerde hij een vijftiental wetenschappelijke artikels en bijdragen. Hij bereidt thans een doctorsproefschrift voor over het gemeentelijke politieke personeel in het interbellum.

Deze publikatie is tot stand gekomen in samenwerking met het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog

D/1985/2467/5

I N H O U D

WOORD VOORAF VII

BIBLIOGRAFIE VIII

LIJST DER AFKORTINGEN XVI

I. BELGIË OVERROMPELD

A. DE INVASIE 1

B. DE EERSTE WEKEN VAN DE BEZETTING 2

C. ONDERTUSSEN IN FRANKRIJK 5

D. DE CAMPAGNE TEGEN DE "POSTVERLATERS" EN DE CONSECRATIE VAN DE HERVATTING

1. De postverlaters 6

2. De hervatting 10

II. HET EERSTE ACADEMIEJAAR TIJDENS DE BEZETTING

A. HET BELEID : HET DEPARTEMENT TE BRUSSEL, DE MILITÄRVERWALTUNG EN DE ACADEMISCHE AUTORITEITEN

1. De afwikkeling van het probleem der "postverlaters" ... 14

2. Nieuwe benoemingen 16

3. De gastprofessoren 19

4. Verdere gebeurtenissen 23

5. Het eerste verzet : "innerlijke emigratie" ? 25

6. De nieuwe orde in de universiteit : collaboratie ? . 27

B. DE STUDENTEN

1. Ontstaan en eerste werkingsmaanden van het "Gentsch Studentenverbond" 30

2. De eerste moeilijkheden 34

3. Het "Dietsch Studentenkongres" en daarna 38

C. BESLUIT 43

III. HET TWEEDE ACADEMIEJAAR

A. HET BELEID

1. De gastprofessoren 45

2. Verdere gebeurtenissen op het niveau van het rectoraat 47

3. De professoren 49

4. Het verzet organiseert zich 52

B. DE STUDENTEN

1. Het Gentsch Studentenverbond en de zaak der faculteitskringen 54
2. Het studentenverzet : de tweede fase 60

C. BESLUIT 63

IV. HET DERDE ACADEMIEJAAR

A. DE VERPLICHTE TEWERKSTELLING EN DE R.U.G.

1. Proloog 64
2. Ook de studenten opgeëist 65
3. De uitbarsting 67
4. De eerstejaars voor de beslissing 70
5. Geen confrontatie te Gent 72
6. Besluit 74

B. ANDERE PROBLEMEN

1. De gastprofessoren 76
2. Rector en professoren 79
3. De collaboratie 81
4. Het verzet 86

C. DE STUDENTEN

1. De verzwakking van het G.S.V. 90
2. De studenten van de "andere" kant.
   a) Het begin van het academisch jaar : actie ! 98
   b) Het einde van de "opstandige" faculteitskringen . 99
   c) Tijdelijke kalmte, de maartse uitbarsting, en daarna 101

D. BESLUIT 105

V. HET LAATSTE ACADEMIEJAAR

A. HET BELEID

1. Het verdere verloop van de verplichte tewerkstelling .. 108
2. De gastprofessoren 112
3. Rector en O.P. in de branding
   a) Geen nieuwe rector 115
   b) Verdere gebeurtenissen 116
4. De "activistische" professoren
   a) Collaboratie 118
   b) Het verzet 120

B. DE STUDENTEN

1. Het einde van de "vernieuwingsgezinde" studentenorganisaties 123
2. Het studentenverzet 126

C. BESLUIT 129

VI. EPURATIE EN HERVATTING

A. DE UNIVERSITAIRE EPURATIE

1. De voorlopige maatregelen 131
2. Het officiële onderzoek 133
3. De resultaten
   a) Professoren 138
   b) Studenten 138
   c) Evaluatie 139

B. DE EINDREKENING LANGS DE KANT VAN HET VERZET

1. De professoren 140
2. De studenten 141

C. DE UNIVERSITAIRE HERVATTING

1. De eerste weken 142
2. Het nieuwe academiejaar 143
3. De bezetting als rhetoriek 145
4. Naspel : de "zwarten" in de tegenaanval 148

D. CONCLUSIE 150

VII. ALGEMEEN BESLUIT

A. EEN OVERZICHT 151
B. EVALUATIE 155

BIJLAGEN 158

Bijlage 1 159
Bijlage 2 163
Bijlage 3 164
Bijlage 4 172

WOORD VOORAF

Reeds meer dan één publikatie werd gewijd aan de Belgische universiteiten tijdens de tweede wereldoorlog. Daarbij kwam vooral de U.L.B. in de schijnwerpers, in mindere mate de K.U.L./U.C.L. en de U.E.L. Over de Rijksuniversiteit Gent, toen de enige "Vlaamse" universiteit van het land, werd echter zeer weinig gepubliceerd. Onder impuls van het Wetenschappelijk Comité van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, met name de h. André Alers, en de directeur van het Centrum, dr. J. Van welkenhuyzen, werd dan ook deze eerste poging ondernomen om een grondige studie te wijden aan de R.U.G. tijdens de nazi-bezetting.

Door de materiële samenwerking met het Archief van de R.U.G., geleid door prof. K. De Clerck, en de kostbare hulp er ons verstrekt door mevr. A.-M. Simon, kunnen we voor deze studie echt van een "co-produktie" Archief-Navorsingscentrum gewagen.

Naar voornoemde personen gaat dan ook onze grootste dank. In het bijzonder danken wij André Alers die ons steeds met raad en daad bijstond en actieve medewerking verleende aan het interviewen van enkele getuigen van de gebeurtenissen. Ook naar degenen die ons welwillend te woord stonden, gaat onze dank. En dat zijn de hh. H. Bekaert, H. Corijn, L. De Coninck (1), W. Dekeyser (1), A. De Paepe, V. Evrard, A. Hacquaert (1), K. Poma, A. Tavernier, R. Van Den Abeele, R. Vanden Broeck (1) en Van Hille.

Tenslotte danken wij mevr. L. Maes van het Navorsingscentrum, die de getikte versie van deze studie klaarstoomde.

Dirk MARTIN

---

(1) Collectief interview afgenomen door J. Vanwelkenhuyzen en A. Alers.

BIBLIOGRAFIE

I. ONUITGEGEVEN BRONNEN

1. ARCHIEF R.U.G.

- 4 A 2/4
  Briefwisseling rectoraat
  1939-1940
  * Algemene onderrichtingen
  * Academieraad
  * O.P./schorsing
  * Oorlogsomstandigheden - algemeen
    - maatregelen tegen O.P. die het land verlieten

- 4 A 2/5
  Oorlogsarchief
  Doos 1 - Onderzoekscommissie i.v.m. hervatting der werkzaamheden 1940
  Doos 2 - Verklaringen niet van Joodse afkomst te zijn / Joodse studenten
  Doos 3 - Algemene oorlogsomstandigheden
  Algemeen en circulaires
  Briefwisseling bezettende overheid
  Doos 4 - Algemene oorlogsomstandigheden : krijgsgevangenen; geschorsten 1914-18
  Doos 5 - Arbeidsdienst, Werbestelle, Boerenwacht 1943-44
  Doos 6 - Zuiveringscommissie O.P.
  Doos 7 - Zuiveringscommissie W.P./A.T.P.
  Doos 8,9,10 - Zuiveringscommissie Studenten
  Doos 11 - Farde overleden studenten / Dossier Weerstand / nota's
  Doos 12 - Algemeen. Schorsing en herinschrijving studenten; herroeping schorsing - herziening geldelijke rechten O.P.

- 4 A 2/6
  Briefwisseling rectoraat
  110.10 Verkiezing van de rector
  231.10 Tuchtstraffen studenten enz.
  239.10 Studentenverenigingen, B.R.U.G. 1940-45
  254.20 Duitse-Italiaanse gastprofessoren en Belgische profs in Duitsland 1940-43
  262.10 Congressen enz., 1940-49
  266.10 Ter inzage enz.
  27.10 Professoren, 1941-58
  279.10 Opvolgingen, 1940-45
  28.10 Wetenschappelijk personeel. Incidenten, 1940-45

- 6 A 2/2
  Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
  Dekanaat-briefwisseling

- 3 C 1/2
  Archief van de Beheerder-inspecteur
  bundel 122

- Studentenarchief
  Vlaamse Geschiedkundige Kring V.G.K.
  1940-41, 1941-42

- Schenking prof. Van Pottelbergh

- Notulen
  * Notulen Academieraad
  * Notulen College van Assessoren I, 1940-44
  * Register faculteitszittingen Letteren en Wijsbegeerte 1940-45 (berust in de faculteit)

2. NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

- Bezet België - diverse instellingen
  2 B 5 Secrétaires Généraux. Procès verbaux des séances. 1940-44

- De Belgen te Londen
  LH Fonds Inbel
  * Zender Brussel, uittr. beluistering 1942-44
  * Communiqués 1940-44

- Militärbefehlshaber in Belgien
  * MO 8 O.F.K. 570 (Gent), Tätigkeitsberichte 1940-41
  * MS 15 Sipo/S.D. Belgien. Geheim ! Meldungen 1943-44
  * MV 4 Propaganda-Abteilung Belgien Gruppe Presse (vlugschriften)
  * MV 10&13 Militärverwaltung. Tätigkeitsberichte, Bericht 1. Jahr en Abschlussbericht
  * MV 14 Kommissar für die U.L.B.
  * T 501, R 108 Geheime Feldpolizei. Berichte über die Lage... 1942 (Microfilm)

- Verzetsbewegingen
  II R I
  U.N.P.C., Dossier Rassemblement National de la Jeunesse (R.N.J.).

- Inlichtings- en actiediensten
  I S I
  Archives Zéro
  * 040. Dr. Frans Daels
  * 078. Note sur les universités de Gand et de Louvain

- Collecties
  W 3 (Cl. III-1)
  Coll. An 40
  Note pour m. Orban, professeur à l'Université de Gand
  29/X/1940

- Persoonlijke papieren
  * PD 40 (24-25) Archief De Vleeschauwer.
  Nota's S.E.R.A., Section politique
  1944
  * PL 1 Papiers Lejeune
  155. "De Gentsche Universiteit gedurende de Duitsche bezetting" (Van Werveke)
  * PL 10 Papiers Loslever
  "Etudiants, résistez !"
  1/VII/1943

- Classeurs Auditoraat-Generaal
  Divers 1 (Prop. Abt., 1)
  Bericht Mackensen
  Divers 2 (Prop. Abt., 2)
  Bericht Striefler
  Divers 20 (Etudiants, 51)
  Divers 34 (Vlaamsche Professoren- en Docentenbond, 130)

- Documenten Jans
  102 (D.S.K.)

3. ANDERE ARCHIEVEN

- Algemeen Rijksarchief
  Papiers Nyns
  * liasse IV, nos 46, 53
  * liasse M.I.P., no. 58
  * liasse Divers I.P., no. 126

- Archief en Museum voor het Vlaams Cultuurleven
  G.S.V.-archief
  (S 96514)

- Bundesarchiv
  Tätigkeitsbericht über das Studienjahr 1943/44 (Ittenbach)
  (Ahnenerbe, N.S. 21/930).
  (Berust in fotocopie op het Centrum voor de Geschiedenis van W.O.II.)

- Ministerie van Landsverdediging,
  Dienst van den Weerstand.
  Erkenning van Weerstander : dossier Billiet en Nuyens

4. PRIVE-ARCHIEVEN EN COLLECTIES

- Archief Alers
  * Correspondentie Alers-Front, 1945
  * Circulaires O.F./F.I., 1945

- Collection Dantoing
  La Mise au Travail des Etudiants de le année, II
  (rapport Van Waeyenbergh)

- Collectie De Jonghe
  Stukken i.v.m. Germanischer Wissenschaftseinsatz, afkomstig uit Bundesarchiv Koblenz - N.S.

- Archief Dept
  Correspondentie 1940-1944

- Archief Evrard
  Universitaire Commissie. Zitting 22/VIII/1945.
  Geval nr. 54 - Evrard Vincent

- Privatarchiv Prof.Dr. F.Petri, Münster
  * "Berichte" van de Abt.Kult., 1940
  * Naoorlogse briefwisseling
  (Berusten in fotocopie op het Centrum voor de Geschiedenis van W.O.II.)

- Diverse
  * Proces Volk en Staat, K 27/48 Antwerpen, XIbis : dossier Prof.Dr. De Vleeschauwer Herman
    (Uittr. berusten in fotocopie op het Centrum voor de Geschiedenis van W.O.II.)
  * Dossier Nyns, Marcel
    farde XI Nominations sous la pression de l'autorité occupante
    farde XII Divers
    farde XIII Interrogations, notes
    (Uittr. berusten in fotocopie op het Centrum voor de Geschiedenis van W.O.II.)
  * Collectie Berichten, Omzendbrieven enz. Rectoraat R.U.G. 1940-1944
    (Van diverse herkomst; berusten in fotocopie op het Centrum voor de Geschiedenis van W.O.II.)

II. UITGEGEVEN BRONNEN

1. PERS

- Balming
- Het Belfort
- Dulle Griet

- Front
- De Guillotine
- Klokke Roeland
- De Nationaalsocialist
- Neohumanisme
- Ons Leven
- Rommelpot
- De SS Man
- De Vlag
- Volk en Kultuur
- Volk en Staat
- Volkskamp
- Vooruit
- Were Di
- Wit en Zwart

en individuele nummers van :

- Brüsseler Zeitung
- De Dag
- Het Laatste Nieuws
- Leiding
- Het Nieuws van den Dag
- De Roode Vaan
- Staatsblad
- Het Volk
- Vrij Nederland

2. SLUIKPERS

bewaard in het Centrum voor de Geschiedenis van de tweede Wereldoorlog

- Jong België
- Klokke Roeland
- Tijl

3. WERKEN EN ARTIKELS

- Annuaire administratif et judiciaire 1940.

- M. BITTLESTONE, De Gentse Universiteit gedurende de eerste Wereldoorlog.
In : Wetenschappelijke Tijdingen, 1983, 1 en 2, pp. 1-18 en 65-82.

- Ds. BUSKENS, Waar stond de kerk ?
Amsterdam, 1947.

- Frans Daels ter dood veroordeeld.
(Gent), 1947.

- G.G. DEPT, In Memoriam Jan Van Steenweghen.
In : Natuurwetenschappelijk Tijdschrift, 28, 1946, blz. 7-8.

- F. DAELS, Nieuwe Tijden. Zeven toespraken.
Antwerpen, 1941, De Sikkel.

- M. DE CORTE, Du fond de l'Abîme.
(s.l.), 1945, Desclée

- G. DE SMET, De V.A.V.V. 1940-1944.
licenciaatsverhandeling, K.U.L., 1982.

- A. DESPY-MEYER, Inventaire des archives de l'administration militaire allemande pour la Belgique et le Nord de la France concernant l'histoire de l'ULB de 1940 à 1945 conservées à Paris, Archives Nationales, AJ40/15 et AJ40/21.
In : Quarantième Anniversaire de la fermeture de l'Université Libre de Bruxelles, p. 53-111.

- H.J. DE VLEESCHAUWER, De geestelijke Eenheid van Europa.
In : Jong Europa, 1943, nr. 3.

- H.J. DE VLEESCHAUWER, Aan mijn Kameraden uit de Volksschool.
In : De Volksschool, juni 1942.

- H.J. DE VLEESCHAUWER, De Universiteit van gister en morgen.
Dosfel-reeks, 2, s.d.

- Th. EBERT, Die Warnungswirkung der Sozialen Verteidigung.
In : Antimilitarismus Information, März 1981.

- L. ELAUT, Mijn Memoires.
Beveren, 1981, Orion

- H. ELIAS, Studenten, mijn Kameraden.
VNV-Syllabi, 1942-43, III.

- Encyclopedie van de Vlaamse Beweging.
Tielt, 1973, Lannoo

- H. GAUS, De Universiteiten onder de Bezetting.
(s.l.), Commissie voor de Geschiedenis van de 2de Wereldoorlog (B.R.T.), 1973.

- H. GOOSSENS, De klandestiene Pers in Oost-Vlaanderen tijdens de tweede Wereldoorlog.
Licenciaatsverhandeling, R.U.G., 1977-78.

- H. GOOSSENS, Met pen en stencilmachine in strijd tegen de nieuwe orde.
In : V.M.T. Cahier 1, okt. 1979.

- M. HAUPT, Der Arbeitseinsatz der belgischen Bevölkerung während des II. Weltkrieges.
Bonn, 1969, Friedrich-Wilhelm Universität.

- M. HUIBRECHTS, Het G.L. zone III, sektor Gent.
Licenciaatsverhandeling, R.U.G., 1982-83.

- M. KATER, Das Ahnenerbe der SS.
Stuttgart, 1974, D.V.A.

- M. LANGOHR, Bij het nieuwe Studieprogramma der Staats-, Bestuurs- en Sociale Wetenschappen in de Rijksuniversiteiten.
Antwerpen, 1943, Uitg. Het Juristenblad.

- Chanoine LECLEF, Le Cardinal Van Roey et l'occupation allemande en Belgique. - Actes et documents publiés par le Chanoine Leclef.
Bruxelles, 1945, Ad. Goemaere.

- E. LOUSSE, De Leuvensche Universiteit tijdens de 2de Wereldoorlog.
Brugge/Brussel, 1945, De Kinkhoorn.

- A. OOMS et P. DELANDSHEERE, La Belgique sous les nazis.
Bruxelles, s.d., Ed. Universelle

- H. ROLIN, The Free University of Brussels under the Nazi-Revolution.
In : Belgium, vol. III, n° 3 (16/IV/1942)

- A. TESTIBUS, Le Parlement dans la tempête.
Bruxelles, s.d., Ignis.

- Universiteit te Gent. Plechtige opening (...) 1945. - Grondslagen van de Belgische gedachte. - Verslag over (...) het Academisch jaar 1944-45.
Gent, s.d.

- Universiteit te Gent. Weerstand en bevrijding.
Gent, s.d.

- L'Université de Liège pendant la guerre.
Liège, (s.d.), Secrétariat de l'Association des Amis de l'Université de Liège.

- A. UYTTEBROECK & A. DESPY-MEYER (dir.sc.), Les 150 ans de l'Université Libre de Bruxelles (1834-1984).
Bruxelles, 1984, Editions de l'U.L.B.

- Frans VAN KALKEN - Albert KLUYSKENS - Paul HARSIN - Léon VAN DER ESSEN, Histoire des Universités Belges.
Bruxelles, 1954, Office de Publicité S.A.

- J. VANWELKENHUYZEN, 1940, Le grand Exode.
Paris/Gembloux, 1983, Duculot.

- J. VANWELKENHUYZEN, Les Universités belges sous l'Occupation allemande (1940-44).
Bruxelles, (s.d.), Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale.

- Marcel VAUTHIER, L'Université de Bruxelles sous l'Occupation allemande, 1940-1944.
Bruxelles, 1944, Impr. Cock.

- R. VELGHE, De S.J.W. (1930-40).
Licenciaatsverhandeling, R.U.G., 1981-82.

- E. VERHOEYEN, L'extrême-droite en Belgique (III).
C.H. du C.R.I.S.P., n° 715-16, 3/1976.

- Wat willen wij ? (D.S.K.)
s.d.

- W. WEBER, Die innere Sicherheit im besetzten Belgien 1940-44. Düsseldorf, 1978, Droste.

III. INTERVIEWS

H.Bekaert, H.Corijn, L. De Coninck (1), W. Dekeyser (1), A. De Paepe, V.Evrard, A.Hacquaert (1), K.Poma, A.Tavernier, R. Van Den Abeele, R. Vanden Broeck (1), adv. Van Hille.

(Bandopnames en uitgetikte versies berusten op het Centrum voor de Geschiedenis van W.O.II.)

Verder een telefoongesprek met H. Todts en persinterviews met M. Coppieters (Humo, 30/X/1980) en W. Dekeyser (De Standaard, 5/IX/1984).

Briefwisseling met mevr.Billiet en de HH.Geluck,Scholliers,Thomas, Vandendriessche en Vanderpoorten.

* *

*

(1) Collectief interview.

LIJST DER AFKORTINGEN

Ac. Raad	Academieraad
A.M.V.C.	Archief en Museum voor het Vlaams Cultuurleven
A.R.A.	Algemeen Rijksarchief
Arch.	archief
A.R.U.G.	Archief van de R.U.G.
A.T.W.P.	administratief-, technisch- en werkliedenpersoneel
Briefw.	briefwisseling
Circ.	circulaire
Coll.	collectie
Coll. Ass.	College van Assessoren
Coll. int.	collectief interview
C.R.A.B.	Centre de Recrutement de l'Armée belge
C.W.O.II.	Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog
DeVlag	Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap
Ds.	doos
D.S.K.	Dietsch Studenten Keurfront
Get.	getekend
G.F.P.	Geheime Feldpolizei
G.L.	Geheim Leger
G.S.C.	Gentsch Studentencorps
G.W.E.	Germanische Wissenschaftseinsatz
H.O.(W.)	Bestuur van Hooger Onderwijs en Wetenschappen
Int.	interview
K.U.L.	Katholieke Universiteit Leuven
Kult.	Kultur
K.V.A.Ch.	Kriegsverwaltungsabteilungschef
K.V.H.V.	Katholiek Vlaamsch Hoogstudentenverbond
K.V.R.	Kriegsverwaltungsrat
L.V.S.V.	Liberaal Vlaamsch Studentenverbond
L. & W.	Letteren en Wijsbegeerte
M(i).B(e).	Militärbefehlshaber in Belgien
(M.)I.P.	(Ministère de l')Instruction Publique
M.O.O.	Ministerie van Openbaar Onderwijs
M.V.	Militärverwaltung
M(i).V.Ch.	Militärverwaltungschef

N.K.B.	Nationale Koningsgezinde Beweging
Not.	notulen
N.S.G.	Nationale Studentengroepeering
O.F.	Onafhankelijkheidsfront
O.F.K.	Oberfeldkommandantur
O.K.V.R.	Oberkriegsverwaltungsrat
O.M.B.R.	Organisation Militaire Belge de Résistance
O.O.	Openbaar Onderwijs
O.P.	onderwijzend personeel
prof	professor
Rect.	Rectoraat
Reg.	register
R.U.G.	Rijksuniversiteit Gent
Sipo/S.D.	Sicherheitspolizei/Sicherheitsdienst
T.B.	Tätigkeitsbericht
U.E.L.	Université de l'Etat de Liège
U.L.B.	Université Libre de Bruxelles
Univ	universiteit
U.N.P.C.	Union Nationale de la Presse Clandestine
VAbt.	Verwaltungsabteilung
V.A.V.V.	Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen
V.G.K.	Vlaamsche Geschiedkundige Kring
V.N.V.	Vlaamsch Nationaal Verbond
V.T.	verplichte tewerkstelling
V.V.S.	Verbond van Vlaamsche Studenten
W.P.	wetenschappelijk personeel

I. BELGIE OVERROMPELD

A. DE INVASIE

Op 10 mei 1940 werden ook aan de Gentse Rijksuniversiteit de cursussen officieel geschorst.

Voor de wederopgeroepenen was het eenvoudig : zij moesten zich bij hun eenheid voegen. Verder moesten alle 16-35jarigen zich naar enkele opvangcentra in Vlaanderen, even later in Frankrijk begeven. De uittocht van de studenten was dus een feit. Enkelen zouden nog de gelegenheid gevonden hebben om pro-Duits te manifesteren in de Veldstraat (1).

Maar wat gebeurde er met de niet-mobiliseerbare leden van O.P. en W.P. ?

De rectorale onderrichtingen van 10 augustus 1939 en 10 mei 1940, opgesteld in overeenstemming met de instructies van het Ministerie van Onderwijs, schreven voor dat bedoeld personeel zich in zijn gewone woonplaats ter beschikking moest houden (2).

Reeds op 11 mei bleek op het rectoraat zelf niemand meer aanwezig te zijn (3). Ook anderen besloten om diverse redenen hun woonplaats en/of het land te verlaten, te meer daar op 14 mei een nieuwe circulaire van rector Goubau was uitgegaan waarin hij het, bij ontstentenis van regeringsonderrichtingen, aan het eigen oordeel van O.P. en W.P. overliet wat zij nu verder moesten doen "met het oog op hun eigen veiligheid of de grootere diensten die zij aan het Land kunnen bewijzen" (4). De dag daarop werd deze beslissing door de Directeur van het Hoger Onderwijs op het departement, J. Grauls, goedgekeurd (5). Zo werd ook de massale uittocht van professoren een feit.

Wel was op een vergadering van de Raad van Assessoren (6) op 11 mei beslist dat ingeval van bezetting bepaalde collega's zeker moesten blijven, nl. de rector, de beheerder, de hoofden van klinieken en laboratoria, de diensthoofden en het administratief personeel.

Het was echter dezelfde Raad van Assessoren die de circulaire van 14 mei goedkeurde en verder besliste dat rector Goubau toch naar Frankrijk zou vertrekken om het bezit van het patrimonium (de gelden dus) van de universiteit in veiligheid te stellen. Na het uitvoeren van zijn opdracht moest hij wel zo snel mogelijk terugkeren. Ondertussen nam prof. Frank Baur, als eerst aanwezende decaan, het rectoraat waar.
Sommigen hadden het in dit verband over een "staatsgreep" (7).

---

(1) Notulen College Assessoren, 11/V/1940. A.R.U.G.
(2) RUG, Rectoraat, circ. 10/V/1940
(3) Elaut, Mémoires, 385.
(4) RUG, Bericht, 14/V/1940.
(5) cf. Baur aan Minister O.O., 25/V/1940. A.R.U.G., 4A2/4, Briefw. Rect.
(6) Rector, pro-rector en dekanen.
(7) Collectief interview, p. 4.

Gezien de snel slechter wordende toestand aan het front - Gent werd reeds bedreigd - riep Baur op 22 mei, in de vooravond, een buitengewone vergadering van de Academieraad samen. Veertig van de 167 (1) professoren en docenten waren aanwezig. Eerst werd Baur met algemeenheid van stemmen in zijn functie van waarnemend rector bevestigd. Een hervatting van de academische bedrijvigheid (met het inrichten van een examenperiode) achtte men voorlopig niet doenbaar; prof. Daels wees er trouwens op dat het inrichten van examens illegaal zou zijn, aangezien de R.U.G. immers bij regeringsbesluit gesloten was. Dit ging in tegen het standpunt van de Raad van Assessoren, die speelde met het idee het academisch leven toch op gang te brengen om bij de nakende val van de stad de bezetter vóór te zijn. De Academieraad besloot wel voorlopig een soort volwassenenvorming ("voordrachten met practisch omstandigheidskarakter") (2) op poten te zetten.

Tenslotte had men het over de algemene toestand van de R.U.G. Baur stelde dat i.v.m. het blijven of weggaan van het O.P. iedereen volgens zijn geweten en beste inzicht had gehandeld. Er werd hulde gebracht aan het W.P. en A.T.W.P. dat op post gebleven was; de aanwezige professoren meenden unaniem dat het ook hun taak was verder "te midden van hun volk" te blijven (3).

Mocht de bezetter de R.U.G. tot een hervatting verplichten, dan zou men dat doen binnen de wettelijke perken en steunend op de conventie van Den Haag.

B. DE EERSTE WEKEN VAN DE BEZETTING

De dag daarop, 23 mei, was het zover : de Wehrmacht trok Gent binnen.

Baur nam contact op met stadssecretaris Norro; ze waren het erover eens dat qua hervatting van de universitaire activiteiten het beter was een bezoek van de bezettende macht af te wachten dan erop vooruit te lopen (4).

De wnd. rector schreef aan de Minister van Onderwijs te Brussel (Soudan was daar natuurlijk al lang niet meer) om verslag uit te brengen over de laatste vergadering van de Academieraad en om een bevestiging te krijgen van zijn mandaat.

Die afwachtende houding veranderde echter zeer vlug, als we tenminste Kriegsverwaltungsrat Petri mogen geloven. Dr. Petri maakte reeds zijn opwachting te Gent op 31 mei en schreef, heet van de naald, een rapport over de toestand aan de R.U.G. (5). Op materieel vlak was men, o.l.v. beheerder prof. Schoep, reeds bezig de door de terugtrekkende Franse troepen veroorzaakte schade (bruggen waren opgeblazen), m.n. aan de school voor Diergeneeskunde, te herstellen. Maar sommige uni-

(1) Cf. Annuaire Administratif 1940.
(2) Baur aan Norro, 24/V/1940. A.R.U.G., 4A2/4, Briefw. Rect.
(3) RUG, Rectoraat, circ. 23/V/1940.
(4) Baur aan Norro, 24/V/1940. A.R.U.G., 4A2/4, Briefw. Rect.
(5) Bericht über den gegenw. Stand..., 1/VI/1940. Arch. Petri. Petri kontakteerde toen vooral (enkel ?) Duitse instanties. Het gerucht deed overigens de ronde dat Baur K.V.R.Reese, die Petri vergezelde, en "wiens bezoek hij op het nippertje had gemist tot aan de St.Niklaaskerk naliep" (cf. Rommelpot, 26/IV/1946).

versitaire gebouwen en wetenschappelijke instrumenten werden door de Wehrmacht opgeëist. Petri achtte het hier nodig dat het de R.U.G. zo weinig mogelijk door de militairen lastig gemaakt zou worden.

Zijn belangrijkste vaststelling was echter dat, in tegenstelling met 1914, "eine grundsätzliche Bereitschaft vorhanden (ist), den Universitätsbetrieb baldmöglichst wieder in Gang zu setzen". Had een deel van het O.P. zijn wetenschappelijk werk trouwens al niet terug opgenomen ? Overigens waren er voortdurende contacten tussen Baur en de professoren over de voortzetting daarvan. Er werd zelfs over gesproken om binnenkort een examenzittijd in te richten. Er was ook de voorgenomen volwassenvorming (zie hoger). Het universiteitsbeheer draaide weer en de verblijfplaats van het afwezige personeel en studenten werd nagetrokken. Deze ongewoon drukke activiteiten verontrustten Petri zelfs enigszins : men zou de academische autoriteiten en het O.P. moeten onderwerpen aan een "genaue Uberprüfung und Uberwachung" !

Het lijkt er dus op dat de R.U.G. een door de bezetter verplichte hervatting toch niet afwachtte. Was de oorlog - anders dan in 1914 - voor België niet voorbij ? Desondanks was Petri's verbazing over de snelheid van een en ander begrijpelijk.
Overigens zag hij wel materiële obstakels voor een echte hervatting : in het zomertrimester werd er zo al geen les gegeven, er waren weinig of geen studenten en er was het gebruik dat de Wehrmacht maakte van de universitaire lokalen.

Maar van de kant van de wnd. rector ging men op de ingeslagen weg voort. Op 2 juni schreef Baur aan de Feldkommandantur Gent dat de academische autoriteiten - zoals het plaatselijk militair bestuur - ook voorstander waren van een zo vlug mogelijke herneming van het academisch leven. Hij drong daartoe aan op een tussenkomst van de Kommandantur om de universitaire krijgsgevangenen los te krijgen.

Een goede week na de capitulatie liet Baur dan een circulaire rondsturen aan de professoren met de wens dat het normale universitaire leven zou hervat worden. Hij zou laten onderzoeken of een buitengewone examenzittijd opportuun was, maar in elk geval moest - voor zover dat al niet gebeurd was - het wetenschappelijk werk hernomen worden. Dat er nog geen cursussen gegeven werden lag aan het feit dat de R.U.G. bij niet herroepen mobilisatiemaatregel eigenlijk nog steeds gesloten was. Baur vroeg dat de professoren hem in elk geval zouden laten weten wat zij op dat terrein verrichten, en herinnerde hen er tegelijkertijd aan dat het verlof nog steeds geschorst was en dat het hun plicht was "zich zoo actief mogelijk te bewegen in de hem normaal toegewezen werksfeer" (1).

Diezelfde 6e juni schreef de wnd. rector nog eens zeer voorkomend aan de Feldkommandant om hem ervan te verzekeren dat hij het academisch personeel een "korrekten Haltung, der besetzenden Macht gegenüber" had opgelegd, in het kader van de conventie van Den Haag.

Baurs politiek werd echter doorkruist door de vlugge terugkeer uit Frankrijk van prorector prof. Haesaert, die op 7 juni met instemming van het ministerie de rectorale bevoegdheden overnam.

---

(1) RUG, Rectoraat, circulaire G/VI/1940.
(2) Eigenaardig is wel dat in het kader van de oriënterende gesprekken met diverse personaliteiten Baur op 6 juli door Leopold III ontvangen werd "als wnd. rector der hoogeschool" (Het Volk, 7/VII/1945).

Diezelfde dag kwam KVR Petri weer naar Gent. Hem was ondertussen door von Craushaar de (politieke) bewaking (sic) van de R.U.G. toevertrouwd. Opgelucht kon Petri echter constateren dat de voor de oorlog toch "Deutschfeindliche" Baur de rectorsfunctie aan Haesaert had moeten overlaten. In een gesprek dat Petri met Haesaert had, benadrukte deze laatste dat hij nu volkomen loyaal t.o.v. Duitsland stond; hij was ervan overtuigd dat "nach dem grossen Zusammenbruch der bisherigen Autoritäten (es) ein Zurück zum Gestern nicht mehr gebe". Haesaert vond het overigens te vroeg om met de geplande volwassenenvorming te beginnen, dit tot tevredenheid van Petri wiens bewakingsopdracht daardoor grotendeels wegviel. De twee mannen waren het erover eens dat op korte termijn wel moest gestreefd worden naar de hervatting van de normale wetenschappelijke bedrijvigheid. Gezien het aantal reeds teruggekeerde professoren (en studenten) (cf. infra) leek dat mogelijk. Met hen was er trouwens informele overeenstemming over de heropening van de seminaries, de hervatting van de repetities en een examenzittijd midden september. Aan Haesaerts klacht over beperkte financiële mogelijkheden (o.m. voor de uitbetaling van de wedden) beloofde Petri iets te doen via zijn "Referenten" bij Openbaar Onderwijs.
Het onderhoud tussen de twee wetenschappers eindigde met de wens van de dd. rector "nach einer baldigen verstärkten Pflege der flämisch-deutschen Wissenschaftsbeziehungen", ook op zijn vakgebied als socioloog. Daartoe kon een Duits-Vlaamse boek-, tijdschrift- en dagbladuitwisseling een stap zijn.

Het verslag van dit gesprek (1) ademt Petri's tevredenheid uit. Er is weinig twijfel aan de geloofwaardigheid ervan; men ziet inderdaad niet goed in dat hij er in illo tempore belang bij zou gehad hebben de verzoenende toon van (de notoire vrijmetselaar !) Haesaert aan te dikken.

Ook op de eerste vergadering van de Academieraad sinds de bezetting, op 13 juni, kwam naast het uitwijken van Goubau naar Frankrijk en de ontheffing van Baur de gedeeltelijke hervatting van het universitaire leven ter sprake. Men had het over de contacten met het centraal bestuur te Brussel en de "Referent für Unterricht" van de M.V., en het daaruit gegroeide idee van het inrichten van repetities. De Academieraad zag dat in de vorm van het O.P. dat "ter beschikking" zou staan van de studenten (2).

Méér had inderdaad op dat ogenblik weinig zin : op 13 juni zat men slechts met 278 teruggekeerde studenten (op 1502). Van het 167 man sterke O.P. waren er ondertussen al 86 aanwezig. Een week later was het aantal studenten wel aangegroeid tot 431, het O.P. tot 100 professoren en docenten. Verder waren 10 van de 12 repetitoren aanwezig, 1 van de 3 bibliothecarissen en ongeveer de helft van de 88 werkleiders en assistenten (3).

Het was dan ook logisch dat op een vergadering van de vier Belgische universiteitsrectoren met secretaris-generaal van onderwijs Nyns te Brussel op 15 juni, principieel tot het openen van een examenzittijd beslist werd. De eerste zittijd zou in september vallen, de tweede in oktober (4).

---

(1) Mi.Oe./MVCh., Kult. Bericht über die Lage a/d Univ.Gent, 13/VI/1940. Arch. Petri.
(2) Notulen Academieraad, 13/VI/1940. A.R.U.G.
(3) Lijst 19/VI/1940. A.R.U.G., 4A2/4, Oorlogsomst.
(4) Vauthier, ULB, 5.

De plannen voor hervatting vielen samen met een van de eerste verbodsbepalingen : op last van directeur-generaal Grauls mocht de universiteit niet meer op eigen houtje mededelingen doen aan de pers, behalve als het om louter administratieve aangelegenheden ging. In de pers kon men dus wel lezen dat het O.P. van de R.U.G. vanaf 22 juni ter beschikking stond van de studenten.

Het aantal uit Frankrijk teruggekeerde professoren nam ondertussen steeds toe; maar het gerucht begon de ronde te doen dat deze "gevluchten" niet zomaar hun activiteiten zouden kunnen hervatten.

Tijdens de Assessorenraad van 29 juni werd over eventuele schorsingen gesproken. Er werd geconstateerd dat het O.P. in principe gedekt was door de rectorale circulaire van 14 mei (cf. supra). Men vond enkel dat er in gevallen van "al te lang gerekte afwezigheid t.o.v. de thans in de universiteit aan den gang zijnde werkzaamheden" verantwoording zou moeten afgelegd worden.

Zo gemakkelijk zou men er echter niet van af komen. De bezetter en de "nieuwe orde"-kringen gingen hier in de volgende weken en maanden een eerste issue van maken.

C. ONDERTUSSEN IN FRANKRIJK

Wij zagen reeds dat een groot aantal professoren en de meeste studenten zich in de loop van mei naar Frankrijk begaven. De studenten deden dit op bevel van de regering. De gemobiliseerde O.P. en W.P.'ers zaten in het leger. Maar ook niet-wederopgeroepen personeel van de Rijksuniversiteit begaf zich naar Frankrijk. Zoals bij de andere vluchtelingen speelden waarschijnlijk ook bij hen allerlei motieven een rol. De enen wilden de regering volgen, de anderen het oorlogsgeweld ontvluchten, nog anderen hun eigen politiek (anti-Duits) getekend persoon in veiligheid stellen.

Sinds de rectorale circulaire van 14 mei (cf. supra) was er trouwens theoretisch niets meer dat hen tegenhield; het Burgerlijk Mobilisatieboekje had het toch enkel over straffen voor diegene die "in geval van mobilisatie van het leger, den hem toevertrouwden post verlaat, zonder bevel of toelating van de overheid waarvan hij afhangt" (1). Rector Goubau zelf ging weg met een specifieke opdracht. Zijn eerste bestemming was het "Centre de Ralliement de Versailles", waarnaar ook andere personeelsleden verwezen werden (2).

Na de Belgische capitulatie volgden een aantal publieke stellingnamen tegen Leopold III en de overgave. Er was de professoren-motie

---

(1) Burgerlijk Mobilisatieboekje, p. 13 ("Tekst van de Wet, Art. 4").
(2) Cf. Daels in Volk en Staat, 25/VIII/1940.

ontworpen door ULB-professor H. Grégoire (de zgn. "indigne fils"-motie) (1) op 30 mei en hoofdzakelijk onderschreven door U.L.B.- en U.E.L.-hoogleraars. Er was de bijeenkomst van Belgische hoogleraars te Toulouse op 31 mei. Deze zou bijeengeroepen en voorgezeten zijn door Goubau. De aanwezigen hadden "met algemeene stemmen (...) hun sympathie (betuigd) aan de Regeering Pierlot en de verklaring (goedgekeurd) dat ze den oorlog tot het uiterste willen voeren aan de zijde van de verbondenen" (2). Ook te Montpellier zouden o.a. 4 R.U.G.-profs een anti-Leopoldistische verklaring hebben ondertekend.

Een en ander werd in de Franse en "emigranten"-pers dik in de verf gezet. Ook namen werden gepubliceerd. De Toulouse-motie zou ondertekend zijn door o.a. de Gentse professoren Goubau, Van Oye, De Meulemeester, Funke en Gunzburg (3).

Naast die politieke aktiviteit van het uitgeweken O.P. waren er in de loop van juni ook pogingen om een vorm van universitair leven te ontwikkelen. Te Montpellier gebeurde dit o.l.v. prof. Gunzburg. Te Toulouse werden voor de aanwezige studenten examens ingericht o.a. onder verantwoordelijkheid van Goubau. Dit viel trouwens bij sommige collega's niet in goede aarde (4). Lang zou dat echter allemaal niet duren. Op 25 juni ging de Frans-Duits-Italiaanse wapenstilstand in.

De reeds ingezette terugkeer van professoren en studenten naar België ging nu natuurlijk in stijgende lijn. In groepjes of individueel zakten zij terug af naar Gent. Docent Billiet kreeg van rector Goubau speciaal de opdracht de repatriëring van de R.U.G.-profs te Toulouse te bevorderen (5).

Eind juli waren er te Gent reeds 120 man O.P. (van de 167) en 750 studenten (op 1502) aanwezig. O.m. door de begin augustus opgerichte commissie om de terugkeer van de "C.R.A.B."'s te bespoedigen (en waarin prof. Heymans zetelde) (6) zou dit nog betrekkelijk lage aantal studenten vlug tot het verleden behoren.

Te Gent was ondertussen heel wat gebeurd.

D. DE CAMPAGNE TEGEN DE "POSTVERLATERS" EN DE CONSECRATIE VAN DE "HERVATTING"

1. De postverlaters.

Medio juli begon in de collaboratiepers de campagne tegen de "rustverstoorders" die uit Frankrijk terugkwamen op volle toeren te lopen. Even later verscheen in het "Verordnungsblatt" van de M.V. het op 18 juli gedagtekende besluit dat personen die een

(1) Tekst : zie Testibus, 171 met de zin "l'ennemi dont le fils indigne d'Albert Ier s'est fait le complice".
(2) Cf. Daels in Volk en Staat, 25/VIII/1940.
(3) La Meuse, 13/VI/1940. Cf. (2)
(4) Vgl. de brief van een niet nader genoemde prof. aan Goubau, 20/VI/1940. Gepubliceerd in Volk en Staat, 6/IX/1940.
(5) Not. Coll. Ass., 20/VII/1940. A.R.U.G.
(6) Vanwelkenhuyzen, Exode, p. 283.

publieke functie uitoefenden en die uit België gevlucht waren, die functie niet mochten hernemen dan na toelating van de Militärbefehlshaber (1). Het ging hier ook om de professoren. Op 22 juli deelde secretaris-generaal Nyns het rectoraat op zijn beurt mee dat het voortvluchtige O.P. zijn activiteiten enkel "na toestemming" van Brussel mocht hervatten (2).

Ook sommige studenten kwamen in aktie. Een dertigtal V.V.S., G.S.C.- en K.V.H.V.-leden besloten de op 25 juli teruggekeerde prof. Van Oye van de Universiteit te verwijderen. Zij troffen hem niet aan, en maakten dan maar hun opwachting bij d.d. rector Haesaert die hen verzekerde dat Van Oye "evenals al de andere ondertekenaars van het (?) manifest en deze die aan de zitting in Limoges hadden deelgenomen geschorst werden" (3).

Het vermoeden bestaat dat het hier echter ook ging om een afrekening tussen professoren : reeds voor de oorlog bestond er een persoonlijke vete tussen De Waele en Van Oye (die beiden zoölogie doceerden); het studentenoptreden kwam sommigen dus goed uit (4). Hoe dan ook legde Van Oye klacht neer tegen de studenten in kwestie.

Eind juli begon duidelijk te worden hoe de hogere overheid dacht tewerk te gaan in het onderzoek tegen de gevluchte hoogleraars. Als functionarissen geassimileerd met de graad van inspecteur-generaal zouden zij moeten verschijnen voor een commissie onder voorzitterschap van advokaat-generaal Wauters. Straffen zou men niet zoeken in de richting van ambtsontzettingen, maar wel van weddeafhoudingen (5). Een en ander werd bevestigd door een telegram van Nyns aan (de nieuwe) d.d. rector De Smet (cf. infra); de secretaris-generaal deelde De Smet op diens nog lopende vraag ook mede dat de in afwachting van het onderzoek geschorste profs, geen examens mochten afnemen (6).

Meer en meer werden de "postverlaters" echter onder schot genomen door sommige in Gent gebleven collega's. Ondanks het feit dat er dus wel degelijk een onderzoek zou komen, schreef prof. Daels op 16 augustus aan beheerder-inspecteur prof. Schoep met de vraag of deze er iets zou tegen hebben moest hij (Daels) de zaak van de "Toulouse-professoren" in de pers brengen om "klaarheid te verkrijgen" (7). Het college van Assessoren van 17 augustus kreeg een brief van de profs Evrard en De Waele te behandelen waarin zij de schorsing van hun gevluchte collega's vroegen, ook voor het afnemen van examens, en inzonderheid van Van Oye. De Assessoren vonden echter dat uitzonderingen niet te na gesproken, de examens wel moesten afgenomen worden.

Op 23 augustus maakte een circulaire van de rector gedeeltelijk een einde aan de onzekerheid betr. de modaliteiten van het onderzoek tegen de gevluchten. De circulaire hernam de tekst van een schrijven van Nyns waarin deze liet weten dat het O.P. in kwestie zijn ambt niet mocht hervatten dan na het afleggen van een (schriftelijke) verklaring

---

(1) Verordnungsblatt, 25/VII/1940.
(2) Nyns aan Haesaert, 22/VII/1940. A.R.U.G., briefw. rect. 4A2/4.
(3) Volk en Staat, 27/VII/1940.
(4) Int. Tavernier (p. 2) - Van den Abeele (id.)
(5) Comité Secr. Gen., 26/VII/1940.
(6) 14/VIII/1940. Cf. Vauthier, 9 en Nyns aan De Smet, 14/VIII/1940. A.R.U.G., briefw. rect. 4A2/4.
(7) Daels aan Schoep, 16/VIII/1940. A.R.U.G., briefw. rectoraat/W.P., 4A2/6. Vermits Daels even later tot de aktie overging, kan men vermoeden dat Schoep hem niet tegenhield.

waarvan de vragen zouden volgen, of na het verschijnen voor een nog samen te stellen commissie. In afwachting en tot een uiteindelijke beslissing zou getroffen zijn mochten bedoelde profs behoudens uitzonderingen de universiteitslokalen niet meer betreden.

De toestand bleef dus onduidelijk. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat sommige professoren die nog in Frankrijk zaten, de rector schreven om hem te vragen of hij hen eigenlijk wel de raad gaf terug te keren (1) ...

Twee dagen na de circulaire van De Smet kwam de tot nu toe zwaarste aanval tegen de "Toulouse-professoren" los. Prof. Daels claimde via "Volk en Staat" dat een "uitzuivering" noodzakelijk was. Aan het feit dat Brussel de universiteit liet "voortdobberen te midden van de verwarring die geschapen is rondom het optreden van de zgn. Toulouse-professoren", kan enkel een einde gemaakt worden door "volksverbonden tucht". Terugkrabbelen over wat in Frankrijk gebeurde (2) mocht niets afdoen aan de eis : "geen ongewenschte professoren meer !". Daels maakte van de gelegenheid gebruik om te waarschuwen dat de "oude partijpolitiek" weer de kop opstak : katholieke -, vrijmetselaars- en andere "volksvreemde" kringen poogden de bedreigde professoren te redden (3) !

Het hoeft geen betoog dat er inderdaad strubbelingen waren tussen het O.P. dat Gent verlaten had en de anderen. Al even reëel was de onduidelijkheid over de modaliteiten van het onderzoek naar, en de aard van de straffen voor de "postverlaters".

Trouwens, de opening van de eerste examenzittijd werd van 2 naar 9 september verschoven omdat men er niet uit wijs geraakte wie nu wel, en wie niet mocht examineren.

Maar hoe dan ook was Daels' artikel olie op het vuur. In die atmosfeer verscheen een week later een tweede zwaar polemisch artikel in "Volk en Staat", ditmaal van een "Dr. A.", een persoon uit R.U.G.-middens. Waren alle profs wel "gerechtigd" om examens af te nemen ? De "Toulouse-professoren" waren toch geen professoren in zending die geen deloyale daden stelden, aldus dr. A. Het ging hier wel degelijk om verraders en op zijn minst om lafaards en dwazen. Dr. A. besloot dat deze "onwaardigen" de jeugd niet konden vormen, en dat hen dus verboden moest worden examens af te nemen (4).

Dwong deze polemiek Brussel tot handelen ? Wat er ook van zij, op 9 september trof secretaris-generaal Nyns eindelijk een besluit inzake de modaliteiten van het onderzoek. In een brief van dezelfde dag aan de rector meldde hij dat alle profs die, om welke reden dan ook, het land na 9 mei verlieten een schriftelijke verklaring moesten afleggen. Gestipuleerd moest worden, naast de persoonlijke gegevens, de datum van vertrek en terugkeer, de verblijfplaats in het buitenland, als belangrijkste gegeven, "Nauwkeurige inlichtingen over de bedrijvigheid en de houding van den belanghebbende gedurende zijn verblijf in

---

(1) Cf. Volk en Staat, 25/VIII/1940.
(2) Sommige profs lieten via de pers weten dat zij Leopold III niet gedesavoueerd hadden; Goubau stelde dat de steunbetuiging aan de regering Pierlot gold voor de tijd vóór de capitulatie, niet erna, enz.
(3) Volk en Staat, 25/VIII/1940.
(4) Id., 6/IX/1940.

den vreemde (waargenomen functies, deelneming aan manifestaties, opstel en onderteekening van manifesten en adressen, opstel van artikels en lezingen - gebeurlijk den tekst en alle bewijsstukken bijvoegen)" (1). Dit alles werd woordelijk overgenomen in een rectorale circulaire van 13 september. De Smet voegde er nog een strenge commentaar bij waarin hij de ernst van de toestand en het belang van de verklaring benadrukte. Iedereen moest zich bewust zijn van de "zware verantwoordelijkheid" die men terzake op zich nam (2).

De professoren in kwestie stuurden nu één na één hun verklaringen in naar de voorzitter van de driekoppige onderzoekscommissie in het M.O.O. Men kon dus beginnen denken aan het opheffen van de schorsingen. Was het toevallig dat de M.V. op 17 september aan Nyns liet weten dat men zich het recht voorbehield elke nieuwe benoeming of verandering van bevoegdheden van het O.P. goed te keuren (3) ?

Nu er duidelijkheid begon te komen richtte De Smet een schrijven aan Nyns waarin hij benadrukte dat de Assessorenraad de pennestrijd onder professoren betreurde. Klaarblijkelijk werden hier vooral Daels c.s. geviseerd. De rector drong dan ook aan op maatregelen om een einde te maken aan dit tekort aan academische tucht (4). Was dat een manier om zelf niet te moeten optreden ? Anderzijds bleek De Smet nauwlettend toe te zien op het verbod van de voorlopig geschorsten de universiteit te betreden, althans wat sommigen onder hen betrof. Prof. Funke moest het hier ontgelden : de rector verzocht hem er meermaals "goed nota" van te nemen dat hij zijn eigen labo niet mocht betreden (5). Anderen konden echter wel doorwerken (Magnel, De Meulemeester, Heymans enz.) en werden niet verontrust (6).

Hoe dan ook vroeg De Smet aan de secretaris-generaal dat de werkzaamheden van de Onderzoekscommissie bespoedigd zouden worden (7). Daar kwam men voor Gent tenslotte tot de volgende resultaten : 70 van de 167 man O.P. hadden het land verlaten, 97 waren gebleven. Bij het W.P. ongeveer hetzelfde beeld : 39 waren weggegaan, 46 gebleven (8).

Maar met de opening van het academisch jaar 1940-41 (12 november) in het verschiet, wist men nog steeds niet wie opnieuw zou mogen lesgeven en wie niet. De rector verbood dus vooralsnog aan alle geschorsten de toegang tot de universiteit (9).

De trage werking van de Onderzoekscommissie wekte blijkbaar ook bij de bezetter wrevel op. Een maand na haar oprichting had zij de Militärverwaltung inderdaad nog geen enkele bijzonderheid verstrekt. Van Duitse zijde drukte men dan ook zijn ontevredenheid uit over deze

---

(1) M.O.O./H.O.W. Nyns aan rector, 9/IX/1940. Arch.Dept.
(2) Circ., 13/IX/1940. Arch.Dept.
(3) Leclef, Van Roey, p. 50.
(4) De Smet aan Nyns, 18/IX/1940. A.R.U.G., briefw. rect., 4A2/6 (28.10).
(5) Briefwisseling De Smet - Funke, sept.-okt. 1940. A.R.U.G., Briefw. rect./W.P., 4A2/6 (28.10).
(6) Cf. Verschaffelt aan De Smet, 4/X/1940. Id.
(7) Cf. De Smet aan Dept., 30/IX/1940. Arch. Dept.
(8) A.R.U.G., 4A2/5, doos 1.
(9) Circ., 6/XI/1940.
Eén hoogleraar was aangehouden geweest:prof.Hegmans(Engels).Dat kwam echter omdat de Duitsers een brief uit mei hadden ontdekt waarin Hij zijn diensten als tolk aan het Brits expeditieleger had aangeboden(cf.Coll.Int.).

"ausserordentlich schleppende" manier van werken en wees men elke verantwoordelijkheid voor de onzekerheid waarin vele professoren verkeerden van de hand (1). Pas in de loop van november zou men eindelijk weten waaraan en waaraf...

2. De Hervatting.

Uiteraard waren er in de vorige weken en maanden op de universiteit nog wel andere dingen gebeurd. Herinneren wij eraan dat men er na de episode-Baur minder geneigd scheen om naar buiten te treden, wat trouwens ook de houding was van het departement, waar men eerder terughoudend stond t.o.v. de hervatting van de akademische werkzaamheden (2). Maar in het spoor van de waarnemende rectoren namen ook sommige professoren contact op met de Duitsers. Begin juli had prof. Daels (als voorzitter van het IJzerbedevaartcomité) een onderhoud met de Gentse Feldkommandant; hij vertelde er o.a. dat de "studentenschap" gewonnen was voor een "Vlaamsch-Nederlandschen staat" onder Leopold III en aanleunend bij Duitsland. Over zuiver akademische materies werd blijkbaar niet gesproken (3).

Kan men daaruit afleiden dat het beleid van de academische autoriteiten niet aangevochten werd ? Overigens, wat was dat beleid ? Voor de studenten was het inrichten van cursussen voorbereidend op de examens natuurlijk het belangrijkst. Daar kwamen nog een aantal dingen bij die meer rechtstreeks het gevolg waren van de veranderde omstandigheden. Zo was er het geval-Rappaport, student die de toegang tot de universiteit geweigerd werd door beheerder-inspecteur prof. Schoep "niet om reden van zijn (Rappaport's) joodsche afstamming (...) maar omdat het een buitenlander is waarvan de nationaliteit niet duidelijk scheen" (4). Zo was er de rectorale circulaire waarin aan het O.P. gevraagd werd welke werken en tijdschriften men uit Duitsland zou willen ontvangen (5), dit in het kader van de in de Assessorenraad besproken ruilverhouding met de "Deutsche Austauschstelle" (6).

Rechtstreekse inmenging van de bezetter kwam er n.a.v. de eerste nieuwe benoemingen. Inderdaad, de Militärbefehlshaber liet begin juli aan Openbaar Onderwijs weten dat R.Speleers, hoogleraar aan de zgn. Vlaamse Hogeschool van 1916-18, opnieuw moest aangesteld ("Zurückrufung") worden te Gent. Hetzelfde werd voorzien voor Speleers' vroegere collega A.Martens. Op beide punten werd de Duitsers in Brussel voldoening gegeven (7). De faculteit Geneeskunde had zich over beide kandidaturen niet wensen uit te spreken. Dat had dus niet geholpen.

Voor de M.V. was een en ander van principiële betekenis; het ging hier toch om én het "Mitwirkungsrecht bei Professorenernennungen", én om de "Ausdruck des deutschen Willens, mit der Verfemung aller derer, die bereits früher mit Deutschland zusammenzuarbeiten wagten, ein Ende zu machen" (8). En langs Belgische kant kon men zich troosten met de bepalingen van de wet van 10 mei 1940 (art. 7) over de overdracht van het wettige gezag in tijd van oorlog : hoe dan ook konden o.a. benoemingen (door bv. de secretaris-generaal van Openbaar Onderwijs) na de oorlog ver-

(1) Brüsseler Zeitung, 11/X/1940.
(2) MiBe / M.V., Kult. Bericht... Petri/Reese, (10/VI/1940).
(3) Verslag O.F.K. 570, 9/VII/1940. Vermeld in Fr. Daels ter dood..., p. 7 e.v.
(4) Haesaert aan Univ.Stichting, 12/VII/1940. A.R.U.G., 4A2/6 (28.10).
(5) Circ. 13/VII/1940.
(6) Not. Coll. Ass., 13/VII/1940.
(7) Mi Be/MiVCh. Tätigkeitsbericht 6, 18/VII/1940. Speleers werd "belast" met een cursus : volgens de Duitsers was zijn benoeming uit 1916 nog steeds geldig (cf. Volk en Staat, 5/VIII/1940).
(8) 2. Bericht Tätigkeit/Arbeitsziele M.V. auf dem Gebiet der Kultur (Reese/Petri), 15/XI/1940. Arch. Petri.

nietigd worden...

Eind juli was dus duidelijk geworden dat de bezetter wel degelijk van plan was gebeurlijk in te grijpen. Van bepaalde Vlaamse zijde was ook de campagne tegen de Toulouse-professoren begonnen (cf. supra). De academische autoriteiten kwamen dus onder druk te staan. Het was in die context dat wnd. rector Haesaert om voorlopig ziekteverlof verzocht, en vervangen werd door Prof. G. De Smet, deken van de faculteit Wetenschappen (1). Hij zou moeten gaan rekening houden met de politiek van de bezetter die weliswaar principiële beslissingen i.v.m. de universiteiten tot na de oorlog wilde uitstellen, maar die er hoe dan ook van uitging dat - zeker in Vlaanderen - de wederopbouw op cultureel gebied "nur im Zeichen einer weitreichenden Einflussnahme von deutscher Seite stehen (kann)" (2). De eerste maanden van De Smet's rectoraat, die samenvielen met het uitgestelde academisch verlof, werd overigens vooral gekenmerkt door de strijd om de Toulouse-professoren. Het was ook de periode waarin een vijftiental Gentse professoren zich openlijk aansloten bij de "Volksbeweging"-oproep van het V.N.V. voor de "hernieuwing van de sociale en nationale orde".

Ondertussen ging de bezetter door met een politiek van (weinig) geven en (veel) nemen. Er was het ontruimen door de Wehrmacht van de universiteitsgebouwen (cf. supra), er waren een aantal kleinere gunsten (bv. het toelaten van de auto van prof. Magnel, hoofd van de Belgische "Baupolizei" (3)). Maar langs de andere kant liet de Kommandantur via een circulaire van beheerder-inspecteur Schoep aan het O.P. weten dat het anti-nationaalsocialistisch en "deutschfeindliches Schrifttum" in de seminaries enz. moest afgezonderd en niet meer uitgeleend mocht worden (4). Er werd reeds gewezen op het rondschrijven van Openbaar Onderwijs van 26 september waarin Nyns bekend maakte dat de M.V. zich het recht voorbehield alle nieuwe benoemingen van professoren en docenten aan vrije- en rijksuniversiteiten al dan niet goed te keuren. Men maakte onmiddellijk van dat "recht" gebruik i.v.m. de opvolging van de professoren De Sagher, Lammertyn, De Stella en Van Caeneghem : de kandidaten voor de opvolging van de eerste twee werden verworpen, voor De Stella introduceerden de Duitsers Martens; Van Verdeghem als opvolger van Van Caeneghem werd aanvaard (5).

Een maand later volgde een nieuwe, verstrekkende maatregel : M.V.Ch. Reeder meldde aan Nyns dat de M.V. in het belang van een hernieuwde Duits-Belgische wetenschappelijke samenwerking, een professorenuitwisseling zeer nuttig achtte. De buitenlandse profs konden door de oorlogsomstandigheden alleen Duitsers zijn; de M.V. "hält sich für verpflichtet" voor een en ander te zorgen. Als Duitse "Gastprofessoren" werden voor Gent "in Aussicht" genomen : F. Steinbach, L. Mackensen, Niemeyer, Wagner en E. Röhr. Langs Gentse kant wilde de M.V. De Vleeschauwer, Hentze, Van der Mueren, Heymans en Daels uitnodigen naar Duitsland (6). Dit door Petri en Reese uitgewerkte plan was niet louter wetenschappelijk. De ideologische bedoeling van het gastprofessoraat

(1) Circ., 31/VII/1940.
(2) Mi Be/MiVCh. Tätigkeitsbericht 7, 4/VIII/1940.
(3) Bescheinigung, OFK 570, 22/VIII/1940.
(4) Circ., 26/VIII/1940.
(5) Randschrift op circ. M.O.O., 26/IX/1940. A.R.U.G., 4A2/6 (279-10).
(6) Reeder aan Nyns, 31/X/1940. Arch. Petri.

was onloochenbaar. "Toevallig" waren Steinbach c.s. inderdaad allen menswetenschappers : twee historici, een volkskundige, een germanist en een aardrijkskundige. Dat zij een bepaalde politieke visie konden propageren ligt voor de hand. - Hoezeer men reeds met de Duitse bedoelingen rekening hield, bewees tenslotte een rectorale circulaire van 9 november waarin d.d. rector De Smet het O.P. verzocht een verklaring van "niet Joodsch te zijn in den zin van de (M.V.-)ordonnantie van 28/10/1940" (1) te ondertekenen. Daarop zou al dan niet zijn "uitdrukkelijke machtiging" volgen over het hervatten van de professorale functies.

Kortom, reeds voor het begin van het academisch jaar 1940-'41 (12 november) liet de bezetter duidelijk blijken dat men zich wel degelijk ging inlaten met Belgische academische aangelegenheden. Er was het "medewerkings"- en "goedkeurings"-recht bij benoemingen, er waren de gastprofessoren, er waren de "Verordnungen" tegen de gevluchten en de Joden, er was de zuivering van het boekenbestand. De geraadpleegde bronnen tonen overigens niet aan dat er tegen deze maatregelen vanuit het departement of de academische autoriteiten verzet kwam.

In een rapport van net bij het begin van het nieuwe academisch jaar zette Petri tenslotte alles nog eens op een rijtje. Hij begon met de vaststelling dat de universiteiten zelf in de zomer de principiële stap gezet hadden voor de heropening, daarin (na een aanvankelijke aarzeling) gesteund door secretaris-generaal Nyns en de directeur van het H.O. Grauls. Een sluiting als in de eerste W.O. was daarmee vermeden. De universiteiten waren nu gereed om het normaal academisch jaar te beginnen.

Daarna had Petri het over de beïnvloeding via de M.V. Er was o.a. het medewerkingsrecht bij benoemingen (Speleers, Martens; cf. supra). Petri wenste hier geenszins alleen ex-aktivisten te bevoordeligen; er zou vooral moeten worden uitgezien naar jonge krachten "die für die germanischen Zukunftnotwendigkeiten des Landes volle Aufgeschlossenheit besitzen". Belangrijk daarbij was het de afdeling geschiedenis nu een "völkische Geschichtsauffassung" te geven : een Van Roosbroeck zou een goed antidotum zijn tegen de Gentse Pirenne-adepten.

Dan kwam Petri op de "Rektorenfrage". Zeer loyaal waren de rektoren vooral in Luik (Graulich), maar ook in Brussel (Van den Dungen). Van Waeyenbergh (K.U.L.)was in dit opzicht minder betrouwbaar. Het probleemgeval was Gent. Ondanks de vervlaamsing was hier nog veel nodig om er een "Zentrum volksverbundener flämischer Wissenschaft" van te maken. Goubau kwam daar natuurlijk helemaal niet voor in aanmerking. Haesaert "ist zwar betriebsam und gutwillig, aber doch zu sehr belgisch und völkisch instinktlos". De "neuen Kräfte" waren dan weer om persoonlijke of zakelijke redenen niet geschikt : prof. De Vleeschauwer (dè "right man" voor Petri) zou directeur van het H.O. worden op het M.O.O.; prof. Daels had zich "so stark parteimässig exponiert und exclusiv-grossniederländisch festgelegt" dat zijn benoeming onmogelijk leek. Anderen waren te onervaren. De enige oplossing was dus De Smet verder d.d. rektor te laten blijven; dat had ook het voordeel dat de M.V. zich niet bond, en trouwens, "jede einschneidende Reformmassnahme (wird) zentral über das Ministerium in Wirksamkeit gesetzt". Om een èchte geestelijke vernieuwing door te voeren waren trouwens mensen nodig van het kaliber van... Vermeylen, maar die stond in het andere kamp. De M.V. kon dus niets anders

(1) Deze circulaire kwam meer dan twee weken vóór een omzendbrief van het departement (get. De Vleeschauwer), 26/XI/1940 waarin het aan Joden verboden werd hoogleraar te blijven.

dan zonder overijling "in der hiesigen Wissenschaft ein junges, völkisch verwurzeltes Geslecht" helpen kweken. En daarin zouden de gastprofessoren hun rol moeten spelen. Petri besloot dat zij vooral te Gent nuttig zouden zijn (1).

Een en ander wijst er dan op dat de R.U.G. een bijzondere plaats bekleedde in de gedachtengang van de Kultuurafdeling van de M.V. m.b.t. de toekomstige Germaanse oriëntering van België. In het rapport werd trouwens in zovele woorden vermeld dat de R.U.G. dè universitaire instelling voor Vlaanderen zou moeten worden (2). Om die plannen te verwezenlijken was ingrijpen via de top (het M.O.O.) èn de geleidelijke beïnvloeding van de basis (de studenten) natuurlijk de perfecte combinatie.

Hoe dit in de komende jaren zou verlopen, wordt in de volgende hoofdstukken geschetst. Het algemene kader stond echter reeds nu vast.

Het kwam erop aan de liberale grondstruktuur van België aan te tasten en meer speciaal wat Gent betrof de "deutschfeindliche Grundhaltung an der flämischen Universität mit ihrer demokratisch-pazifistischen Einstellung" weg te werken. Gent was (met Luik) in de ogen van de Kulturverwaltung wel minder verdacht dan de "verpolitiseerde" K.U.L. en U.L.B., maar in elk geval moest vermeden worden dat de universiteiten de "geistige Widerstand" zouden organiseren. Daarbij vormde het professoraat "eine geistige... Potenz von grösster Gefährlichkeit". Maar met de hoger geschetste politiek hoopte de Kulturverwaltung een "geistige Neuorientierung der belgischen Wissenschaft" te kunnen verwezenlijken. België moest op Duitsland geörienteerd worden (3).

* *

*

(1) 2. Bericht Tätigkeit/Arbeitsziele M.V. Kultur (Reese/Petri), 15/XI/1940. Arch. Petri.

(2) "Bodenständig-flämisches Wissenschaftszentrum ". Leuven zou een puur theologische universiteit worden, Brussel een politieke universiteit (het "germanisch-deutsches Bollwerk gegen West-Europa").

(3) Abschlussbericht M.V.-Hochschule/Wissenschaft (Petri). Winter 1944/45. Arch.Petri.

II. HET EERSTE ACADEMIEJAAR TIJDENS DE BEZETTING

A. HET BELEID : HET DEPARTEMENT TE BRUSSEL, DE M.V. EN DE ACADEMISCHE AUTORITEITEN.

1. De afwikkeling van het probleem der "postverlaters".

Enkele dagen voor de opening van het academisch jaar liet de M.V. aan secretaris-generaal Nyns weten dat de professoren Delbouille (romaanse filologie) en Funke (botanica) hun werkzaamheden niet zouden mogen hervatten. Over elf andere profs moest nog beslist worden (1).

Ondanks het feit dat de Duitsers de indruk poogden te wekken dat de Onderzoekscommissie van het M.O.O. soeverein over de postverlaters oordeelde (cf. supra), blijkt dus dat zij wel degelijk in laatste instantie beslisten wie kon terugkomen en wie niet.

Op 26 november meldde het M.O.O. bij brief van directeur-generaal De Vleeschauwer aan de rector dat ook de professoren Orban (burgerlijk recht) en Vermeylen (literatuurgeschiedenis) niet mochten terugkomen (2). Twee weken later volgde een nieuwe reeks : Claeys (geometrie) en De Cock (industrieel recht) moest "aangeraden" worden hun emeritaat aan te vragen; Van Engelen (machinebouwkunde) en Van Overbeke (volkenrecht) mochten niet hervatten (3). Toen in de loop van december de profs Gunzburg (burgerlijk recht), Polderman (Duitse literatuur) en de Mûelenaere (volkenrecht) nog niet terug in Gent bleken te zijn, werden ook zij afgevoerd via de Duitse verordening over de afzetting van de na 15 november nog niet teruggekeerde ambtenaren (19/XII/1940).

Uiteindelijk werden er als gevolg van de Duitse verordeningen van 18 juli en 19 december 1940 9 hoogleraars getroffen : Claeys, De Cock, De Mûelenaere, Funke, Gunzburg, Orban, Polderman, Van Engelen en Vermeylen (4), d.w.z. 4 exacte wetenschappers, 3 juristen en 2 filologen. Pas eind maart 1941 waren deze namen echt definitief. Het ging hem overigens om slechts 5% van het O.P. Men was er dus toch niet met de grove borstel doorgegaan. In hoofdzaak had men de definitieve afweziqen, de parlementariërs die te Limoges tegen Leopold III hadden gestemd (Vermeylen, Orban) en de anti-nazi's (Funke) aangepakt. Ook het pro-geallieerde manifest van 13 oktober 1939 van académiciens en hoogleraars (mede ondertekend door 9 Gentse

(1) Mi Be/MiVCh. aan Nyns, 5/XI/1940. A.R.U.G., 4 A 25/ds. I . Delbouille mocht wel prof blijven in Luik.
(2) M.O.O./H.O.W. De Vleeschauwer aan De Smet, 26/XI/1940 (id.).
(3) Id., 7/XII/1940. Op 27 december liet de M.V. toe dat Van Overbeke bleef tot zijn emeritaat in 1941.
(4) De Smet aan Nyns, 31/III/1941. (Id.)

(ex-)profs, o.a. Vermeylen) werd in rekening gebracht (1). Maar een Van Oye bv. werd niet aangepakt. Voor Vermeylen wilde Petri nog zover gaan een "eervolle" emeritering toe te staan, nadat er van vele kanten op aangedrongen was hem te ontzien (2). Bovendien werd aan de slachtoffers van de verordening toegestaan verder in de universiteit hun wetenschappelijke bedrijvigheid uit te oefenen (3).

Een en ander verklaart wellicht waarom de academische autoriteiten geen protest lieten horen. De rector beperkte er zich telkens toe de getroffen profs "met spijt" te laten weten dat zij hun cursussen niet mochten hervatten.

Wèl was wrevel merkbaar in het professorencorps zelf (cf. infra), maar ook in de Vlaams-nationalistische milieus waar men vond dat de zuivering niet ver genoeg ging.

In de relatief zwaar getroffen faculteit wetenschappen werd er vooral onder impuls van prof. Magnel aan gedacht "uit sympathie" met de betrokkenen hun open verklaarde leerstoelen voorlopig slechts door assistenten te laten bezetten. Dit werd trouwens nog een zaak op het hoogste niveau : inderdaad, een pro-zuivering prof. had aan de Duitse overheid melding gemaakt van een "poging tot opruiïng" tegen de verordeningen. De secretaris-generaal werd geactiveerd; hij vroeg de rector om uitleg. Deze meldde aan Nyns dat er van politieke bijbedoelingen geen sprake was. Magnel had hem zelfs verklaard dat verzet tegen de Duitse verordeningen "doelloos" was en de universiteit alleen kon schaden. De rector meende dan ook dat "de zaak op verkeerde en overdreven wijze voorgesteld" werd (4).

Maar dat de sfeer in de faculteit op dat moment (jaarwisseling 1940-1941) zeker niet pro-Duits was ligt voor de hand. Gelijkaardige geluiden kwamen uit Letteren en Wijsbegeerte. Men mocht er weliswaar niet oordelen over het geval Vermeylen, maar zeker was dat het ging om een "zwaar verlies door gedwongen afscheid". Overigens vond men dat de gevolgde procedure onregelmatig was; de faculteit werd immers niet geraadpleegd (5).

Dat er uiteindelijk "slechts" enkele profs de bons kregen werd echter door sommigen om heel andere redenen betreurd. In bepaalde Vlaams-nationalistische kringen werd met spijt vastgesteld dat over alles de spons geveegd werd (6) en dat "die heertjes (terugkomen) juist alsof er niets gebeurd was !" (7).
Daar vermoedde men dat de autoriteiten zó geschrokken waren "over de omvang van de gebleken deficiëntie, dat men het niet aandurfde sancties te treffen" (8). De "noodlottigen liberalen invloed" van de gewraakte

(1) 2. Bericht (...), 15/XI/1940. Arch. Petri.
(2) Id.
(3) Rector aan profs in kwestie, 7/I/1941. A.R.U.G., 4A2/5, doos 1. In die sfeer van kleine toegevingen situeert zich ook de "samenkomst" van beheerder Schoep met Petri in het Patijntje tijdens een diner van Duitsgezinde profs met laatstgenoemde. Schoep zou er zijn komen pleiten voor geschorste collega's (vgl. Mededeling Van Hille).
(4) De Smet aan Nyns, 8/II/1941 (id.).
(5) Register Faculteitszittingen, 13/XII/1940. L. & W.
(6) Elaut, Mémoires, 393.
(7) Ons Leven, jan. 1941.
(8) Elaut, Mémoires, 393.

profs zou de universiteit dus ondanks alles verder in zijn greep houden (1)...

Van Duitse zijde was men realistischer : tenslotte had men slechts geïsoleerde gevallen gehad van Duitsvijandelijke profs. En die waren nu uitgeschakeld (2). Een grondige herschikking zou trouwens de "ruhige sachliche Arbeit" aan de universiteit in het gedrang brengen (3).

Maar hoe men er ook over dacht, begin 1941 was het probleem van de "postverlaters" niet meer aktueel. Andere moeilijkheden doemden op.

2. Nieuwe benoemingen.

Een aantal afgezette, "geëmeriteerde" of overleden leden van het O.P. moest inderdaad vervangen worden.

Problemen waren er o.a. gerezen in L. & W. omtrent de opvolging van de overleden prof. economische geschiedenis, De Sagher. Na besprekingen met Petri en Reese hadden die erin toegestemd dat de herverdeling van De Sagher's cursussen in de faculteit over een aantal profs kon behouden blijven. Voor zijn cursussen in de andere faculteiten beval de Faculteitsraad uit 8 kandidaten de doctoren Van Roosbroeck, Blockmans en Versichelen aan (4).

Midden december circuleerde op de universiteit een (nieuwe ? - cf. 26 september) mededeling van de secretaris-generaal over het goedkeuringsrecht van de Duitse militaire overheid m.b.t. nieuwe benoemingen. Dit kwam even voor de vervanging van Vermeylen (cursus moderne letterkunde) aan de orde was. Prof. De Backer en de titularis van een vrije cursus Meir waren kandidaat. Maar de directeur H.O. deelde mee dat dr. Antoon Jacob, de oud-aktivist, via de "Kriegsverwaltung" ook zijn kandidatuur stelde (5). Bij de stemming in de Faculteitsraad L. & W. voor de rangschikking van de aan de hogere overheid voor te stellen kandidaten kreeg Jacob voor de eerste twee plaatsen telkens slechts 2 stemmen op 13 (6)...

Voor Vermeylen's kunstgeschiedenis-cursus koos men uit 4 kandidaten prof. Roggen.

Op dezelfde zitting van de Faculteitsraad kwam een ander voorstel van directeur H.O. De Vleeschauwer ter tafel : hij vroeg dat Van Roosbroeck, die ondertussen tot docent was benoemd in de faculteit Rechten, toch in L. & W. zou kunnen doceren (Historische Critiek). De Faculteitsraad aanvaardde dit met een grote meerderheid (7).

Dat men ex-aktivisten niet erg in het hart droeg (anders dan met bv. Van Roosbroeck) werd bevestigd door de verkiezing van een nieuwe rector

---

(1) Ons Leven, jan. 1941.
(2) 3.Bericht Tätigkeit/Arbeitsziele M.V. Kultur (Reese/Petri), 4/VI/1941. Vgl. Despy, 40e Ann. U.L.B.
(3) Abschlussbericht 1944/45. Arch. Petri.
(4) Reg. Faczitt., 2/XII/1940. L. & W.
(5) Het is dan ook eigenaardig dat ex-secretaris-generaal Nyns in een nota van 1945 zonder meer vermeldt dat de kandidatuur van Jacob uitging van de Faculteit (Nomination de Jacob, 29/III/1945, C.W.O.II).
(6) Reg. Faczitt., 3/I/1941. L. & W.
(7) Reg. Faczitt., 3/I/1941. L. & W.

door de Academieraad, begin 1941. In de eerste stemronde (voor de functie als dusdanig) kreeg De Smet 57 stemmen, Flachet 12, Daels 4, Baur 4 en Speleers 1. Er waren 4 blanco stemmen. De typische "nieuwe-orde"-figuren kregen dus slechts een 6% van de Raad achter zich.

Maar het betekende ook het definitieve uitschakelen van rector Goubau, die als dusdanig eervol ontslag kreeg; dit "eervol" trouwens tot ontstemming van o.a. de nieuwe eenheidsstudentenorganisatie G.S.V. (1).

Bij de benoemingen tijdens de volgende maanden kregen de niet als anti-Duits gezind bekend staande figuren wel ruim hun deel. In de lichting van maart waren dat de tot docent benoemden De Vreese, De Bra, Duverger (die reeds van voor de oorlog doceerde) en Leen (verder toch ook nog De Poerck en Van Langendonck).

In dezelfde categorie vielen de twee tot hoogleraar benoemde docenten Wilms (jurist) en Van Houteghem (physiotherapeut) (2).

In de juni-lichting waren het de nieuwe docenten Langohr en Van Beselaere (die reeds een vrije cursus gaf; verder nog Meir, Michel, Willemyns en De Baets).

Ibidem voor de eerste drie van de vier nieuwe profs Jacob, Soenen, Fornier en Van der Mueren (die reeds hoogleraar was, maar niet gehecht aan een faculteit) (3).

Tijdens dit eerste academiejaar kwamen er dus in totaal zeven kersverse hoogleraars (Speleers, Martens, Jacob, Wilms, Van Houteghem, Soenen, Fornier). Allemaal stonden zij bekend als "nieuwe-orde" sympathisanten. Zeker vier onder hen kwamen er onder rechtstreekse Duitse druk (de ex-activisten Speleers, Martens, Jacob en Fornier) (4). Het is niet denkbeeldig dat de anderen hun benoeming te danken hadden aan de directeur-generaal H.O. De Vleeschauwer (5). Toch kan men veronderstellen dat andere benoemingen, o.a. tot docent, en herverdeling van bepaalde cursuspaketten onder "oude" professoren minder of helemaal niet beïnvloed werd door de bezetter of kringen van de Eenheidsbeweging V.N.V. Meer nog, volgens sommigen zouden bepaalde Belgische politici ook aangedrongen hebben op de benoeming van Speleers en Martens (6).

Hoe dan ook kan men niet zeggen dat het O.P. naar ideologische samenstelling grote wijzigingen ondervond. Het is wel zo dat de "onvolkse" Toulouse-professoren, die ondertussen afgevoerd waren, procentueel ongeveer overeenkomen met de nieuw benoemde Duitsvriendelijke figuren (ongeveer 5% van het O.P.).
Dezen werden trouwens door de andere profs aanvaard, zij het zonder veel enthousiasme (7). Naijver om het toekennen aan die nieuwe figuren van bepaalde cursussen die door verschillende kandidaten nagejaagd werden zal hierbij wel zijn rol gespeeld hebben. Dat was zeker het geval in de faculteit Geneeskunde (8), waartoe 4 van de 7 nieuwe professoren gingen behoren.

---

(1) Cf. Ons Leven, nr. 5, juni 1941.
(2) Cf. Not. Academieraad, 24/III/1941 A.R.U.G.
(3) Id., 10/VI/1941.
(4) Op hun benoeming werd bij de M.V. aangedrongen door de zgn. Herstelcommissie en de Duitse gevolmachtigde daarbij (schriftelijke verklaring Petri, 24/VI/1950. Arch. Petri.).
(5) Collectief interview.
(6) Elaut, Mémoires, 316, over M. Lippens.
(7) Cf. o.m. Int. Evrard, Elaut, Mémoires, p. 316 en Nota Nyns, 29/III/1945 (C.W.O.II).
(8) Int. Evrard.

Dat men in de faculteiten Letteren en Wetenschappen niet zo gelukkig was met het liquideren van enkele mensen uit de oude garde zagen wij reeds. Ook in de Rechten had men het openverklaren (met publikatie in het Staatsblad) van de cursussen van De Sagher, Lammertijn en Gunzburg (ook van Orban en Van Overbeke) willen vermijden. De faculteitsraad adviseerde de opengekomen cursussen te ventileren naar verschillende assistenten toe. De publikatie in het Staatsblad van de vacatures (De Vleeschauwer besliste unilateraal tot openverklaring), alhoewel onregelmatig volgens waarnemend decaan prof. Kluyskens, stak daar een stokje voor. Kluyskens en Haesaert schoven hogervernoemde assistenten dan naar voor als gewone kandidaten (1). In Vlaams-nationale kringen werd dit ervaren als een tegenaanval van het "ancien régime", als een "franskiljonsch offensief tegen de Vlaamsche universiteit". De "reaktionnaire professorenkliek" duldde geen "nieuwe menschen" (2) ! In elk geval werd bij de uiteindelijke professorenbenoemingen in de Rechten alleen de nieuwe-orde figuur Wilms aangesteld...

Ook op niveau van het rectoraat ontstond er enig ongenoegen, dit vooral n.a.v. de "herindienstneming" van de oud-aktivisten. Naar buitenuit uitte zich dit in een correspondentie tussen de rector, de beheerder en het departement waarin De Smet schreef geen retroacta maar te kunnen vinden, niet te weten hoe een en ander zou betaald worden enz. (3). Zoals wij zagen had dit weinig effekt : via de "Herstelverordening" van 6 september 1940 werden de benoemingen toch doorgevoerd.

Echt protest had dit alles echter niet voor gevolg, noch van de profs, noch van de academische autoriteiten, noch van de secretaris-generaal. En de nieuw benoemden, nieuwe-orde figuren of niet, zouden zéker niet "lastig" worden. Stelde de Militärbefehlshaber zelf niet dat het goedkeuringsrecht mede "Ruhe und Ordnung in Kriegszeiten" moest waarborgen d.m.v. het controleren of het hoogleraarschap wel "von solchen Persönlichkeiten ausgeübt wird, deren Einstellung gegenüber der Besatzungsmacht loyal und in jeder Beziehung unanfechtbar ist" (4) ? Zoals reeds gezegd waren de benoemingen door het departement overigens na de oorlog voor herroeping vatbaar in hoofde van de wet van 10 mei 1940, dit in tegenstelling tot de vrije universiteiten waar een benoeming door het bureau definitief was.

Ging het aanvaarden van wat kwam, ook op voor die andere pijler van de beïnvloeding van de universiteit door de bezetter, het gastprofessoraat ?

---

(1) Verklaring Spanoghe. A.R.U.G., 4A2/5, ds. 11 en Volk en Staat, 4/XII/1940.

(2) Gelukkig was er nog dir.-gen. De Vleeschauwer om "de anti-Vlaamsche kuiperijen van volksvreemde professoren te ontzenuwen". Volk en Staat, 4/XII/1940. Een aanduiding te meer voor de benoemingspolitiek van de dir.-gen.

(3) Cf. De Smet aan Schoep, 29/III/1941 en Nyns aan De Smet, 28/VI/1941. A.R.U.G., 4A2/5, doos 4.

(4) von Falkenhausen aan kard. van Roey, 7/XI/1940. Geciteerd in Leclef, Le Cardinal van Roey, p. 57.
De niet-"loyale" afgezette profs bleven gelukkig verder hun wedde genieten (cf. Université de Liège pendant la guerre, p. 66).

3. De Gastprofessoren.

Nadat een professorenuitwisseling voor een eerste maal ter sprake was gekomen begin juni 1940 toen secretaris-generaal Nyns dat in een gesprek met Petri en Reese eventueel als noodmaatregel (wegens het toenmalige gebrek aan O.P. ?) wel wilde aanvaarden, werd het departement eind oktober voor het voldongen feit geplaatst (cf. supra). De M.V. ging Duitse gastprofessoren sturen.

Wij hadden het reeds over de ideologische bedoeling van de maatregel. Het kwam erop aan - in het algemeen kader van een kultuurpolitiek die de "Westerse" invloed in het Belgisch onderwijssysteem wilde vervangen door een Duitse - wetenschapsmensen naar hier te sturen die "durch ihre Forschungsrichtung besondere Voraussetzungen dafür boten, dass sie den von der M.V. angestrebten geistig-politischen Umstellungsprozess (...) wirksam zu fördern vermochten".

Daartoe zouden vooral disciplines als "Volksforschung" en "Germanenkunde" gebruikt worden. En juist op dat vlak bestonden volgens de Kulturverwaltung de grootste kansen op succes aan de Gentse universiteit (1).

De bezetter stak zijn bedoelingen overigens niet onder stoelen of banken: de kultuurspecialist van de "Brüsseler Zeitung", Ehrhardt Evers, kon een heel artikel aan de kwestie wijden. De gastprofs moesten een tegengif zijn voor de vroegere atmosfeer aan de Belgische universiteiten; zij moesten meehelpen de jeugd van het land échte nationale hogescholen te geven. Deze jeugd moest vertrouwd gemaakt worden "mit jenem Gedankengut vor allem volkswissenschaftlichen Charakters (...) das aus dem Geiste des neuen Deutschland hervorgegangen ist und nach dem sich die Neuordnung des Landes vollziehen soll" (2). Hoofdredacteur Haase situeerde een en ander in nog bredere kontekst : de "geistige Mauer" aan de Duitse grens was gesloopt, het ging nu om het "neue Werden in Volk und Geschichte" en tenslotte om de geestelijke en kulturele hergeboorte van Europa.

Veel mooie woorden dus en een realiteit : Duitsland wil de geestelijke evolutie van de universiteiten naar zijn hand zetten.

Bij het begin van het academisch jaar wist men dus te Gent waaraan zich te verwachten.

Medio november kwam rector De Smet de gastprofessoren dan aan hun Gentse collega's uit Letteren en Wijsbegeerte voorstellen (3). Tegelijkertijd begon hij bij de decanen een zoektocht naar "leden uwer faculteit die zouden toestemmen zich als ruilprofessor naar eene Duitsche universiteit te begeven" (4). De decanen brachten het O.P. van deze vraag op de hoogte. De oogst was mager : uit de faculteit Wetenschappen kwamen helemaal geen aanvragen voor het ruilprofessoraat, elders (L. & W. en Geneeskunde) meldden zich enkelingen als Hentze, Daels, Van der Mueren, De Vleeschauwer, Heymans, Roggen en Ruyssen.

---

(1) Abschlussbericht 1944/45. Arch. Petri.
(2) Brüsseler Zeitung, 7/XI/1940.
(3) Alles was zo snel gegaan dat men bv. de geplande lezingen door een Italiaanse prof. (Pareti) moest laten wegvallen (Randschrift Van Pottelbergh, 2/XII/1940. A.R.U.G.).
(4) De Smet aan Van Werveke, 14/XI/1940. A.R.U.G., 6A2/2. Briefw. decanaat L. & W.

Die weigerachtige houding was minder opvallend t.o.v. de Duitse gastprofessoren. Prof. De Keyser zegde volmondig ja aan de "Kulturaustausch" (1); de faculteit L. & W. gaf haar fiat voor de lezingen van de gastprofessoren (2); bij het begin van de 2e semester zette (de ondertussen decaan geworden) De Keyser de studenten aan de "nieuwen cyclus van lezingen en oefeningen van de HH. Duitsche gastprofessoren" te gaan bijwonen (3); de faculteit ging akkoord met het verlenen van een "testimonium" aan de studenten die de cursussen van de gastprofs gevolgd hadden (4).

Het hoeft dus niet te verwonderen dat M.V.-Chef von Craushaar begin 1941 kon vaststellen dat het werk van de gastprofs "im allgemeinen durchaus verstanden" werd door de Belgen. Daar nu ook meerdere Belgische profs gastvoorlezingen in Duitsland konden geven, vond de M.V.-Chef dat de hele zaak natuurlijk verder gezet moest worden. In Gent zouden echter vanaf 1 april bepaalde personele veranderingen doorgevoerd worden (Steinbach en Wagner moesten terug naar hun thuisuniversiteiten, en deze laatste zou waarschijnlijk vervangen worden door de Bonnse prehistorie-specialist Tackenberg). Een Gents geneeskunde-prof. (Daels ?) had de M.V. trouwens gevraagd of men ook geen Duitse gastprof sociale geneeskunde kon sturen (5).

Een en ander bracht von Craushaar tot de conclusie dat wederopbouw van de wetenschappelijk betrekkingen tussen de twee landen op goede weg was. De gastprofessoren moesten daar verder toe bijdragen (6).

Gevolg van deze intenties van de M.V. was een op 19 februari 1941 te Gent gehouden bijeenkomst van de Kulturreferenten Reese en Petri met de rector, inspecteur-beheerder Schoep en decaan De Keyser. Iedereen was het eens over de waarde van het voortzetten van de leeropdracht van de gastprofs in de 2e semester. Men ging zelfs verder dan dat : de aanwezigen wensten dat de cursus Duitse literatuur (die nu zonder ex-titularis Polderman zat) met toestemming van de faculteit door Mackensen zou gegeven worden (wat ook gebeurde), terwijl De Keyser zijn volkskunde-cursus aan Röhr zou overlaten (7).

Hier ging het dus niet meer om Duitse professoren die gastcolleges gaven die geen deel uitmaakten van het programma van de universiteit; nu werden ze wel degelijk ingeschakeld in het normale universitaire onderwijs.

---

(1) Volk en Staat, 27/XI/1940. Het was ook De Keyser die de beruchte culturele rondleiding van Duitse officieren en gastprofs door Gent gidste, omdat zijn prestige het hem niet toeliet dit aan een ondergeschikte over te laten (cf. Coll. interv.).
(2) Reg. Faczittingen, 2/XII/1940. Fac. L. & W.
(3) Bericht Deken De Keyser, s.d. A.R.U.G., Arch. Van Pottelbergh.
(4) Reg. Faczitt., 4/II/1941. Fac. L. & W.
(5) Op 26 februari 1941 stemde de Assessorenraad trouwens in met een leeropdracht voor een gastprof sociale geneeskunde (Not. Coll. Ass., 26/II/1941. A.R.U.G.).
(6) Mi.Be. / M.V.-Chef. von Craushaar an Generaldirektor De Vleeschauwer, 14/II/1941. A.R.U.G., Briefw. Rectoraat. 4A2/6-254.20.
(7) Mi.Be. / M.V.-Chef / Kult. Reese an Generaldirektor De Vleeschauwer, s.d. (id.). Tot spijt van Mackensen bleek dit niet definitief; op het einde van het academisch jaar werd Foncke benoemd tot Poldermans opvolger.

Geen wonder dat van Duitse zijde in ruil voor deze "wirklich kollegiale Zusammenarbeit" eindelijk gedacht werd aan volwaardige Belgische gastprofs voor Duitsland (1). De dag na deze vergadering schreef deken De Keyser een buitengewoon vriendelijke afscheidsbrief aan Steinbach en Wagner : hij dankte hen uit naam van de faculteit voor hun onderricht en wetenschappelijk werk "zum Wohle unseren vlämischen Studenten und zum fruchtbaren wissenschaftlichen Austausch zwischen unserer Völker" (2).

Een week later kwam de faculteitsraad samen; een datum voor het afscheid van de 2 gastprofessoren werd vastgesteld en er werd gepraat over het uitnodigen van twee nieuwe gastprofessoren voor het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en het Hoger Instituut voor Opvoedkunde. De instituten zouden dat zelf regelen (3).

Na de zitting antwoordde De Keyser op de vraag van de rector wie de vervangende gastprofessoren konden zijn : geschikt waren de Duitse profs Tackenberg, Poppelreuter en Kreidler (4). De Smet deelde dit mee aan de Kulturverwaltung die op wat zij als een aanvraag van de faculteit L. & W. aanzag wel wilde ingaan (5).

In april verscheen Tackenberg dan ook te Gent. De psychotechnicus Poppelreuter overleed echter voor hij zijn opdracht kon beginnen en de muziekhistoricus Kreidler werd door de Wehrmacht te laat verlof toegestaan. Het Reichserziehungsministerium beloofde echter Röhr, Mackensen, Tackenberg en Kreidler zeker voor 1941/42 (verder) ter beschikking te stellen.

Aan het einde van het academisch jaar stelde de Gruppe Kultur overigens met tevredenheid vast dat een en ander het bewijs was van de "vielfältigen und fruchtbaren Möglichkeiten, die sich im Hinblick auf eine gegenwärtige und zukunftige geistige Zusammenarbeit ergeben". Volgens haar was er inderdaad geen sprake van enkelrichtingsverkeer; bewijs de gastvoorlezingen, het navorsingswerk enz. van Belgische wetenschapslui in Duitsland. De M.V. wachtte dan ook met nieuwsgierigheid op de verdere wensen van rector en faculteiten i.v.m. de professorenuitwisseling (6).

Uit wat voorafgaat zou men kunnen afleiden dat alles rozegeur en maneschijn was. Blijkt dat ook uit de Duitse verslagen die enkel voor intern gebruik bedoeld waren ? De Gentse Oberfeldkommandantur was medio januari 1941 tot de conclusie gekomen dat de gastprofs "sowohl von den belgischen Professoren als auch von den Studenten gut aufgenommen worden (sind)" (7). Gelijkaardige geluiden in het grote Tätigkeitsbericht van de Militärverwaltung van januari. Ook in februari bleef het "Lehrerfolg" en het toehoordersaantal erg goed. De positieve houding van de faculteit Letteren, of althans van haar decaan, t.o.v. de gastprofs bracht de M.V. wel

---

(1) Id. vorige noot.
(2) Deken De Keyser aan Steinbach / Wagner, 20/II/1941. A.R.U.G., Briefw. Dekanaat L. & W. / 6A2/2.
(3) Uitnodiging fac.zitt. 27/II/1941, met randschrift Van Pottelbergh. A.R.U.G., Arch. Van Pottelbergh.
(4) Deken De Keyser aan rector, 28/II/1941. A.R.U.G., Briefw. Rect. 4A2/6 - 254.20.
(5) Mi.Be./M.V.-Ch./Kult. Petri an De Smet, 22/III/1941. (id.).
(6) Mi.Be./M.V. Ch./Kult. Redich an Gen.-Dir. De Vleeschauwer, 10/VI/1941. A.R.U.G., Briefw. Rect. 4A2/6 - 254.20.
(7) OFK 570, VAbt., Tätigkeitsbericht, 18/I/1941 (CWOII).

tot enige overdrijving in haar februari-verslag : "Verschiedene Fakultäten der Universität Gent werden von sich aus Vorschläge zu einem weiteren Ausbau des deutschen Einsatzes machen" (1). Wij zullen nog zien dat dààr geen sprake van was.

Terwijl men zo langzamerhand naar het einde van het eerste academiejaar toeging werd de toon van de Duitse verslagen steeds positiever. In april heette het inderdaad : "Einen Erfolg auf der ganzen Linie brachte den Einsatz der Gastprofessoren an den Universität Gent". Professoren en studenten hadden weer grote achting gekregen voor de Duitse wetenschap : bewijs daarvoor was dat de universiteit zelf vervangers wilde voor Steinbach en Wagner, dat de vakken prehistorie en volkskunde nu "in den Lehrplan des Institutes fest eingebaut" werden, dat Mackensen "officieel" Duitse literatuurgeschiedenis doceerde en dat vele studenten aan een Duitse univ wilden verder studeren (2).

Alles liep dus gestroomlijnd. Des te verrassender is het bittere rapport dat de scheidende gastprof, de filoloog Mackensen medio 1941 opstelde, en waarover wij het later nog zullen hebben. Mackensen vond de universiteit op praktisch en theoretisch vlak een lachertje, en de professoren (meer bepaald van L. & W.) naar kunnen onder de maat, politiek de kat uit de boom kijkend of zelfs anti-Duits. De rector was wel correct maar verdedigde altijd de mening van het departement van Onderwijs tegen die van de gastprofs. Beheerder Schoep zat op dezelfde golflengte. Decaan De Keyser was aanvankelijk erg pro-gastprofessoraat, "bewahrte späterhin grosse (...) Zurückhaltung, war aber bei dienstlichen Ansuchen immer höflich und hilfsbereit". Baur leek de scherpste tegenstander; de meeste andere hoogleraren namen t.o.v. de gastprofs "eine wohl verabredete Haltung der herzlichen Ablehnung ein" (3).

---

(1) Mi.Be/M.V.-Ch. Tätigkeitsbericht Nr. 14. 1/II/1941 - 28/II/1941 (CWOII).

(2) Id., Nr. 15.III/1941. - Dat de M.V. zo gunstig over de gastprofs oordeelde had ook te maken met hun inzet voor de aanpassing in Duits-Germaanse zin van de Belgische studieprogramma's. Daarover de M.V. : "Ohne dass die massgebliche Mitwirkung der MV nach aussen irgendwie in Erscheinung träte, ist es durch die Tätigkeit der Gastprofessoren und die Bereitwilligkeit der Hochschulabteilung des Ministeriums gelungen, die Fragen einer Studienreform für das historische, germanistische und teilweise auch juristische Studium wesentlich zu fördern." (cf. Id., Nr. 16, 1/IV/1941 - 30/IV/1941).

(3) Schrijft Mackensen : "Den Gastprofessoren gegenüber nahmen die einzelnen Kollegen, von Jakob und von Roesbrook abgesehen, eine wohl verabredete Haltung der herzlichen Ablehnung ein; d.h. man suchte keinen Verkehr, lehnte Besuche im Hause der Gastprofessoren oder treffen am öffentlichen dritten Ort ab, war aber auf Ansuchen, z.B. bei wissenschaftlichen Fragestellungen u.ä. freundlich und hilfsbereit. Man betonte die Kollegialität und bedauerte die "widrigen Zeitumstände", die einen näheren Verkehr unmöglich machten. Nur wenige übersahen mich bei offiziellen Anlässen wie Sitzungen usw. grundsätzlich (z.B. der Historiker van Houtte), die meisten wahrten bei derartigen Anlässen die Gebote der unverbindlichen Höflichkeit. Einladungen ins Haus erfolgten nur von Baur (soweit die Philosophische Fakultät in Frage steht); unser Haus besuchten nur (von den erwähnten Ausnahmen abgesehen) de Keyser und Langhenhofe, beide aus eigener Initiative. Eine Zusammenkunft zwischen unserm Lütticher Kollegen Mönch und dem Genter Romanisten De Poerk kam dadurch nicht zustande, dass de Poerk einen Besuch in unserm Hause ablehnte."

Mackensen zag wel één positief punt van formaat : de studenten waren, na aanvankelijk nazi-propaganda van de gastprofs verwacht te hebben, begeesterd geraakt. Er ontstond zelfs een heuse camaraderie met de germanisten.
Ondanks alles besloot Mackensen zijn verslag met de bedenking dat de werking van de gastprofessoren aan de R.U.G. toch succesvol zou zijn. Een voorwaarde daarbij was dat zij op lange termijn konden blijven (1).

Hoe moet men na al de positieve geluiden oordelen over het verslag-Mackensen ? Deze laatste heeft het vooral over het O.P. waar hij dagelijks mee in kontakt kwam, terwijl de hoger gebruikte documenten vooral slaan op het niveau rector - decaan - directeur-generaal van Onderwijs en M.V. Het is inderdaad mogelijk dat men op hoog niveau meer diplomatisch tewerk ging of zelfs geloofde in het wetenschappelijk nut van de gastprofs. Evengoed is mogelijk dat de M.V. haar verslagen bijkleurde om een gunstige indruk te maken in Berlijn. Anderzijds kan het zijn dat Mackensen zich uit eigendunk (de Gentse profs zijn toch zo "uninteressiert"), uit wrok (hij moest naar het verre Poznan) of om bepaalde persoonlijke antipathieën zo negatief uitliet.

Toch lijkt het meest voor de hand liggend dat het verschil in tonaliteit vooral veroorzaakt werd door de blijkbaar tamelijk vriendelijke kontakten op het niveau van de academische autoriteiten enerzijds, en anderzijds de afwijzende houding van het "gewone" O.P. t.o.v. de door de bezetter gedropte gastprofs die op de koop toe bij de studenten blijkbaar wel aansloegen.

Hoe dan ook lokte tijdens dit eerste academisch jaar de kwestie der gastprofessoren geen openlijke konflikten uit. Meer, in overeenstemming met de academische autoriteiten was tot een verderzetten van het zaakje besloten. In die omstandigheden leek de M.V. dan ook niet zwaar te tillen aan het ongenoegen bij de Gentse "rank-and-file" in Letteren en Wijsbegeerte.

4. Verdere gebeurtenissen.

Het eerste academisch jaar tijdens de bezetting stond, zoals wij zagen, vooral in het teken van de zaak der "postverlaters", de nieuwe benoemingen en de gastprofessoren. Extreme maatregelen werden niet getroffen. Een kleine tien hoogleraren verdwenen, een goede vijf werden benoemd en er verschenen enkele gastprofs. Op het ongenoegen bij sommige hoogleraren na, was van weerstand tegen deze maatregelen weinig te merken.

Hoe liep dat nu bij allerlei minder belangrijke aangelegenheden ?

Dat men goede Belgen bleef wilde men blijkbaar van in den beginne aantonen. Op 11 november 1940 werden er voor de plechtige mis in St.Baafs 75 plaatsen voor het O.P. gereserveerd (2). In dezelfde sfeer lag het herhaaldelijk aandringen van verschillende profs, via rector en Bestuur van het Hoger Onderwijs, bij de Duitsers voor het vrijlaten van nog vastgehouden krijgsgevangen O.P. en studenten en het op gang komen van de

(1) Bericht des Prof.Dr. L.Mackensen über seine Tätigkeit an der Universität Gent, 19/VIII/1941. C.W.O.II.
(2) Cf. Briefwisseling Rectoraat-Congressen enz. A.R.U.G., 252/10.

intellectuele hulp (boeken, cursussen...) voor hen via het Rode Kruis (1). Anderzijds hield men zich afzijdig bij bepaalde nieuwe initiatieven. Zo was er in december 1940 de aanvraag van voorzitter C.Verschaeve van de Nederlandsche Cultuurraad (waarin trouwens de profs C.Heymans en C. Hentze zetelden) om vertegenwoordigers van de R.U.G. voor de Raad van Advies i.v.m. de hogeschooluitbreiding. Er werden echter vanuit Gent geen namen voorgesteld (2). Enkele weken later volgde een "neen" op het verzoek van direkteur-generaal De Vleeschauwer om de studenten woensdagnamiddag vrij te geven voor sportieve en Winterhulp-aktiviteiten (3). Gebeurde een en ander uit politieke motieven ?
In elk geval had het interview dat rector De Smet aan de gecensureerde krant "De Gentenaar" toestond in de gegeven omstandigheden wel een politieke betekenis. Hij vond dat de geest onder de studenten uitmuntend was (4) en reageerde verheugd op het feit dat zij begonnen te begrijpen dat niet alleen wetenschappelijke kennis van belang was "maar ook het rechtzinnig besef van eigenwaarde en socialen plicht(..)dat hen later in staat zal stellen als keurig-ontwikkelde en fijn-gelouterde vooraanstaanden werkdadig deel te nemen aan het verbeteren der sociale toestanden" (5). Wellicht had de rector zich minder gelukkig gevoeld toen hij begin december '40 een circulaire aan het O.P. en W.P. zond om aan de "personen van Joodsche afkomst" te vragen of zij op non-activiteit wilden gaan. Iedereen moest daartoe een verklaring invullen, waarbij de rector wees op de "Verordening van 28 october 1940, houdende maatregelen tegen de Joden" (6).-Maar kontakten met de bezetter waren niet steeds van die dwingende aard. Eind februari 1941 greep bv. een onderhoud plaats tussen de Duitse commissaris voor de U.L.B., Walz, en de Gentse profs C.Heymans, Elaut en Van Houteghem over de door hen voorgestelde kandidaten (7) voor de openverklaarde geneeskunde-cursussen in de U.L.B. Opvallend was wel dat Elaut en Van Houteghem vooral "goede Vlamingen" naar voor schoven. Walz praatte ook met prof. Meuwissen (Wetenschappen) over de polytechnische school van de U.L.B. (8). In mei kwam ook prof. Libbrecht aan de beurt. In een gesprek met geneeskunde-specialist Holm van de M.V. bleek weer dat het om de U.L.B.-vacatures op te vullen vooral op politiek en op Vlaams gebied "betrouwbare" elementen aankwam. Libbrecht stelde o.a. de R.U.G.-assistent Verlot voor; assistent Massart kwam niet in aanmerking want die wilde niet weg uit Gent (9).

Andere profs hadden het dan weer niet zo hoog op met de"goede Vlamingen" onder hun collega's. In de eerste maanden van 1941 waren daar enkele praktische conflicten getuige van : een eerste rond het vinden van lokalen voor de pas benoemde prof. Wilms, een tweede rond het weghalen uit de seminaries van Letteren en Wijsbegeerte van bureaus voor Elaut, Daels en Hooft. Een verontwaardigde prof. Van Pottelbergh protesteerde bij Schoep, die liet weten dat de bureaus waren opgeëist via de bezet-

(1) Cf. Doos 4 (Krijgsgevangenen). A.R.U.G., 4A2/5.
(2) Reg. Faczittingen L. & W., 13/XII/1940. A.R.U.G.
(3) Id., 3/I/1941.
(4) Het G.S.V., waarover later meer, had toen reeds meer dan 900 leden.
(5) De Gentenaar, 12/II/1941.
(6) Circ. Rect., get. De Smet, 2 en 5/XII/1940.
(7) Daar was o.a. docent De Rom bij.
(8) Nota Walz, 26/II/1941. Arch. M.V. (Paris),MJ 40 21/9e (Cf. Despy, 40e Ann..).
(9) Nota Stabsarzt an Walz, 19/V/1941. Id.

tende overheid (1). Tekenend voor de mentaliteit aan beide kanten ?

Officieel echter bleef hoffelijkheid troef. Op het einde van het academisch jaar nodigde de rector zijn collega's-professoren aldus uit tegenwoordig te zijn op de ontvangst in het groot auditorium van de poliklinieken en de vergadering in de aula n.a.v. het bezoek van "de Rijksgezondheidsführer, Staatssecretaris Dr Conti" aan de R.U.G. (2). Daels (die een en ander organiseerde) (3) en Conti zelf zouden spreken, decaan Vlaeyen van de Geneeskunde leidde hem in. Conti zong voor een groot gehoor de lof van het gezondheidsbeleid in het Reich (4).-En dat was dan een van de laatste gebeurtenissen van het academisch jaar... In voorgaande hoofdstukken zagen wij hoe op een en ander gereageerd werd : men had de ultra's van de nieuwe orde, de neutralen en degenen die op min of meer bedekte wijze hun ongenoegen lieten blijken.

Dat brengt ons tot de vraag of er in de eerste maanden van de bezetting van echt verzet kan gesproken worden.

5. Het eerste verzet : "innerlijke emigratie" ?

Men kan veronderstellen dat de grootste groep professoren er, in het spoor van het rectoraat (en trouwens van de meerderheid van de bevolking), van uit ging dat in de gegeven omstandigheden het leven moest voortgaan, omstandigheden die niet uitnoodden tot verzet. In elk geval deden zij niet aan politiek in hun cursussen, of gaven toch die indruk niet (5).

Langs de andere kant was - zoals wij reeds merkten - wel een bepaald ongenoegen merkbaar n.a.v. een aantal Duitse maatregelen. Buiten kijf staat ook dat velen in hun hart anti-Duits, ja zelfs anti-fascistisch gebleven waren. Men maakte daar bv. in het aardrijkskunde-instituut van de fac. Wetenschappen (Hacquaert, Tavernier) geen geheim van (6). Ook in Letteren en Wijsbegeerte ging een groepje docenten, assistenten en oud-studenten in die richting. Reeds in augustus 1940 begon men met vergaderingen ten huize van werkleider Lucien De Coninck; passief

---

(1) Van Pottelbergh aan Schoep, 10/IV/1941. A.R.U.G., Arch. Van Pottelbergh.

(2) Circ. Rect., 16/VI/1941. Leonardo Conti, antisemiet van het eerste uur, sinds 1923 in de S A , 1930 in de SS, leider van het "Hauptamt Volksgesundheit der N.S.D.A.P.".

(3) Wellicht lag dit ook in het verlengde van de Daels later zeer kwalijk genomen politiek om het Gentse burgerlijk hospitaal (met behulp van de Militärverwaltung) in overeenstemming met zijn collega's clinische profs door de universiteit (i.c. diezelfde clinische profs) te laten overnemen. Daartoe had hij verschillende malen kontakt met Oberstabsarzt Dr.Holm. Hij ging in deze zaak (die reeds van vóór de bezetting broeide) zover achteraf nog (samen met Speleers) alle moeite te doen om te beletten dat sommige geneesheren van het hospitaal assistent zouden worden op de univ omdat zij "den opgang van opkomende krachten (...) zullen dwarsbomen". (Daels aan Speleers, 23/VI/1941. Geciteerd in : Fr.Daels ter dood veroordeeld, p.14). Ondertussen waren inderdaad de diensten van het hospitaal op bevel van het stadsbestuur en met instemming van de faculteit (o.a. zwaargewicht prof.Goormaghtigh) aan de univ overgedragen (cf. Elaut, Mémoires, 396).

(4) Cf. Elaut, Mémoires, 396.

(5) Cf. interviews ex-studenten Poma en Van den Abeele, beiden van een totaal verschillende politieke overtuiging.

(6) Int. Tavernier.

verzet leek hen het enige wat mogelijk was (1).

N.a.v. de oprichting van het G.S.V., waarover later meer, zou er een eerste bescheiden vorm van specifiek universitair verzet loskomen. Naast studenten werden daar verschillende O.P.- en W.P.-ers van de "lagere" echelons aktief in (2).

Anderzijds begonnen ook sommigen met verzetsaktiviteiten buiten de univ. Een van de zeldzame voorbeelden was prof en reserveluitenant Delaere (Wetenschappen) die rond de jaarwisseling 1940-41 begon mee te werken aan het organiseren van de transmissiedienst van het Belgisch Legioen te Gent (de voorganger van het Geheim Leger). Kort daarop werd trouwens een clandestiene zender/ontvanger geïnstalleerd in de technische labo's van de univ (3).

Uit het voorgaande zou men kunnen afleiden dat het bij zowel intern als extern verzet slechts om een relatief zeer klein aantal mensen ging. Dat zou men ook kunnen opmaken uit de rapporten van de M.V. Pas in het januari-rapport van 1941 heeft men het over "in Einzelfällen (...) eine gewisse Versteifung" (dan nog vooral bij de studenten), en die is dan nog het resultaat van de moeilijke economische toestand (voedselvoorziening !) en de slechte stemming in het algemeen. Op de koop toe blijft "die aussere Haltung der Professorenschaft recht loyal". En dat gold voor alle univ's.
In februari zette die tendens zich verder.

Maar hoe dan ook wist de M.V. dat het qua "flämisch und gemeingermanisch gesinnten Lehrkräfte" maar zwakjes gesteld was (4). Naar het einde van het academiejaar toe begon het ook door te dringen dat een begin van echt verzet zich aan het cristalliseren was, zoals wij zagen inderdaad rond de strijd tegen het G.S.V. De M.V. dacht echter (ten onrechte) dat dit het werk was van kringen rond de Assessorenraad, maar analyseerde correct het doel : "Zellen einer Opposition (...), die z.B. in Gent die offene Zusammenarbeit der Studentenschaft mit Deutschland zu hintertreiben versuchen" (5).

Men was er zich dus wel van bewust dat niet iedereen zich schikte naar de "nieuwe tijden". In één Duits dokument, het reeds aangehaalde rapport van gastprof Mackensen, was de perceptie van dat geestelijk verzet wel (te ?) zeer aangescherpt. Volgens hem waren talrijke profs frankofiel en anti-Vlaams, en maakten in hun cursussen (bedekt of niet) propaganda tegen de grootgermaanse gedachte. De universitaire autoriteiten deden wel niet aan politiek en hielden zich aan de Belgische loyaliteit, maar verborg rector De Smet ("besitzt nicht das Format eines Universitätsführers") achter zijn onhandigheid "nicht noch mehr als eben nur Ungeschicklichkeit" ? Maar in de faculteit Letteren deed men het echt opzettelijk; het werd er een systeem : "jede (Deutsche) Anregung wird

---

(1) Verslag De Coninck. A.R.U.G., 4A2/5, doos 11. Onder de aanwezigen : docent E. Leemans, Ir. R. Van Ganse, Dr. P. Lambrechts, Dr. G. Vande Veegaete, Dr. H.Thiery. Later ook A.Mindryckx en W. De Coninck.
(2) Zo bijvoorbeeld assistent De Queker en docent Billiet, maar ook de professoren Hacquaert en Verschaffelt (cf. Verslag Tavernier. Id.).
(3) M.Huibrechts, Het G.L. Zone III., p. 59.
(4) Mi.Be./T.B. 15, März 1941, waarin een citaat uit een "Gutachten" van een Gents gastprof (C.W.O.II.).
(5) Mi.Be./T.B. 16, 1/IV - 30/IV/1941. C.W.O.II.

zwar freundlich entgegengenommen, aber im Netz der vorliegenden Beschlüsse, Verfugungen usw. erstickt".

Bij de grote koppen van de faculteit vond Mackensen toch alleen in Baur iemand die ronduit vijandig was : "er sieht in jeder Massnahme der M.V. einen ungesetzlichen Akt". De Keyser was politiek labiel ("trotz Freimaurertums Anbiederung an die deutschen Behörden"), Ganshof dächt wellicht als Baur, maar "nähert sich (...) nicht ohne Skepsis den deutschen Gedankengängen". Bij Van Langenhove, de grote tegenspeler van Baur, ging het om iemand die "unter der Maske des deutschfreundlichen Biedermannes seine im übrigen ganz liberalistischen Gedanken zu verwirklichen sucht". De andere professoren wachtten af (1); anti-Duitse actie in de praktijk moest van hen dus niet gevreesd worden.

Over wie had Mackensen het dan als hij schreef dat het onder professoren was dat de "eigentlichen Widerstandsnester" moesten gezocht worden ? Dat professorenkorps leek toch geen gesloten blok anti-nazi's te zijn. Wellicht bedoelde Mackensen dus de grootste belgicisten. Het is dan ook niet toevallig dat hij in enkele afsluitende suggesties naast de vervanging van De Smet door een man met meer initiatief(2) en een beïnvloeding van de decaansverkiezing (Jacob zou daar op zijn plaats zijn), aandrong op de voortijdige emeritering van Baur (3).

Hoe dan ook ging de bezettende overheid niet in op Mackensen's plan. Meer nog, zoals wij reeds zagen was men er eerder tevreden over de gang van zaken op de universiteit(en). Redeneerde men er vanuit de realistische idee dat sommige profs in hun hart nog zo anti-Duits mochten zijn, als zij maar niet tot actie overgingen ? En dat laatste deden inderdaad maar weinigen in dit eerste academiejaar.

Omgekeerd was het geringe kwantitatieve belang van de nieuwe-orde supporters even duidelijk. Maar zij konden natuurlijk wel veel gemakkelijker uiting geven aan hun standpunten.

6. De nieuwe orde in de univ : collaboratie ?

Men heeft reeds gezien dat in de maanden na het aflopen van de oorlog in het Westen de univ spontaan weer opgestart werd, dat bepaalde Duitse maatregelen vanzelf, andere mits privé-gemor doorgang vonden. Men zag ook dat bijna geen Duitse documenten van verzet gewag maakten. Het zou echter verkeerd zijn te denken dat Gent een aktief collaborerende univ was geworden. Ja, men plooide zich naar de eisen van de bezetter. Maar het initiatief moest steeds van daar komen. Even onjuist zou zijn te menen dat de R.U.G. misschien niet zozeer "deutschfreundlich", dan toch nieuwe-orde gezind zou geworden zijn. Men leze "Volk en Staat" er maar op na : al die "onvolkse" profs !

---

(1) "Der ehem. Dekan van Werveke, dessen deutschfeindliche Gesinnung ausser Zweifel steht, hält sich ganz zurück; der Sozialist Blancquaert (Germanist) wartet gleichfalls, aber in vornehmerer Haltung und nich so eindeutig ablehnend wie jener, ab. Eine gewisse Rolle spielt der Anglist De Bakker, geschäftig und sicher nicht deutschfreundlich. Günstling von De Keyser ist der Skandinavist und Pädagoge Meir, ein sehr unbedeutender Mann, der wohl in allem das Abbild seines Schutzherrn ist."

(2) Niet de omstreden Daels, maar Hentze droeg de voorkeur van Mackensen weg.

(3) Bericht Mackensen, 19/VIII/1941. C.W.O.II.

In V.N.V.-hoek had men wel ideeën te over, maar of ze insloegen ? Typerend is dat de V.N.V.-directeur van het Hoger Onderwijs (begin '41 directeur-generaal van het Hoger en Middelbaar Onderwijs) De Vleeschauwer, in functie sinds het begin van de bezetting, meer dan eens moest ingeschakeld worden om er benoemingen in nieuwe-orde zin door te krijgen (1) tegen de zin in van de faculteiten.

Maar wat hadden nu degenen die het nationaal-socialisme genegen waren als doel voor ogen ? N.a.v. de opening van het academisch jaar gaven twee grote tenoren hun programmatische ideeën aan de openbaarheid prijs. Daels deed dit via enkele toespraken en artikels. Hij appelleerde aan de "nationaal-sociaalvoelende jeugd" die in "volksverbondenheid" in het gelid stond voor een andere orde. Deze "phalanx van de toekomst" waarvan de universiteitsjeugd deel uitmaakte moest nu "tien maal meer werken en honderd maal minder kritiek" leveren. Doel was het later gekozen beroep als "dienst aan de gemeenschap" beleven. Kontakt met de handarbeider moest geleerd worden door "verplichten arbeidsdienst voor den hoogstudent". De rol van de hoogleraar in dit alles was een "strenge opleiding tot nationaal-socialen mens" te geven (2).
En het kader ? "De sociaal-reddende gedachte van volks- en volkerenverbondenheid, die in Duitsland haar praktische uitwerking en haar vasten vorm heeft verkregen". Voor de "grootse omwenteling die we nu kennen" had overigens het "Duits nationaal socialisme baanbrekend werk verricht". Daels besloot dat Duitsland "ons eigen Nederlandse volksleven" zou waarborgen, omgekeerd zou ook de jeugd hier de "stut der nieuwe orde" zijn (3).

Ook prof in spe Van Roosbroeck deed zijn duit in het zakje. Hij was niet minder duidelijk dan Daels. Een tijdperk was afgesloten; de studerende jeugd die later leiding zal geven moet nu volksverbonden zijn. "Naast en in het volk zal de student staan", en daarbij inspanning en werkplicht tot stelregel hebben. In de huidige "worsteling tusschen twee wereldbeschouwingen" was de keuze duidelijk, maar eigenlijk wàs het geen keuze want de jeugd had in België nooit een plaats gevonden. Gedaan nu met de partijen; het "stambewustzijn", door de oude universiteit steeds onderdrukt, kon eindelijk groeien. "Een nieuwe tijd : een ruk naar het Oosten : wat Verschaeve noemde : bloed zoekt bloed !". Het zou trouwens "onzen Vlaamschen Germaanschen aard" niet aantasten met de "Duitsche kultuur in innige saamvoeling te leven". Van Roosbroeck besloot dat nu één geloof profs en studenten moest voortbewegen : "een geloof in de herboren toekomst van Vlaanderen". Alle krachten moesten gebundeld "in dienst van ons volk" (4).
Het was wellicht in die geest van flamingantisme gekoppeld aan een "volksverbonden" semi-nazi wereldbeschouwing die de "nieuwe tijd" kenmerkte, dat een vijftiental O.P.'ers openlijk de V.N.V.-"Volksbeweging" volgde (5). Een kleine minderheid nam dus stelling. In een zoveelste programmatisch artikel, ditmaal van Speleers, werd dat trouwens erkend : "de niet onaanzienlijke kern van doelbewuste, Vlaamsch nationaal gezinde

---

(1) Déposition M.Nyns, 24/XI/1944. C.W.O.II.
(2) Daartoe moest wel de "kaste"mentaliteit van de profs verdwijnen; een nieuw administratief reglement was hier niet zozeer noodzakelijk dan wel een "nieuwe geest" (Daels in Volk en Staat, 23/XI/1940).
(3) Toespraak voor G.S.V. Gent, 28/XI/1940. Cf. Daels, Nieuwe Tijden.
(4) Volk en Staat, 12/XI/1940.
(5) Daels, De Vleeschauwer, De Waele, Evrard, Elaut, Leurs, Meuwissen, Maes, Van Houteghem, Verdonck, Speleers, Martens, Soenen.

strijdvaardige professoren" zal niet rusten voor dat "onze Nederlandsche Universiteit worde vol Nederlandsch in taal en in geest". De universiteit bemand door "volksgenooten" die er de ruggegraat van "Aldietsche kultuur" van maken, ziedaar het doel (1).

De bezetter zelf maakte zich overigens geen illusie over de relatieve sterkte van deze kern"strijdvaardige"profs. Het Tätigkeitsbericht van de M.V. van maart 1941 heeft het over "die wenigen flämisch und gemeingermanisch gesinnten Lehrkräfte" (2), het T.B. van de Gentse OFK van medio april (dus na het Dietsch Studenten Kongres, waarover later meer) over de openlijke duitsvriendelijkheid "nur in den flämischen Kreisen, die im VNV und Verdinaso und in der flämischen SS zusammengefasst sind" (3). En dan nog : "Sie denken nür vlämisch und noch zu wenig grossgermanisch-europäisch" (4).

Sprekend in dat opzicht was bv. ook dat bij de ontvangst van Conti (cf. p. 25) ('s namiddags in de aula) "zelfs de Vlaamschgezinde duitsvoelende professoren en geneesheren totaal afwezig" waren wegens de "onklare politieke toestand" (5). Nog een aanduiding dat men in sommige (V.N.V.-)kringen het de Duitsers kwalijk nam dat dezen zich niet op de Dietse lijn wilden vastleggen.

Het O.P. leverde dus weinig "echte" collaborateurs, en men kan zich dan nog afvragen of het Vlaamse in hun redenering niet overheerste op het ideologische (fascistische). Hoe dan ook was het duidelijk dat natuurlijk zij - terecht of ten onrechte - aanzien werden als het boegbeeld van de collaboratie met de bezetter. En dan mochten sommigen in hun cursussen nog zo discreet zijn (Evrard, Elaut, ...) of in de faculteitsraad hun mond niet opendoen (zo Jacob en Van Roosbroeck).

Na dit en voorgaand hoofdstuk kan men er dus wel rustig van uitgaan dat in elk geval na die "wondere" zomermaanden van 1940 de meerderheid zich noch in de ene, noch in de andere zin wenste te profileren.

---

(1) Volk en Staat, 22/III/1941.
(2) Mi.Be. Tätigkeitsbericht 15, März 1941. C.W.O.II.
(3) OFK 570, VAbt. Tätigkeitsbericht 14/IV/1941. C.W.O.II.
(4) Bericht Mackensen, 19/VIII/1941. C.W.O.II.
(5) Daels aan O.K.V.R. Thedieck, 26/VIII/1941. Arch. Zéro, C.W.O.II.

B. DE STUDENTEN

Tot nu toe werden, om de zaken toch nog enigszins overzichtelijk te houden, de studenten niet mee in rekening gebracht. Maar het was uiteraard zo dat alles wat gebeurde op hen zijn weerslag moest hebben : zij ondergingen eveneens oorlog en bezetting, zij waren het ook waarvan sommigen de nieuwe elite wilden maken.
Hoe dat op het niveau van de studenten werd "vertaald" is het onderwerp van dit deeltje.

1. Ontstaan en eerste werkingsmaanden van het "Gentsch Studentenverbond" (G.S.V.).

Vóór de oorlog liep het studentenleven grotendeels in drie sporen : de zgn. bierclubs, georganiseerd in het Seniorenconvent, de wetenschappelijke faculteitskringen met het overkoepelende Gentsch Studentencorps (G.S.C.) en de "politieke" verenigingen. Er was het Liberaal Vlaamsch Studentenverbond L.V.S.V., het Socialistisch Vlaamsch Studentenverbond S.V.S.V., de communistisch georiënteerde Geünifieerde Socialistische Studenten G.S.S., het vrijzinnige "'t Zal wel gaan" (1), het Katholiek Vlaamsch Hoogstudentenverbond K.V.H.V. (2) en de V.N.V.-afdeling Gentsche Studenten. Het K.V.H.V. had veruit het meeste leden; de linkse studenten waren verzwakt door voortdurende interne tegenstellingen die trouwens tot de splitsing S.V.S.V.-G.S.S. (numeriek weinig in aantal) aanleiding hadden gegeven. Overigens was deze "politieke" studentenwereld zeer gepolariseerd : grosso modo had men aan de ene kant een minderheid vrijzinnige antifascisten, aan de andere de strijdende katholieken met corporatistische en autoritaire sympathieën.
Algemeen was echter het ongenoegen over de slechte werking van het overkoepelende G.S.C. In april 1940 groeide dan ook het idee om tijdens de vakantie een soort ad hoc commissie te laten brainstormen over de "renovatie" van het Gents studentenleven (3).
Daar kwam natuurlijk door de gebeurtenissen die men kent niets van in huis.
Enkele studenten verwelkomden de inval misschien (cf. supra), alle anderen waren verontwaardigd (4). Zoals wij reeds zagen volgden de studenten trouwens het aftrekkende Belgische leger. Ontnuchterd kwamen de eersten begin juni terug, de rest volgde later; enkelen slaagden erin naar Engeland te ontkomen en zouden daar de Belgische troepen versterken.
Toen alles te Gent terug enigszins in de plooi was gevallen begonnen sommige studenten na te denken over wat er nu verder met de studentenbeweging moest gebeuren. Het K.V.H.V. nam in september het initiatief om de andere studentenverenigingen (met uitzondering van het L.V.S.V.) uit te nodigen voor het bespreken van de oprichting van een nieuwe

(1) Samen zaten deze vier groepen in een los overkoepelend "Democratisch front".
(2) Werkte nauw samen met het godsdienstgerichte St.Thomasgenootschap van pater Callewaert.
(3) Neohumanisme, april 1940.
(4) Cf. bv. het perscommuniqué van het K.V.H.V.-Gent. Int. Van den Abeele.

algemene studentenorganisatie in vervanging van het G.S.C. De gesprekspartners waren de gebroeders Opdebeeck, praeses Raf Van den Abeele en Fons Robberechts voor het K.V.H.V. en langs vrijzinnige kant Herman Moons, d'Hulst en J.Geluck (ook oudstudent, toen advokaat, Mandryckx was erbij). Er werd verschillende malen vergaderd in het studentenhuis "Mac Leod" (1). Ondanks grondige meningsverschillen in het verlengde van de vooroorlogse discussies en standpunten,o.a. over het door het K.V.H.V. geëiste "God-erkennende" standpunt (2) van de nieuwe eenheidsorganisatie, kwam men tot een akkoord over de éne studentenorganisatie die alle aspekten van het studentenleven zou regelen, en waardoor dus ook de oude "politieke" groeperingen zouden verdwijnen. Bij het begin van het academisch jaar in november werd d.m.v. manifesten het bestaan van het G.S.V., zijn werking en organisatie bekend gemaakt. In het eerste nummer tijdens de bezetting van het (ex-)K.V.H.V.-tijdschrift Ons Leven werd dat allemaal nog eens in detail overgedaan. Iedereen wist dus waarvoor het G.S.V. stond (3). En dat was : de studenten richten in een bestaan dat moest zijn zedelijk hoogstaand ("de leden verplichten zich volgens de christelijk-zedelijke principen te handelen"), nationaal verbonden ("volksch-nationaal standpunt", doch "geen bepaalde politieke realisatie" voorzien) en sociaal verbonden ("dienst aan de gemeenschap"). Op cultureel en wetenschappelijk vlak moest de R.U.G. een baken worden van "Nederlandsche kultuur"; tenslotte werd gevraagd dat het G.S.V. door de R.U.G. als éne studentenorganisatie zou erkend worden, en de aansluiting bij de Vereniging van Vlaamsche Studenten V.V.S. en het Dietsch Studentenverbond D.S.V. aangekondigd.
Organisatorisch werd een verticale opbouw voorzien met de leiding in handen van de Verbondspraeses (Van den Abeele) en vier grote afdelingen (propagandistenkern, nationale Werkgemeenschap en sociale diensten, faculteitenconvent en seniorenconvent) (4).
Het K.V.H.V. had dus met deze statuten grotendeels zijn slag thuisgehaald. Bevestiging daarvan brengt het feit dat zowel het "bestuur" als de "raad" van het G.S.V. bijna uitsluitend uit oud-K.V.H.V.'ers bestond (5).
Naar buitenuit - en dit was toch het enige dat de massa van de studenten kon waarnemen - was het dus in elk geval niet merkbaar dat de éne studentenorganisatie gedeeldelijk een tactische zet zou geweest zijn van de "leiders van de anti-fascistische studenten". Dat is nochtans

---

(1) Cf. Het Belfort, 5/VIII/1945 en int. Van den Abeele.
(2) Int. Poma.
(3) Voor de statuten : zie annex. Het bleek ook een publiek geheim dat prof. Daels en pater Callewaert de geestelijke vaders waren van het G.S.V.
(4) Cf. Ons Leven, nr. 1, december 1940. Deze statuten zouden vooral het werk zijn geweest van Joost Goossenaerts.
(5) Als"bijgevoegde raadsleden" had men bv. wel Jan Geluck en L. Vandendriessche.

wat in een naoorlogs verslag gerapporteerd wordt (1). De entristische taktiek - als zij als dusdanig bestond - had hoe dan ook niet voor gevolg dat "onze (verzets-)menschen (zich) (...) nestelden in de bestuursposten", zoals in dit verslag wel vermeld wordt. De interne strubbelingen waaraan het G.S.V. in de loop van 1941 zou gaan lijden hadden trouwens weinig met een of andere vooropgezette taktiek te maken.
Anderzijds had zich op hetzelfde moment dat het G.S.V. gepland werd (september) een ander fenomeen voorgedaan : de uitgeslotenen van de onderhandelingen, d.w.z. het L.V.S.V., waren tot een kleine "troepenschouwing" overgegaan (2). Daar bleek dat men zich niet bij de omstandigheden wilde neerleggen; programmatisch werd dat lapidair vertaald : "weerstand tegen den bezetter door woord, schrift en daad". Men zou illegaal verderwerken met een systeem van cellen (kleine privé-samenkomsten). Er werd zelfs aan een sluikblad gedacht. In november zou inderdaad als eerste R.U.G.-sluikblad De Kleine Belg verschijnen. Maar wat was de motivering van deze mensen ? Het feit dat men niet voor het G.S.V. gevraagd werd ? De angst voor de strategie van het K.V.H.V. om van de R.U.G. een tweede Leuven te maken ? Antifascisme of antiduitsgezindheid ? Wellicht speelden al deze punten een rol. Nog complexer lijkt in dit verband de reaktie van het communistische G.S.S. : mee onderhandelen over het G.S.V. - maar tegelijkertijd bleef de organisatie als dusdanig bestaan en bleef men (zonder toelating van de censuur) Studentensignaal uitgeven. Kan men hier dus, zoals sommige auteurs doen, van "semi-illegaliteit" gewagen (3) ?
Dat was dus de situatie bij het begin van het academisch jaar : het G.S.V. dat een grote toekomst tegemoet leek te gaan (4), een paar kleine groepjes georganiseerd studenten"verzet" en enkele - hoeveel kan men niet achterhalen - informele of zelfs individuele kernen van studenten

(1) Activiteit der Nationale Studentengroepeering tijdens de bezetting. In : Het Belfort, augustus 1945. "Bij den aanvang van het academisch jaar 1940-41 geldt voor alle anti-fascistische vereenigingen het parool : in het Verbond gaan". Raar is dan wel dat het onderhandelaarsduo d'Hulst-Geluck achteraf "wegens defaitisme en onbetrouwbaarheid uit onze rangen" gesloten werd... In een ander verslag wordt vermeld dat er aanvankelijk voor de "democratische studenten" wel degelijk "een mogelijkheid bestond in het Verbond te ageren". Pas nadat in de loop van het academiejaar de "V.N.V.-studentenkliek van Daels en Pater Callewaert" de lakens teveel naar zich toe begon te trekken, werd beslist de G.S.V.-kaders van binnenuit te saboteren; op het einde van het academisch jaar werd tenslotte "besloten in 1941-42 het Verbond ten gronde te richten" (Cf. "Bondige historiek van het studentenleven 1940-44" in Klokke Roeland, nr. 1, september 1944).
(2) Onder impuls van Leo Verkein, Karel Poma en Karel Andries. Cf. Neohumanisme, jan. 1945.
(3) GOOSSENS (H.), Met pen en stencilmachine (VMT-Cahier 1), p. 83. Hoofdfiguren waren oudstudent Mandryckx en de studenten Jan Everaert, Wilfried Doussy, Jan De Buck en Robert Robin. Uit de naoorlogse verklaringen van sommigen onder hen kan blijken dat hun intrede in het G.S.V. niet om principiële redenen gebeurde, maar in het kader van een infiltratiepolitiek. Anderzijds kan men moeilijk het woord "infiltratie" gebruiken voor het openlijk verkondigen van hun ideeën in het G.S.V. (cf. int. Poma, Van den Abeele). Een en ander kaderde allicht in de communistische aanwezigheidspolitiek in diverse organismen om in een tijd van "imperialistische oorlog" de belangen van de arbeidersklasse veilig te stellen. Wellicht rekende men er niet op dat dit zou slagen; waarom anders de parallelle illegale aktie ? Hoe dan ook kan men m.i. de communistische aanwezigheid in het G.S.V. moeilijk aanzien als het beginpunt van "het" verzet zoals men dat na de oorlog is gaan definiëren.
(4) Zelfs de "Générale Catholique" die Franstaligen groepeerde, vroeg om aansluiting. Cf. int. Van den Abeele.

die bewust in de contramine gingen (1).
De eerste officiële daad van het G.S.V. (door het bestuur samen met de leiding van het K.V.H.V. Leuven gepland) was geweest het sturen van een brief aan de professoren met de "eisch van 1.500 studenten" nl. Speleers of Daels, slachtoffers van de "oude politiek", tot rector aan te stellen.
Maar het G.S.V. rekende te vlug alle studenten tot medestanders. Op 11 november al viel het op dat bij sommige anti-Duitse toneeltjes in de stad "de meeste betoogers piepjonge studenten" waren (2).
In elk geval ging het G.S.V. na een eerste "gezelschapsavond" (200 studenten aanwezig) (3) midden november definitief van start. In "Mac Leod" begonnen o.a. de faculteitskringen te vergaderen, professoren gaven er voordrachten (Daels, Libbrecht, Elaut) (die waarschuwde tegen "verwildering, luiheid en geslachtsziekten") (4), men ging naar "exclusief-vertoningen" in de K.N.S. (700 studenten en een dertigtal profs), in overleg met Winterhulp begon de Sociale Hulp met inzamel-akties (5) enz.
Voor de eerste officiële Verbondsvergadering in de ex-"Ecole des hautes Etudes" waren meer dan 300 studenten komen opdagen. Prof. Elaut sprak er over de "Volksverbondenheid van de Student", Daels over "Handarbeider-Geestarbeider" (Cf. supra). Ook praeses Van den Abeele wond er geen doekjes om : door omstandigheden waar men "noch schuld aan, noch verdienste van" had werd het nu mogelijk "doortastend nationaal werk" te presteren. De leuze moest nu zijn : "ik ben niets, mijn volk is alles". Gelukkig had de "ellendige liberale kliekenmentaliteit" uitgediend. Een "totale vernieuwing" was reeds lang noodzakelijk : "de leugenachtige democratie (...) was een bespotting van al wat edel en durvend was; ons volk heeft een nieuw regime noodig". Aan die nieuwe "volksstaat" moest de "nieuwe studentenschap" werken (6).
Het G.S.V. begon zich dus meer te profileren dan in haar statuten. In december dan werd helemaal duidelijk waar de G.S.V.-leiding naartoe wilde. In Ons Leven had Van den Abeele het over de nieuwe tijd; de "Belgische politieker" moest dood, dan pas konden de Vlamingen hun plaats innemen "in de rij der Germaansche volkeren". De tijd van het parlementarisme, van de "belachelijke verkiezingen" was voorbij. Katholieke studenten en "zoogezegde Linkschen" moesten nu hun persoonlijke opinie ondergeschikt maken aan het geheel; dan zou het G.S.V. leven (7). Dit vrij radikale standpunt werd overigens door het bestuur gedeeld. Men was ervan overtuigd dat ook de meerderheid van de leden op dezelfde golflengte zat (8). Dat in elk geval het bestuur het ideologisch meende bewijst o.a. het feit dat in dezelfde periode Van den Abeele lid werd van de V.N.V.-Studenten. Geen wonder dan ook dat Volk en Staat het G.S.V. feliciteerde : het was op de goede, de nieuwe, de ware weg "der

(1) Cf. Int. De Paepe.
(2) Volk en Staat, 14/XI/1940. Die "snaken" moesten zonodig met "degelijke opvoedingsmiddelen" aangepakt worden !
(3) In de R.U.G. 1.782 studenten in het totaal in 1940-41.
(4) Elaut, Memoires, 407.
(5) Het rectoraat zelf deed een oproep voor Winterhulp te ijveren; voor de practische schikkingen moest men in het G.S.V.-huis "Mac Leod" zijn. Circ.Rect., 23/I/1941.
(6) Cf. Ons Leven, januari 1941.
(7) Ons Leven, december 1940.
(8) Cf. Int. Van den Abeele. De praeses voelde zich zelfs gesteund door niet Vlaamsnationalistische profs, o.a. Dept.

nieuwe orde" (1). Geen wonder dat Daels medio december de studenten in een toespraak nog eens sterkte : het ging weer over gezag, tucht, orde, volksgemeenschap. Ook de studentenjeugd moest begrijpen : "Volksnationale, nationaal-sociale, volkse tucht is één en hetzelfde. Zij doet onder de stuwkracht van het Duits nationaal-socialisme haar zegetocht over de wereld" (2). En de G.S.V.-top ging op de ingeslagen weg voort. Ons Leven speelde daarbij als spreekbuis een voorname rol. Ook met het woord werd verder gepropageerd. Ter gelegenheid van een rede van Wies Moens ("Wat is een Volk ?") voor de studenten sprak bv. de leider van de nationale Werkgemeenschap van het G.S.V., De Pesseroey. De studenten waren geroepen om het volk een vaste intellectuele basis te verschaffen. Het grote voorbeeld : Duitsland ("Nationaalsocialisme werd van het Duitsche volk vleesch en bloed (...); zoo ook met ons volk") (3).
Waren de tot in januari 1941 915 ingeschreven leden een bewijs van het succes van het Verbond ? Geldt hetzelfde voor de ereleden, zijnde 27 profs (w.o. namen als Daels, Speleers, De Waele enz., maar ook onverdachte figuren als Vanderheyden, Burssens en De Ridder) en 5 assistenten en werkleiders (4) ?

2. De eerste moeilijkheden.

Alhoewel : het begon sommigen nu blijkbaar toch te ver te gaan. In de loop van januari volgde een waarschijnlijk eerste pamflettenaktie aan de R.U.G. De groep rond Mandryckx had het vooral op de Duitse gastlezingen gemunt (5).

In de Landbouwhogeschool ontstond een toen nog informeel anti-Duits groepje, mee onder impuls van vrijgelaten officieren die opnieuw kwamen studeren (o.a. Cottenie) (6).

Ook bleek de discussie over het G.S.V. als verkapt K.V.H.V.-vehikel opnieuw opgelaaid. De leiding meende dan ook een oproep te moeten doen : kwets de overtuiging van de anderen niet, let niet op kleinigheden, en wat de studenten die nog geen lid zijn betreft,kom uw ideeën in het Verbond verdedigen (7).

Bij die klaarblijkelijke onenigheden kwam ook dat de Verbondsleiding wel voelde dat vele professoren niet in nieuwe-orde slogans trapten. Kon men die "ballast van anti-volksche leiders" nu eens niet voorgoed afschudden ? Konden de andere profs nu niet eens eindelijk "samenvoelen en samenleven" met de studenten en meer speciaal het G.S.V. (8) ?

De jaarwisseling scheen dus voor een verslechtering van de atmosfeer te zorgen. Was er bij de flamingantische studenten (nog) geen probleem

---

(1) Volk en Staat, 3/XII/1940.
(2) Daels, Nieuwe Tijden, p. 48.
(3) Zaal Elckerlyc, 22/I/1941. Cf. Ons Leven, januari 1941.
(4) Cf. Ons Leven, januari 1941.
(5) Goossens, p. 85 : verklaring L. Vandendriessche.
(6) Cf. Int. De Paepe.
(7) Ons Leven, januari 1941.
(8) Id. Op de vorige Verbondsvergadering waren bv. maar 2 profs aanwezig : Elaut en Evrard.

("Zeigten sich zu jeder Unterstützung der Besatzungsmacht bereit") (1), in het algemeen werd de G.S.V.leiding - ondanks het ledenaantal van bijna 1000 studenten - enigszins ongerust. In het februarinummer van Ons Leven gaf zij daar zelfs openlijk uiting aan : haar hoop in de huidige studentengeneratie was "diep teleurgesteld" ! Was het "doodend individualisme" dan toch niet overwonnen ?

Een lichtpunt was de stellingname van de Assessorenraad van 26 februari : de rector zou met praeses Van den Abeele de statuten van het G.S.V. bespreken, waarna een officiële erkenning kon volgen (2). Verder waren er nu al 934 leden terwijl ook het erecomité nog was aangegroeid (3). Van de malaise in het G.S.V. lekte overigens niet veel uit buiten de universiteit. In het februari-rapport van de Militärverwaltung werd inderdaad vermeld dat de G.S.V.-studenten "sich für eine Zusammenarbeit mit Deutschland durchaus aufgeschlossen (zeigten)". Bij de rest van de studentenpopulatie was wel een zekere terughoudendheid te merken, aldus de M.V. (4).

---

(1) OFK 570/ V.Abt., Tätigkeitsbericht 18/I/1941 n.a.v. een DeVlag studentenvergadering van 16 januari (C.W.O.II).

(2) Not.Coll.Ass., 26/II/1941. A.R.U.G. Iets te voorbarig meldde Ons Leven dat het G.S.V. erkend werd als "algemeene Gentsche Studentenorganisatie"...

(3) "Volledig Eerecomité v.h. Gentsch Studentenverbond, '41.
De Heeren Professoren : Daels, Wilms, Heymans C., De Keyser, Vanderheyden, Willemijns, Van Houteghem, Van den Brande, De Meestere, Evrard, Libbrecht, Burssens, Martin, Dr. Ass. Smeets, De Block, Dr. Ass. Merlevede, Haesaert, Speleers, Govaert, Dr.Ass. Beyaert, Dr. Massart, Mw. Y. d. Oostende, Maes, Heymans P., Petit, De Ridder, Schoep, De Waele, Martens, Raes, Dr.Ass. Cloetens, Van Godtsenhoven, De Cleene, Foncke, De Vleeschouwer, Meeuwissen, De Tilloux, Van Loy, Dr. Ass. Fonteyne, Dr.Ass. De Sweemer, Rector De Smet, Van Dormael, J. De Deken, Lauwers, Fransen, Boon, Dr.Ass. Van Ganse, Hooft, Verstraete, Van Verdeghem, Roggen, De Vleeschouwer, Dr.Ass. Van Damme, Dr.Ass. J. Daels, Cerulus, De Groodt, De Deken.
Ledenaantal van het G.S.V.
Totaal : 934
Als volgt over de Faculteitskringen verdeeld : Klassieke : 54; Romania : 39; Diergeneeskunde : 53; Geschiedkundige : 43; V.T.K. : 90; Wiskunde : 48; V.E.K. : 60; Pharmaceutische : 72; Germania : 65; Landbouw : 31; Geneeskunde : 82; Rechten : 92; Natuurwetenschappen : 141; Brouwers : 38; Varia : 26."
Cf. Ons Leven, februari 1941.
Na de oorlog werd gesteld dat een 15-tal van de 57 leden op initiatief van "de weerstand" in het erecomité waren gegaan om het G.S.V. te saboteren. Daarbij enkele opmerkingen : het erecomité had in de werking van het Verbond niets in de pap te brokken (van sabotage kan dus weinig sprake zijn); "de weerstand" begin 1941 als dusdanig was niet genoeg georganiseerd om dergelijke richtlijnen te kunnen geven; bij de als verzets-ereleden aangeduide namen vinden we zowel mensen die niet als anti-Duits bekend stonden (Haesaert), neutrale figuren (rector De Smet) als echte verzetslui (Van Ganse). Men zou dus hooguit kunnen beweren dat een aantal O.P.'ers dacht het G.S.V. vanuit het erecomité beter in het oog te kunnen houden; een georganiseerde groep was dat zeker niet.

(4) MiBe. Tätigkeitsbericht 14, 1/II-28/II/1941. C.W.O.II.

Duitse specialisten van het studentenvraagstuk voelden echter nattigheid. De "Beauftragte des Reichsstudentenführers für Belgien", dr. Striefler, berichtte erover aan de Propaganda-Abteilung begin maart 1941. In zijn uiterst interessant rapport schetste Striefler eerst het kader van het vooroorlogse Vlaamse studentenleven : de onenigheid tussen Leuven, waar men zich veel meer voor "Volktumsgedanke und Sprachenkampf" interesseerde, en Gent, waar sinds de vervlaamsing vooral de "parteipolitische Kleinkrieg" om het bezetten van posten in het Studentencorps primeerde. Het K.V.H.V.-Gent, in 1939 opgericht in enge voeling met Leuven, had zijn invloed echter vlug kunnen uitbreiden, zo vlug dat het het G.S.V. nu domineerde. "Es ist also ganz klar dass die katholischen Kreise in der flämischen Studentenschaft heute dominieren. Da dieser Umstand späterhin sich zu einer grossen Gefahr auswirken kann, muss bereits heute versucht werden, dieser Gefahr entgegenzuwirken". Dat zou natuurlijk gebeuren in overeenstemming met de kultuurpolitieke ideeën van de M.V. In Vlaanderen moest dus de klemtoon op de R.U.G. vallen, maar men zou er een ontwikkeling moeten bevorderen die het "Volkstumsbewustsein" benadrukte tegen het confessionele en partijpolitieke in (1).

Het liep dus voor de bezetter helemaal niet zo gesmeerd als men op eerste zicht zou kunnen denken. Er waren de studenten die "neen" zegden (Studentensignaal verscheen weliswaar niet meer, maar De Kleine Belg - vanaf februari/maart De Vrije Belg - verhoogde bestendig zijn oplage), er waren de tegenspartelende elementen in het G.S.V. en tenslotte de "overtuigde" G.S.V.'ers die echter "te confessioneel" bleven denken.

Begin maart was het hek van de dam. De G.S.V.-ers hadden zich inderdaad al een hele tijd geërgerd aan de "arrogantie" van de "franskiljonse" studenten, o.a. degenen die van de ex-Ecole des Hautes Etudes kwamen. Zij droegen nog steeds hun spreekwoordelijke witte petten en verergerden hun geval nog door zich anglofiel te profileren ("the Victory-men"). Op 6 maart kwam het op de universiteitsbinnenkoer aan de Paddenhoek tot een gevecht in regel tussen de Verbondswacht met dito studenten (ongeveer 400) en een 50-tal "witte-petmannen" die dat hoofddeksel niet wilden afnemen. De rode petten met hun "Vlaamsche vuisten" wonnen gemakkelijk (2).
Rector De Smet, die tussenbeide was gekomen, ontving daarna een delegatie van het G.S.V. Er kwam een rondschrijven uit de bus dat het G.S.V. gedeeltelijk gelijk gaf : De Smet beval dat in de universiteit nog alleen Nederlands zou gesproken worden en dat de studenten met niet-G.S.V.petten uitdrukkelijk zouden verklaren daardoor geen vijandelijke bedoelingen te hebben t.o.v. het G.S.V., "In gevolge waarvan de leden van het G.S.V. geene maatrégelen zullen nemen die de orde in

---

(1) Mi.Be./ Der Beauftragte des R.St.F. Bericht über die Lage in der Studentenschaft, 3/III/1941. C.W.O.II. Striefler dacht een en ander te bereiken door het beïnvloeden van het overkoepelende Verbond van Vlaamsche Studenten via de vertegenwoordigers daarin van het (door zijn toedoen opgerichte) "Brusselsch Studenten Verbond", en ook door het bevorderen van contacten met de Duitse "Studentenschaft".- Een "Diets" bewustzijn werd overigens ook niet erg geappreciëerd. Als het volgens haar te erg werd, trad de Kommandantur op : zo tegen het zingen van het Wilhelmus op een G.S.V.-vergadering of het uitsteken van de Gentse vlag aan Mac Leod (cf. int. Van den Abeele).
(2) Volk en Staat, 9/III/1941.

gevaar brengen en in volle verdraagzaamheid zullen werken voor het belang hunner studiën en van hun verbond" (1). Op de Gentse Kommandantur was men overigens onaangenaam verrast door de "doorslaggevende" actie van het G.S.V. Men tikte Van den Abeele op de vingers : akkoord met zijn motieven, maar het ging niet op "eine ideologische Auseinandersetzung auf akademischen Boden durch Schlägerein auszutragen". De praeses beloofde de "geistigen Volkstumskampf" voortaan ook meer geestelijk te voeren (2)...

Vervelender voor het G.S.V. was een door prof. Kluyskens op gang gebrachte discussie in de Academieraad over de erkenning van het Verbond als enige studentenorganisatie. De rector antwoordde dat het G.S.V. enkele betwiste punten uit zijn statuten zou schrappen, dus erkend zou worden - maar dat er geen sprake van was het als énige bij uitsluiting van alle andere "studentenmaatschappijen" te erkennen (3).

Ondertussen roerden de anti-G.S.V.studenten zich meer en meer : pro-Engelse graffiti en kleefbriefjes verschenen voor het eerst (4); men luisterde naar de B.B.C.; een nieuw universitair sluikblad verscheen : Jong België, een initiatief van de student Georges Eemans (en vanaf juni voortgezet door Joseph Gunzburg)(5).

Maar de Militärverwaltung had een troost : "zwischen der flämischen Studentenschaft und der M.V. hat sich (...) ein Vertrauensverhältnis herausgebildet, das auf die Aufgeschlossenheit der jungen Studentengeneration für eine deutsche Gesamtausrichtung günstig zurückwirkt" (6).

Die "Aufgeschlossenheit" bleek bv. uit een grote bijeenkomst georganiseerd door de V.N.V.-studenten voor de 25e verjaring van de vernederlandsing van de R.U.G. (1916 !), die tegelijkertijd een huldiging-Speleers was. "Dienstoverste" Everaert van de V.N.V.-studenten bekende zich tot het V.N.V. als "sterkste politieke nationaal-socialistische formatie in Vlaanderen"; Speleers sprak de kleine 500 studenten toe in dezelfde zin (7).

Die "Aufgeschlossenheit" zou eveneens blijken bij het grote "Dietsch Studentenkongres" van 1 tot 3 april 1941 - maar het gaf ook de "andere" zijde reden tot tevredenheid.

---

(1) Circ. Rect., 6/III/1941.
(2) O.F.K. 470/ VAbt. Tätigkeitsbericht 18/III/1941. C.W.O.II.
(3) Not. Academieraad, 24/III/1941. A.R.U.G. Dit lag in het verlengde van de liberale houding van de rector t.o.v. de "studentenmaatschappijen"; reeds in oktober had hij laten weten dat een voortzetting van hun activiteiten niet onderworpen was aan een toelating door de Duitsers, zelfs nieuwe "maatschappijen" mochten opgericht worden, als zij maar niet aan politiek deden (cf. A.R.U.G., 4A2/6, 239.10 "Studentenverenigingen").
(4) Cf. Circ. Min.Op.Ond. (get. De Vleeschauwer) aan de Rector, 25/III/1941. A.R.U.G., 4A2/5, doos 3. Met de aanbeveling dat men de studenten de "dwaasheid" ervan moest doen inzien, anders zou het Militair Bestuur ingrijpen.
(5) Aktiviteitsverslag Jos. Gunzburg, s.d. C.W.O.II.
(6) MiBe./ Tätigkeitsbericht 15, März 1941. C.W.O.II.
(7) Volk en Staat, 22/III/1941.

3. Het "Dietsch Studentenkongres" en daarna.

Het Congres, dat in het teken stond van de 25e verjaardag van de "eerste" vervlaamsing en van een Rodenbach-hulde, begon onder een goed gesternte : de rector liet de cursussen die ermee samenvielen schorsen (1). Naast een tentoonstelling, een toneelvoorstelling enz. waren vooral de academische zitting van 1 april in de aula en de wetenschappelijke sectievergaderingen uitschieters.

Onder de honderden aanwezigen in de volgelopen aula een kleine 20 profs (bijna allen uit Vlaams-nationalistische hoek) maar ook bv. pater Callewaert, Petri, arrondissementscommissaris Bockaert enz. (2). Praeses Van den Abeele omschreef in zijn rede het congres als een bewijs "van nationale grootheid en een uiting van den zelfstandigen levenswil voor de Dietsche toekomst". Eindelijk was de tijd aangebroken van de derde, de blijvende vernederlandsing van de R.U.G. Het liberaal-individualistische systeem kon verdwijnen, de professoren moesten nu "nationaal zien en doceeren". Ook de "parasieten" onder de studenten kregen een veeg uit de pan van de praeses, die besloot : "Wie er ook zegevierend uit dezen oorlog treedt, ons volk is als volk verloren zoo wij thans niet als volk herworden".
Daarna kwam prof. Elaut aan de beurt. Hij trok van leer tegen de Franse geest van de oude universiteit. Zijn fel toegejuichte conclusie : "wij willen geen Fransche wetenschap, geen Duitse wetenschap, maar eigen Nederlandsche wetenschap". Met een rede van Wies Moens over de "aktivistische" universiteit 1916-18 besloot de academische zitting.

De tweede dag van het congres had een algemene faculteitenvergadering plaats waarop prof. Van Roosbroeck over "Onze nationale geschiedenis" sprak ("Gent is en moet blijven de Frontuniversiteit") en prof. Van der Mueren over "Nederlandsche muziek". Daarna defileerden een duizendtal congresdeelnemers door Gent. De dag werd besloten met een Rodenbach-hulde in de ex-franse opera. Daar voerden Verschaeve en Daels het woord. Het kwam trouwens tot een incidentje met Van den Abeele die de richtlijn had gegeven dat niet "politiek" gegroet mocht worden tijdens het congres, wat Daels een opmerking ontlokte over de "kleinzieligheid" van sommige studenten (3).

De derde en laatste dag zou veruit de interessantste worden : in de wetenschappelijke sectievergaderingen werd er echt gediscussieerd. Zeer geanimeerd werd het in de sectie "natuurlijke wetenschappen en geneeskunde" waar prof. Verlot voor ongeveer 200 man handelde over "Geneeskunde en wetenschap". Daarna sprak stud.med. L. Vandendriessche over de hervorming van het middelbaar onderwijs; zijn stelling : "ieder volksgenoot heeft recht op cultuur". Pas dan kon "echte Volksverbondenheid" bloeien. De studenten J. De Buck en (L. ?) Peeters trokken daarna het debat open naar de toegankelijkheid van de universiteit voor de "arbeidersjeugd". Anderen zagen het contact studenten-arbeiders eerder in de Arbeidsdienst gebeuren. Prof. De Block gaf De Buck en Peeters gelijk : de universiteitsbevolking was eenzijdig samengesteld. Het Russische systeem was (zoals Vandendriessche trouwens al gezegd had)

---

(1) Circ. rect., 25/III/1941.
(2) Volk en Staat, 3/IV/1941.
(3) Int. Van den Abeele.

in dat verband een goede oplossing. Tenslotte raakte men akkoord over een motie waarin bij het G.S.V. werd aangedrongen opdat het zich zou inzetten voor een "sociale onderwijshervorming" (1). De inhoud ervan was grotendeels aangebracht door Vandendriessche, verder ook door Evens en Doussy.

Ook in de sectie "ekonomische en sociale wetenschappen" waar prof. Van Roosbroeck het had over de Vlamingen in het buitenland tijdens de 16e eeuw, kwam het tot een discussie, hier over de hervorming van het "handelsonderwijs". Oud-student Mandryckx brak een lans voor een algemene opleiding tot 18 jaar voor iedereen, zoals in de U.S.S.R. Van Roosbroeck reageerde : de toestand was hier beter. Wel moest hij toegeven dat niet "elke jongen uit ons volk" de gelegenheid had verder te studeren.

In de sectie rechten ging het er kalmer aan toe. Na prof. Wilms' referaat "Volk, bronnen en recht" kwamen wel enkele "wantoestanden" aan de universiteit ter sprake.Resultaat was de eis van de aanwezigen over het verplicht maken van de cursus Nederlandse letterkunde en het verplicht invoeren van de vakken "oud-Vaderlandsch recht" en "Heemkunde".

In de sectie wijsbegeerte en letteren tenslotte (met dr. Liesenborghs over "Het dagbladwezen en zijn beteekenis voor het volk") was er geen discussie (2).

Hoe een en ander te evalueren ? Naar buitenuit was het congres een succes voor de G.S.V.-leiding, zeker wat de studentenopkomst en de belangstelling in de gecensureerde pers betrof. Qua profs waren anderzijds opnieuw alleen het groepje Vlaams-nationalisten opgekomen. In de discussies "binnenskamers" dan weer hadden de communistische interpellanten ruimschoots hun duit in het zakje gedaan. Men zou dus kunnen

---

(1) " MOTIE.
De Sectievergadering Nat. Wetenschappen en Geneeskunde is van oordeel dat het een belangrijke plicht is van het G.S.V. alles in het werk te stellen om de volgende sociale onderwijshervormingen door te drijven :
- Onderwijs voor het volk is geen onderwijs voor enkele finantieel begunstigden.
- Het doel der Humaniora, de "mensch-wording", moet het recht van i e d e r e n enkeling zijn, en slechts de geestelijke waarden mogen de bepalende factoren zijn voor een verdere intellectueele specialisatie.
Om deze stelregels te verwezenlijken wijzen we op de noodzakelijkheid van :
1) het unifieeren van het verplichte onderwijs tot 16 jaar;
2) het verbeteren van het technische onderwijs, dat ook aan onze toekomstige arbeiders een algemeene cultuur moet bezorgen;
3) het verplichte instellen van de beroepsorientatie in het lagere en middelbaar onderwijs en het etatiseeren ervan;
4) het eerlijke toekennen van toereikende studiebeurzen, die ook voorzien in de onderhoudskosten.
We eischen eveneens dat (door inrichting o.m. van arbeidskampen) het contact tusschen meer- en minderbegaafden na de schifting behouden blijve."
Cf. Ons Leven, maart/april 1941.

(2) Voor deze paragraaf : Volk en Staat, 3, 5 en 6/IV/1941 en Ons Leven, maart/april 1941.

zeggen dat het congres uiterlijk vooral door het "Dietse" aspekt gekenmerkt werd, terwijl bij de discussies in de sectievergaderingen de numeriek kleine kern K.P.'ers hun "arbeidersklasse"-standpunten hadden kunnen uitdragen.

Maar wat dachten de betrokkenen zelf ervan ? Zowel het G.S.V. als de gecensureerde pers vonden het een "prachtig" congres. Wel zat het hen dwars dat de rector en de meeste profs niet kwamen opdagen. Zoals prof. Martens het op de studentenavond zegde : "Als er één professor ontbreekt, is er iets rot" (1). Maar goed, de congressisten waren gesterkt in hun overtuiging dat een - ook naar de geest - Vlaamse universiteit haar rol had te spelen "in den Vlaamschen kultuurstrijd" (2). In naoorlogse verslagen van het verzet ging men er dan even prat op de sectievergaderingen beheerst te hebben en er openlijk propaganda gemaakt te hebben "voor de U.S.S.R., U.S.A., Groot Britanje" (3).

Maar ook de bezetter was tevreden. Niet alleen was de M.V. en een delegatie van de Duitse "Studentenschaft" uitgenodigd; belangrijker was dat alle redenaars van Moens tot Daels (Elaut werd niet vermeld) pleitten voor de "notwendigen schicksalhaften Verbindung und Zusammenarbeit mit Deutschland". Het was een uitgesproken politiek congres, vooral daar waar de universiteit van 1916-18 werd herdacht. Hadden "massgebliche Teile der älteren Professorenschaft" hun deelname niet laten afhangen van het niet-doorgaan van dàt deel van het programma ? Klapstuk voor de M.V. was Moens' pleidooi voor een politieke universiteit en voor de Germaanse zending ervan (4).

Ook op de Gentse Kommandantur achtte men het congres een "Bekenntnis (...) zur germanischen Ausrichtung des flämischen Volkes". Ook hen was het opgevallen dat de meeste profs en de rector niet opgedaagd waren. Dat was eveneens het geval voor "diejenigen Studentengruppen, die französisch eingestellt sind". Overigens vielen de redevoeringen van Van den Abeele, Moens, Verschaeve en Daels bij de Kommandantur in goede aarde. Zoals de mensen van het militair bestuur in Brussel interpreteerden zij die als de uitdrukking van de "Bereitschaft zur Einordnung Flanderns in den germanisch-deutschen Lebensraum". Maar de M.V. ging blijkbaar voorbij aan het voorwaardelijke daarvan; de mensen van het lokale bezettingsbestuur stelden integendeel zeer duidelijk vast dat die "Bereitschaft" afhing van de "Bedingung (...), dass das deutsche Reich die Eigenart des flämischen Volkes und insbesondere seine Kultur und Sprache respektiert" (5).

In elk geval zorgde het congres niet voor een begraven van alle onenigheid. Medio april kwam het zelfs tot de oprichting van een nieuwe studentenvereniging : de Nationaal-Socialistische Studentenbond. De

---

(1) Het Vlaamsche Land, 5/IV/1941.
(2) Id.
(3) Het Belfort, 5/VIII/1945.
(4) Mi.Be./Tätigkeitsbericht 16, 1/IV/1941-30/IV/1941. C.W.O.II. Moens had gezegd : "(...) uw eigen Nederlandsche en Germaansche bestemming volbrengen". In het verslag van de Kommandantur werd dat vermeld; op hoger echelon vond men dit blijkbaar niet opportuun.
(5) OFK 570/ VAbt. Tätigkeitsbericht, 17/IV/1940. C.W.O.II.

N.S.S.B. wilde de nazi-idee "beleven" maar voor de rest "geen partijpolitieke richting" kiezen (1).

In dezelfde periode situeert zich een pamflettenactie van ex-G.S.S. mensen tegen het G.S.V. omdat de praeses de studenten had uitgenodigd op een vergadering van een "Nat.Soc. studentenvereeniging" (2) (waarschijnlijk de studentencel van de DeVlag). Het kwam ook weer tot handtastelijkheden nl. toen het G.S.V. "Gudrun" van Rodenbach opvoerde, ditmaal te Deinze. Jonge "Snobs" stoorden de opvoering, waarna een 40-tal G.S.V.'ers hardhandig met hen ging afrekenen (3).

Bij de illegale staking van de Gentse dokwerkers in mei hadden enkele voormalige G.S.S.'ers de leider van de Verbondswacht (zelfs aan die knokploeg van het G.S.V. hadden G.S.S.-mensen gemeend te moeten deelnemen) overgehaald zich in een schrijven te solidariseren met de stakers. Hij werd buitengezet (4). Op de koop toe rezen er onenigheden tussen het G.S.V. en sommige faculteitskringen (cf. infra). Men ziet dus dat problemen ondanks het naderbijkomen van de examens niet uitbleven. Waar echter geen reactie op gevolgd was, was de kennisgeving van de rector dat de joodse studenten zich vóór 5 april 1941 ter identificatie op het rectoraat moesten aanbieden (5). Van het tiental studenten in dat geval, kwamen er echter slechts twee opdagen (6).

Maar het was in het algemeen natuurlijk ook kalmer in de laatste maanden van het academiejaar. Enige beroering bij de studenten ontstond er nog wel n.a.v. de oproep van Staf De Clercq (26 april 1941) tot werving voor de Waffen-SS (regiment Westland). De M.V. was er onaangenaam door verrast en beval de Kommandantur op 27 mei een onderzoek in te stellen (7). Fons Robberechts, die Van den Abeele als praeses van het G.S.V. opvolgde, werd daarop bij Sonderführer Pesch van de Propaganda-Aussenstelle Gent geroepen. Robberechts vertelde dat er inderdaad meningsverschillen waren ontstaan bij de "studentleiders" én dat sommigen De Clercq beschuldigden van verraad t.o.v. Vlaanderen. Het bleek ook dat prof. Daels succesvol was tussengekomen om de verdwaalde schapen terug op het rechte spoor te brengen en het G.S.V.-bestuur te doen inzien dat een Duits-Vlaams front noodzakelijk was voor de zelfstandigheid van Vlaanderen (8).

Op lange termijn ernstiger voor het voortbestaan van het G.S.V. was een o.a. in het jaarverslag van een faculteitskring (de "Vlaamsche Geschiedkundige Kring" V.G.K.) vastgelegde evolutie die wees op een verslechtering van de verhouding met het overkoepelende G.S.V. (9).

---

(1) Secr. Van Hoogenbemt aan rector, 16/IV/1941. A.R.U.G., 4A2/6239.10.
(2) Het Belfort, 5/VIII/1941. "Ex" : inderdaad, begin '41 had het G.S.S. als organisatie opgehouden te bestaan.
(3) Vooruit, 22/IV/1941.
(4) Goossens, Pen en stencilmachine, 85. Uit een interview met J.Everaert en R.Robin.
(5) Circ.Rect., 30/III/1941.
(6) Rector aan Secr.-gen., 9/IV/1941. A.R.U.G., 4A2/5, doos 2. De Smet beperkte zich niet tot het meedelen van dit blote feit. Hij schreef : "Verder meen ik uw aandacht te moeten vestigen op den H. Gunzburg, Jozef (...) over wien ik geen juiste gegevens heb, maar die zou kunnen Jood zijn".
(7) Mi.Be./M.V.Ch. Thedieck aan OFK 570, 27/V/1941. Cf. Fr. Daels ter dood, p. 29.
(8) Brief Propaganda Abteilung, 4/VI/1941. Id.
(9) Op het einde van 1940-41 namen een tiental G.S.V.'ers gezamenlijk ontslag. Maar blijkbaar gebeurde dat omdat zij het Verbond "te katholiek" vonden (cf. int. Van den Abeele).

Het G.S.V. overtrad meer en meer de statuten van de afzonderlijke kringen en poogde vooral op practisch vlak hun autonomie terug te schroeven. Nu, op het einde van het academisch jaar concludeerde de V.G.K. dat men helemaal niet in de zin had het G.S.V. te saboteren, meer nog, dat inderdaad slechts "één verbond de studenten kan vereenigen op studentikoze basis" - maar dat de kringen wel hun plaats eisten. Alleen dan kon een verdere samenwerking met het G.S.V. in het kader van het Faculteitsconvent de bloei van de "ééne studentenorganisatie" verzekeren (1).

Het was dus duidelijk dat er op het vlak van de faculteitskringen iets schortte. De beroering rond de werving voor de Waffen-SS duidde nog op een andere moeilijkheid : die van de "juiste" Vlaamse lijn(2). Het waren twee problemen die het G.S.V. nog lelijk parten zouden spelen. Op de koop toe was het weigeren van de erkenning het G.S.V. op de maag blijven liggen : "wij geven er niet om"... maar daadwerkelijke steun van het rectoraat bleef toch uit (3).

Dit alles legde een hypoteek op de toekomst van het nu op het toppunt van zijn (numerieke) sterkte staande Verbond : 950 leden. Hoe dan ook was dàt een mooi resultaat. Maar actieve "Dietse" en nieuwe-orde figuren vormden in die massa waarschijnlijk toch slechts een minderheid, evenals degenen die het G.S.V. tot een voorvechter van meer sociale rechtvaardigheid wilden maken. De grote getalsterkte van het Verbond hing waarschijnlijk meer samen met het feit dat er buiten het G.S.V. gewoonweg niets was. Inderdaad, het verstrekte de rode studentenpetten, het richtte studentenavonden in, kortom het organiseerde het studentikoze leven. Vandaar dat honderden studenten dan ook aansloten. Aan hen gingen de conflicten tussen de "rechter"- en de "linker"vleugel (en in de vleugels onderling) echter grotendeels voorbij. Duitse waarnemers stelden daarbij zeer realistisch vast dat de politieke houding van de studenten van de algemene stemming afhing, stemming die vooral verband hield met de voedselvoorziening en de militaire toestand aan de fronten. Daarbij kwam nog de invloed van de anglofiele propaganda en de B.B.C. Op de koop toe "(bereitet) die klerikale Verankerung der meisten Studierenden (...) auch den Wohlgesinnten sehr oft starke Hemmungen" (4).

---

(1) Jaarverslag V.G.K. 1940-41. A.R.U.G., Studentenarchief, V.G.K.

(2) In dat opzicht is ook belangrijk de ontgoocheling van sommige studenten over de Duitse politiek. Degenen die in juni 1941 naar de Keulse Kultuurdagen waren geweest hadden daar inderdaad moeten vaststellen dat "De Duitschers de annexatie van het Vlaamsche land" als vanzelfsprekend aanzagen. Maar reeds vroeger waren er "geheime vergaderingen van hoogstudenten" geweest die ervan overtuigd waren geraakt dat de Duitsers niet van plan waren "de nationale beginselen van het nationaal-socialisme op Vlaanderen toe te passen (Cf. "De toestand in Vlaanderen in augustus 1941", nota Daels, s.d. Arch. Zéro, C.W.O.II.).

(3) Ons Leven, juni 1941.

(4) Bericht Mackensen, 19/VIII/1941. C.W.O.II.

C. BESLUIT

In de "wondere" zomer van 1940 zou de R.U.G. opgelucht met de hervatting beginnen. Het leek de bezetter het geschikte moment om een aantal professoren aan de deur te zetten en om een aantal anderen naar voor te schuiven. Vlaams-nationalistische kringen speelden daarin hun rol. De academische autoriteiten gaven weinig tegengas, ook niet toen de Militärverwaltung met haar gastprofessoren aankwam. Maar het gewone onderwijzend personeel reageerde meer en meer gereserveerd t.o.v. die initiatieven. Medio 1941 was duidelijk geworden dat de meerderheid van de professoren zich zeker niet aktief in de "nieuwe tijden" wensten in te schakelen.

Bij de studenten lag dat wel anders. Een meerderheid sloot aan bij de éne studentenorganisatie die naar buitenuit overkwam als hebbende wél de conclusies getrokken uit de nederlaag van de democratie. Maar de collaboratie "pur et dur" was ook daar niet doorslaggevend.

Hoe stelde het opperste gezag "de fait" in België, de Militärverwaltung, zich die zaken na een jaar voor ?

De eerste doelstelling, de heropening van de universiteiten, was dankzij de bereidschap langs Belgische kant gelukt. Dan kwam het erop aan ook de er heersende geest "neu auszurichten". Een goede gelegenheid om de Duitse invloed te verstevigen was het opzij schuiven van 100 van de 450 onderzochte gevallen van "postverlating" bij de professoren (1). Bijzonder de U.L.B. werd aangepakt. Op langere termijn zou het "Zustimmungsrecht" bij nieuwe benoemingen (waar de K.U.L.-autoriteiten zich aanvankelijk tegen verzet hadden) voor een diepgaande verandering in de samenstelling van het professorenkorps moeten zorgen. Ook werd via het Departement van Onderwijs begonnen met een "Verwaltungs- und Studienreform" om ook zo de Duitse invloed uit te breiden. Dat was des te belangrijker dat bij de Vlaamse studenten de bereidschap tot samenwerking niet door hun "dietsche Ideologie" gestoord werd. De totstandkoming van een uniek "völkisch" Vlaams studentenverbond moest verder gesteund worden. Anti-Waalse rellen te Leuven, het "Dietsch Studentenkongres" te Gent, studiereizen naar Duitsland (2), kontakten met de Duitse "Studentenschaft" enz. moesten in dat verband positief geëvalueerd worden. Hoofddoel bleef de "zukunftige geistige Führerschicht des Landes an Deutschland zu binden".

Maar een succesvolle "Hochschulpolitik" was enkel mogelijk door naast op de "brauchbaren flämischen Kräften" ook te steunen op de inzet van Duitse wetenschapslui in België en de uitbouw van de wetenschappelijke betrekkingen : dat was de rol van de gastprofs. Het bleek het nuttigste hen "volkswissenschaftlichen Fächer" te laten geven, daar die het beste de Duitse geest van de wetenschap aantoonden. Ondanks de moeilijke winter- en voorjaarsmaanden hadden de gastprofs een "erfreulichen Lehrerfolg". Een bijzonder gelukkige zaak daarbij was dat de R.U.G. naar de verdere uitbouw van het gastprofessoraat toewerkte. Even positief was het feit dat het Departement bereid was de gastvoorlezingen tot "fakultativen Kursen mit Prüfungsberechtigung" om te vormen en sommige vakante cursussen voorlopig door gastprofs te laten geven.

---

(1) Waaronder slechts enkele R.U.G.-profs.

(2) Georganiseerd door de Deutsche Akademische Austauschdienst, die ook voor stipendia zorgde.

Tactisch was het zeer gunstig uitgevallen dat de gastprofs elke "äusserliche politische Wirkung" achterwege gelaten hadden, en het tegelijkertijd ook tot Belgische gastvoorlezingen in Duitsland kwam.

Het succes van de Duitse vakwetenschappers had niet alleen "stimmungsmässig auflockerend gewirkt", het zorgde ook voor onrechtstreekse successen in de cultuurpolitiek (ontwerp Vlaamse Volkskundeatlas, samenwerking qua "Kolonialwissenschaft", aandacht voor de "Vorgeschichte", samenwerking betr. het juridisch statuut voor "Bauernkorporation" en "Rechtsanwaltkammer" enz.) die de "zukünftige geistige Vormachtstellung" van Duitsland mede zouden verzekeren. Daartoe zou ook het pas opgerichte "Deutsche Wissenschaftliche Institut" dienen (1).

Men ziet dus dat de Militärverwaltung vrij tevreden was, of het althans niet de moeite vond om in dit overzichtsrapport te reppen van de vele kleine maar daarom niet minder reële moeilijkheden en de toch niet bepaald pro-Duitse stemming aan de universiteiten. In Berlijn moest men dus wel een gunstig beeld krijgen van de - weliswaar op lange termijn geprogrammeerde - maar toch reeds als succesvol voorgestelde kultuur- en hogeschoolpolitiek van de Militärverwaltung te Brussel.

De volgende academiejaren zouden echter voor enige desillusies zorgen.

* *
*

(1) Bericht Militärverwaltung betr. 1. Jahr (B. Verwaltung, VIII. Hochschulen und Wissenschaft). S.d. (juni 1941 ?). C.W.O.II.

III. HET TWEEDE ACADEMIEJAAR

A. HET BELEID

1. De Gastprofessoren.

Wij zagen reeds dat het de vaste wil was van de Militärverwaltung met haar gastprofessorenpolitiek verder te gaan. Dit was trouwens een van de weinige grote probleemthema's van het begin van het academisch jaar 1941/42.

Nog tijdens het zomerreces had de rector de decanen kennis gegeven van het schrijven van de Gruppe Kultur van 10 juni waarin om verdere voorstellen inz. de professorenuitwisseling werd gevraagd (cf. p. 21) (1).
Het eerste antwoord kwam vanuit de faculteit Rechten. De decaan schreef droogweg dat men nota had genomen van de mogelijkheid tot wetenschappelijke samenwerking (2). De decaan van de Wetenschappen, Delaere, stelde duidelijk dat "geen lid van de faculteit het minste voorstel daaromtrent" had gedaan. Niet zonder gevoel voor ironie voegde Delaere eraan toe dat "de duitsche technici voorzeker op dit oogenblik meer dan hun handen vol hebben" (de oorlog tegen de U.S.S.R. was in volle gang) en dus het ogenblik om gastprofessoren te vragen slecht gekozen (3)... Aftredend decaan Vlaeyen van de Geneeskunde meldde dat niemand een woord had gezegd over eventuele gastprofessoren (4).
Bij Letteren en Wijsbegeerte reageerde men in eerste instantie minder negatief. Decaan De Keyser schreef de rector dat, moest het in de bedoeling van de Gruppe Kultur liggen nieuwe gastprofessoren uit te nodigen, de faculteit het erg op prijs zou stellen voorafgaandelijk hun namen te weten te komen opdat men niet steeds mensen voor dezelfde afdelingen zou aanduiden. Maar blijkbaar was dit een persoonlijk standpunt. Inderdaad, op de faculteitsraad van 28 augustus kwam terzake een veel voorzichtiger formulering tot stand : men zou zich qua gastprofessoren houden aan de "officiële richtlijnen van de verantwoordelijke Hoogere Besturen" (5). De Keyser deelde dit dan ook mee aan de rector, maar herhaalde zijn vraag om in kennis gesteld te worden van de namen (6). Wel voegde hij eraan toe dat de eventuele assimilatie van de "voorlezingen" met gewone cursussen (er zouden dan ook examens worden afgenomen) tot de verantwoordelijkheid van het departement behoorde (7).

---

(1) Bv. : rector aan deken Rechten, Van de Vorst, 17/VII/1941. A.R.U.G., 4A2/6, 254.20.
(2) Van de Vorst aan De Smet, s.d. Id.
(3) Delaere aan De Smet, 1/VIII/1941. Id.
(4) Vlaeyen aan De Smet, 16/VIII/1941. Id.
(5) Reg. Faczittingen, 28/VIII/1941. R.U.G., L. & W.
(6) De Keyser aan De Smet, 29/VIII/1941. A.R.U.G., 6A2/2.
(7) Zo'n assimilatie betekende uiteraard het officialiseren van de Duitse inmenging.

Geen wonder na dit alles dat het College van Assessoren in zijn septembervergadering van 1941 moest vaststellen dat op de vraag van de rector aan de faculteiten betr. de gastprofs een "ontwijkend antwoord" was gekomen (1). Het bewijst nogmaals dat men van Duitse kant ongelijk had te stellen dat "de universiteit zelf" om verderzetting van het experiment had gevraagd. Het waren in elk geval de faculteiten niet die dat deden.

Maar daar stoorde de Gruppe Kultur zich natuurlijk niet aan. Begin oktober kreeg de univ een schrijven over de gastprofessoren 1941-42, de vervanging van Mackensen (het zou prof. Ittenbach worden) en een nieuwe gastprof psychotechniek (2). Twee weken later deelde de rector aan Letteren en Wijsbegeerte de praktische schikkingen mee betr. de cursussen volkskunde en "Vorgeschichte" van resp. Röhr en Tackenberg. Hij verzocht zijn collega's profs de studenten die deze cursussen wilden volgen "vrij te laten" en besloot : "Ook de leerlingen der andere Faculteiten worden uitgenoodigd" (3). Prof. Van der Mueren (Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis) nodigde even later uit voor de inaugurale lezing van dr. Kreidler (4). De faculteit Letteren zat dus weer een jaar vast aan "zijn" gastprofs...

Maar ook de Rechten en de Geneeskunde maakten - vrijblijvender - kennis met Duitse academici. Geneeskunde kreeg een aantal lezingen te horen; de Oberstabsarzt zorgde ongevraagd voor de mensen (zat Daels er voor iets tussen ?); de rector vroeg decaan Elaut de praktische schikkingen te treffen, die dat dan ook deed en de lezingen ad valvas en in de pers liet aankondigen (november) (5).

In de loop van 1942 begon de faculteit dat echter meer en meer als een aanslag op haar historische autonomie te beschouwen. Decaan Elaut schreef dan ook in die zin aan Oberstabsarzt Holm die vrij vlug antwoordde dat er geen "ongevraagde lesgevers" meer zouden komen (6).

In de faculteit Rechten was prof. Wilms de drijvende kracht achter het uiteindelijk uitnodigen (door de rector) van Dr. Eckhardt en Dr. Koellreuter (7).

Hoe dan ook was er, voor wie zien wou, het feit dat de meeste Gentse professoren niet zo gelukkig waren noch met de blijvende noch met een kortstondige aanwezigheid van Duitse collega's. Men bleef echter beleefd. Toen Röhr bv. na het einde van het academisch jaar Gent verliet dankte decaan De Bruyne hem in naam van de faculteit voor de wetenschappelijke vorming die hij aan de studenten had gegeven (8). Of dat gemeend was ?

In elk geval rapporteerde de Militärverwaltung haar tevredenheid over het verloop van het gastprofessorenprogramma. Zij baseerde zich daarbij op de verslagen van o.a. de Gentse gastprofs waaruit bleek dat zij

---

(1) Not. Coll. Ass., 25/IX/1941. A.R.U.G.
(2) Mi.Be./Kult. an De Smet (?), 7/X/1941. Cf. Reg. Faczitt., 29/X/1941. R.U.G., L. & W.
(3) Circ. Rect., 22/X/1941.
(4) Uitnod., get. V.d. Mueren, 25/X/1941. A.R.U.G., 4A2/6, 254.20.
(5) Briefwisseling Rect. betr. gastprofessoren, A.R.U.G. 4A2/6, 254.20. Het ging om de profs Reiter, Kaiserpetersen, Hegler en Ramme.
(6) Elaut, Memoires, p. 398.
(7) De Smet aan Nyns, 2/XII/1941. A.R.U.G., 4A2/6, 254.20.
(8) De Bruyne aan Röhr, 4/VIII/1942. A.R.U.G., Archief Van Pottelbergh.

vèrder dan hun leer- en wetenschappelijke opdrachten ook een grote bijdrage leverden "zur Auflockerung der Stimmung in der gesamten akademischen Schicht" (1). Men zou dàar zo zijn twijfels kunnen over hebben.

2. Verdere gebeurtenissen op niveau van het rectoraat.

Het spreekt vanzelf dat de academische autoriteiten zich niet alleen met de gastprofessoren bezighielden. Want alhoewel het academisch jaar minder woelig zou verlopen dan het vorige, brachten de omstandigheden voor de universitaire overheid nog wel andere problemen met zich mee. Dat van de aktivistische professoren uit 1916-18 was er niet het minste van (cf. infra).

Het jaar 1941-42 was nochtans zo mooi begonnen met de aanwezigheid van rector De Smet op de plechtige academische zitting van het G.S.V. in de aula (21 oktober). Hij had het over de "verdeeldheid in onze gemeenschap", terwijl hij in het voorbije jaar toch bewezen had de rector te zijn van àlle studenten. Hij wilde verder solidair zijn met hen; daarbij ging zijn voorkeur wel uit naar de werkers die zich door "noesten arbeid" voorbereidden op de "levensstrijd". Men moest dat niet interpreteren als een afkeuring van de studenten die zich met morele en politieke problemen bezighielden, maar zij moesten verdraagzaam zijn en "beleedigende manifestaties" t.o.v. anderen vermijden. Hoe dan ook was een "Vlaamsche leidende elite" voor de toekomst belangrijker dan ooit, aldus De Smet. Daarbij was een "morele wederopbouw" noodzakelijk; had de oorlog niet alles doen wankelen en "nieuwe, ook valsche, begrippen" bij de jeugd teweeg gebracht ? De rector besloot dat het nu ging op voornaamheid, volksgezindheid, sociale plicht en tucht (2).

Erevoorzitter van het G.S.V. Elaut dankte daarna de rector; nu was eindelijk de universiteit veroverd door een toenadering van rectoraat en studenten "in een geest van nationale Vlaamsche verbondenheid" (3). De plechtigheid werd besloten met het zingen van de Vlaamse Leeuw en het Wilhelmus.

De aanwezigheid van de rector op deze plechtigheid ging uiteraard niet ongemerkt voorbij. De gecensureerde pers zorgde daar wel voor. Dit had echter een onaangenaam gevolg voor De Smet. Secretaris-generaal Nyns riep hem bij zich. Nyns vond dat een politieke daad gesteld werd door de openingsplechtigheid te besluiten met het Wilhelmus en zonder dat de Brabançonne weerklonk. In de gegeven omstandigheden was dat onaanvaardbaar, zeker als het met instemming van de rector gebeurd was. Deze rechtvaardigde zich met de tekst van zijn toespraak; ook zou hij niet geweten hebben wat de bedoeling van de inrichters was.
De Smet kreeg overigens steun uit een onverwachte hoek : directeur-generaal De Vleeschauwer stuurde een nota aan Nyns (4) waarin hij stelde dat het Wilhelmus vóór 1940 in gelijkaardige omstandigheden

(1) Mi.Be./T.B. 21, 1/VI-1/IX/1942. C.W.O.II.
(2) Papieren Nyns. A.R.A., Divers IP, nr. 126.
(3) Ons Leven, dec. 1941. Voor de verdere stellingname van Elaut, cf. infra.
(4) 7/XI/1941.

ongehinderd gezongen werd, dat het lied geen politieke betekenis had en dat de rector overigens alleen als een gast op een niet-officiële studentenvergadering kon beschouwd worden (1). Na deze tussenkomst van De Vleeschauwer liep de zaak op een sisser af (2).

Van semi-officiële Duitse kant kwam ook nog een reaktie, maar daar wist men blijkbaar de klepel niet hangen. Inderdaad, het semi-officiële persagentschap Transocean verzocht de rector om de tekst van zijn rede... ter gelegenheid van de 25e verjaring van de vervlaamsing van de R.U.G. De Smet antwoordde droogweg dat hij geen rede had uitgesproken (3).

Het begin van het academisch jaar bracht voor de rector trouwens nog vervelende zaken. Zo was er het rondschrijven van Nyns betr. het bijwonen van de cursussen door Joodse studenten, wat door de bezetter verboden werd. De Smet berichtte de secretaris-generaal dat hij "het nodige (had) gedaan om dezen op te sporen en hun kennis te geven van de beslissing der bezettende overheid" (4).

Ook was er de uitnodiging van de Deutsche Akademie om haar openingszitting bij te wonen. Maar daar wenste de rector niet op in te gaan (5).

De komende weken zouden nu rustiger verlopen. De kwestie van de Joodse studenten was De Smet blijkbaar echter op de maag blijven liggen. Begin 1942 waagde hij via Nyns een poging om enkelen onder hen verder te laten studeren. Van de Kultuurafdeling van de Militärverwaltung kwam echter een definitief neen (6).

Pas in april kwamen er nieuwe moeilijkheden, maar zij waren wel van formaat. Een clandestiene "Open brief van het Professorencorps der R.U.G. aan de collega's van de V.U.B." was beginnen circuleren (7). "Een groep" O.P. en W.P. beleed daarin zijn geloof in de solidariteit van de vier universiteiten t.a.v. het "cultuurloze Nationaal-socialisme" en in de uiteindelijke bevrijding (zie ook infra, hfdstk. 4). Alhoewel niet eens alle profs de open brief in handen kregen, was hij wel doorgedrongen tot het rectoraat, het departement en de Militärverwaltung. De Smet reageerde op 11 april met een scherpe circulaire. Hij protesteerde daarin tegen de titel van het vlugschrift die er een officiëel karakter aan gaf, terwijl de "academische overheden volstrekt onwetend zijn aangaande deze zaak". Een "naamloos schrift" was trouwens altijd af te keuren. De rector besloot dat hij zelfs niet kon geloven dat dit uitging van een groep onderwijzend en wetenschappelijk perso-

---

(1) Hij voegde eraan toe dat hij best begreep dat de Brabançonne niet gezongen werd : het "studentenkorps" had gelijk met zijn standpunt dat Vlaanderen nog niet in een "volwaardigen rechtstoestand" verkeerde...
(2) Cf. Papieren Nyns, A.R.A., Divers IP, nr. 126.
(3) Rector aan Transocean, 19/XI/1941. A.R.U.G., 4A2/6, 262.
(4) De Smet aan Nyns, 21/XI/1941. A.R.U.G., 4A2/5, doos 2.
(5) A.R.U.G., 4A2/5, doos 3 (alg. oorlogsomstand.).
(6) Löffler op 24/II/1942. A.R.U.G., 4A2/5, doos 2. Uiteindelijk konden toch een tweetal laatstejaars hun studies afmaken. - Maar men begon nu ook aandacht te besteden aan de studenten "van vreemde nationaliteit". De rector deelde dan ook op 12 mei aan de "Dienst Geheime Politie, Gent" hun namen mee (Id., doos 3).
(7) De U.L.B. was sinds november 1941 gesloten. Men wilde er bepaalde opgedrongen benoemingen niet slikken.

neel "omdat ik persoonlijk een hooger gedacht heb van de waardigheid van ons (...) personeel" (1). Per spoedbestelling liet hij aan de secretaris-generaal weten dat hij onmiddellijk deze omzendbrief aan het personeel had gericht om te protesteren tegen het pro-U.L.B. vlugschrift (2). Enkele dagen later kwam het college van Assessoren samen. Men nam er kennis van de reactie van de rector op het "naamloos schrijven"; men deelde diens zienswijze (3).
Dat belette niet dat men in collaboratie-hoek verontwaardigd was over rector en assessorenraad onder wiens ogen "de katholiek-kommunistische agitatie (...) gedijt" (4). Hoe dan ook was in de handelswijze van De Smet echter moeilijk een goedkeuring te zien van de actie van sommige mensen van zijn personeel.

Als het zijn hoofddoel was zonder spectaculaire gebaren de Duitsers "op een hoofse manier om de tuin te leiden" (5), had hij zich in de loop van dit academisch jaar èn met zijn bijwonen van de G.S.V.-openingsplechtigheid èn met zijn protest tegen de open brief dan toch niet te ver gewaagd ?

3. De professoren.

1. Naar buitenuit gaf de nieuwe orde de toon aan. Het opnieuw op de rol brengen van de oude profs van de aktivistische universiteit 1916-18 was daar een goed voorbeeld van. De "Herstelverordening" was nu een jaar oud (cf. p. 18), maar met de toepassing ervan liep het nog steeds niet van een leien dakje. K.V.R. Petri achtte het eind augustus dan ook nodig directeur-generaal De Vleeschauwer eraan te herinneren dat de oude profs moesten "eingegliedert" worden, en niet zomaar pro forma (6). De Vleeschauwer meldde dit aan de rector die op zijn beurt aan de faculteiten liet weten dat de bepalingen van de bezettende overheid i.v.m. de "in ere en recht herstelde aktivistische professoren" (o.a. wat betrof hun anciënniteit, te herberekenen vanaf 1916/17) als officiëel richtsnoer moesten aanzien worden (7). Daarmee waren alle problemen niet van de baan. De weigering van de U.L.B. om Jacob te benoemen bv. zou ondanks de Herstelverordening z'n weerslag hebben te Gent. Inderdaad, op het Departement had men vastgesteld dat hij bij zijn benoeming aan de R.U.G. de eed niet had afgelegd. Toen de Gentse beheerder-inspecteur die vergetelheid wilde herstellen reageerde Jacob: kon een verklaring die hij in 1917 getekend had niet als eed gelden ? Dat kon secretaris-generaal Nyns natuurlijk niet aanvaarden : "C'eut été reconnaître la validité de sa désignation en 1917". Om zijn kandidatuur bij de U.L.B. te vrijwaren legde Jacob in december 1941 dan toch maar de eed af (8). Of er voor Martens, Speleers, Fornier en de "emiriti" van 1916-18 ook moeilijkheden op dit vlak kwam is niet bekend, alhoewel zeker Speleers de eed ook niet had afgelegd. Wel liet de

---

(1) Circulaire Rect., 11/IV/1942.
(2) De Smet aan Nyns, s.d. A.R.U.G., 4A2/6, 28/10.
(3) Not. Coll. Ass., 16/IV/1942. A.R.U.G.
(4) Volk en Staat, 23/IV/1942.
(5) Cf. Elaut, Memoires, p. 397.
(6) Petri an De Vleeschauwer, 23/VIII/1941. A.R.U.G., 6A2/2.
(7) Reg. Faczitt. L. & W., 6/X/1941.
(8) Nota Nyns "Nomination de Jacob", 29/III/1945. C.W.O.II.

rector, wellicht gesterkt door de principiële houding van Nyns, (buiten de vier officieel (her)benoemde aktivisten) de namen van de ex-profs uit 1916-18 niet opnemen in de Gentse professorenlijst. In februari 1942 reageerde de "Commissie voor de Uitvoering van de Herstelverordening van 6 September 1940" : de rector moest de na 1918 afgezetten in de professorenlijst laten opnemen. De Smet antwoordde dat dit onder de verantwoordelijkheid van het Departement viel (1)...
Het rectoraat kon de ex-professoren dus op vormelijk vlak verder afhouden, maar materieel kregen ze volledig voldoening. Ze konden tevreden zijn.

2. Naast de oude aktivisten lieten ook sommige nieuwe-orde profs van zich horen. Het was in die zomermaanden van 1941 vooral Daels die zich in de belangstelling werkte door zijn propaganda-activiteiten voor vrijwilligers voor het Oostfront. Hij bood zich trouwens aan om de leiding te nemen van een veldhospitaal van het Vlaams Legioen (2). Hij zou echter niet (kunnen) vertrekken; prof. Soenen deed dat wel. De kater zou niet lang uitblijven : eind augustus al schreef een ontgoochelde Daels aan Speleers (op basis van een verslag van Soenen) over de al te grote appetijt van de Waffen-SS om de Vlamingen op te slokken (3).
Deze eminent politieke aktiviteit leverde hun acteurs overigens geen moeilijkheden op. Integendeel, Soenen kon (via De Vleeschauwer ?) verkrijgen dat hij vanaf het nieuwe academisch jaar anatomie mocht doceren, waardoor zijn collega's Elaut en De Rom die plaats moesten ruimen (4).
Maar andere omschakelingen, ditmaal vrijwillig, hingen ook in de lucht. Zij waren het resultaat van de vacatures aan de U.L.B., waar o.a. in het kader van een gedeeltelijke ontdubbeling, ook in Gent naar kandidaat-hoogleraren werd gezocht (5). Door de sluiting van de Brusselse universiteit viel alles natuurlijk in het water. Benoemingen kwamen er wel aan de R.U.G. in januari 1942. De vacatures ontstaan door de "beroepsverbod"-Verordnungen van 1940 waren ondertussen al lang opgevuld. Aertssen werd hoogleraar, Massart, Vande Plassche, A.Declercq en Pintelon docent en Rob. De Maeyer geaggregeerd hoogleraar (6), wellicht als troostprijs omdat de U.L.B. hem, samen met Jacob en Van Roosbroeck, had geweigerd te benoemen. Begin juni werd tenslotte d'Hertog hoogleraar. Op dat moment werden ook de verkiezingen voor de secretaris van de Academieraad gehouden.
Kon men de uitslagen als een populariteitstest beschouwen ? Van de 53 aanwezige profs stemden er in elk geval 30 voor Foncke en slechts 13 voor Jacob (4 voor Flachet, Kluyskens kreeg 2 stemmen, Gillis 1, Vande Weerd 1 en verder 2 blanco's) (7).
Men kan daaruit natuurlijk moeilijk de geestestoestand van de profs afleiden. Dat zou men eventueel wel kunnen - met de reserves inherent aan dat soort rapporten - uit een "nota" van de clandestiene inlichtingsdienst

(1) Commissie aan Rector 6/II/1942 en vice versa 21/II/1942. A.R.U.G., 4A2/6, 27-10.
(2) Volk en Staat, 20-21/VII/1942.
(3) Daels aan Speleers, 26/VIII/1941. Cf. Daels terdood, p. 30.
(4) Elaut, Mémoires, p. 406.
(5) Cf. Circ. Deken De Keyser, 16/IX/1941.
(6) Hij was reeds docent van vóór 1940. Not. Ac.raad, 22/I/1942. A.R.U.G.
(7) Id., 11/VI/1942.

Zéro. Naast de pro-Duitse minderheid (1) bleef volgens Zéro 90% van de profs nationaal denken "mais ils s'abstiennent de tout geste et suivent passivement les directives du Secrétaire Général". Overigens was Nyns bij hen niet populair (men vergaf hem o.a. zijn benoemingen van nieuwe-orde figuren niet; hij was een marionet enz.); de rector lag beter in de markt alhoewel men hem bepaalde "maladresses' verweet, maar essentiële fouten maakte hij niet; voor beheerder-inspecteur Schoep (2) had men alleen verachting over.
Wat dachten de profs over de situatie in het algemeen ? Men was tegen elke dictatuur, maar wenste wel een diepgaande hervorming van het parlementair regime. De Vlaamsgezinden vreesden daarbij dat men na de oorlog weer aan de ideologisch-nationale factor zou voorbijgaan, zoals na 1918. Op internationaal vlak dachten sommigen dat België een vrede moest wensen die de Duitsers het leven mogelijk kon maken, maar ons tegelijkertijd een waarborg zou geven tegen hun overheersing. Over de Engelsen had men gemengde gevoelens : zij waren verwaand, maar dapper.
Over Nederland niets dan goeds; Frankrijk werd geminacht als een decadente natie. T.o.v. de Russen algemeen wantrouwen, en overigens "réformes sociales très larges oui, mais pas de communisme". Tenslotte werd Leopold III afgeschreven, maar niet de monarchie. De regering-Pierlot kon op steun rekenen als zij bij de bevrijding de zaken op een andere wijze zou aanpakken dan in 1940 (3).
Zéro impliceerde dus dat de meerderheid van de professoren zeker niet Duitsvriendelijk was en op een geallieerde overwinning rekende, maar met nuances (4). En vooral : naar buitenuit bleef men zeer voorzichtig.
De "kalmte" van 1941/42 kan dit laatste bevestigen. Ook van Duitse zijde stelde men dat er geen gevaar was dat de universiteiten "aktiven Trägern des geistigen Widerstandes gegen Deutschland" werden. Men constateerde echter evengoed dat de bereidheid tot engere samenwerking met Duitsland (behalve bij het kleine aantal aanhangers van het Rijk en het nazisme) verder was afgenomen. De Engelse propaganda en de toenemende materiële ongemakken waren daar volgens de M.V. de oorzaak van (4).
Maar gebeurde er dan niets buiten de genuanceerde stellingnamen binnenskamers van het O.P. ?

---

(1) "1) Les traîtres véritables, délateurs de leurs collègues, excitateurs des étudiants tels Daels, De Vleeschauwer, De Waele;
2) Des sympathisants veules et intéressés (comme De Keyser, Victor Boon, Maes, conservateur à Tervueren); des intrigants dangereux qui soufflent certaines initiatives aux allemands (tels Van Langenhove); des serviteurs fidèles et dévoués au service de la censure allemande (tel un Duverger, récemment nommé)". Dan waren er nog de oud-aktivisten en de nieuw-benoemden, meestal van V.N.V.-strekking.

(2) Om een of andere reden was die sinds april 1942 enkel nog inspecteur. Beheerder werd Jan Grauls, ambtenaar van Financiën. Na een jaar verdween die weer.

(3) "Note sur la situation dans les universités de Gand et de Louvain (flamand) en avril 1942". Doc. Zéro 678. C.W.O.II.

(4) Mi.Be./T.B. 20, 15/III-1/VI/1942. C.W.O.II.

4. Het Verzet organiseert zich.

Medio 1942 stelde de bezetter vast dat bij de professoren "gewisse Ansätze zu einer deutsch-feindlichen Betätigung" merkbaar werden (1). Wat was er gebeurd ?
Eens het academisch jaar aan de gang waren enkele W.P.'ers en oud-studenten - waaronder een aantal dat reeds in 1940/41 clandestien actief was - overgegaan tot het oprichten van een georganiseerde verzetskern; drijvende krachten waren de broers Willy en Lucien De Coninck (2). Die kern zou gaan bestaan uit kleine groepjes met een pyramidale structuur. Men ging er zich vooral bezig houden met geldelijke steun aan ondergedokenen, met het vervaardigen van sluikschriften en het organiseren van samenkomsten met de "partisanen-groepen".
Deze niet-specifiek universitaire clandestiene aktiviteit hoeft niet te verwonderen : de groep was immers voorbestemd om de plaatselijke kern van het Onafhankelijkheidsfront te vormen (3). Medio 1942 werd de uitstraling groter door de dan gestarte samenwerking met het sluikblad "Vrij". Het gros van de "oudgedienden" uit 1940/41 (cf. p. 26) en de nieuwelingen waren nu aktief in en rond het O.F. (o.a. in Solidariteit, het "Rode Kruis" van het O.F.). Dat het qua universitair personeel vooral een zaak bleef van W.P.'ers was duidelijk : werkleider A.Vandeputte was erbij gekomen, idem voor W. Dekeyser (4). Voor zover na te gaan was ongeveer de helft van het twintigtal aktievelingen W.P. (of O.P.)'er, de anderen waren oud-studenten.

Naast hun inzet tegen het G.S.V. was in 1941/42 op zuiver universitair vlak hun grote prestatie natuurlijk de publikatie van de reeds aangehaalde "Open brief van het Professorencorps der R.U.G. aan de Collega's van de V.U.B." (5). Laten we eerst even dieper op de inhoud ingaan. Het was een steunbetuiging aan de "vaderlandsgetrouwe houding" van de Brusselse profs. Het volkenrecht werd daar met de voeten getreden; maar de benoeming van de nieuwe-orde profs was voor de bezetter vooral een middel om "het groeiende streven tot verzet" te breken. Dat de R.U.G. haar afkeuring van de nieuwe benoemingen in eigen schoot niet kon uitdrukken, kwam gewoon omdat het professorencorps van de Rijksuniversiteiten geen medezeggingschap had inzake benoemingen, zoals de beheerraad van de U.L.B.
Het was dan ook volkomen verkeerd te denken dat de R.U.G. en de "leidende middens" in Vlaanderen instemden met de daden van het "cultuurloze Nationaal-socialisme van het huidige Duitschland". De "besliste meerderheid" van de profs, en van de Vlamingen in het algemeen, verzette zich tegen de "Quislinghouding" van de kleine

---

(1) Mi.Be./T.B. 20, 15/III-1/VI/1942. C.W.O.II.
(2) Verder o.a. R. Van Ganse, J. Dhondt, H.Thiery, J. Desplanques, W. De Jonghe, F. Mathijs, H. Vuylsteke en L. Wuytens.
(3) Verslag L. De Coninck (s.d.). A.R.U.G., 4A2/5, doos 11. Goossens, Pen en Stencilmachine, VMT Cahier, p. 56, schrijft dat de groep in opdracht van de O.F.-leiding opgericht werd.
(4) Cf. Verslagen Vandeputte en Dekeyser. A.R.U.G., 4A2/5, doos 11.
(5) Cf. Verslag De Coninck. Id.-Het is ook mogelijk dat prof. Nuyens, die in 1942 volop in de nationale O.F.-aktiviteit zat, (mede)auteur van het schrijven was. Cf. Coll.Int.

minderheid "Nieuwe Orde"-figuren. Dat moest men langs franstalige kant goed beseffen zodat in de toekomst, na de herwonnen onafhankelijkheid, niet opnieuw "misverstanden" zouden ontstaan als die welke vroeger geleid hadden tot het verzet tegen de vervlaamsing van de R.U.G. De tweedracht die de bezetter zaaide moest door samenwerking van de vier universiteiten verijdeld worden : het zou een voorbeeld van "nationaal verzet" zijn.
De open brief eindigde met de formule : "Namens de meerderheid van het O.P. en W.P. van de R.U.G., een groep profs, docenten, werkleiders en assistenten" (1).

Dat de kleine O.F.-kern er achter zat is zeker. Sommigen onder hen, zoals Jan Dhondt, vonden het zelfs een goede gelegenheid om de zaken in Gent ook op de spits te drijven, maar de meerderheid was daar tegen : clandestiene actie leek hen beter dan openlijke (men kan de mensen beter helpen met een universiteit in werking) (2).
Maar ook op het niveau-hoogleraars kon de brief wellicht op sympathie rekenen. Prof. Thomas bv. gaf de U.L.B. openlijk gelijk (3). Dat rector en assessorenraad tegen waren zagen wij reeds. Dat de collaboratie-pers steigerde was natuurlijk. Voor haar waren "de katheders tribunen (geworden) van politieke haatzaaierij". Academische- en school-overheden speelden met vuur. Maar zij zagen de werkelijkheid niet. Geen wonder, zij waren verblind door "hun idiote aanhankelijkheid aan een demokratisch-kapitalistischen samenlevingsvorm en hun krimineele sympathie voor het bolsjewisme". De bevoegde overheid moest nu ingrijpen om de jeugd te beschermen tegen de "union sacrée van loge, boerenbond en Stalinsupporters" (4).
De bezettende overheid was echter niet al te verontrust. Men twijfelde er zelfs aan of de auteurs van de open brief wel aan de universiteit te vinden waren. Hoe dan ook "verfügen sie über keinerlei einsatzbereite Anhängerschaft" (5). De Duitsers waren met deze laatste bedenking wellicht dichter bij de waarheid dan de collaboratiekringen met hún interpretatie. Buiten de aktie van de O.F.-kern in de universiteit was er in 1941/42 inderdaad weinig te merken van aktief verzet (6). Maar de geestesgesteldheid was er natuurlijk niet pro-Duits.
Of deze conclusies ook opgingen voor het studentenwereldje is het onderwerp van het volgende hoofdstuk.

---

(1) Cf. A.R.U.G., 4A2/5, doos 3.
(2) Cf. Int. Tavernier.
(3) Cf. Elaut, Mémoires, 429.
(4) Volk en Staat, 23/IV/1942.
(5) Mi.Be./T.B. 20, 15/III-1/VI/1942. C.W.O.II.
(6) Er weze bv. wel opgemerkt dat prof. De Rom bijstand verleende aan de hoofdgeneesheer van de eind 1941 opgerichte gezondheidsdienst van het Geheim Leger, sektor Gent (Huibrechts, GL, zone III, p. 66).

B. DE STUDENTEN

1. Het Gentsch Studentenverbond en de zaak der faculteitskringen.

De zomer van 1941 stond natuurlijk volop in het teken van de oorlog tegen de U.S.S.R. Een van de laatste aktiviteiten van Van den Abeele (1) als praeses was bv. zijn deelname aan een reis naar Lüneburg en Dresden, georganiseerd door Jung Europa, tijdens dewelke hij de R.U.G. "vertegenwoordigde" op een internationaal studentencongres tegen het bolsjewisme (2). In een licht euforische toestand overwogen de leidende troïka van het G.S.V. (Van den Abeele, Opdebeeck, en de nieuwe praeses Robberechts) en ook andere studenten om zich als vrijwilliger voor het Oostfront aan te melden. Zo zeker van hun zaak waren zij toch niet dat ze Van den Abeele opdroegen voorafgaandelijk de geestelijke vader van het G.S.V., pater Callewaert, terzake te gaan raadplegen. Zijn advies : "Ik begrijp jullie idealisme maar de Duitsers zijn onbetrouwbaar; ge moogt dat niet doen" (3). Van den Abeele en zijn vrienden bleven dus; anderen gingen zich toch aanmelden.
In oktober startte dan het academisch jaar . Van G.S.V.-kant was men natuurlijk zeer tevreden dat de eenheid van "universiteit en studentencorporatie" nu duidelijk werd,daar toch voor het eerst de aula door de rector ter beschikking werd gesteld van de "Dietsche studenten" : het ging over de academische zitting van 21 oktober. Daar volgde na Robberechts'inleiding de vaderlijke rede van de rector (cf. supra). Ere-voorzitter Elaut rondde af. Die vergeleek de vorige rectoren met De Smet "uit Vlaamsch oogpunt"; zij waren maximum "af en toe eens moedig" terwijl men nu kon stellen : "De Smet : de Aula veroverd" (4). De hoofdbrok van zijn toespraak gold echter de studenten. Hij waarschuwde ze : "... Er zijn honderden verschillende soorten gezinden voor nieuwe orde of oude orde, of ouderwetsche orde, of nationaalsocialistische orde of democratische orde; er zijn belusten op Europeesche orde en op Leopoldsorden : 't lijkt een echte wanorde. En nog niemand heeft gedacht om de Vlaamsche orde, die toch de onze hoefde te zijn ".
In elk geval was een terugkeer naar de "heksenketel" van vóór 10 mei 1940 onmogelijk. De boodschap van het ogenblik : "reaalpolitiek", maar met één doel : de R.U.G. een brandpunt te laten worden, niet van Franse, Engelse of Duitse, maar van "Nederlandsche beschaving" (5). De succesvolle academische zitting (een officiële opening bleef door de tijdsomstandigheden, net als in 1940, uit) was gedeeltelijk slechts schijn. Het ontbindingsproces van het G.S.V. was reeds ingezet. Enkele dagen tevoren had de nieuwe praeses van het Faculteitenconvent (F.K., het overkoepelend orgaan van de wetenschappelijke faculteitskringen) H. Roosens een vergadering samengeroepen om te spreken over de wens van een aantal kringen om los van het G.S.V. leden aan te werven.

---

(1) De nu afgestudeerde ex-praeses werd "Dienstoverste voor kultureele aangelegenheden" in het V.V.S. (Verbond van Vlaamsche Studenten).
(2) Cf. Het Belfort, II/II/1945.
(3) Int. Van den Abeele.
(4) Geen wonder dat Van den Abeele meende te mogen denken dat de rector het G.S.V. steunde. Cf. Int. Van den Abeele.
(5) De rector kwam Elaut achteraf gelukwensen met zijn rede. Elaut, Mémoires, 408.

G.S.V.-praeses Robberechts maakte deze vergadering onmogelijk, meer nog, hij eiste dat de kringen hun statuten zouden inleveren zodat het G.S.V. voor hen een soort eenheidsstatuut zou kunnen uitwerken. Hij meende dat het G.S.V., de énige studentenvereniging, logischerwijze niet kon aanvaarden dat niet-Verbondsleden lid zouden kunnen worden van de Faculteitskringen van het Verbond. Volgens Roosens betekende dit alles echter dat de kringen zouden ophouden te bestaan als zelfstandige organismen (het G.S.V. was ook van plan hun financiële zelfstandigheid uit te schakelen).
Het resultaat was dat hij als F.K.-praeses ontslagen werd. Hoe dan ook zette o.a. de Vlaamsche Geschiedkundige Kring, waarvan Roosens ook praeses was (1), bij de definitieve start van het academisch jaar haar ledenwerving in zonder de studenten ook automatisch als G.S.V.-lid aan te geven. Op een vergadering werd een principesverklaring van het V.G.K.-bestuur strekkende tot het behoud van de volledige onafhankelijkheid door de geschiedenisstudenten unaniem goedgekeurd (2). De toestand werd nog verscherpt toen begin november, na de verkiezing van een nieuwe F.K.-praeses door de praesides van de faculteitskringen, bleek dat verscheidenenonder hen zich tegen de Verbondsleiding keerden. Die reageerde op tweeslachtige wijze. Robberechts had enkele samenkomsten met Roosens waar hij enerzijds dreigde dat de rector en de bezettende overheid de V.G.K. zou ontbinden resp. verbieden (3) en anderzijds ervoor pleitte dat de Kring het G.S.V. niet zou verlaten omdat anders het Verbond niet meer zou kunnen leven. Dat gevaar was des te acuter daar nu een vijftal andere kringen (o.a. de Natuurwetenschappelijke- en de Pharmaceutische Kring en het Rechtsgenootschap) (4) dezelfde eisen stelden als de V.G.K. Ondertussen had Roosens verschillende malen gesproken met de rector; er bleek dat het G.S.V. hem vitale informatie onthouden had; hij keurde de houding van de V.G.K. goed. Aan het G.S.V. had de rector echter het tegenovergestelde gezegd : alles zou in het werk gesteld worden "opdat de afzonderlijke en vijandelijke faculteitskringen zouden ophouden te bestaan" (5).
Medio november nodigde het G.S.V. de kringvoorzitters toch nog eens uit voor een gesprek over de oplossing van de moeilijkheden. In een kalme atmosfeer (vorige bijeenkomsten waren soms meer dan luidruchtig verlopen, vooral door de zeer autoritaire Robberechts) volgde een bespreking met ex-praeses Van den Abeele. Enkele dagen later kwamen Robberechts en de praesides van de V.G.K., de Natuurwetenschappelijke Kring (J. Van Steenweghen) en de Pharmaceutische Kring (R. Tavernier) en het Rechtsgenootschap (M. Maenhout) samen. Wie beschrijft de verbazing van de praesides toen bleek dat zij zich voor... de Tuchtraad

---

(1) Vice-praeses H. Corijn, secretaris J. Lambert, penningmeester W. Van Geenberghe.
(2) De professoren van de sectie en vooral de assistenten Blockmans en Dhondt zaten trouwens voor een groot stuk achter deze koers van de V.G.K. Cf. Verslag Roosens, 27/VII/1941. A.R.U.G., Studentenarchief, V.G.K. 1940/41. Dat de V.G.K. aanvankelijk niet "voorbestemd" was tot opstandigheid kan blijken uit de samenstelling van haar ereleden waaronder ook Jacob, De Maeyer, H. en K. De Vleeschauwer, Elias, Daels, Van Roosbroeck, Stuyck en Hentze.
(3) In werkelijkheid zou de Militärverwaltung in heel 1941/42 de faculteitskringen geen haar in de weg leggen. Cf. Id.
(4) In totaal waren er een tiental.
(5) Robberechts in een huldebetuiging aan de rector "van wie wel eens gezegd wordt dat hij door een paar Verbondshaters wordt gemanoeuvreerd -wat ik niet wil gelooven" (Ons Leven, nr. 5, dec. 1941, p. 12).

van het G.S.V. bevonden ! Tegenover zich zagen zij de professoren Elaut, Wilms, Daels en De Block, Verbondspraeses Robberechts, Verbondswachtleider Van Den Driesch en 4 studenten en oud-studenten (w.o. R. Van den Abeele). Eerst mochten de praesides hun standpunt uiteenzetten. Elaut antwoordde hen dat indien ze het Verbondsstandpunt niet bijtraden, ze het G.S.V. dan maar moesten verlaten. Roosens stemde volmondig in met dat laatste, maar uit een andere motivatie. Daarop ontstond een discussie tussen Van Steenweghen en Daels (soms tegengesproken door De Block) die eigenlijk niet over de grond van de zaak ging maar over "politiek flamingantisme". Daels tegen de praesides : "Met mannen zoals gij gaan we regelrecht naar de annexatie". De Tuchtraad besloot met een goedkeuring van de verplichte aansluiting van kringen en kringleden bij het G.S.V. Na deze zitting bleken de V.G.K., de Natuurwetenschappelijke-, Diergeneeskundige- en Technische Kring, het Rechtsgenootschap en Romania (ong. de helft van het totaal) echter nog minder enthousiast dan vroeger om het diktaat van het G.S.V. te aanvaarden. Men begon van de "afgescheurde kringen" te spreken. Waarschijnlijk waren zij niet op de algemene raadsvergadering van het G.S.V. op 24 november waar met algemene stemmen het nieuwe centralistische statuut werd aangenomen (1). In het Verbond haalde men opgelucht adem : "de eenheid van onze Dietsche studentenschap" was gered (2). Die "eenheid" was zo groot dat het G.S.V. het nodig achtte een nieuwe V.G.K. op te richten daar de "oude" V.G.K. toch bleef bestaan (3)...
Op de eerste activiteit van de "oude" V.G.K. na de gebeurtenissen (28 november) werd trouwens de Verbondswacht afgestuurd. Het G.S.V. had dus gelijk dat op een "doortastende" wijze aan het "krakeel van al de kliekjes" een einde werd gesteld (4), maar alléén wat dat "doortastend" betrof.
Naar buitenuit stelde de Verbondsleiding het voor alsof het "algemeen belang" (door haar "sterke leiding") het gehaald had op "persoonlijke grieven". Men was er ook de "onverantwoordelijke herrieschoppers" dankbaar omdat zij het hadden mogelijk gemaakt dat de puntjes op de i werden gezet : iedereen wist nu dat het in het G.S.V. ging "om ons Dietsche volk (...), om sociale rechtvaardigheid, om de vorming van wetenschapsmenschen met meer dan dood talent". Het vernieuwde statuut legde trouwens eens en voor altijd vast dat de faculteitskringen het G.S.V. als hun Convent beschouwden, zijn principes aanvaarden en zijn gezag erkenden als "eenig algemeen studentenverbond". De enigen die in het Verbond niet thuishoorden : degenen die

---

(1) Tegen een achtergrond van vereniging van de studentenschap in de "volksch-Dietsche gedachte", de omvorming van de universiteiten in "Nederlandsche vormingscentra met hooge stijlwaarde", en de medewerking aan een "gesloten gemeenschap". Cf. Ons Leven, nr. 2, nov. 1941.

(2) Ons Leven, nr. 3, dec. 1941, p. 7. Voor dit hele verhaal : cf. "Verslag van de Gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan tusschen V.G.K. en G.S.V. (...) 1941-42" 28/VII/1941, get. H.Roosens. A.R.U.G., Studentenarchief, V.G.K. 1941-42 en Ons Leven, nr. 3, dec. 1941 en nr. 5, dec. 1941 met het artikel "G.S.V." van F. Robberechts.

(3) Robberechts aan Roosens, 25/XI/1941. Cf. Verslag Roosens. Van Roosbroeck was de man achter de schermen van de overigens onsuccesvolle "nieuwe" V.G.K.
Men trachtte van G.S.V.-zijde ook een nieuwe Natuurwetenschappelijke Kring op te richten, maar die kwam niet eens uit de startblokken.

(4) Ons Leven, nr. 5, dec. 1941.

vijandig waren t.o.v. "onze Nederlandsche Universiteit als zoodanig" (1).
In het decembernummer van "Ons Leven" zette praeses Robberechts het allemaal nog eens op een rijtje. Hij ging ook in op de verwijten jegens het Verbond als zou het gemanoeuvreerd worden door een bepaalde kliek "altijd dezelfde" profs en als zou het aan politiek doen. Enerzijds was er het feit dat het rectoraat het G.S.V. steunde (er werd pas een belangrijke subsidie toegekend) en dat er 46 profs en docenten erelid waren (2), maar anderzijds was het toch maar natuurlijk dat de "altijd dezelfde" (o.a. Elaut, Daels en De Block) een grotere rol speelden omdat het de enigen waren "die al ooit iets voor de zaak der studenten hebben gedaan". Wat het doen aan politiek betrof : het G.S.V. zou V.N.V.-, DeVlag- of zelfs SS-gezind zijn. Maar partijpolitiek was toch niet toegestaan binnen het G.S.V. Een ernstiger verwijt : het was "Groot-Nederlandsch", dus staatkundig politiek". Ook hier gaf Robberechts hetzelfde ontwijkende antwoord : men was niet bevoegd om zich op staatkundig terrein te wagen (3). Ondanks de geruststellende toon van de G.S.V.-leiding was dus duidelijk gebleken dat de interne problemen in november 1941 in een stroomversnelling waren terecht gekomen.
In hoeverre de grote massa van de studenten dáárbij betrokken was is natuurlijk de vraag. Want ook de "gewone" activiteiten waren blijven doorgaan. Er was bv. het congresje ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de Geneeskundige Faculteitskring (4-5 november), er was een toneelvoorstelling, een "brigadetocht Sociale hulp" en enkele vergaderingen van de nationale Werkgemeenschap van het G.S.V. (4). Maar zelfs daarvoor scheen weinig enthousiasme te bestaan. Deze "symptomen van een verslapping die wij reeds lang merken" (5) duidden naast de moeilijkheden met de faculteitskringen maar al te goed aan dat het niet zo best ging met het G.S.V. door de openlijke tegenstand van de enen en de onverschilligheid van de meeste anderen.
Rond de jaarwisseling werd meer en meer duidelijk dat geestdrift en enthousiasme van de studenten zeer diep gezakt waren. Kon het ook anders met de verslechterende materiële toestand ? Vele leden van het G.S.V. gaven de indruk erbij te blijven omdat het moest, anderen omdat zij er nut konden uithalen. De leiding vond dat een verderfelijke mentaliteit. Dergelijke leden zouden beter hun ontslag aanbieden. "Beter een kleine groep menschen die alles doen voor de zaak die hen vereenigt dan de tamheid van een groote maar ordelooze massa" (6) ! Ondertussen bleek nu ook naast de onverschilligheid en het verzet van de kringen de discussie toe te nemen tussen wat we gemakkelijkheidshalve de Diets- en de Duitsgezinden noemen. "Ons Leven" nam stelling : het "Vlamingen, gedenkt dat gij Duitschers zijt" van de

(1) Ons Leven, nr. 5, dec. 1941.
(2) Op een 170-tal.
(3) Ons Leven, nr. 5, dec. 1941. Vgl. Dietsch Jeugdleider Lehembre : "het leven van het verbond (wordt) gedragen en gesteund door onze menschen uit de studentengemeenschap". Dus toch V.N.V.-invloed ? (Cf. N.S.J.V., Lehembre aan MVCh./ Volk-Jugend, okt. 1941. CWOII).
(4) Studenten P. Daels en H. Meyhi gaven het doel aan : "enkele studenten, die Dietsch-nationaal voelen, samenbrengen om zich te bezinnen over de problemen die het volksche beginsel stelt (...) Daartoe 3 kernen : rassenbiologie, volksstaatkunde en wereldbeschouwing". Cf. Ons Leven, nr. 3, dec. 1941.
(5) Ons Leven, nr. 2, november 1941.
(6) Id., nr. 6, januari 1942.

DeVlag "gaat er bij ons niet in"; dat kon toch enkel de Germaanse zaak schaden (1)...
Een nieuwe ontgoocheling volgde toen het rectoraat toelagen aan de afzonderlijke faculteitskringen toekende. Daels was er als de kippen bij om de "bevriende" kringen te waarschuwen : als zij dààrdoor zouden gedwongen worden leden op te nemen die geen lid waren van het G.S.V. dan was "deze steun veel te duur betaald" (2).
Na november had het G.S.V. overigens de "opstandige" kringen (3) en inzonderheid de V.G.K. met rust gelaten. Meer nog, deze laatste slaagde er zelfs in elke aktiviteit van de "nieuwe" V.G.K. in het seminarie geschiedenis onmogelijk te maken.
Heel de affaire had de "oude" V.G.K. trouwens geen windeieren gelegd; haar succesvolle lustrumviering in februari, waaraan de rector zijn steun toezegde, was er het beste bewijs van (4). Ook een tweetal andere kringen kenden een ongewoon succes.
Dat de studenten in het algemeen de nieuwe-orde parolen slecht opvolgden bleek trouwens nog eens ten overvloede uit het kleine aantal Oostfrontvrijwilligers (5). Directeur-generaal en prof. H.J. De Vleeschauwer sprak er schande van. De Vlaamse studenten waren gemerktekend "door den Belgischen vorm van de katholieke aktie die het laatste greintje natuurlijke edelmoedigheid en idealisme uit de harten rukte". Zij hadden versaagd. En De Vleeschauwer smeekte : "gij moet U rehabiliteeren". Hij vroeg hen de studieboeken te sluiten, zich te ontworstelen uit "klerikale paedagogische en materialistische politiek" en nu het uur sloeg, alleen bloed, trouw en eer te laten spreken (6).
Ook Elaut stelde dat de Vlaamse studentenbeweging dood was, tenonder gegaan aan de inmenging van allerhande organisaties die er vreemd aan waren ("scouts, katholieke aktie, vredesbeweging enz."). Alleen de volkse en kristelijke beginselen konden voor een nieuw begin zorgen; de studenten "staan voor den opbouw eener nieuwe orde" (7).

---

(1) Ons Leven, nr. 6, januari 1942.
(2) Daels aan voorz. Geneesk. Fac.kring, 16/I/1942. Cf. Daels ter dood, p. 35.
(3) V.G.K., de Natuurwetenschappelijke kring en Romania (Ceuppens-Duflou) beschouwden zich als "officieel" afgescheurd.
(4) Onder de aanwezigen : Baur, Ganshof, Dept, Leemans, Olbrechts, Duverger.
(5) In De SS-Man schreef "een student" een hoofdartikel over de afzijdigheid van de "arme, domme, onnoozele drommels van studentjes". Interessant wel omdat hij de motiveringen vermeldt die hij om zich heen hoorde om zich niet aan te melden : " "voor een ideaal kan men niet sterven, men moet er voor leven; "als Duitschland christelijk was, maar, het is heidensch"; "als de Bolsjewisten eens beesten waren, maar het zijn toch ook menschen (?!) En men mag zijn evenmensch niet doodschieten".
Anderen vonden dat iedereen best kon gaan, behalve zij zelf, natuurlijk, want : "thuis zijn ze er absoluut tegen"; "ik mag niet van den X-leider"; "ik ben hier volstrekt onvervangbaar"; "mijn zware opdracht...".
Anderen nog waren echte "idealisten" en beweerden dadelijk te vertrekken : "indien de professoren eerst gingen, en zelf het voorbeeld gaven..."; "indien de controleurs eerst gingen..." ". Dat waren de argumenten van de "flaminganten", dat de "franskiljons" niet gingen sprak vanzelf (cf. De SS-Man, 16/V/1942).
(6) Volk en Staat, 1/III/1942. Tollenaere was toen pas gesneuveld.
(7) Id., 5/IV/1942.

De pessimistische woorden van Elaut werden uitgesproken op de lustrumfeesten van het K.V.H.V., annex Dietsch Studentenkongres, begin april 1942 te Leuven. Daar bleek dat ook anderen die aan het vorige D.S.K. te Gent hadden deelgenomen het verschil met 1941 vaststelden. Van Duitse zijde was men er vlug bij om dit pessimisme te benadrukken : Elaut en Moens ("der bürgerliche Charakter des Studententums (...) von einer Bewegung nicht mehr die Rede, sondern nur noch von einem tiefen Schlaf") werden uitvoerig geciteerd in de "Brüsseler Zeitung" (1).
Ook in interne Duitse rapporten had men het over de "politische Untätigkeit" van de studenten, niet alleen bij de grote hoop onverschilligen maar ook bij de pro- en anti-Duitse groepen. Wel konstateerde men de slechte invloed van de naar Gent overgekomen Brusselse studenten.
Bij de Vlaams-nationalistische studenten bleef de bereidheid tot samenwerking, maar "Grootnederlandse" en "confessionele" bedenkingen speelden hierbij een negatieve rol. Daar te hard tegen ingaan was niet aan te raden; het zou misschien de scheiding tussen de nazi-Duitse en Vlaams-Dietse studenten onvermijdelijk maken. Heel die problematiek was er volgens de Militärverwaltung ook de schuld van dat er zo weinig Oostfrontvrijwilligers bij de studenten kwamen opdagen; "die unkämpferische Gesamthaltung der Studentenschaft wird in flämisch-nationalen Vereisen tief beklagt" (2).
Bepaalde collaboratiekringen was het ook opgevallen dat de "swing-snobs" van de R.U.G. meer en meer "met gulzige muiltjes de anti-Duitsche melk uit de milde anglofiele professorale uiers (zuigen)" (3).
Het academisch jaar 1941-42 had de nieuwe-orde gezinden aan de universiteit dus weinig goeds opgeleverd. Het ging tenslotte zo ver dat het G.S.V. zich van de zaak der faculteitskringen desinteresseerde (4). In het laatste nummer van "Ons Leven" heette het : "wij hoeven niet langer te discuteeren, wij moeten geen statuten formuleeren, ons past een soldateske houding". Daardoor moest de harde werkelijkheid van een "onsamenhangende, onzelfstandige, verdierlijkte en verkruidenierde" bevolking omgebogen, en Dietsland weer groot gemaakt worden (5).
Was de desinteresse van een groot gedeelte van de studenten waarschijnlijk reëel, dan kon men er toch niet naast zien dat het G.S.V. ook effektief bestreden werd. Meer nog, vele studenten maakten geen geheim meer van hun anti-nieuwe orde-instelling. Tenslotte was er qua studentenverzet ook op organisatorisch gebied iets belangrijks gebeurd.

---

(1) Brüsseler Zeitung, 5/IV/1942.
(2) Mi.Be./T.B. 20, 15/III-1/VI/1942. NCWOII.
(3) De SS-Man, 20/VII/1942.
(4) Cf. Verslag Roosens.
(5) R. Van den Abeele in Ons Leven, nr. 7-8, juni 1942. Zijn artikel eindigde met de kryptische zin "Laat onze houding er eene zijn van (...) soldaten; vele hebben den strijdriem aangegord". Toch een gecamoufleerde oproep voor het Oostfront ?

2. Het studentenverzet : de tweede fase.

De Duitse inval in Rusland zou hier voor de grote doorbraak zorgen. Een eerste reactie kwam van het handjevol K.P.-studenten (1) die nog in juni 1941 met het sluikblad "Londen-Moscou" op de proppen kwamen (2). Nog vóór het einde van de maand werd echter de helft van de kern én hun mentor A. Mandryckx door de bezetter aangehouden (3). Betaalden zij de tol voor hun openlijk optreden tijdens het vorige academiejaar ?

In dezelfde periode kreeg "Jong België" ("overgenomen" door de ploeg Jos. Gunzburg) zijn tweede adem.

Van L.V.S.V.-kant begon de medewerking aan "Vrij", dat overigens evenmin als "Londen-Moscou" een universitair sluikblad was. Men liet er de "Vrije Belg" (ex-"Kleine Belg") niet meer verschijnen (4). Dit was echter slechts een symptoom van de op til zijnde samenwerking tussen de anti-Duitse studenten, met dito sluikpers.

Inderdaad, de inval in Rusland zorgde zoals gezegd voor een waar versnellingspunt in het verzet tegen de Duitsers, ook op universitair niveau. De zeer actieve communistische studenten konden zich nu zonder bedenkingen in de strijd inschakelen en de anderen zagen die versterking graag komen (5). Het duurde dan ook niet lang voor een soort illegaal comité werd opgericht waarin zetelden : J. De Buck voor de ex-G.S.S., K. Poma voor het L.V.S.V., R. Cornet voor de Protestantse studenten en een zekere L.V. als kontaktman in het G.S.V. (6).

De atmosfeer hielp daaraan waarschijnlijk ook wel mee : men zag de faculteitskringen het G.S.V. het moeilijk maken, V-tekens doken weer op, een nieuwe-orde prof werd begroet met het "God save the King" enz. (7). Ook in de andere universiteiten roerde er wat. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat er interuniversitaire kontakten tot stand kwamen. En op 22 december was het zover : op een bijeenkomst te Leuven, waar voor Gent J. De Buck en K. Poma aanwezig waren, werd besloten een Nationale Studentengroepeering (N.S.G.) op te richten, die zou aansluiten bij het Jeugdfront voor de Vrijheid (geaffilieerd aan het O.F.). Men baseerde zich op de O.F.-parolen voor het "programma" voor universitaire actie : sabotage van pro-Duitse studentenorganisaties en profs en hun publieke optredens, aan de kaak stellen van de collaborateurs en aanzetten tot aansluiten bij het plaatselijke verzet in de woonplaats van de studenten (8).

Te Gent kwam een lokale afdeling tot stand ("Nationale Verzameling der Gentsche Universiteit") ; J. De Buck werd opgenomen in het

---

(1) Wij kennen ze reeds : J. Everaert, R. Robin, J. De Buck, W. Doussy en oud-student A. Mandryckx.

(2) Goossens, Pen & stencilmachine, p. 33.

(3) Met hen ook de eveneens van "kommunistische bedrijvigheid verdachte" romanist P. Dossche. Zijn medestudenten poogden later met behulp van enkele profs via de rector bij de Duitsers tussen te komen. Cf. De Smet aan MiBe/Kdo.Stab Z, 29/I/1942. A.R.U.G., 4A2/5, doos 3.

(4) Goossens, Kland. pers, p. 23.

(5) Verklaring Poma omtrent Klokke Roeland , 29/VIII/1952. CWOII.

(6) Ging het om "bijgevoegd raadslid" van het G.S.V. Laurent Vandendriessche ?

(7) Getuigenis van een Belgisch vluchteling in Londen. Cf. Inbel, 13/XII/1941, n° 3. CWOII.

(8) Verslag "Activiteit der N.S.G.", Het Belfort, 5/VIII/1945.

nationale bestuur van de N.S.G.
Tegelijkertijd begon dezelfde ploeg Poma-De Buck-Peeters-Cornet, bijgestaan door een 5-tal anderen (o.a. bestuurslid W. Van Geenbergen van de V.G.K.) met een "geünifieerd" studentensluikblad, "Klokke Roeland !" (ondertitel : "Orgaan van de Nationale Groepeering der universitaire Jeugd van België, afd. Gent") dat men als de opvolger zou kunnen beschouwen van "De kleine Belg" en "Studentensignaal".
Het was dus duidelijk dat de paar actieve, hoofdzakelijk vrijzinnige liberale en communistische, studenten mekaar gevonden hadden (1). Het argument dat hun actie de academische autoriteiten in een lastig parket zou kunnen brengen legden zij naast zich neer (2).
Naar buitenuit manifesteerden zij zich hoofdzakelijk door "Klokke Roeland !" (dat op min. 250 en max. 500 exemplaren verscheen). In het nummer van begin april 1942 kwam men uitgebreid terug op algemene doelstellingen en programma. Over de filosofische en godsdienstige verschillen heen wilde men strijden voor "ons geluk", tegen de bezetter en het fascisme. In die strijd voor elkeens vrijheid zouden "jonge vaderlanders, katholieken, kommunisten, liberalen, socialisten en partijloozen" hun krachten bundelen. In de praktijk had men een zes-punten programma : 1) het verzet in het onderwijs tegen de bezetter steunen, organiseren en coördineren, 2) de nazi-gelijkschakeling in het onderwijs tegengaan, 3) deze actie inschrijven in de "algemeene onafhankelijkheidsstrijd", 4) met de rest van de bevolking het productie- en propaganda-apparaat van de bezetter saboteren, 5) de collaborateurs aanpakken en 6) vrijgevig deelnemen aan de solidariteitsacties voor de "slachtoffers van de Gestapo".
De vraag is natuurlijk of daar veel van terecht kwam. De faculteitskringen-affaire was in elk geval niet te wijten aan de N.S.G., maar ontstond door de reeds bestaande weerstanden in verschillende kringen t.a.v. de autoritaire pretenties van het G.S.V.
Kon men de andere, relatief weinig voorkomende, incidenten dan wel op rekening schrijven van het N.S.G. ? Een bewijs daarvoor is er niet. Wel kan men zien dat de studenten af en toe met méér dan enkelingen tot de actie overgingen (maar dat gebeurde in '40-'41 ook al). Opvallend dat nu ook (nieuwe-orde) profs eraan moesten geloven (3). In maart werd er kabaal gemaakt bij De Vleeschauwer (vlak na het verschijnen van zijn fameus "wervings-"artikel voor het Oostfront - cf. supra) en bij Jacob (die zijn cursus begonnen was met de Hitlergroet)(4). Bij Steinbach en Van Roosbroeck verlieten de studenten de zaal tijdens te "politieke" lessen (5).
Wat was er dan nog ? Sluikpers werd rondgedeeld (tot zelfs tijdens een college van Jacob) (6), affiches overschilderd (7) enz. Het was zeker in georganiseerd verband dat meerdere studenten in hun woonplaats zich aansloten bij "algemene" verzetsgroepen. Zoals gezegd is het echter erg moeilijk te achterhalen of dit alles door N.S.G. georchestreerd werd. Waarschijnlijk waren informele kontakten be-

(1) Verkl. Poma omtrent Klokke Roeland , 29/VIII/1952. CWOII.
(2) Cf. Interview Poma.
(3) Daar was in '40-'41 niet veel van te merken. Integendeel, Soenen en Jacob werden bij hun eerste les door de studenten met de "Vlaamse Leeuw" begroet (cf. Ons Leven, nr. 5, juni 1941).
(4) Cf. o.a. Service de Presse (P.C.), n° 16, IV/1942. CWOII.
(5) Interview Corijn.
(6) Verslag "Activiteit der N.S.G.", Het Belfort, 5/VIII/1945.
(7) Interview De Paepe.

langrijker. In de tweede-klaswagons van de maandagmorgentrein naar Gent bv. Daar werd door sommigen besproken hoe sluikschriften zouden verspreid worden, hoe nieuwe-orde profs en studenten zouden aangepakt worden (het "God save the King" zingen bij De Vleeschauwer bv.) en welke parolen moesten gelden (zoals : blokken is overbodig, want na de terugkeer van de Engelsen zullen de diploma's toch niet erkend worden) (1).
Al het voorgaande wijst er dus op dat de sfeer van onverschilligheid toch meer dan eens omsloeg in verzet, maar dat het organisatorisch N.S.G.-verband eerder een uiting dan een voorwaarde daarvan was. Dat N.S.G.-Gent was getalsmatig overigens miniem; er kwam nog bij dat 2 leidende figuren van het toneel verdwenen (Cornet vrijwillig, De Buck moest medio 1942 onderduiken) (2). Hoe dan ook waren de Duitsers niet in paniek door de studentenakties (cf. supra); in collaboratiekringen was het ongenoegen over de "Gentsche universiteit en haar fauna" (3) veel opvallender.
Maar ondanks alles bleef serieus studeren voor de meesten de hoofdzaak; de examens van 1942 zouden de "studentische Aufmerksamkeit immer ausschliesslicher (...) in Anspruch" nemen (4).

(1) Door een correspondent afgeluisterde scène. Cf. De SS-Man, 20/VII/1942.
(2) Verkl. Poma omtrent Klokke Roeland , 29/VIII/1952.
(3) De SS-Man, 20/VII/1944.
(4) Mi.Be./T.B. 20, 25/III-1/VI/1942. CWOII.

C. BESLUIT

Naar de uiterlijkheden gezien verliep het tweede academiejaar tijdens de bezetting vrij kalm.
De rector schipperde verder. Langs de kant van het professoraat liet men nog eens weten dat men de gastprofessoren niet lustte, maar men bleef er voor de rest erg voorzichtig. Van Duitse zijde was men zelfs over de fameuze open brief niet al te verontrust. Dat sommige nieuwe-orde profs zich naar buitenuit meer en meer pro-Duits begonnen te profileren, kreeg zijn tegengewicht in het ontstaan van een universitaire O.F.-kern.
In de praktijk was van die polarisering echter niet veel te merken. De "verovering" van de universiteit voor Vlaanderen, door sommigen in 1941 vastgesteld, bleek nep; maar de R.U.G. werd daarom nog geen anti-Duits nest.
In een illegale brochure van bij het begin van het academisch jaar werd weliswaar vastgesteld dat Belgische en Duitse wetenschappers goede maatjes waren geworden, maar bij de M.V. zelf twijfelde men daaraan. De "Hochschulpolitiek" handelde toch "ausschliesslich nach deutschen Erwägungen und Grundsätzen". Wel was het zo dat tussen Duitse en Belgische overheid een zekere overeenstemming heerste over de principes en voorwaarden "unter denen schwere Störungen von diesen Gebiet fernzuhalten waren" (1). Dat verklaart wellicht ook waarom men zich van Duitse zijde niet al te erg stoorde aan de incidenten aan de "basis" (professoren, studenten).
Hoe ging het die studenten ? Het begin van het academiejaar stond in het teken van de "opstand" van sommige faculteitskringen tegen het G.S.V. Het ging hem - uiterlijk althans- om een "organisatorische" twist over de autonomie van de kringen. Maar wellicht speelde ook de "politieke" onvrede met de eenheidsorganisatie hierin een rol. Na de "nederlaag" van het G.S.V. in deze, leek ook zijn morele autoriteit fel aangetast. Het was voor de andere zijde - alhoewel ook hier een organisatorische basis gelegd werd (N.S.G. !) - blijkbaar geen sein om tot een meer algemene aktie op grote schaal over te gaan.
Het universitaire wereldje dat tot nu toe vooral van de materiële moeilijkheden van de bezettingstijd te lijden had, zou in 1942-43 écht klappen gaan krijgen als gevolg van een probleem dat zich op nationaal vlak stelde : de verplichte tewerkstelling. Maar ook de toestand aan de fronten kwam aan een keerpunt.

* *
*

(1) Abschlussbericht M.V., Winter 1944/45. Arch. Petri.

IV. HET DERDE ACADEMIEJAAR

A. DE VERPLICHTE TEWERKSTELLING EN DE R.U.G.

Tijdens het academisch jaar 1942-43 stelde het probleem van de verplichte tewerkstelling alle andere in de schaduw. Alhoewel de universiteiten pas in februari in de zaak werden betrokken, wordt hier toch met dit onderwerp begonnen omdat het probleem al heel de tijd aan het broeien was, de achtergrond van de gebeurtenissen vormde om dan in maart 1943 helemaal aan de oppervlakte te komen. Het ligt nochtans niet in onze bedoeling de geschiedenis van de verplichte tewerkstelling (1) nog eens neer te schrijven (2), wel om specifiek voor de R.U.G. na te gaan hoe de universitaire gemeenschap reageerde.

1. Proloog

De "Arbeitseinsatz"-politiek werd reeds onmiddellijk na de bezetting ingezet.
Naast de vrijwillige arbeid in Duitsland kon er ook in Vlaanderen gewerkt worden in de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen (V.A.V.V.). In de vakantieperiodes merkte men trouwens steeds een verhoogde propaganda op naar de studenten toe om enkele maanden "lekkere vakantie" (3) in de V.A.V.V. door te brengen.
Op 6 oktober 1942 werd echter de verplichte tewerkstelling voor België en Duitsland gedecreteerd.
Uit de commentaren bleek dat men daarbij in eerste instantie aan het inschakelen van de werklozen dacht. Opvallend was wel dat men het in bepaalde Duitse en collaboratiekringen begon te hebben over een abnormale "Andrang zum Hochschulstudium" (4). Men suggereerde dat een groot aantal mensen zich zomaar aan de universiteiten liet inschrijven om aan de V.T. te kunnen ontsnappen. De Brüsseler Zeitung bracht als voorbeeld dat men aan de R.U.G. reeds vóór de afsluiting van de inschrijvingen aan 3.000 man kwam, en dat lag zgz. meer dan de helft hoger dan het vorige jaar (5). Onmiddellijk reageerde de rector (6) : in 1941-42 waren er 2186 studenten, en op dit moment 2068 - dus minder

(1) Hierna : V.T.
(2) Daarover reeds : G. De Smet, De V.A.V.V. 1940-44 (K.U.L., 1982); M. Haupt, Der Arbeitseinsatz der belgischen Bevölkerung (Friedrich-Wilhelm Universität, 1969) en Leclef, Le cardinal Van Roey et l'occupation allemande (Goemaere, 1945).
(3) Ons Leven, nr. 5, juni 1941.
(4) M.V./Kult. KVACh. Löffler an Nyns, 28/X/1942. A.R.U.G., 4A2/5, doos 3.
(5) 8/XI/1942.
(6) Rector aan Brüsseler Zeitung, 9/XI/1942. A.R.U.G., 4A2/5, doos 3.
Het was echter zo dat het rectoraat (i.c. secretaris Vanden Broeck) inderdaad meer dan eens mensen als student inschreef die het niet waren (cf. Coll. int.).

dan het vorige jaar (1). Aan de secretaris-generaal stuurde De Smet een gelijkaardig schrijven. Op de Academieraad van 17 december, toen vollediger cijfers bekend waren, weet hij de nu vastgestelde geringe aangroei aan het overkomen van studenten uit de gesloten U.L.B. Maar er was dus geen sprake van kwade trouw, sabotage of ontsnappen aan de arbeidsplicht door schijninschrijvingen. Van Duitse zijde was men na controle tot de conclusie gekomen dat inderdaad een "sprunghaft Anwachsen der Studentenzahlen" onjuist was (2). Toch wilde men vooralsnog de mogelijkheden voor zo'n "Anwachs" wegnemen door een aantal maatregelen (machtiging tot het volgen van de cursussen, beperking van de vrije leerlingen, inschrijvingen afsluiten op 25 november, controle op de aanwezigheid). Rector De Smet noemde sommige van die maatregelen overigens praktisch onuitvoerbaar (3). Hoe dan ook dachten medio november noch de Gruppe Kultur noch de Gruppe Arbeitseinsatz van de Militärverwaltung aan een V.T. voor studenten.

2. Ook de studenten opgeëist.

Een maand later begon het mis te lopen : de Gruppe Arbeitseinsatz was tot het besluit gekomen dat men op een of andere manier de studenten toch in de V.T. moest inschakelen (4). De druk van de Arbeitseinsatz-voorstanders, gesteund door Himmler, werd zo groot dat de Militärverwaltung, die de studenten niet had willen aantrekken voor de V.T. uit angst hen te zien onderduiken en het verzet volgen, alleen nog kon proberen de modaliteiten van de V.T. zo aan te passen dat de gang van de studies zo weinig mogelijk gestoord werd (5). Tijdens een vergadering bij Militärverwaltungschef Reeder op 29 januari 1943 (met von Craushaar, Fründt en Petri) kwam men tot een definitief plan : de eerstejaarsstudenten zouden vanaf 1 mei voor 6 maanden verplicht tewerkgesteld worden in België. Het lopende academisch jaar kon op die manier nog enigszins normaal beëindigd worden. Bij verzet tegen de maatregel (niet-aanmelding bij de Arbeidsambten bv.) werd V.T. in Duitsland en voor een heel jaar in petto gehouden (6).
Op 2 februari deelde Reeder het Duitse besluit aan Nyns mede, die op zijn beurt drie dagen later het comité van secretarissen-generaal inlichtte. Diezelfde 5e februari vergaderde hij met de rectoren van Leuven, Gent en Luik. Die vroegen of hij er niet kon voor zorgen dat niet mei, maar juni of juli als begindatum voor de V.T. werd genomen omdat anders de examens in het gedrang kwamen. Overigens waren de rectoren principieel tegen de V.T. gekant; het was dus niet omdat ze de studenten wilden bevoorrechten t.o.v. de rest van de opgeëiste bevolking. Studentenlijsten zouden ze niet vrijwillig afstaan; de

---

(1) De officiële univ-statistiek vermeldt 2230 studenten in 1941-42 en 2627 in 1942-43. Dat lag in de lijn van de stijging die in 1938-39 inzette.
(2) Mi.Be./T.B. 22, IX-XII/1942. C.W.O.II.
(3) Not. Ac. raad, 17/XII/1942. A.R.U.G. In januari zou hij nochtans alle inschrijvingen van eerstejaars laten controleren.
(4) Haupt, O.C., 139.
(5) Id., p. 141.
(6) Nota onderhoud Nyns - rectoren, 5/II/1943. A.R.A., Arch. Nyns, IV/53.

Duitse Kommandanturen moesten maar voor de uitvoering zorgen en ter plaatse de lijsten komen opeisen (1).
Enkele dagen later bevestigde von Craushaar in een brief aan Nyns het besluit van de Militärverwaltung. Het departement van Onderwijs moest nu praktische maatregelen treffen (verschuiven van examens enz.) om de studenten geen jaar te doen verliezen, en een en ander aan de rectoren meedelen (die de studenten moesten verwittigen) (2).
Op 22 februari antwoordden de 3 rectoren met een brief opgesteld door de rector van de K.U.L., Van Waeyenbergh. Men protesteerde tegen de genomen Duitse maatregel, strijdig met het volkenrecht. Men wilde niet medewerken aan dwangmaatregelen t.a.v. de studenten (3).
Begin maart deelde Nyns de reactie van de Militärverwaltung hierop mede. von Craushaar schreef dat men de studenten via de pers zou op de hoogte brengen, maar dat de rectoren hem wel vóór 6 maart de modaliteiten voor het beëindigen van het academiejaar moesten meedelen (4).
Op hetzelfde tijdstip greep een nieuwe zitting van de Gentse Academieraad plaats. De Smet bracht de raad op de hoogte van de gezamenlijke brief van de 22e; commentaar erop zou hij niet toelaten. Er werd geapplaudisseerd. Studenten stroomden buiten samen. Dat alles schoot bij de leden van de pas opgerichte "Vlaamsche Professoren- en Docentenbond" in het verkeerde keelgat. In twee brieven aan de rector (met copie aan Nyns en Reeder) luchtten zij hun ongenoegen. Men verweet De Smet dat hij de Academieraad niet vooraf geraadpleegd had en zijn oordeel niet had gevraagd. Ten gronde meende men dat de rectoren er in plaats van ondoelmatig protesteren beter hadden aan gedaan de modaliteiten van "de onafwendbare en trouwens in het belang der Europeesche kultuur voorziene Arbeidsverplichting der studenten" zo om te buigen dat de studies zo goed mogelijk beveiligd werden door 1) de studenten in te lichten en 2) de examens te vervroegen. Maar de "inertie" van de rectoren had dat belet (5).
Twee dagen later, op 5 maart, riep Nyns de rectoren bij zich. 's Morgens was in het comité van de secretarissen-generaal nog over de zaak gesproken. Men bleef principieel tegen, maar dacht dat men de Militärverwaltung wel niet van haar plan zou kunnen afbrengen. Het zou er dus op aankomen de toepassing van de maatregelen te vertragen (6). 's Namiddags overhandigden de rectoren dan aan Nyns hun antwoord op het bovenvermelde schrijven van von Craushaar (het was weer opgesteld door Van Waeyenbergh). von Craushaar vergiste zich als hij dacht dat men enkel weigerde de V.T.-maatregelen ter kennis van de studenten te brengen. Neen, de rectoren wilden van geen enkele samenwerking bij de uitvoering van deze maatregelen horen. Maar men constateerde wel dat, voor een voldongen feit geplaatst (zoals een publikatie in de pers van de beslissing van de Militärverwaltung - wat twee dagen later een feit zou zijn), bepaalde schikkingen ten voordele van de studenten zouden moeten getroffen worden. Vermits de cursussen van het derde trimester niet konden vervroegd worden stelden de rectoren dan ook voor deze het daaropvolgende jaar in

---

(1) Nota onderhoud Nyns - rectoren, 5/II/1943. A.R.A., Pap. Nyns, IV/53.
(2) Mi.Be./MVCh. von Craushaar an Generalsekretär, 9/II/1943. Cf. Leclef, o.c., p. 165.
(3) Id.
(4) Verslag Van Waeyenbergh "La mise au travail des étudiants", (maart) 1943. Coll. Dantoing.
(5) Professorenbond aan Rector, 4/III/1943. A.R.U.G., 4A2/6 (27). Naderhand gaf de Bond, die in eng contact stond met De Vleeschauwer, o.a. De Smet de schuld van de maatregelen van 7 maart. De rector gaf zich de moeite aan de Bond te antwoorden; daar repliceerde men dat het hier niet ging om de mening van Prof.Dr. G.De Smet maar om "de h. Rector der Gentsche Universiteit" (Id., 11/III/1943).
(6) Not.Com. Secr.-Gen., 5/III/1943. C.W.O.II.

tweede kandidatuur te geven (1). In de praktijk lieten zij dus een "opening" in hun principieel standpunt.
Niettegenstaande dat liet Nyns aan de Militärverwaltung weten dat men vóór 1 mei niet zou beslissen over de schikkingen om het verlies van de 1e kandidatuur te vermijden (2). De Gruppe Kultur, die haar opzet om een vergelijk te treffen in het water zag vallen, stelde onmiddellijk en perscommuniqué op dat op 7 maart in de gecensureerde dagbladen gepubliceerd werd. De V.T.-maatregelen werden verduidelijkt : de eerstejaars moeten zich vóór 20 maart bij de Arbeidsambten melden; krachtens de verordening van 6 oktober 1942 worden zij ten laatste vanaf 1 mei voor 6 maand tot "Arbeitsleistung mit der Hand" verplicht; wie zich niet meldt wordt voor onbeperkte duur in Duitsland tewerkgesteld; vanaf 1943-44 mogen geen universitaire studies aangevat worden zonder voorafgaandelijk 1 jaar verplicht gewerkt te hebben. Als rechtvaardiging had men het over de deelname van eenieder aan het bestrijden van de "bolsjewistische stormloop". Verder kregen de rectoren nog een veeg uit de pan (3). De Smet reageerde met een "Bericht" aan de studenten waarin gesteld werd dat "de academische overheid volkomen vreemd is en wenscht te blijven aan de maatregelen die thans dreigen den normalen studiegang van de eerstejaarsstudenten te onderbreken". Zij mochten er zeker van zijn dat hun universitair belang zou verdedigd worden; vervroegde examens zouden er echter niet komen, maar een regeling zou worden getroffen om deze in het najaar te houden.
De onrust die bij de studenten ontstaan was poogde de rector tenslotte te ondervangen met de oproep "in rust en tucht" af te wachten en zich niet te lenen "tot eender welke onberaden actie" (4).

3. De uitbarsting.

Inderdaad, reeds sinds het begin van de maand was iets beginnen roeren. Vlugschriften gingen rond met de raad bij een eventuele V.T. onder te duiken. Professoren zouden het in enge kring al gehad hebben over een "inbreuk op het internationaal recht". Na de 7e werden de vlugschriften natuurlijk nog heftiger van toon. Ook begon het gerucht de ronde te doen dat de hogere jaren eveneens zouden opgeëist worden, dat de eerstejaars langer dan een half jaar zouden moeten dienstdoen enz. Van Duitse zijde was men echter niet al te verontrust : van "allgemeinem und erstem Widerstand" was geen sprake (5). Hoe dan ook bleef o.a. aan de R.U.G. de "orde" voortdurend gestoord, zodat de rector zich op 17 maart genoodzaakt zag in een bericht aan de studenten nogmaals te vragen "onberadene daden en manifestaties" achterwege te laten. Wat was er gebeurd ? Op 14 maart waren te Brussel enkele studentenleiders van de drie universiteiten samengekomen; men had er vooral o.i.v. de Leuvenaars besloten dat de eerste kandidaturen zouden staken. De dag daarop

(1) Recteurs au Secr.-Gén., 5/III/1943. Leclef, o.c., p. 166.
(2) Haupt, o.c., 142.
(3) Brüsseler Zeitung, 7/III/1943; Volk en Staat, 9/III/1943 enz.
(4) Circ. rect., 8/III/1943.
(5) Beauftr. Chef Sipo/SD Belgien. Meldungen. Nr. 5, 15/III/1943. C.W.O.II.

was een studentendelegatie (L.Peeters, K.Poma, Cl.Ceuppens, W. Van Geenbergen) rector De Smet daarvan op de hoogte gaan stellen. De 16e zat Ceuppens, rijzende ster in de N.S.G., een definitieve "vergadering" voor waarop het parool tot een "algemeene manifestatie in de universiteit, in de Rozierstr." gegeven werd. Op de vraag van de studenten om de cursussen van le kan. te stoppen wilden de profs niet ingaan.
De volgende dag, een woensdag, was het zover : honderden studenten verzamelden in de lokalen van de Rozierstraat. De Feldgendarmerie, die blijkbaar van een en ander lucht had gekregen, zette het gebouw onmiddellijk af.
Meerdere studenten werden opgepakt (de ontvanger van de Academieraad, De Smaele, slaagde erin enkelen vrij te krijgen); een aantal kon ontsnappen en "betoogde" in de stad. De herrie werd nog groter toen de Verbondswacht van de G.S.V. er zich hardhandig in mengde (1). De rellen duurden tot 's avonds. De volgende dag deed de Verbondswacht een (mislukte) poging om Ceuppens op te pakken; daarna gingen ze nog wat ruiten ingooien. Als "tegenprestatie" besloten enkele studenten (grotendeels van de technische scholen) het lokaal van het G.S.V., Mac Leod, te gaan vernielen, wat dan ook gebeurde. Weer volgden aanhoudingen (2).
In een van de eerstvolgende eerstejaarscursussen werd De Vleeschauwer, die openlijk de Duitse maatregelen goedgekeurd had, uitgejouwd door de studenten; hij verliet de zaal terwijl de "Brabançonne" en "It's a long way to Tipperary" gezongen werd (3).
In één woord : de universiteit stond in rep en roer.
In collaboratiekringen reageerde men verontwaardigd op de gebeurtenissen. Sommige professoren (ex-"kopstukken der Kath. Vlaamsche Volkspartij", "logebroeders en aartsfranskiljons" o.l.v."de kliek Ganshof en Co") waren met hun drogredenering over het "volkenrecht" i.v.m. de V.T. medeverantwoordelijk voor de "lamlendige houding van den rector". Hun doel was eigenlijk een "politique du pire" : nog scherpere maatregelen van de bezettende macht uitlokken. Daarmee zaten zij op dezelfde golflengte als de zgz. studenten die in realiteit "internationale terroristen" waren "die hier met opdracht van Stalin werkten" en die samen met "ongure elementen" uit de (gesloten) "anarchistische" U.L.B. de "amorfe studentenmassa" tot onlusten hadden aangezet. Gelukkig waren er nog "volksche" profs die iets dèden voor de studenten (die werden nu ook "toegelaten" in de V.A.V.V.), gelukkig waren er nog de "nationaalsocialistische studenten" met hun rode petten die de "reactionnaire samenzweerders", de "herrieschoppers", "de verweekte en onverantwoordelijke 'swing'-jeugd" van de straat veegden (niettegenstaande de Gentse politie zich tegen de "volksche studenten" keerde !) (4).
Het is in die sfeer dat men de bezwerende woorden van de rector moet zien in zijn "bericht" van 17 maart en in zijn circulaire aan de collega's van de dag daarop (5).

---

(1) De avond tevoren nog had het G.S.V. in de aula een vergadering ten gunste van de V.T. belegd. Praeses Pauwels had het over "arbeid aan de zijde van het heele arbeidende volk en inspanning van het heele vasteland" (Vooruit, 18/III/1943).
(2) Voor het hele verhaal : Belfort, 19/VIII/1945; Vooruit, 18/III/1943; De Nationaal-Socialist, 20/III/1943.
(3) Blancquaert aan Pourquoi Pas ? , 22/XI/1944. A.R.U.G., 4A2/6, 231.10.
(4) De Nationaal-Socialist en Vooruit, id. noot 2.
(5) Van Duitse zijde dacht men dat de harde houding van nieuwe-orde profs en studenten "den bis dahin versagenden Rektor zur Annahme einer energischen Haltung" bracht (Cf. Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II).

Zeer ernstige gevaren bedreigden de universiteit; de profs moesten dan ook dringend in hun lessen de studenten aansporen om "kalm te blijven". Was het een bedekte vingerwijzing dat inderdaad sommige professoren de studenten hadden gesteund ? Men kan dat bevestigd zien in een schrijven van decaan Van Pottelbergh van de Letteren. De circulaire van de rector was het gevolg "van wat in bepaalde universitaire milieux" was gebeurd. De decaan sloot zich overigens ten volle aan bij De Smet : de handelwijze van sommigen was niet gepast en ook niet doeltreffend. Degenen die een en ander uitgelokt hadden wilden de universiteit wel niet in moeilijkheden brengen, maar zij handelden onberedeneerd. Burgerzin nù moest zijn de "lasten van de medeburgers niet noodeloos te verzwaren" (1).
De incidenten - ook aan de andere universiteiten - waren nog niet goed achter de rug, of de rectoren Van Waeyenbergh, Graulich en De Smet en de hoofden van 4 andere instellingen voor hoger onderwijs werden op 19 maart bij Militärverwaltungschef Reeder ontboden. Buiten voornoemden waren daar ook aanwezig secretaris-generaal Nyns, directeur-generaal De Vleeschauwer, generaal von Craushaar, K.V.R.'s Loeffler en Petri en twee officieren.
Het begon met een woordenwisseling tussen Reeder en Van Waeyenbergh waarin de ene het had over stakende studenten, bolsjewisme, zazou en Duits ingrijpen en de ander over principes, volkenrecht en illegale Duitse maatregelen. Reeder besloot dat de universiteiten de keuze hadden tussen het aanvaarden van de huidige maatregelen, of ... V.T. voor àlle studenten, met sluiting van de universiteiten als gevolg. De Militärverwaltung had er geen enkel belang bij dat deze openbleven (wat natuurlijk een onwaarheid was : een en ander zou het Duitse streven naar "Ruhe und Ordnung" zeker niet ten goede komen).
Loeffler kwam dan met de praktische details : inschrijving voor de V.T. verlengd tot 27 maart, keuze tussen de industrie en de V.A.V.V., duur van de V.T. 1 mei - 31 oktober behalve voor V.A.V.V.-"vrijwilligers" die op 1 april binnen gaan en slechts 5 maanden moeten doen.
von Craushaar voegde eraan toe dat de rectoren verantwoordelijk waren voor orde en discipline en voor het informeren van hun studenten.
Hij verduidelijkte de dreiging van Reeder : men zou tot controle overgaan door het nakijken van de lijsten van de eerstejaars, voor te leggen aan de Duitse "Stellen" in kwestie; gebeurde dit niet, dan zouden na 27 maart àlle studenten voor V.T. naar Duitsland gestuurd worden.
Nyns steunde het standpunt van Van Waeyenbergh en weet de "malaise" in de universiteiten aan de aard van de maatregel zelf, aan gewetensvragen en aan de onzekerheid en het gebrek aan informatie in het algemeen.
Reeder rondde af : de eventuele maatregel t.a.v. alle studenten moest niet als straf aanzien worden; men zou ze gewoon als de andere burgers behandelen. Mochten zij onderduiken dan zouden represailles tegen de ouders volgen.
Overigens viel over de zaak niet te discussiëren. De studenten mochten nog blij zijn over de Duitse goedwillendheid (2).
Het slotwoord van de Militärverwaltungschef beloofde dus niet veel goeds. Hoe dan ook waren de rectoren bij hun standpunt gebleven.
Dat belette niet dat rector De Smet twee dagen later een "bericht" aan de studenten liet verspreiden dat bestond uit een vertaling van

(1) Minuut brief Van Pottelbergh, 20(?)/III/1943. A.R.U.G., Arch. Van Pottelbergh.
(2) Voor dit hele verhaal : verslag Van Waeyenbergh "La mise au travail des étudiants", (maart) 1943. Coll. Dantoing.

een schrijven van de Gruppe Kultur van 19 maart met de titel "Richtlijnen voor den Arbeidsdienst voor Studenten". Het hernam de bijzonderheden die Loeffler op de vergadering van de 19e verstrekt had (1).
Op een van de Duitse eisen, het informeren van de studenten, was De Smet dus toch ingegaan. Overigens verscheen een en ander ook in de pers.
Tegen de staking die door een aantal studenten nog werd verdergezet, werd via het rectoraat een Duitse verklaring uitgegeven dat al wie voor maandag 22 maart niet opnieuw kwam opdagen uit de universiteit zou gesloten worden (2).

4. De eerstejaars voor de beslissing.

Zou het aantal studenten dat zich aanmeldde uiteindelijk toenemen (want het was tot nu toe zeer laag gebleven) vóór de vervaldatum van 27 maart ?
Het Gentse "Vooruit" had er alvast geen goed oog in : blijkbaar trachtten "buiten het volksverbonden gedeelte der studentenschap" alle anderen aan de tewerkstellingsverplichting te ontkomen, daarin gesteund "door een stel in hun klein-burgerlijkheid opgeschrikte rectoren en professoren" (3).
Het eind maart voor het eerst verschijnende sluikblad "Tijl" (waarover later meer) van en voor studenten uit het "burgermilieu" was tegelijk optimistisch en pessimistisch : het eerste omdat in een "spontane opwelling" de studenten tot een weliswaar "niet georganiseerde, niet gecoördineerde manifestatie" waren overgegaan, het tweede omdat een "solidaire weigering om zich vrijwillig voor den verplichten arbeidsdienst aan te melden" er niet gekomen was. Daar waren een aantal redenen voor : de Duitsers hadden het handig gespeeld door met de schachten te beginnen (aldus de studenten verdelend); de oudere studenten noch de profs gaven "raad noch steun"; de goedbedoelde rellen joegen een aantal studenten schrik aan voor represailles zodat dezenzich toch maar gingen melden, alhoewel zij dat eerst niet van plan waren.
De remedie van "Tijl" : "geen sabotage, noch staking" maar "lijdelijk verzet" door zich niet vrijwillig te gaan melden (4).
"Klokke Roeland", dat rond dezelfde datum verscheen (5), riep ook op tot solidariteit met de eerstejaars : de Duitsers hadden schrik voor onlusten en poogden daarom de studenten jaar per jaar aan te pakken. Iedereen moest dus de stakingsactie voortzetten; het zou toch te gek zijn dat alleen in Gent men niet verder reageerde (het sluikblad verwees hier naar de slechts 600 van de meer dan 3000 eerstejaars uit Leuven en Luik die zich hadden aangemeld). Daarom stelde het artikel ook (aan àlle studenten) voor om onder te duiken : bewees het Duitse dreigement iedereen in de V.T. in te schakelen niet dat nog langer op de universiteit blijven gevaarlijk was ? Het dreigement van represailles tegen de ouders kon de bezetter overigens we-

(1) Circ. rector, 21/III/1943. De berichten ad valvas zouden maar één avond hebben uitgehangen (cf. coll. int.).
(2) Het Belfort , 19/VIII/1945.
(3) Vooruit, 24/III/1943.
(4) Tijl , n° I, eind maart (?) 1943. C.W.O.II.
(5) Klokke Roeland , eind maart (?) 1943. C.W.O.II.

gens gebrek aan tijd en infrastructuur toch niet waar maken, aldus "Klokke Roeland".
Zouden de studenten zich laten overtuigen ?
Begin april kwam van collabroatiekant een zegekreet : men had vernomen dat bijna alle "arbeidsplichtige studenten aangetreden" waren. Een officieel rapport van de Militärverwaltung zou dat later bevestigen ("Die Einschreibungen waren so gut wie 100%ig im Bereich der O.F.K. Gent") (1). De "Nationaal-Socialist" dankte de "'Swing'-studenten en hun inspirators in het professorenkorps" (2) omdat zij door hun aktie de gelegenheid hadden gegeven te bewijzen dat de "Gentsche universiteit vast in volksche hand" was (3).
In een vlugschrift van de NSG-Gent, kort daarop rondgedeeld, werd toegegeven dat vele eerstejaars zich waren gaan aanmelden, afgeschrikt als zij waren door de Duitse dreigementen t.a.v. de ouders en de moeilijkheden om in de illegaliteit aan levensmiddelen te geraken (men kon slechts officieel aan rantsoeneringszegels komen). Maar in een paar instituten van de universiteit hadden de meeste studenten zich niet gemeld en daar was er met de ouders niets gebeurd. Maar goed, wat konden degenen die zich al aangemeld hadden nu doen ? Geldige examens voor de eerstejaars zouden er niet komen (een oproep om er niet aan deel te nemen ?); men kon nog altijd onderduiken; en tenslotte contact nemen met de N.S.G. die dan voor de voedselvoorziening zou zorgen.
Het vlugschrift besloot met een oproep aan de ouders om hun kinderen niet bloot te stellen aan deportatie naar Duitsland, en ze te laten onderduiken (4).
De redenen voor het lage aantal werkweigeraars werden in dit pamflet duidelijk blootgelegd. Wat in dit stadium niét gezegd werd, was dat er nog een oorzaak was : de studenten hadden "nooit de professoren in deze kwestie achter zich gevoeld" (5)...
Wat er ook van zij, van Duitse zijde maakten meer bepaald de diensten van de Sicherheitspolizei medio april een tussentijdse belans op. 3/4e van alle eerstejaars hadden zich gemeld, meer in Vlaanderen dan in Wallonië, terwijl K.U.L. en U.E.L. "Zentren des Widerstandes" waren (vooral o.i.v. de "politische Katholizismus" (6) gesteund door groepen van "kommunistischer Richtung").
Tegen de weerspannigen zou men vooralsnog de geplande tegenmaatregelen niet in gang zetten; de Duitse "Werbestellen" zouden hen in eerste instantie nogmaals aanschrijven om zich te melden voor een niet nader genoemde datum. Een en ander werd mogelijk omdat aan het ontbreken van de lijsten of steekkaarten van studenten nu verholpen was : inderdaad, "Alle angegangenen Rektoren (...) haben, wenn zum Teil auch unter'schweren Bedenken' das geforderte Material zur Verfügung gestellt" (7).

---

(1) Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943.
(2) Waarbij men zich in Ganshof vergist had : "andere elementen" speelden de leidende rol.
(3) Nr. van 3/IV/1943.
(4) Vlugschrift N.S.G., 12(?)/IV/1943. Cf. Prop.Abt./Gruppe Presse. C.W.O.II.
(5) Verslag "Activiteit der N.S.G.", Het Belfort , 19/VIII/1945.
(6) Verwijst men hier naar de Herderlijke Brief van Van Roey van 20 maart die zich tegen de V.T. keerde ?
(7) Dat was onjuist : Van Waeyenbergh weigerde steeds adressenlijsten te overhandigen.

Maar het tegenstribbelen van rectoren en studenten had blijkbaar toch iets opgeleverd : de vele moeilijkheden hadden het praktisch nut van de V.T. in het gedrang gebracht. De SiPo-specialisten moesten vaststellen dat de hele V.T. voor studenten "von einer Nützlichkeitsfrage zu einer Prestigefrage geworden ist". In dat kader moest hoe dan ook vermeden worden om studenten naar Duitsland te sturen "da man in diesem Falle ungünstige politische Auswirkungen (Verhetzung der ausländischen Arbeiter) befürchtet" (1).
Wat dacht men in studentenverzetskringen eind april van de toestand ? "Jong België", ondertussen het orgaan van het "Jeugdfront voor de Vrijheid" geworden (cf. infra) zweeg over de "vrijwillige" aanmeldingen, en had het enkel over de gebeurtenissen van medio-maart die er nu voor zorgden dat er "een vloed jongeren de Belgische Partisanen" volgden. "Klokke Roeland" was dus realistischer, zo ook "Tijl". Maar in het aprilnummer ervan vroeg men, in tegenstelling tot de twee voornoemde organen, dat de studenten zich zouden onthouden van "alle ophitsing tot wandaden (...) Ook wij vragen niet beter dan ons examen nog in rust te kunnen afleggen". Tegelijkertijd stelde men echter vast dat de aan hun lot overgelaten eerstejaars zich bijna allemaal vrijwillig gingen aanmelden. "Tijl" preciseerde dan wat te doen, mochten ook de andere jaren aan de V.T. geloven : zich niet vrijwillig gaan aanbieden, maar het opeisingsbriefje afwachten. "Gaan moeten wij toch, doch wij gaan slechts op bevel en niet op uitnoodiging".
Dat was dus duidelijk een andere taktiek dan het onderduikingsparool van N.S.G. en Jeugdfront (beide , herinneren wij eraan, "aangesloten" bij het O.F.).

5. Geen confrontatie te Gent.

Hoe dan ook kon niemand meer om de vaststelling heen dat de Gentse eerstejaars, om welke reden dan ook, zich bijna voltallig waren gaan aanmelden. Zij werden, samen met de eerstejaars van de andere universiteiten die zich toch ook in meerderheid aangaven, in (wapen)industrie, landbouw en Vrijwillige Arbeidsdienst in België tewerkgesteld (2). De rust keerde terug.
De door de rector beloofde regeling om het "universitair belang" van de eerstejaars te vrijwaren speelde daar wellicht ook een rol in : de Assessorenraad besliste inderdaad medio mei om de examens in buitengewone sessie in december en januari te organiseren. Daardoor zouden onrechtvaardigheden vermeden worden (anders zouden bv. de voor de V.T. afgekeurde studenten reeds in de gewone zittijd examens kunnen doen) (3).
Met die regeling liep men vooruit op de wensen van de bezettende overheid. Die liet pas aan het einde van de maand via Nyns weten dat zij "billijkheidshalve" niet wilde dat eerstejaars die niet in de V.T. stonden, in de gewone zittijd geëxamineerd werden : dat

(1) SiPo/SD. Meldungen. Nr. 7, 15/IV/1943. C.W.O.II.
(2) Haupt, o.c., p. 149.
(3) De Smet à Paquot, Doyen Philo. UEL, 26/V/1943. A.R.U.G., 4A2/5, doos 5.

moest december of januari worden (1).
Misschien speelde nog een ander fenomeen mee in het terugkeren van de rust : in de loop van mei waren een aantal studentenleiders uit niet O.F.-richting van de drie universiteiten ("Universitaire Comités Gent-Leuven-Luik") bijeen gekomen om te spreken over de houding aan te nemen bij eventuele nieuwe oproepen voor de V.T. Hun consigne klonk de Gentse studentenlezers van "Tijl" niet vreemd in de oren : een algemene oproep niet volgen, wachten op een persoonlijke schriftelijke dagvaarding, dan naar het Arbeidsambt gaan "maar NIET ondertekenen dat zij vrijwillig gaan arbeiden". Onderduiken was echter uit den boze. Wel moesten alle cursussen van de jaren waaruit studenten werden opgeëist gebrost worden (2).
Tenslotte kwam er na een paar weken windstilte (3) duidelijkheid omtrent de Duitse bedoelingen voor de toekomst. Een verordening van 28 juni stipuleerde dat om toegelaten te worden tot de universiteit of tot het verderzetten van de studies een "Arbeitsleistung" van minimum een jaar in België of in Duitsland moest volbracht zijn. Praktisch gezien moest men, om aan de universiteit of voor overgangsexamens ingeschreven te kunnen worden, een door de plaatselijke Feldkommandantur uitgereikte "Befreiungsbescheinigung" kunnen voorleggen. De studenten van licentiejaren en van tweede kandidatuur uit 1942-43 kregen dat bewijs nog automatisch (4).
De indruk dat de situatie opnieuw "normaal" was geworden komt ook naar voor uit het Duitse "Tätigkeitsbericht" voor de periode april-juni 1943. Men kreeg er een overzicht van de gebeurtenissen waarin om te beginnen de rectoren nog eens werden nagetrapt. Dat de Militärverwaltung in heel de affaire met allerlei invloeden moest rekening houd n bleek uit de (niet weerhouden) aanbevelingen van de grootindustrieel en "Wehrwirtschaftsführer" Röchling die alle studenten in Duitsland of zelfs aan het Oostfront wilde. De Militärverwaltung verzette zich daartegen met de motivering dat de "politische Gesamtschaden viel grösser gewesen wäre als der praktische Nutzeffekt" (5). Ook Sauckel, de "Generalbevollmächtigter für den Arbeitseinsatz" wenste de studenten enkel in België in te zetten. Dat eveneens Himmler zich in de zaak mengde zagen wij reeds. De "gunst" om ook in V.A.V.V. te kunnen dienstnemen was er o.a. gekomen op zijn uitdrukkelijke vraag (6).
De rellen van maart schreef de Militärverwaltung vooral toe aan de invloed van de K.U.L. De "politische Aktivierung" van de studenten tegen de bezettende overheid was daarmee een feit (het was de eerste keer dat de Militärverwaltung dat zo onbevangen neerschreef); haar was ook de tweedeling in het verzet opgevallen (daarover verder meer). Overal echter kon de "normale Betrieb",

---

(1) Nyns aan De Smet, 27/V/1943. A.R.U.G., 6A2/2 (Briefw. Decan. L. & W.).
(2) Tijl n° III, V/1943. C.W.O.II.
(3) Waarin wel de aanhouding viel van de Leuvense rector Van Waeyenbergh, die nog altijd op zijn standpunt bleef.
(4) De eerstejaars van '42-'43 hadden, wij herinneren eraan, maar een half jaar te doen.
(5) Of nog anders uitgedrukt : door geen radicale initiatieven te nemen kon "Ruhe und Ordnung" aan de universiteiten behouden blijven en verhinderd worden dat de studenten "massenweise in die Illoyalität abglitten" (Cf. Abschlussbericht M.V., Winter 1944/45,(21/5) Hochschulen und Arbeitseinsatz. Arch. Petri.)
(6) Vanuit V.N.V.-hoek bekwam men dat dienst in Fabriekswacht, N.S.K.K. enz. ook werd aangenomen.

behalve te Leuven (1), hersteld worden o.a. door de richtlijnen die Reeder op 19 maart aan de rectoren verstrekte.
De studenten die zich aangemeld hadden werden zonder verdere moeilijkheden ingezet; zij werkten regelmatig en gedisciplineerd, tot grote tevredenheid van bedrijfsleiders en V.A.V.V.-leiding. De Militärverwaltung beoordeelde de praxis van de V.T. dus "durchweg günstig".
Toch kwam er na de verordening van 28 juni een heropleving van de onrust. Die viel samen met een uitzending van de Belgische radio te Londen waarin de aanbevelingen van de studentenleiders zelf (die op illegale weg aan Londen waren meegedeeld) door pater Loslever in een van zijn bekende kronieken werden "geofficialiseerd". Hij zegde dat de Duitsers ondanks hun beloften àlle studenten toch naar het Reich wilden sturen om de onruststokers uit het land te hebben en om hun arbeidskracht. Daarom hadden de studenten de plicht zich te "dérober de toute manière aux mesures". De keuze van de ouders moest dus duidelijk zijn : hun zoons en dochters niet tegenhouden om werkweigeraar te worden, meer, hen helpen om onder te duiken (2).
Ook begonnen weer vlugschriften te circuleren o.a. van het Jeugdfront voor de Vrijheid - Gent waarin nog eens opgeroepen werd om onder te duiken (3) en van de N.S.G., gericht aan de ouders van retoricaleerlingen, waarin de middelen om aan de V.T. te ontsnappen werden opgesomd (4).
Zou dat voor het volgende academisch jaar vruchten afwerpen te Gent ?

6. Besluit.

Interessant is na te gaan hoe men van Duitse zijds, met enige "recul du temps", terugblikte op de eerste maanden van de V.T.-kwestie. Dat gebeurde in het in de winter 1944/45 opgestelde Abschlussbericht van de Militärverwaltung. Herhaald werd dat weliswaar niet het absolute nuttige effect voor de economie werd bereikt, maar dat door de operatie zoals ze werd doorgevoerd de "politieke schade" kon beperkt worden. Toch was men geschrokken van de reactie van studenten en academische overheden : in de lente 1943 was de Militärverwaltung, die natuurlijk om politieke redenen hield aan het verder functioneren van de universiteiten (cf. de ontkenning daarvan door Reeder !) blijkbaar "hart bis an die Grenze des Möglichen gegangen". Gelukkig was het net niet tot een sluiting van de universiteiten gekomen...
Welke conclusie moet men nu aan een en ander verbinden ? Op eerste zicht behaalden de Duitsers een overwinning :de meerderheid van de eerstejaars kwamen zich aanmelden en werden in de V.T. ingeschakeld. Het kabaal dat errond gemaakt werd belette echter wellicht dat nog radikalere maatregelen werden getroffen. Hoe dan

---

(1) 3867 van de 5432 Belgische eerstejaars meldden zich aan, in Leuven lieten 3/5e het afweten.
(2) "Etudiants, résistez !", R.N.B., 1/VII/1943. C.W.O.II.
(3) Bij de Propaganda-Abt. binnengekomen op 30/VII/1943. Gruppe Presse. C.W.O.II.
(4) Cf. Balming, 25/VII/1943.

ook had het voor resultaat dat de Belgische studenten niet zoals hun Duitse collega's konden behandeld worden en men ze niet kon aanpakken "als im Hinblick auf die Kriegsleistungen der deutsche Hochschulen zu wünschen und auch sozial gerechtfertigt war" (1). Het tegenstribbelen van de universiteiten was dus niet zo zinloos als het kon lijken, ook al omdat het de "politische Aktivierung" van de studenten tegen de bezetter bevorderd had. Het bewijst ook dat men zich niet had laten vangen aan de mooie woorden uit collaboratiehoek als zou de V.T. eigenlijk eerder een soort sociale opvoeding zijn. Blijft natuurlijk het feit dat vooral de eerstejaars van de Rijksuniversiteiten en inzonderheid van de R.U.G. toch op de Duitse eisen ingingen. Men had er medio maart wel duidelijk laten blijken wat men dacht, maar koos daarna voor de aanmelding. Dat de bezetter ter controle wellicht gebruik maakte van een studentenlijst waaraan geknoeid was (ontvanger De Smaele tekende daarvoor) (2) veranderde natuurlijk niets aan het fenomeen zelf van de aanmeldingen. Het N.S.G.-parool "onderduiken" moest het dus blijkbaar afleggen tegen de realistischer houding van de academische overheden en het "burgerlijke" studentenverzet.

(1) Abschlussbericht Militärverwaltung, Winter 1944-45, (21/5) Hochschulen und Abeitseinsatz. Arch. Petri.
(2) Elaut, Mémoires, p. 397.

B. ANDERE PROBLEMEN

Het spreekt vanzelf dat de R.U.G. buiten de kwestie van de verplichte tewerkstelling ook met andere problemen te kampen had. Het is echter goed hierbij de chronologie in het hoofd te houden en meer bepaald wat in het voorjaar 1943 gebeurde steeds tegen de achtergrond van de V.T. te zien.
Eén van de toppers was natuurlijk de door de bezettende overheid nog steeds even belangrijk geachte inzet van gastprofessoren.

1. De Gastprofessoren.

Dat deze heren niet zo wetenschappelijk neutraal waren als zij wel eens voorwendden te zijn en een politieke rol te spelen hadden, zagen wij reeds. Dat werd nog eens ten overvloede bewezen in de persoon van Tackenberg. Die was in de zomer 1942 de chef geworden van het "Deutsche Institut" te Brussel. Vanuit de SS wilde men echter deze door het Duitse ministerie van buitenlandse zaken gecontroleerde instelling "overnemen". Daartoe zou men Tackenberg strikken met hem de leiding te geven van de plaatselijke "Ahnenerbe" en hem met een SS-graad te bedenken (1). Het doel van deze "vereniging" was het propageren van de Grootgermaanse gedachte, waarbij de beïnvloeding van de niet-Duitse germaanse jeugd, in het bijzonder de universitaire jeugd, uiterst belangrijk was (2). Gastprofessor Tackenberg was dus bijzonder goed gekozen (3).
Maar goed, hoe werden de gastprofs dit academiejaar ingeschakeld ? Reeds eind augustus schreef K.V.R. Petri aan directeur-generaal De Vleeschauwer over de vervanging van Röhr en Kreidler. Letteren en Wijsbegeerte (meer waarschijnlijk is dat het om De Vleeschauwer zelf ging) zou gevraagd hebben alvast prof. Just als vervanger te sturen. Daar ging Petri mee akkoord (4). Via De Keyser werd intern geregeld dat Röhr door Ittenbach, die reeds gastprof was, zou kunnen vervangen worden. Ook daarmee stemde Petri natuurlijk in (5).
Toen begin oktober de faculteit op de hoogte werd gebracht van de komst van Just, bleek dat zij daar niet zo erg op uit was. Tijdens een zitting van de raad werd eenparig de ambtelijke formule gestemd dat men "in dergelijke aangelegenheden de gewone procedure zou volgen" dwz. de richtlijnen van de secretaris-generaal opvolgen (6).

---

(1) De facto een organisme van de SS en "vervlochten" met de "Germanische Freiwilligen Leitstelle". Cf.Kater, Das Ahnenerbe, p. 175 en 182.
(2) In haar schoot werd ook een "Werkgemeenschap Vlaanderen" opgericht. Het ging hier in realiteit natuurlijk helemaal niet om Vlaanderen maar om de "Hinführung in eine germanische Ordnung". Id., p. 177. Zie ook hfdstk V.
(3) Zijn R.U.G.-collega's was dat blijkbaar niet opgevallen. Nog in 1949 schreef Baur aan Tackenberg dat hij van alle opgedrongen gastprofs de "bei weitem anständigsten" was (brief van 22/III/1949. Arch. Petri).
(4) Mi.Be./Kult.Petri an Gen.Dir., 22/VIII/1942. A.R.U.G., 6A2 (Fac. L. & W.).
(5) Mi.Be./Kult. Brief van Petri, 30/IX/1942. Id.
(6) Reg. Fac.Zitt., 2/X/1942. R.U.G., L. & W.

Ondanks de hulp die men even later van Ittenbach vroeg en kreeg om de als gijzelaar aangehouden profs Kluyskens en Leemans los te krijgen, deelde deken De Bruyne de rector droogjes mede dat men zich inzake de gastprofs zou gedragen naar de richtlijnen van Openbaar Onderwijs (1), niet meer, niet minder. Enkele dagen later, op 10 oktober, kwam Petri in aanwezigheid van De Smet Just aan de deken voorstellen. Onmiddellijk maakte De Bruyne een nota voor de rector dat hij nog geen richtlijnen van de secretaris-generaal had gekregen en dat hij dus meende te moeten besluiten dat "de voorstelling van dezen morgen overeenkomstig de richtlijnen van het Departement is geschied" (2).
Het was een handige manier om nog eens te tonen dat de faculteit in genen dele verantwoordelijk was voor het aanvaarden van de gastprofs.
Maar ook de andere faculteiten die slechts met Duitse "voorlezingen" geconfronteerd werden, waren niet al te enthousiast. Zo verklaarde bv. deken van de Geneeskunde Elaut, die men de voorlezingen van vier Duitse profs had aangekondigd, aan zijn collega's van de Assessorenraad : "Die heeren zijn door ons niet gevraagd, doch zullen aanvaard worden" (3). De circulaire met de uitnodiging om de lezingen bij te wonen (er zou er o.a. een bijzijn over "rassenhygiëne"), waartoe de gewone cursussen zouden geschorst worden, ging trouwens uit van het rectoraat.
Het was ook het rectoraat dat uitnodigde voor een voordracht van dr. von Borries van het Duitse Siemens. De cursussen in Wetenschappen zouden dan weer geschorst worden (4).
Gastprofessoraten en -lezingen waren daarmee voor de derde maal gelanceerd. Eén gastprof bleef ingebouwd in de structuur van de verplichte vakken : de germanist Ittenbach. Die nam dan ook deel aan de beraadslagingen van de Faculteitsraad L. & W. (5).
Maar de gastprofessoren beperkten hun aktiviteit niet tot de universiteit. Wij zagen reeds dat Tackenberg het "Deutsche Institut" en "Ahnenerbe" leidde. Hij, Ittenbach en Just waren eind 1942 ook als kandidaat genoemd voor de leiding van het "Auslandamt der Dozentenschaft" in België (6). Ittenbach kreeg tenslotte met instemming van de Militärverwaltung de leiding van de nieuwe Vlaamse "Aussenstelle" (Gent). Dat het Auslandamt een cultuurpolitieke en propagandistische opdracht had,was bekend. Daarbij moest vooral belang gehecht worden aan "persönlicher Betreuungsarbeit". Het Auslandamt werd echter ook ingeschakeld voor de werving van vrijwilligers voor het Oostfront, i.s.m. het Hauptamt VI van de Reichsführung SS. Helemaal verborgen werd gehouden dat het ook instond voor "Ausländerüberwachung, Spionageabwehr,

---

(1) De Bruyne aan De Smet, 7/X/1942. A.R.U.G., 6A2/2 (Fac. L. & W.).
(2) Id., 10/X/1942. A.R.U.G., 4A2/6 (254).
(3) Not. Coll. Ass., 26/X/1942. A.R.U.G. De deken nodigde in mei 1943 dan wel uit toen de profs von Haberer, Fernholz en Winterfeld hier opdaagden.
(4) Circ. Rect., 7/XII/1942. De Militärverwaltung had de rector "gevraagd" von Borries uit te nodigen. De Smet had het nodige gedaan en het fiat verkregen van decaan van de Wetenschappen Vanderlinden (nov. 1942) (A.R.U.G., 4A2/6, 262).
(5) Blijkbaar bleef het nog steeds touwtrekken om de leerstoel van Polderman, die eerst door gastprof. Mackensen en daarna door Foncke was overgenomen. Diens langdurige ziekte had voor gevolg dat Ittenbach nu de Duitscursussen gaf. Uyttersprot was er dus (onder Duitse druk ?) naastgevallen (Mackensen had hem "belgizistisch" genoemd en "wissenschaftlich (als Heineforscher !) (sic, N.V.D.R.) unqualifiziert". Cf. Verslag Mackensen).
(6) Auslandamt. Baatz an SS Ostbf. Riedweg, 26/I/1943. Coll. De Jonghe.

politische Beurteilung der Ausländer", dit i.s.m. het S.D. Hauptamt, de Gestapo en de Abwehr (1).
Ittenbachs functie in het Auslandamt was dus veel minder onschuldig dan ze eruit zag. Hij camoufleerde dat handig door in vertrouwen aan andere Gentse profs te gaan vertellen dat hij liever helemaal geen gastprof was geweest : "auch wir sind abkommandiert" (2)...
Wat Tackenberg betrof, die voelde zich in zijn nieuwe rol als chef van "Ahnenerbe" en van de overkoepelende "Germanische Wissenschafts-einsatz G.W.E. (Flandern)" (waarmee de SS haar heerschappij op cultureel en wetenschappelijk gebied wilde vestigen) toch niet zo op zijn gemak. Had hij te veel werk, angst voor verwikkelingen of vond hij Himmlers politiek te ver gaan ? Hoe dan ook liet hij zich in januari ziek melden, gaf zijn posten op en vroeg zijn overplaatsing naar het leger (3). Toch zou de G.W.E. hem niet opgeven (cf. infra). Ook uit de R.U.G. verdween hij. Hij kreeg van de (nieuwe) deken van de Letteren, Van Pottelbergh, het traditionele afscheidsbriefje : de deken betreurde dat hij Tackenberg niet persoonlijk had kunnen vaarwel zeggen, maar dankte hem hartelijk namens de faculteit voor "de wetenschappelijke vorming die ued. aan de studenten gaf" (4).
Vrij vlug werd Tackenberg dan vervangen door de Keulse docent Krönig. Eind maart maakte de Gruppe Kultur een tussentijds bilan van de gast-professoren-activiteit op. Het aantal studenten dat hun voorlezingen volgde stond te Gent op "beachtlicher Höhe". Voor de rest waren er geen uitschieters, behalve dat Just het "congres" van het G.S.V. zou kunnen toespreken en dat Tackenberg "wegen schweren Erkrankung" (wist men echt niet beter bij de Militärverwaltung ?) ontslag had gegeven. Ook over de gastvoordrachten was men tevreden. Vooral de lezing van von Borries was belangrijk geweest omdat men daarmee voor de eerste maal tot de "mathematisch-naturwissenschaftlichen Kreise der Universität Gent" doorgedrongen was (5).
Het leek er dus op dat iedereen op zijn oude positie bleef : het Gentse professorencorps met zijn zonder enthousiasme aanvaarden van de gastprofs, de Gruppe Kultur met haar gunstige beoordeling van het project. Wat beide niet wisten - of voorgaven niet te weten - was dat er ook voor rekening van derden, de SS, gewerkt werd. Dat bleek nog eens medio mei toen in Hannover de eerste "Tagung" van de "Germanische Arbeitsgemeinschaft" plaatsgreep. Onder de aanwezigen : Tackenberg en ... Ittenbach. Het ging hem o.a. over de vraag of de Duitse wetenschappers nog "neutraal" moesten werken of eerder als een "stoottroep" met een politiek, ja zelfs revolutionair doel. Uiteraard was het dat laatste. Volgens Tackenberg bood dat ook het voordeel dat wetenschappelijke muggezifterij (bedoeld werd het doen uitkomen van het eigene van elk volk, natuurlijk nadelig voor het Duitse centralisme) kon vervangen worden door "den Blick für den grossen Zusammenhang".
Daarna ging men tot meer praktische zaken over, zoals de invloed die de G.W.E. op de studerende jeugd had. Ittenbach deed meer speciaal i.v.m. Vlaanderen opmerken dat het mogelijk was "eine Gruppe von Menschen herauszuziehen die sich zur Waffen-SS melden". Goed zou ook zijn de Duitse wetenschappers in Vlaanderen meer uniform

---

(1) Nota Auslandamt (s.d.). Id.
(2) Nota Van Pottelbergh, 1980. A.R.U.G., Arch. Van Pottelbergh.
(3) Kater, Ahnenerbe, p. 182.
(4) Van Pottelbergh aan Tackenberg, 20/I/1943. A.R.U.G. Arch. Van Pottelbergh.
(5) Mi.Be./T.B. 23, I-III/1943. C.W.O.II.

te doen optreden. Dan kon men verder gaan met de "Methodik des 'Typisch-Sehens'" (de jonge Vlaamse academici alles in Duits daglicht doen zien ?).
Iedereen was het erover eens dat "Flandern der einzige Raum (ist), wo wir bisher einen jungen akademischen Nachwuchs erfasst (haben)". Als voorbeeld gaf Tackenberg de nu al 133 Vlaamse studenten die naar Duitsland waren gekomen.
Een andere deelnemer meende dat die "wenigen Kräften" (dat was inderdaad realistischer) als echte "Stosstrup" moesten teruggaan (1). -
Wat was nu het oordeel van de Militärverwaltung, waar men ondertussen het bestaan van "Ahnenerbe" "ontdekt" had, over het resultaat van het gastprofessoraat in 1942-43 ? Het liep, ook in de onrustige maanden van de Arbeitseinsatz, met goede resultaten en zonder tegenkanting verder. Veelbetekenend was dat de gastprofs op de kritische momenten van de V.T. de "inheemse" profs onrechtstreeks de bedoelingen van de Militärverwaltung konden verduidelijken en zich zo een "Vertrauensstellung" uitbouwen.
Alleen daarom al zou het gastprofessoraat in het volgende academiejaar moeten voortgezet worden.
In het bijzonder Ittenbach had door het vervangen van Foncke zijn "Einfluss an der Universität Gent (...) weiter gestärkt" (2).
Men ziet dus dat de Militärverwaltung nog steeds opgetogen was over het in 1940 opgezette experiment. Daaruit en uit "berustende" Gentse reacties bleek dat hoe dan ook een de facto modus vivendi was opgebouwd tussen de gastprofs en hun R.U.G.-collega's en rector.
Bleek de Militärverwaltung vooral aan dat aspekt belang te hechten, dan was het zo dat in SS-kringen meer nadruk op de beïnvloeding van de studenten werd gelegd. Men wilde daartoe ook de gastprofs gebruiken, en gelukte daar gedeeltelijk in. Het resultaat op vlak van de studenten zelf was zeer relatief : als de paar tientallen Gentenaars die naar Duitsland gingen studeren de fameuze "akademische Nachwuchs" waren (3)...

2. Rector en professoren.

Buiten de V.T.-periode liep het academisch leven vrij rustig voort.
Er waren natuurlijk de gastprofessoren, er was het O.P. en W.P. dat zich actief in de collaboratie en anderen in het verzet gooide (cf. infra).
Maar de grote meerderheid hield zich in dit jaar van Stalingrad waarschijnlijk met weinig meer bezig dan haar professorale activiteiten en haar discrete ideologische sympathieën en antipathieën.

---

(1) Germanische Arbeitsgemeinschaft. 1. Tagung, Hannover, 13-15/V/1943. Coll. De Jonghe. De algemene teneur van het congres was negatief : de SS kon de cultureel-wetenschappelijke sector nog steeds niet monopoliseren en met de "germanischen Nachwuchs" en diens enthousiasme voor het Oostfront ging het ook al niet goed (Cf. Kater, Ahnenerbe, p. 182-183).
(2) Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II.
(3) Van de 102 "Stipendiaten" (cijfer van de Militärverwaltung) hadden er zich... vier als Oostfrontvrijwilliger gemeld (id.).

Men publiceerde in wetenschappelijke tijdschriften (1), ook in Duitse; men ondernam studiereizen, ook naar Duitsland (profs De Rom, Heymans, Leurs, De Leenheer...) (2); het rectoraat zette zich in voor materiële (aanvullende zeeprantsoenen voor de studenten geneeskunde...) en sociale (sociale wetten voor "werkstellige" studenten...) moeilijkheden die de studenten ondervonden (3); profs-geneesheren behandelden verder hun patiënten, waaronder natuurlijk ook collaborateurs en Duitsers (en werden daarvoor door de Deutsche Krankenkasse betaald) (4); de benoemingen gingen door (bv. tot docent Verheyden, Spanoghe, De Brabandere, Dufait, Van Asbroeck) (5). Kortom, "alles is normaal voortgegaan. Dat was een wereld apart, de universiteit. Van de oorlog trok men zich weinig of niets aan" (6).
Men krijgt dus de indruk dat voor velen enkel sommige materiële omstandigheden (gebrek aan brandstoffen, bombardementen, slecht vervoer) aan de oorlog herinnerden. Er werd overigens weinig over de (politieke) situatie gesproken. Het is natuurlijk de vraag in hoeverre dat ook niet bepaald werd door het gebrek aan contact onder professoren; buiten de faculteitsvergaderingen en de Academieraad zagen de meesten mekaar zelden (7).
Hoe dan ook leken vele profs niet erg strijdbaar (8). Sommige verzetsstudenten vonden dat attentisme : "tal van professoren (spelen) op een zeer diplomatische wijze op twee kaarten, derwijze dat tegen hun gene argumenten kunnen aangehaald worden" (9). Anderen hadden het over "de weinig moedige, ja zelfs laffe houding van een groot aantal Gentsche hoogleeraars". Indien de R.U.G. al geciteerd werd in de "vrijheidsbeweging", dan was dat te danken aan de N.S.G. "en niet aan de heeren hoogleeraars-attentisten" (10).
Die windstilte stelde het O.P. ook zelf vast : "het volstond, de laatste twee jaar, geduldig de bevrijding af te wachten" (onze onderlijning). Dat kon omdat profs en studenten "vaderlandslievend" waren gebleven, de collaborateurs in het defensief en de Duitse legers op de terugtocht (11).
De kalmte werd natuurlijk wel doorbroken door de acties rond de V.T. waarbij sommigen, wij zagen het reeds, de zgn. passiviteit van de profs scherp hekelden. Die passiviteit bleek echter relatief in het oog van de collaboratiekringen (cf. hun aanvallen tegen het O.P.)

---

(1) Een Duitse toelating was daarvoor vereist; in de Letteren was bv. prof. Van Langenhove een soort contactman tussen zijn collega's en dr. Teske van de Abt. Schrifttum van de Militärverwaltung om van hem toelatingen tot drukken los te krijgen. Cf. A.R.U.G., 6A2/2 (Fac. L. & W. - decanaat).
(2) De Guillotine, 14/II/1946 en A.R.U.G., 4A2/5 (doos 6).
(3) Cf. A.R.U.G., 4A2/5 (doos 3).
(4) Cf. Elaut, Mémoires, p. 411.
(5) Not. Academieraad, 3/III en 14/VII/1943. A.R.U.G. In de Letteren werd bv. ook de opvolging van Van Houtte geregeld. De faculteit ging ermee akkoord dat Dept, Strubbe en Van Roosbroeck zijn cursussen onder mekaar verdeelden. Blockmans, Dhondt, Sabbe en Verlinden vielen er dus naast (Reg. Faczitt., 12/V/1943. R.U.G./L. & W.).
(6) Int. Evrard.
(7) Id.
(8) Cf. int. Bekaert : vooral full-time profs zouden dat nooit erg zijn.
(9) Tijl , n° II, april (?) 1943.
(10) Jong België , IX/1943 uit Klokke Roeland , zomer 1943.
(11) Prof. Van Werveke in Vrij Nederland , 1/IX/1945.

en gedeeltelijk ook van de bezetter. Inderdaad, toen in mei 1943 een eind kwam aan het mandaat van rector De Smet - die inzake de V.T. principieel het rectorenstandpunt bijtrad, maar toch alles deed om de kalmte aan de universiteit te waarborgen - bleken er bij de Militärverwaltung weerstanden te bestaan tegen de verlenging van zijn mandaat.
Daar zat de V.T.-kwestie zeker voor iets tussen.
Hoe evolueerde de zaak ? Begin mei had De Smet zelf secretaris-generaal Nyns eraan herinnerd dat zijn mandaat afliep, en gevraagd of er rectorverkiezingen moesten komen. Nyns baseerde zich op de wet van 7 september 1939 (1) om die vraag negatief te beantwoorden; de Academieraad moest dus niet bijeenkomen (2).
De Assessorenraad sprak zich op 20 mei trouwens eenparig uit voor een voortzetten van De Smet's mandaat.
Na enkele weken kwam er een reactie van de Militärverwaltung : begin juli schreef K.V.ACh. Löffler aan het Departement dat een "Rektoratswechsel" in Gent zeer wel mogelijk was, en eiste dus een "Neuwahl" (3).
Het academisch jaar eindigde dus met een levensgroot conflict omtrent de rector; pas aan de vooravond van 1943-44 kreeg het zijn beslag. Daarover verder meer; er weze echter reeds gezegd dat De Smet en Nyns hun slag zouden thuishalen.

3. De collaboratie.

Niet iedereen probeerde, zo goed en zo kwaad als het ging, de oorlog te vergeten. Het nieuwe-orde O.P. ging op de ingeslagen weg voort, alhoewel men er besefte dat de toestand aan de universiteiten weinig positiefs liet zien. Prof. De Vleeschauwer, die op het Departement toch een sleutelpositie bekleedde, schreef medio 1942 zelfs zwart op wit dat men alleen in de lagere onderwijsgraden nog succes kon boeken. Het "gevaar der intellectualiseering" deed immers de "hoogere opleiding" verloren gaan voor de "huidige revolutie". Er schuilde meer adel "in de lagere volkslagen" dan "op het statig akademisch katheder"; ook daar heerste een atmosfeer die "de would-be intellectueel aanmaant tot laffe voorzichtigheid"(4).
Had de directeur-generaal de universiteiten en zijn eigen R.U.G. nu al afgeschreven ? Dacht een V.N.V.-exponent blijkbaar in die richting, dan was het bij de DeVlag niet veel anders. Leider Dr. Van de Wiele vond dat de universiteit nu een "fabriek voor specialisten" was i.pl.v. "een leerschool van den wil, van den inzet, van de gehardheid, van het dienen" waaruit de "leiders der volksgemeenschap" moesten voortkomen. Moest niet de universiteit "het felst bezeten zijn" van "de revolutie en van de eischen van den oorlog" ?

---

(1) Bedoeld wordt de "Wet tot verlenging van het mandaat der gestelde lichamen en op termijn benoemde ambtenaren" tot bij K.B. het leger op vredesvoet werd teruggebracht.
(2) Nota Nyns aan De Vleeschauwer, 17/V/1943. A.R.A., Arch. Nyns, M.I.P./58.
(3) Mi.Be. Kult. Löffler an Ministerium, 2/VII/1943. A.R.A., Arch. Nyns, M.I.P./58. Toch wel iets anders dan de versie Nyns : "l'autorité allemande a interdit à m. De Smet ses fonctions de recteur" (nota Nyns, XI/1945. C.W.O.II).
(4) Art. in De Volksschool , VI/1942, pp. 92-96.

Maar nee, het attentisme vierde hoogtij. Dat een gebeurlijke Britse overwinning ook een bolsjewistische zou zijn, daaraan dachten "onze universitairen" niet. Zij moesten "toch wel verstand genoeg bezitten" om in te zien dat om Vlaanderen en Europa "naar eigen inzicht" op te bouwen, het aankwam op samenwerking van de Vlamingen met de Duitsers. Daartoe waren "harde arbeiders, harde soldaten" nodig. "Wil dat nu zeggen dat wij verlangen en verwachten dat onze universiteiten met professoren en waaiende vanen voorop gesloten naar het front zullen marcheeren ? Of gesloten in de fabriek ? Heelemaal niet ! Wij weten maar al te goed dat wij millioenen door en door geestelijke geschoolde krachten noodig zullen hebben, en dat wij ze nu moeten voorbereiden. Maar de geest ! De ellendige geest die er aan onze universiteiten heerscht... Zij hebben zich met een ijzeren muur omringd, en doen zoo alsof van een revolutie, van een oorlog geen sprake zijn zou."
Men moest er dus niet over verwonderd zijn als na de Duitse overwinning diè universiteiten,"die oud-ijzerkasten, tot in den grond" zouden afgebroken worden. "Universitas ? Belachelijk ! Een oude mummiekast ! Domme, kortzichtige, misdadige reactie, wat hebt gij van onze universitaire jeugd gemaakt !".
De enkele studenten die bij de Arbeidsdienst waren, de weinige profs en studenten die de "Europeeschen ombouw" steunden werden er als "gevaarlijke sujecten aanzien. Zoover moest het in Vlaanderen komen" (1)...
De twee grootste groepen van de politieke collaboratie in Vlaanderen zagen in 1942 de toekomst op universitair vlak dus al somber in. Zij lieten daarom de handen nog niet zakken. Integendeel.
Op 25 november 1942 kwam er onder hun druk een nieuw studieprogramma "der Staats-, Bestuurs- en Sociale Wetenschappen in de Rijksuniversiteiten". R.U.G.-docent Langohr meende in een toelichting dat nu eindelijk de liberale tijd met zijn "roemloos diplomabezit" voorbij was. De "huidige omwenteling" had zich ook bij de Rechten doorgezet : het "gemeenschapsbewustzijn" had gewonnen. Nu kwam het er natuurlijk op aan dat dit programma aan de R.U.G. niet zou gesaboteerd worden door degenen die "verantwoordelijkheid dragen jegens hun volk en zijn studeerende jeugd" (2).
Om de universiteit vooralsnog toch op het goede pad te krijgen werd overigens bij het begin van dit academisch jaar 1942-43 een "Vlaamsche Professoren- en Docentenbond (Gent)" opgericht (3). Men poogde er over het hoofd heen van de academische autoriteiten de hogere overheid onder druk te zetten om hùn oplossingen voor bepaalde problemen door te drukken (cf. bij de V.T. !). In november begon men al met de leerstoel tandheelkunde (wijlen prof. Rubbrecht) op te eisen voor dr. De Brabandere, meende men dat prof. Jacob aan de beurt was om secretaris van de Academieraad te worden (4) en wenste men dat de docenten opnieuw, zoals in de periode 1929-37, stemrecht zouden krijgen in de Academieraad (de docenten vormden een grote groep in de Bond !) (5).
Voor zover wij konden achterhalen kreeg de Bond van de secretarisgeneraal alleen in het geval De Brabandere waar hij om vroeg.
Stak de actie van de Professorenbond De Vleeschauwer een hart onder de riem ? Feit is dat hij medio december tijdens een voordracht te

---

(1) DeVlag , vol. 4, XI/1942, pp. 179-181.
(2) M. Langohr, Bij het nieuwe Studieprogramma (1943), p. 41-42.
(3) Op de duur hadden zij een dertigtal werkelijk actieve leden.
(4) De Academieraad was in het geval Jacob van de traditie om de anciënniteit te laten spelen afgeweken. In 1943 werd prof. Foncke secretaris.
(5) V.P.B. aan Secr.-Gen. Nyns, 28/XI/1942. C.W.O.II.

Brussel veel positiever overkwam dan een half jaar geleden. De universiteit had niet te discussiëren maar enkel het "volksche beginsel" uit te dragen. Zij moest dus een "politieke" universiteit zijn, d.w.z. "een instrument voor de mobilisatie van den geest en den wil, in dienst van het volkswezen". Het ging hier om een "niet te bedillen totalitair streven" dat van de universiteit "van morgen" een "machtsuniversiteit" moest maken waar de vorming van een "concreet type van mensch met zijn rasaffiniteiten en zijn historisch-geestelijke determinanten" centraal stond. Alleen zo kon de universiteit "heroverd" worden, door het "ideaal" (zij kon dus "ook niet verdraagzaam wezen in de gewone beteekenis van het woord"). En juist omdat de universiteit een politieke zending had kon niet worden toegelaten dat rond geschiedenis, "staatkundig en sociaal bestel" en behoeften van het volk "kathederdiscussies" gevoerd worden "waarin de cryptoaanbidders van vergane regimes gelegenheid zouden vinden tot het voortzetten van hun ondermijningswerk" (1).
Maar hoe dan ook scheen de directeur-generaal weer hoop te hebben in de toekomst van de universiteit.
Betrof het voorgaande de "interne" problematiek van de universiteiten, dan was over de verhouding van de universiteiten en Vlaanderen tot Duitsland ook al een woordje gezegd. Meer en meer kwamen de meningsverschillen, ook te Gent, tussen de onvoorwaardelijke Reichs-vrienden en de anderen naar buiten. Zo n.a.v. een spreekbeurt van Jacob voor het G.S.V. op 9 februari 1943 over "Vlaanderen, Dietsland, Duitsland", waarin hij stelde dat Vlaanderen en het Reich samenhoorden. Op een andere bijeenkomst was Speleers (die in de "Raad van Leiding" van het V.N.V. zat) daar tegen in gegaan; O.K. voor een Germaanse volksgemeenschap en zelfs staat, maar alleen als onze Vlaamse en Nederlandse eigen aard en ras blijven (2).
Dat gaf aanleiding tot een polemiek gevoerd door "De Vlag", waarin de Militärverwaltung zich zelfs mengde om De Vlag op de vingers te tikken : Speleers "Wille zur Zusammenarbeit mit dem Reich" was onbetwijfelbaar (3).
Naast dergelijke theoretische discussies die enigszins herinneren aan die over het geslacht der engelen, ging men in collaboratiehoek wel degelijk verder met het druk uitoefenen op de universiteit. Als resultaat daarvan werd bv. begin februari De Maeyer door het Departement aangeduid als suppleant voor Van Werveke (hist. kritiek oudheid) en Roggen (overzicht kunstgeschiedenis) tegen het eenparig gunstig advies van de faculteit Letteren voor een andere kandidaat in (4). Van Werveke was daar natuurlijk erg over opgezet, en enkele weken nadien stemde de faculteit in met de stelregel dat "niemand anders dan de kandidaat van een professor bij deze als assistent (kan) benoemd worden" (5). De Maeyer stond anders wel zo sterk dat de faculteit begin juli akkoord ging met de vernieuwing van zijn mandaat (6)...
Ondertussen ging De Vleeschauwer verder met het uitdragen van zijn ideeën over het hoger onderwijs. O.a. in de Aula van de R.U.G. kwam hij (in het kader van de Dosfel-lezingen van het V.N.V.) eind februari nog eens spreken over het thema dat hij reeds te Brussel had aangeraakt.

---

(1) Cf. Vooruit, 18/XII/1942 en H.J. De Vleeschauwer, De universiteit van gister en morgen (Dosfel reeks, 2).
(2) De Vlag, maart en juni 1943.
(3) Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943 (Die Arbeit a/d Hochschulen). C.W.O.II.
(4) Reg. Faczittingen 9/II, 13/IV en 9/VII/1943. R.U.G., Fac. L. & W.
(5) Id.
(6) Id.

Enkele weken later weidde Leider Elias te Gent in hoogsteigen persoon uit over de V.N.V.-visie op de universiteiten. Het algemeen kader : "aan den arbeid" voor de "groot-Nederlandsche gedachte" en het "Nationaalsocialisme". Wie daar "in naam van de vrijheid" tegen was solde met de term "vrijheid".
Wie daar "in naam van de intellektuelen" (sic) tegen was moest de harde waarheid verkondigd worden dat een diploma zeer dikwijls enkel "geestelijke woestenij" betekende. De geestelijke moordenaars waren de "heeren professoren (...) die jarenlang de universiteit hebben bekampt, en op hun leeraarstoel blijven zitten om te saboteeren". Wat nû nodig was : "politiek idealisme"; "de geest van het nationaalsocialisme : dienst aan de gemeenschap", dâàr moesten de studenten in gedrenkt worden. En Elias eindigde optimistisch : die geest, dat begrip voor de "nieuwe waarden" kwam er. Dat "te Gent het vraagstuk van den vrijwilligen (sic) arbeidsdienst uitgegroeid (is) tot een manifestatie van de goeden wil van de studenten" was veelbetekenend. En daarbij was het zonder belang welke houding rectoren en profs aannamen (1). Ook de aanwezigheid in de zaal van de studenten "in feldgrau-uniform" was veelbetekenend. Dat was wat anders dan de profs die niet eens "den moed (hebben) om in het openbaar iets te zeggen" (2).
Het was dus duidelijk in welke richting het V.N.V. de universiteit wilde zien evolueren.
Ook bij de DeVlag deed men zijn duit nogmaals in het zakje, en ook daar was men positiever dan in het begin van het academiejaar. Onder de titel "Zijn er studenten te veel ?" hield "Balming" een pleidooi voor méér Vlaamse afgestudeerden. Dat bepaalde "Brusselsche kringen" daar niet zo happig op waren was logisch : zij wensten immers zo weinig mogelijk "hoogere Vlaamsche ambtenaren", juristen enz. Het studentenaantal was dus geen technisch, maar "een der brandendste zuiver politieke en volksche problemen". Ook al omdat Vlaanderens "para-militaire" en Oostfront-opgaven universitairen zouden opslorpen, moest het Vlaams parool nu zijn : "studeert" (3). Tegelijkertijd moesten de universiteiten gereorganiseerd worden : de "eenzijdige vorming" in de vier traditionele faculteiten moest hervormd worden naar "Germaansch voorbeeld en naar de vereischten der huidige wetenschap". D.w.z. dat o.m. sociologie, "Auslandswissenschaft", perswetenschap, staatspolitieke wetenschap enz. moest ingevoerd worden. Eerst en vooral moest de Rechtsfaculteit aangepakt zodat "een kader van Vlaamsche bestuursambtenaren" kon gevormd worden.
Of "ook onze universiteiten in een nabije toekomst nationaalsocialistische instituten worden, of reaktionnaire haarden van liberalisme blijven" was natuurlijk de fundamentele vraag. Op dit ogenblik kwam het erop aan een dusdanige hervorming van het leerplan "op te dringen"

---

(1) Langs zijn neus weg vervolgde Elias : "Er zijn bij die heeren een heele reeks die vergeten hebben dat ze gedurende zes maanden na 10 Mei werden afgesteld voor de dwaasheden die ze begingen, die vergeten hebben dat zij in dien tijd de drempels van de Vlaamsch-Nationalisten hebben afgeloopen om certificaten te vragen van goed gedrag, Vlaamschgezindheid en oprechte sympathie voor de nieuwe Orde ".

(2) Elias op de Landdag van het V.N.V.-studentenfront, Gent, 14/IV/1943. Cf. V.N.V.-Syllabi, 1942-43, III. C.W.O.II.

(3) Balming , 25/IV/1943. Het naamloze artikel besloot dat in de gestelde context "de propaganda van zekere Brusselsche bladen tegen de overbevolking (?) der R.U.G. een onaangenamen bijsmaak" kreeg.

dat de studenten iets ànders konden kiezen dan de door de "Romaansch-liberalistischen geest verknoeide" faculteiten, en zo de "heerschzucht om in den staat te bevelen" zouden "opdoen".
En daarmee moest in Gent begonnen worden (1).
Men ziet dus dat V.N.V. en DeVlag met een aantal gelijklopende ideeën rondliepen, ideeën die aan het einde van 1942-43 een meer "opbouwend" karakter vertoonden dan bij het begin van het academiejaar. Opvallend wel dat DeVlag meer naar de praktijk ging (hervorming leerplan !) dan het V.N.V. ("politiek idealisme").
Maar in een soort balans die directeur-generaal De Vleeschauwer eind mei over zijn aktiviteit in het Departement opmaakte, klonk weer niets dan ontgoocheling door. Openbaar Onderwijs deed niets dan "conserveren" om het onderwijs in zijn toestand van vóór 1940 te kunnen overleveren aan de naoorlogse autoriteiten. Dat gebeurde zelfs niet zozeer uit politiek attentisme, maar door de onkunde van de (katholieke) partijcreaturen die het Departement nog steeds bemanden, aldus De Vleeschauwer. Praktisch gezien kwam hun traagheid op sabotage neer. Zo was de tussenkomst van de Militärverwaltung bijna altijd nodig geweest om de benoeming van nieuwe krachten te kunnen doordrijven (2) ! Daar kwam nog bij, kloeg De Vleeschauwer, dat hij op persoonlijk vlak werd tegengewerkt. Inzonderheid betr. de universiteiten vroeg "men" (Nyns ?) bij beslissingen niet om z'n advies, noch werden die hem medegedeeld (3). Wat zijn eigen voorstellen aanging, die werden tijdens het eerste academiejaar aanvaard, daarna niet meer. "Ce fut même le cas pour l'université de Gand", waar Nyns alles zelf bedisselde (4). De directeur-generaal was er zich dus blijkbaar van bewust dat hij niet erg geliefd was op het departement. Zelfs de beslissingen over zijn moederuniversiteit te Gent schenen hem te ontglippen.
Geen wonder dat Nyns het gevoel had dat zijn adjunct "faisait part aux Allemands du développement de(s) affaire(s) et les faisait intervenir lorsque lui-même échouait" (o.a. voor het benoemen van zijn eigen kandidaten en het afschieten van andere) (5). Had De Vleeschauwer nog wel andere drukkingsmiddelen over ? Blijft de constatering dat Nyns voor de Militärverwaltung wél door de knieën ging.
Maar wat dacht de bezetter zelf over de klachten en initiatieven uit collaboratiehoek ? In de Tätigkeitsberichte van 1942-43 wordt er bijzonder weinig aandacht aan besteed. Alleen in het laatste bericht tijdens het academiejaar kreeg de "nationalen flämischen Dozentenbund" een pluimpje. Men zag die "Gruppe völkisch gesinnter Kräfte" als tegengewicht voor de kleine groep aktief Duitsvijandelijke profs. O.l.v. Speleers en Wilms had de Professorenbond zich tijdens de moeilijke voorbije maanden (V.T. !) "durchaus bewährt". Belangrijk was dat men zich "auch in der Öffentlichkeit entschlossen für die Zusammenarbeit eingesetzt hat" (6).
Was dat zeggen dat men zich om de interne twisten tussen minimalisten en maximalisten van de collaboratie weinig bekommerde, als naar buiten-

(1) Balming , 9/V/1943.
(2) Was het De Vleeschauwer zelf die haar steeds inschakelde ?
(3) De Vleeschauwer die, herinneren wij eraan, vanaf november 1940 directeur van het Hoger Onderwijs en even later directeur-generaal van het Hoger en Middelbaar Onderwijs werd, was (mede op vraag van de Militärverwaltung) vanaf april 1941 taaladjunct van Nyns. Hij had als dusdanig inzage- en adviesrecht over alle zaken waar zijn chef zich mee bezighield.
(4) Ministerie van Kunsten en Wetenschappen. Dir. Gén. H.J. De Vleeschauwer au Secr. Gén., note, 28/V/1943. C.W.O.II.
(5) Déposition Nyns, 24/XI/1944. C.W.O.II.
(6) Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II.

uit de samenwerking met Duitsland maar genoeg benadrukt werd ? Tussen de regels door kon men echter ook lezen dat het bij de "völkische" krachten om een even kleine groep ging als bij de aktieve tegenstanders daarvan.
Maar hoe dan ook had de Militärverwaltung dit jaar andere (tewerkstellings)katten te geselen gehad dan het controleren en steunen van het groepje Duitsvriendelijk O.P. Is het mee daardoor dat men bij het horen van naoorlogse getuigenissen de indruk krijgt dat er vanuit collaboratiehoek eigenlijk weinig is kunnen opgedrongen worden aan de R.U.G. (1) ?

4. Het Verzet.

Wij zagen reeds dat een niet-specifiek universitair verzet in 1941-42 ook in georganiseerd verband (O.F.-"kern" Gent) tot stand kwam. Vlak voor het academiejaar 1942-43 werd dat a.h.w. geofficialiseerd door de oprichting van een eerste regionaal O.F.-comité waarin de K.P.- en de liberale vertegenwoordiger deel uitmaakten van het W.P. van de universiteit (Lucien De Coninck en Laurent Merchiers), terwijl een andere liberaal en de socialist oud-studenten van de R.U.G. waren (Albert Maertens en Frans Van Quickelberghe). Met degenen die in de universiteit werkten (naast de reeds vroeger vernoemden nog Leemans, Versichelen, Vanden Broeck), studenten en "gewone" medestanders ging het nu om "het uitgeven van het clandestiene blad "Vrij", het coördineren van alle verzetsacties, het voorbereiden van patriottische manifestaties (21 juli enz.), het verzamelen van geld (2) en rantsoenzegels voor de ondergedokenen en hun families" (3). In deze "gewone" verzetsacties hadden O.P., W.P. en A.T.W.P. ruimschoots hun deel (o.a. voor het verbergen op de universiteit van documenten en sluikschriften, munitie, wapens en mensen (4)). Inderdaad, in de naoorlogse verslagen over de verzetsactiviteiten van personeel van de R.U.G. (5) duiken vanaf 1942 relatief gezien meer en meer namen op (voor enkele cijfers, zie hoofdstuk VI); meestal zaten zij in O.F.-richting. Het ging hier dus om verzet van universitairen, kleine groepjes van een viertal man, en niet om universitair verzet. Een belangrijk onderscheid. Het universitaire milieu met zijn persoonlijke contacten speelde wel een belangrijke rol in het ontstaan en de ontwikkeling van het "algemene" verzet in het Gentse.
Maar gebeurde er in het kader van de universiteit zèlf dan niets ? In de voorgaande paragrafen zagen wij reeds dat naar aanleiding van bepaalde specifieke problemen (V.T., gastprofs) niet enthousiast gereageerd werd op Duitse maatregelen terzake, integendeel, maar men moest er zich tenslotte wel bij neerleggen. Een actiever optreden was wat de verzetslieden in de universiteit deden, nl.

(1) Cf. coll. int.
(2) Milde gevers waren de profs Van Werveke, Magnel, Cerulus en Lembrechts. Cf. id. en verslag Vandeputte, 16/IX/1945. Id. Andere profs steunden de niet-O.F. (studenten)sluikpers zoals Tijl (Thomas, De Rom, Tytgat en nogmaals Magnel). Cf. "schrijven" Zwaenepoel, 13/VII/1943. C.W.O.II.
(3) Verslag De Coninck (s.d.). A.R.U.G., 4A2/5, doos 11.
(4) Verslag Hacquaert, 13/X/1945. Id.
(5) En die verslagen van De Coninck, Dekeyser, Hacquaert, Tavernier en Vandeputte die tot over hun oren in het clandestien werk zaten zijn zonder meer geloofwaardig.

hun geestesgesteldheid laten blijken zodat "toch een hoop twijfelaars in de goede baan" werden gehouden (1). Dat was dus een kwestie van mentaliteit.
In collaboratiehoek besefte men hoe gevaarlijk dit was. Het was nog volop vakantie toen "De SS Man" al een aanval lanceerde op een van diegenen die niet zwegen, nl. de wetenschappelijke assistent van de bibliotheek. Met een "nimmer aflatende hitstong" bepraatte deze de studenten terug te komen "naar den waren schaapstal der jodenknechten", naar "zijn afgoden Stalin, Winston, Roosevelt", en zich niet te laten vangen aan de propaganda voor het Oostfront (2).
Het was trouwens ook niet toevallig dat de bezetter in oktober prof. Leemans (en Kluyskens) als gijzelaar vastnam.
Naast het uitdragen van een bepaalde mentaliteit werd er ook "bespiedingswerk" op de universiteit verricht. Men was erin geslaagd verzetsman H.Moons als vrijwillig assistent in de Urologische kliniek te krijgen. Hij moest er prof. Elaut "op de vingers kijken en al (zijn) woorden optekénen" (3).
Prof. Magnel legde een lijst aan van "laakbare feiten" bij collega's (4).
Dan waren er ook mensen van het administratief personeel die hun duit in het zakje deden door het waarschuwen van studenten die gezocht werden of door het weigeren en achterhouden van persoonlijke inlichtingen over studenten (De Smaele, Vanden Broeck) (5).
Dat alles, en meer bepaald het moreel verzet maakte de collaboratiekringen kwaad. Alhoewel men daar niet altijd duidelijk het onderscheid maakte tussen verzetslui en attentisten (die beschouwden zij als "vermomde sirenen" van het verzet), is het toch interessant na te gaan hoe men er een en ander inschatte. Begin december 1942 wijdde bv. "De SS Man" een hele bladzijde aan de problematiek. De eerste pijlen werden afgeschoten op de profs die hun studenten voorhielden niet te luisteren naar de "verdwaalde bokken" die voor de verduitsing waren (Duitsers die zelfs ons eten wegnamen), hard te studeren zodat men niet aan de "Germaansche wereldrevolutie en andere prullen" moest denken, te vermijden zich met politieke "splijtzwammen" bezig te houden en op te passen voor een nieuw Europa waarin "'den Duitsch' de eerste viool zal spelen en dan is het gedaan met ons volkseigene (...), ons recht zelf onze zaken te regelen". Wel vroegen die profs niet "totaal uit de geschiedenis te vluchten" zodat men als het zover was, kon meedoen "met iedere Europeesche evolutie en ordening, van welken kant zij ook komé".
Ondanks de woedende toon van "De SS Man" zou het m.i. verkeerd zijn op de geciteerde redeneringswijze het etiket "verzet" te plakken. Het parool "blijft daar buiten" was louter passief (6).
Iets anders was de actie van de "bonte maar solidaire machten der reactie" die van de universiteiten "onschendbare samenzweerdersholen der vijanden van al wat Vlaamsch en Germaansch heet" wilden maken. Daar recruteerden zij studenten als "dragers van dien reactionnairen eenheidsgeest" die dan als leden van "witte-brigaden" e.d. werden

(1) Cf. int. Tavernier.
(2) 'De SS Man , 1/VIII/1942.
(3) Elaut, Mémoires, p. 409.
(4) Id., p. 447.
(5) Zo zocht de bezetter tevergeefs naar de vooroorlogse dossiers van anti-fascistische studenten (o.a. Maertens), die wel degelijk bestonden (cf. coll. int.).
(6) Zelfs Elaut raadde zijn eerste assistent Defoort af zich aan te sluiten "bij een groep assistenten met verregaande collaborateursneigingen" (Elaut, Mémoires, p. 409).

uitgestuurd. Het waren ook zij die anderzijds obstructie voerden door "buizen terecht (te doen) komen op de koppen der Nationaal-socialisten".
Wellicht overdreef "De SS Man" hier lichtelijk wat de impact van de "machten der reactie" betrof, maar passiviteit of verzet, uit de R.U.G. welde hoe dan ook een geest op voor dewelke elke oprechte Vlaming "zich den neus toenijpt" (1).
En door het algemene verzet, èn door het verzet aan de universiteit konden reacties niet uitblijven. Zo was er het geval van wetenschappen-assistent Tavernier, zoals anderen van de faculteit (Hacquaert, Billiet...) notoir anti-Duits, wiens benoeming tot werkleider in maart '43 niet "genehmigt" werd door de bezetter, o.i.v. prof. De Waele (2). Dat waren maar speldeprikken. Erger was dat dezelfde maand - ook die van de V.T.-rellen - de Duitsers het regionale O.F. poogden op te rollen nadat een van de medewerksters was doorgeslagen.
Maertens en anderen werden gearresteerd, Willy De Coninck kon op het nippertje ontsnappen, zijn broer Lucien moest naar een "low profile"-activiteit overschakelen (3).
Er kwam een nieuw regionaal Comité tot stand, de zgn. groep-Alers, waarin echter alleen nog advokaat Merchiers, tevens assistent, rechtstreeks met de universiteit te maken had (4). Op de universiteit werd assistent W. Dekeyser nu de belangrijkste man, terwijl ook de activiteit van docent Billiet gestaag toenam.
Het zwaartepunt van hun activiteit bleef natuurlijk buiten de universiteit liggen. Zo werd rond mei 1943 een nieuw sluikblad uitgegeven : "Het Belfort", waar de vier Comité-leden in de redactie zaten samen met Billiet. Verdelers op de universiteit waren L. Vandendriessche (nu assistent) en Dekeyser (5).
Dezelfde maand kreeg de universiteit echter een zware klap : de proffen Bessemans, Magnel, Van Oye, 2 anderen en... beheerder-inspecteur Schoep werden door de G.F.P. aangehouden onder verdenking van spionage (6). Stond dit in verband met de weinig enthousiaste houding van de universitaire gemeenschap i.v.m. de V.T. ? O.m. Van Oye was reeds lang bekend als anti-nazi, maar het feit dat ook Schoep werd gearresteerd terwijl uit de aktieve W.P.-verzetsgroep niemand werd gepakt, wijst erop dat de bezetter eerder een symbolische daad wilde (of slechts kon ?) stellen. Vier proffen mochten naderhand van de Militärverwaltung trouwens niet opnieuw lesgeven ("Nichtwiederzulassung") (7).
De verzetsactiviteit buiten de universiteit werd er niet minder om. Ook intern deden steeds dezelfden verder. Zo was er de zgn. platina-zaak. Secretaris-generaal Romsée van Binnenlandse Zaken vroeg herhaaldelijk om een opgave van de platina-voorraad van de universiteit. De secretaris van het Beheer, Vanden Broeck , slaagde erin heel het dossier uit de handen van zijn baas Schoep (die men van Duitsvriendelijkheid verdacht) te houden, zodat aan het verzoek van Romsée

(1) De SS Man , 5/XII/1942.
(2) Cf. int. Tavernier. Tegenover een De Waele (die ook in zwart V.N.V.-uniform naar de universiteit kwam) stond dan weer een Van Straelen, die Tavernier elders kon onderbrengen.
(3) Verslag De Coninck.
(4) Goossens, Met pen..., p. 60.
(5) Id.
(6) Te Londen dacht men een tijd dat ook De Smet aangehouden werd (Note Inbel, 25/VIII/1943. C.W.O.II.).
(7) Nota Petri betr. Schoep, 24/VI/1950. Arch. Petri en Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II.

nooit gevolg werd gegeven (1).
Zo waren er aan het einde van het academiejaar de clandestiene examens die van sommige ondergedoken studenten werden afgenomen, o.a. door prof. Dept (2).
In 1942-43 was dus het een en het ander gebeurd. De bezetter wist dat ook wel, maar leek in zijn rapporten naar Berlijn toe niet buitenmate verontrust; alles bij mekaar genomen was die "Zahl der Professoren, die zu aktiver deutschfeindlicher Betätigung neigen" te Luik en in het bijzonder ("namentlich") te Gent "nach wie vor verhältnismässig klein" (3). Vgl. met het Tätigkeitsbericht van een jaar geleden waarin over het verzet aan de R.U.G. nog gesteld werd dat het over "keinerlei einsatzbereite Anhängerschaft" beschikte. De evolutie was toch duidelijk. Aantallen werden echter niet meegedeeld.

Hoe dit alles evalueren ? Uit een aantal reacties van studenten, professoren, collaboratiekringen en bezetter die in deze en voorgaande paragrafen onder de loepe werden genomen, blijkt dat zij - vertrekkende uit verschillende vóóronderstellingen en met verschillende conclusies - toch allen door hetzelfde fenomeen getroffen werden : het "op twee kaarten spelen", het "attentisme", het "geduldig afwachten", het "mummie-"achtige van een groot gedeelte van het O.P. Pro-Duits was men er dus niet.
Zeker is echter dat degenen die het in de R.U.G. de bezettende overheid dit jaar écht moeilijk maakten vooral een gedeelte van de studenten (V.T. !) en van het W.P. was. Inderdaad, bij de mensen die in voorgaande lijnen vernoemd werden zijn de full-time profs, zeker in leidende verzetsfuncties, helemaal niet zo talrijk. Waren zij getalsmatig misschien te vergelijken met het kleine aantal "die-hards" van de collaboratie ?
Had prof. Evrard dan toch gelijk als hij stelde dat het leven gewoon verder ging ? Bleef de meerderheid van het O.P. en W.P. de "accomodatie", de aanpassing, als minste kwaad zien ?
Toch had het jaar van Stalingrad en van de tewerkstelling van studenten gezorgd voor een aangroei van het actieve verzet.
Voor een aantal mensen bleek er dus wèl een alternatief te zijn.

(1) Coll. int.
(2) Verslag Tavernier (s.d.). A.R.U.G., 4A2/5, doos II.
(3) Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II.

C. DE STUDENTEN

1. De verzwakking van het G.S.V.

Het academiejaar 1941-42 was weinig verheugend geweest voor het G.S.V. De eerste nieuwe circulaire, (eind ?) oktober 1942, was dan ook in mineur gehouden. Zij betrof de ledenwerving. Praeses H. Pauwels hoopte dat de meerderheid der studenten zou toetreden, immers het G.S.V. was toch "volkomen onpolitiek" en had een "uitsluitend cultureele werking" (1).
Had men daarmee een hint gevolgd van erevoorzitter Elaut ? Feit is dat die in een toespraak in de Aula op 14 oktober nog eens op het belang van een "Vlaamse geest" voor de universiteit wees, en medelijdend neerzag op de "politiserende studenten" en de "aan politiek doende professoren". Men zou zich beter door grote filosofen en historici laten leiden, dan door de kranten (2).
In het begin van de maand had nochtans in één van die kranten een artikel gestaan van een verantwoordelijke van het G.S.V. waarin nog zeer aggressief werd gedaan.
Omdat de studenten "verloren" liepen, zou het G.S.V. dit jaar een "nieuw standpunt" innemen : de studenten groeperen, maar ze "tevens leiding geven". De droom van Rodenbach moest werkelijkheid worden : de opmars van alle studenten samen "ter beveiliging van ons nationaal bestaan en ter verwezenlijking van de sociale rechtvaardigheid". Het moest nu maar eens gedaan zijn met het Frans spreken op de universiteit (door "een derde van de studenten", ondanks "de vermaningen van het Rektoraat"), en meer speciaal de nieuwelingen uit Brussel, zeker de "parasieten" onder hen, zouden zich heel kalm moeten houden.
Toch ontbrak ook al in dit artikel enig realisme niet : praktisch gezien zou de G.S.V.-actie dit jaar "meer naar binnen gericht zijn" (3). "Bombastische massa-vergaderingen" zouden er niet meer bij zijn. Speciaal de schachten moesten ook beseffen dat ze "geen al te optimistische gedachten" moesten hebben over het studentenleven. Doch het G.S.V. zou al het mogelijke doen om "zuivere toestanden te scheppen (...) en om de studenten degelijk te leiden". Maar daarom moest men kunnen rekenen op alle "Vlaamsch-bewuste studenten" (4).
Het triomfalisme van de eerste maanden van de bezetting was dus nu in het G.S.V. ver te zoeken.
Ook een andere toegelaten "politieke" studentenorganisatie begon haar werkzaamheden in een rouwsfeer, maar nu letterlijk. Het V.N.V.-Studentenfront bracht begin november in de Aula een "laatste hulde" aan de pas overleden Staf De Clercq. "Studentenhoofdman" Ameloot leidde in tegenwoordigheid van o.a. een vijftal profs (5) en G.S.V.-praeses Pauwels de plechtigheid in. Daarna sprak gouwleider Leuridan een

(1) Circ. G.S.V., X/1942. A.M.V.C., Arch. G.S.V. (S/96514).
(2) Elaut, Mémoires, p. 408.
(3) In N.S.G.-hoek beschouwde men dit als een toegeven van de mislukking van het G.S.V., mislukking ondanks, of juist dóór het feit dat het een "nieuwe orde voorpost" was (Klokke Roeland , X/1942. C.W.O.II).
(4) Vooruit , 13/X/1942.
(5) Daels, Speleers, De Waele, Van Houteghem, Wilms, Van Boxstael en D'Hertog.

herdenkingsrede uit die hij beëindigde met een oproep tot de "Dietsche studenten" die "den Leider (nauw) aan het hart lagen" : "aan U de uitvoering van zijn (De Clercqs) testament !" (1).
Als om aan de "Dietsche Studentenschap" inderdaad meer bekendheid te geven schreef Ameloot enkele dagen later aan de rector met de wens de vergaderingen voortaan ad valvas te kunnen aankondigen (2). Dat kon, als die vergaderingen eerst door de rector werden toegelaten. Maar besefte men dat de impact van G.S.V. en Studentenfront bij het begin van dit derde oorlogsacademiejaar te wensen overliet ? Feit is dat medio november vergaderd werd door oud-studenten en "studentenleiders" uit het Vlaamse land, ook Gentse, over het reorganiseren van het overkoepelende "Verbond van Vlaamse Studenten" V.V.S. (3). Doel van de vergadering was de grondslag te leggen voor verdere actie waarbij de studenten "in de huidige moeilijk omstandigheden" meer "steun of voorlichting" zouden krijgen. Het V.V.S. moest daartoe natuurlijk zelf eerst sterker staan, want de werking ervan werd bemoeilijkt omdat de aangesloten verbonden elk op een andere basis functioneerden. (G.S.V. "steunde" op de faculteitskringen, Leuven op de zgn. werkgemeenschappen), omdat het V.V.S. de overkoepelende Belgische "Federatie" niet controleerde, omdat Openbaar Onderwijs geen toelagen gaf enz. Wel stond het V.V.S. sterk in het "buitenland" : het was erkend door de Internationale Studentenvereniging die "op grondslag van het Drie-Mogendhedenpact" was opgericht (4).
In de discussie werd eerst het probleem van de verhouding met de "Federatie" aangesneden. Er tekenden zich twee standpunten af : de enen aanzagen, gezien de nieuwe krachtsverhoudingen in het land, de "Belgische" Federatie als instrument "waarvan ons Nationaal-Nederlandsch dynamisme" nu gebruik kon maken.
De anderen (o.a. Opdebeeck) meenden dat samenwerking onmogelijk was omdat de Federatie niet "de Walen" groepeerde, maar de Franstalige studenten - en dus ook "Zuid-Nederlanders". Dat kon niet. Tenslotte besloot men het probleem aan prof. De Vleeschauwer voor te leggen.
Wat de verhoudingen in het V.V.S. zelf betroffen had men het over de contacten met het V.N.V. In de toekomst kon het V.N.V.-Studentenfront eventueel de "politieke werkgemeenschap" van het V.V.S. worden (van een versmelting zonder meer, mocht volgens ex-praeses Robberechts echter geen sprake zijn), maar daar was de tijd nog niet rijp voor. Herinnerd werd aan de periode toen "het Verbond in Gent (...) de V.N.V. afdeeling tegenwerkte"; dat was nu niet langer het geval, meer nog, volgens Robberechts vormden "praktisch de V.N.V.-studenten de actieve kern van de Verbonden". Anderzijds waren er echter ook "sommige nationaal-voelende studenten" die het niet eens waren met

(1) Vooruit , 7/XI/1942.
(2) D.B.V., Dietsche Studentenschap. Ameloot aan Rector, 7/XI/1942. A.R.U.G. 4A2/6, 239.
(3) Het V.V.S. leunde aan bij het V.N.V. Het stond onder leiding van ex G.S.V.-raadslid W. Opdebeeck. Verder in de nieuwe "Raad van Leiding" o.a. ex praeses Robberechts en de professoren Elaut, Van Houteghem en Wilms, oud-studenten, die hier niet aanwezig waren. Bij zijn oprichting in 1938 was de voornaamste bedoeling geweest de pas af te snijden aan de "Union nationale des Etudiants de Belgique". Pas in 1941 was Opdebeeck erin geslaagd de V.V.S. echt van de grond te krijgen en de studentenverbonden uit Gent, Leuven, Brussel en Antwerpen tot samenwerking aan te porren. - Zie ook Bijlage 2.
(4) Herinneren wij eraan dat Van Den Abeele en Opdebeeck in 1941 reeds een congres ervan te Dresden hadden bijgewoond.

bepaalde programmapunten van het V.N.V. en er dus bij een verstrengeling van V.V.S. en V.N.V. zouden uittrekken. De ex-G.S.V.baas besloot dat de statuten van het V.V.S. op dat punt dan ook geen twijfels mochten laten bestaan (1).
Had het gereorganiseerde V.V.S. nieuw enthousiasme kunnen wekken ? Feit is dat het er een maand later tijdens de eerste algemene G.S.V.-vergadering (in de Aula) (2) op leek dat men de handen uit de mouwen ging steken. G.S.V.-secretaris Lecoutre stelde inleidend dat de leden bereid waren "te marcheeren in den nieuwen geest van offervaardigheid voor ons volk en voor de grootheid van Vlaanderen". Verdeeldheid en gekibbel moesten nu maar eens ophouden. Vervolgens nam praeses Pauwels het woord over het thema "Op weg naar een nieuwere tijd - waarheen met de Studentenbeweging ?" Hij begon met een kritiek der Alma Mater die een "plaatsingsbureel" was geworden, waar de meeste studenten vijandig stonden t.o.v. de "volksverbondenheid" (Pauwels was dus wel realistisch), waar bier gedronken en "gepierd" werd, waar geblokt werd voor een diploma enkel om er geld mee te kunnen verdienen. Kortom, het ontbrak de studenten "aan ernst, aan zedelijken moed, aan idealisme". Gelukkig was de tijd van de "liberalistische kultuur" en haar "pseudo-vrijheid" voorbij. Het kwam er dus nu op aan de hele studentenbeweging om te vormen, maar er waren nog te weinig "revolutionnairen". De afgestudeerde student moest het volk toch kunnen leiden, maar kende de noden ervan niet; de "onverschilligheid van de meeste professoren werkt deze onvolksche houding" in de hand. Maar Pauwels stak ook de hand in eigen boezem : het was in de gegeven omstandigheden van "verscheurdheid en loomheid" in het Verbond niet prettig een studentenbeweging te moeten leiden.
Maar goed, wat moest er nu gebeuren ? Tegen "het liberalisme, de demokratie en de salon-cultuur" moest "het raseigene en volksverbondene, nationaalsocialisme" doorgedrukt worden. Het G.S.V. zou een "Strijdgenootschap" worden; uit de statuten zouden nu de "politieke conclusies" getrokken worden in de geest van de Blauwvoeterie. In die context achtte Pauwels een "eersaluut aan (...) de strijders van het Oostfront" wel op zijn plaats (3).
De praeses sprak hier duidelijke taal. Naar buitenuit werd de "nieuwe" positie van het G.S.V. : nationaalsocialisme, maar in het kader van de "Dietsche cultuur". Het "cultuur-politieke" bleef het werkingsveld bij uitstek.
Dit G.S.V.-standpunt werd in een afsluitend woord door prof. Wilms aangemoedigd. Hij sprak niet namens àlle profs - anders zou hij "kleurloos en smaakloos" moeten zijn - maar namens degenen ("en zij zijn talrijker dan U verwacht") die het "nieuwe" G.S.V. begrepen en goedkeurden. Die "vrij talrijke" profs vonden óók dat men èn "Nederlandsch nationalist" èn "socialist" moest zijn in de "nieuwe ordening" met waarden als "gemeenschapszin" en "herdietsching". Dan kon "ons volk àls volk" ingeschakeld worden in "een Germaansch rijk, kern van een bloeiende Europeesche statenfoederatie".

---

(1) Vergadering reorganisatie V.V.S., 12/XI/1942. C.W.O.II. Op het einde van de vergadering aanvaardde Opdebeeck verder leider van het V.V.S. te blijven terwijl in naam van de "Raad van Leiding" o.a. H. Pauwels officieel als praeses van het G.S.V. werd aangesteld. Blijkbaar had de V.V.S. dus het laatste woord in de aanstelling van de Verbondspraesessen.
(2) In aanwezigheid van een kleine tien profs (Daels, Speleers, Van Houteghem, De Waele, Wilms, De Block en D'Hertog).
(3) Vooruit, 13/XII/1942.

Gedaan dus moet het "neutralisme", om te beginnen op universitair vlak : Wilms hoopte dat de studenten dit(eventueel "met krijgshaftige hand") zouden uitschakelen, zoals ze ook het "Franskiljonisme" aan de universiteit "voor immer" zouden klein krijgen. Dàn kon de studentenschap bloeien, ten bate van het "volksbestaan". Daarom ook moest de wetenschap aan de universiteit in dienst van het volk staan : de R.U.G. moest een "politieke academia" vormen.
Na de evocatie van deze hooggestemde idealen bleek Wilms echter de verdeeldheid bij de voorstanders van de "nieuwe ordening" zelf, en meer bepaald bij de studentengroepen te Gent, niet te willen verzwijgen. Er waren de studentengroeperingen die deel uitmaakten van "partijpolitieke organisaties" (V.N.V. en DeVlag ?), er was anderzijds het G.S.V. dat "buiten elke partij" stond. Dàt G.S.V. moest de "voorhoede" vormen van de politieke bewegingen, juist omdat de "idealistische jeugd" de bestaande spanningen zou kunnen milderen (1). Wilms verwees hier dus duidelijk naar de toenemende onenigheid tussen (en in) de V.N.V.- en de DeVlag-richting (2), ook binnen de jeugd- en studentengroeperingen.
De strijd tegen de anti-nieuwe orde-faculteitskringen die in november met steun van de Militärverwaltung afliep met een (vormelijke) overwinning van het G.S.V. (cf. infra) (3), waren dan ook een welkome afwisseling voor de interne moeilijkheden geweest.
Dat die bestonden was de bezetter natuurlijk ook niet ontgaan, vooral omdat ze het effekt van bepaalde Duitse propagandacampagnes in het gedrang brachten. Zo was de "Werbetätigkeit für den Europagedanken" bij de "erneuerungswilligen Kreisen der Studentenschaft" in Vlaanderen op duidelijke moeilijkheden gestuit. De mensen uit de DeVlag-richting meenden dat Duitsland en Vlaanderen zo nauw met mekaar verbonden waren dat men voor de samenwerking geen Europagedachte nodig had. De anderen waren wel voor die Europagedachte te vinden - maar enkel "um die näherliegende Beziehungen zu Deutschland zu übersehen" (4). Dat ging dus niet goed.
Dat het "nieuwe" G.S.V. laatstgenoemde tactiek huldigde zou men kunnen afleiden uit de jaarwisselingscirculaire. Pauwels en Lecoutre stelden erin dat bij de uiteindelijke vrede een "nieuw geordend Europa" zou ontstaan "onder stuwing van Germanje" en waarin Vlaanderen "zijn rechtmatige plaats" zou krijgen (5).
Ondertussen bleef men natuurlijk wel zitten met de anti-nieuwe orde studenten, getuige de zichzelf ontbindende faculteitskringen, getuige ook de "felle tegenwerking van 'Anglophiele zijde'" n.a.v. de festiviteiten van de "Dies Natalis-viering" van 125 jaar R.U.G. (6) op 15 en 16 februari 1943 door het G.S.V. ingericht. Hoofdbrok was naast een concert en een theateropvoering de plechtige Academische zitting in de Aula. De hele plaatselijke bezettings- en collaboratietop en een tiental profs (altijd dezelfde) waren aanwezig. Men begon met een hulde aan Stefaan Sandra, de eerste student die "op het thuisfront sneuvelde" als slachtoffer van de "kommunistische terreur". Daarna

---

(1) Toespraak 10/XII/1942. A.M.V.C., Arch. G.S.V.
(2) Deze laatste bleef hoe dan ook in de minderheid, zeker aan de R.U.G., waar van activiteiten van DeVlag-studenten weinig te merken was.
(3) De Militärverwaltung meende dat het trouwens aan die steun te danken was dat het G.S.V. zich voor het eerst tot "den Grundsatzen des Nationalsozialismus bekannte" (Mi.Be./ T.B. 23, I-III/1943. C.W.O.II.)
(4) Mi.Be./T.B. 22, IX-XII/1942. C.W.O.II.
(5) Circ. 31/XII/1942. A.M.V.C., Arch. G.S.V.
(6) Id., 11/II/1943.

hield prof. Jacob een rede over "Oorsprong, ontwikkeling en geest eener Volksche Universiteit". Zijn conclusie : de eeuw van de burger was voorbij, die van de "politieke soldaat" begon, ook in de studentengemeenschap.
Na Jacob nam gastprof. Just het woord, die de hartelijke gelukwensen overmaakte van de Duitse universiteiten. Samen zou men verder het "gemeenschappelijke Germaansche erfgoed" dienen. Tenslotte sprak prof. De Vleeschauwer over de volksche, dus politieke universiteit van morgen (Cf. p. 83). In zijn dankwoord had praeses Pauwels het nog eens over de slechts op papier bestaande vervlaamsing van de R.U.G. "die nog voor 3/4 franskiljons is", over de "noodlotszwangere strijd" in het Oosten en de grootheid van het "Nederlandsche volk" (1). Het G.S.V. gaf dus nog maar eens de indruk de Duitse zijde te kiezen.
In een commentaar-artikel van G.S.V.-"organisatieleider" Joris De Smet van enkele weken later heette het dat de opvattingen van het G.S.V. "meer en meer vasten voet onder de studenten" kregen; het verbond telde nu 600 leden (2). Maar zelfs indien het cijfer van de organisatieleider correct was, was dat bijna een halvering in vergelijking met 1941. Amper 1/5e van de Gentse studenten (3) was dus nog lid van het G.S.V. Daarbij kwam dat van die (mogelijk) 600 leden er slechts 177 bij waren via de aangesloten faculteitskringen (germaanse : 35, kunstgeschiedenis : 15, rechten : 56, geneeskunde : 56, pharmaceutische : 15) (4). De "nieuwe richting" had dus duidelijk geen goed gedaan aan de populariteit van het verbond.
Zo goed en zo kwaad als het ging liepen de gewone activiteiten ondertussen verder (verbonds- en nationale werkgemeenschap-vergaderingen, sociale brigadetochten...) (5). En dan kwam de verplichte tewerkstelling. Wij zagen reeds dat het G.S.V. vóór was. Arbeidsleider Van Thillo was het in de Aula aan de studenten komen uitleggen (6).-Wij zagen ook hoe de meeste studenten aanvankelijk reageerden. Tijdens die turbulente weken bleven echter de interne moeilijkheden tussen de dietse en grootgermaanse nieuwe-orde (studenten-)groepen voortduren. De pogingen van Duitse zijde om de Vlaamse studenten in één politieke eenheidsbeweging te krijgen waren niet gelukt. Medio maart moest de goed ingelichte Si.Po./S.D. zelfs constateren dat een versmelting als gevolg van de bestaande spanningen gewoonweg onmogelijk was. Er was wel een tussenoplossing uitgedokterd.
De "Dachorganisation" V.V.S. met zijn "Ortsgruppen", o.a. te Gent (G.S.V. !), zou "straffer organisiert" worden en zijn "Arbeit vorangetrieben". De leden van de V.N.V.- en DeVlag-studentenorganisaties zouden dan lid kunnen worden van de V.V.S., die evenwel geen "eigentliche tagespolitische Arbeit" zou bedrijven (7). Die"oplossing" lag dus in de lijn van de V.V.S.-afspraken van november '42. In ruil voor hun aanvaarding van een formeel overkoepelende organisatie kon de DeVlag van de Militärverwaltung wel verkrijgen dat men er de V.N.V.-kringen achter het V.V.S. toe bracht "den gesamtgermanischen Gedanken" in het Verbond meer te pousseren (8).

---

(1) Vooruit en Volk en Staat, 17/II/1943.
(2) Volk en Kultuur, 20/III/1943.
(3) Er waren er 2627 in 1942-43.
(4) "Leden-adressen 1940-43". A.M.V.C., Arch. G.S.V.
(5) In deze periode, net als vorig jaar, hengelden enkele studenten naar een "Stipendium" voor studies in het Reich. Cf. briefwisseling Deutsches Institut (K. Schwarz) - decaan Van Pottelbergh. A.R.U.G., Arch. Van Pottelbergh.
(6) Zender Brussel, 14/III/1943. C.W.O.II.
(7) Beauftr. Ch. Si.Po./S.D. Belgien. Meldungen Nr. 5, (15/III/)1943. C.W.O.II.
(8) Mi.Be./T.B. 23, I-III/1943. C.W.O.II.

Paradoxaal was, dat juist op het ogenblik waarop men van Duitse zijde blijkbaar dacht dat het V.V.S. (met het aangesloten G.S.V.) op de voorgrond zou treden, het V.N.V.-studentenfront zich begon te profileren als "kristallisatiepunt" van de kampvaardige "diepovertuigden" nadat er maanden "gewikt, gewogen en geschipperd werd" omtrent een eenheidsorganisatie (1). Het V.N.V.-blad "De Nationaal-Socialist" pakte voor die gelegenheid uit met de titel : "Het V.N.V.-Studentenfront breekt door te Gent". Men schreef dit toe aan de werkkracht van "studentenhoofdman" Ameloot, die voor een groeiend ledenaantal had gezorgd door in het "nog zeer demokratisch universitair leven" een "'aanvallenden' stoottroep" (impliceerde dit dat het G.S.V. niet "aanvallend" was ?) uit te bouwen gericht tegen "de anglofiele reptielen die de atmosfeer onzer Zuid-Nederlandsche universiteit nog steeds willen verpesten". En dat het niet bij woorden bleef bewees het vertrek van een nieuwe groep Gentse studenten naar het Oostfront. De jarenlange propaganda van het Studentenfront van man tot man gaf dus resultaat. Maar het ogenblik was nu gekomen om ook in het openbaar niet meer te zwijgen en "te verschijnen voor vriend en vijand (...) met in ons de stalen wil om gansch de Vlaamsche studentenschap te veroveren voor het Nederlandsche vaderland en de nieuwe tijden" (2). Poogde men hier het gras voor de voeten van o.a. het G.S.V. weg te maaien ?
Voor de publieke opinie leek het er overigens op dat de nieuwe orde-studentengroepen naast hun pro-V.T. standpunt deze maart- en aprilweken van 1943 eenstemmig de nadruk legden op de strijd aan het Oostfront.
Medio maart was er de druk bijgewoonde afscheidsvergadering in de Aula van de "enkele studenten" (3) die als vrijwilliger vertrokken (4). In de pers verschenen interviews met Gentse studenten die zich hadden aangemeld, ondanks "de venijnige spot van hun medestudenten" en de "smeekbeden" van hun familie (5). Op de landdag van het V.N.V.-Studentenfront kwam een geüniformeerde Amaat Proot, "vrijwilliger-student", aan het woord : "wij vertrekken als Dietschers", als Nederlanders, samen met onze Duitse "broeders"; alle nationaal-socialisten één front "tegen het anglo-bolchevistisch front", besloot hij (6).Ameloot riep om méér van dat (7). Het bleef hier echter om enkelingen gaan : in collaboratiehoek zèlf wees men er op dat tot vóór maart slechts bij uitzondering "de roode studentenpet te voorschijn kwam in een kontingent vrijwilligers". Nu meldden zich al "meerderen" aan, maar de "gansche scharen"

---

(1) De definitieve statuten van het Studentenfront waren pas in het febr./maart 1943-nummer van Leiding verschenen.
(2) 20/III/1943.
(3) Vooruit, 21/III/1943. Volgens cijfers van de Militärverwaltung waren er ± 1500 aanwezigen, waarvan 400 à 500 studenten. Kon de Aula al die uitwuivers wel slikken!
(4) Daarop was o.a. De Vleeschauwer aanwezig. Het bezorgde hem last met zijn chef Nyns, die de universitaire lokalen niet wilde laten gebruiken voor "politieke" doeleinden (alhoewel de U.H.G.A., de Dosfelvoordrachten van het V.N.V., de Germaansche Werkgemeenschap Vlaanderen en andere nieuwe orde-organisaties reeds jaren van bv. de Aula mochten gebruik maken). De Vleeschauwer meende dat dit de bevoegdheid was van beheerder Schoep, waarop Nyns deze liet weten dat officiële lokalen niet mochten vrijgegeven worden "pour des manifestations de ce genre". De Vleeschauwer en Schoep ontsnapten slechts aan een disciplinaire maatregel omdat Nyns terugschrok voor de politieke gevolgen ervan (Déposition Nyns, 24/XI/1944. C.W.O.II.).
(5) Vooruit, 30/III/1943.
(6) Id., 16/IV/1943.
(7) Volk en Staat, 16/IV/1943.

waren wellicht slechts voor "straks" (1)...
Ondertussen was bij de V.T.-kwestie en de werving voor het Oostfront het G.S.V. als dusdanig niet zo opvallend aanwezig geweest. Het V.N.V.-Studentenfront integendeel leek zijn actie voorgoed op te starten : op 16 april hield het zijn eerste landdag, waar naast een tiental "studievergaderingen" in de Gentse K.N.S. een slotbijeenkomst plaatsgreep. Ameloot had het daar over "Dietschland groot of dood". Na het pas aangehaalde Oostfront-intermezzo kwam dan het klapstuk van de avond met een rede van Leider Elias zelf (vgl. p. 84).
Opvallend wel dat ditmaal nog geen vijf profs aanwezig waren (Speleers, De Waele, Daels en ... beheerder Schoep) (2).
De indruk dat het G.S.V. wat op de achtergrond was geraakt werd op landelijk vlak ook bevestigd door een niet zo aktief V.V.S. In een rapport van de Si.Po./S.D. van medio april werd vastgesteld dat van de overkoepelende rol van het V.V.S. "praktische Auswirkungen (...) nicht zu beobachten" waren (3).
Bij de verdeeldheid tussen de DeVlag- en de V.N.V.-richting (met binnen deze laatste de meer "organisatorische" rivaliteit tussen V.V.S. en Studentenfront) was dat niet zo verwonderlijk. Daarbij was te Gent in dit academiejaar bij de studenten die met het V.N.V. gesympathiseerd hadden een nieuw feit op te tekenen dat de verwarring nog groter maakte : het semi-clandestiene "Dietsch Studenten Keurfront" (D.S.K.) (4) werd aktief. Onder impuls van student Herman Todts kwamen weldra een twintigtal gelijkgezinde studenten wekelijks samen (5) : in de lijn van het "landelijke" D.S.K. veroordeelden zij de collaboratie van het V.N.V. en streefden zij naar een "Dietsche Eenheidsjeugd". Men wilde "geen enkele der thans strijdende Bewegingen ondermijnen" maar "de besten" onder de studenten verenigen om voor "orde, vrede en arbeidsvreugde" in de "Algemeen-Kristelijke Nederlanden", "d.i. Dietschland" te strijden (6).
In V.N.V.-kringen begon men zich vooral ongerust te maken over de actie van het D.S.K. bij de eerstejaars die vanaf mei aan hun V.T.-periode bezig waren. Dat was o.a. het feit bij degenen die in de V.A.V.V. in de Zandvlietse polders werkten. De leider van het kamp (Raf Van Steenland) bracht daarover verslag uit bij "Kameraad" Raf Van Den Abeele, die zich achter de schermen nog steeds bezighield met de studentenbeweging. Van Steenland had zijn inlichtingen via zijn schaarleiders (die bijna allen Gentse V.N.V.-Studentenfront-mensen waren). Die hadden "ontdekt" dat er een D.S.K.-"hernieuwingskern", bestaande uit oud-Dinaso leden, aan het werk was die in haar anti-Duitsheid de Dietse gedachte "misbruikte" (7), het V.N.V. als

---

(1) Vooruit, 30/III/1943. Die "scharen" bleven uit. Wel zaten er een paar tientallen Gentenaars in Duitsland voor universitaire studies (cf. p. 79). Medio 1943 waren er voor heel Vlaanderen slechts een honderd studenten-vrijwilligers voor het Oostfront (cf. Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II.).
(2) Vooruit en Volk en Staat , 16/IV/1943.
(3) Beauftr. Si.Po./S.D. Belgien. Meldungen Nr. 7, (15/IV/)1943.
(4) Het D.S.K. werd (eind ?) 1942 "opgericht" door jonge Van Severen-sympathisanten. Het zou gepatronneerd zijn door bepaalde Jezuïeten (cf. Verhoeyen, Extrême-droite (III), p. 12). Een "revanche" voor de rol van de Dominicaan Callewaert in 1940 ?
Wijzen wij erop dat vóór 1940 een klein aantal R.U.G.-studenten binnen het Verdinaso aktief was; hun verantwoordelijke was A. Derbecourt.
(5) Mededeling H. Todts, 30/X/1984.
(6) D.S.K.-organisatie. Grondslagen van de Dietsche Studentenbeweging (s.d.). C.W.O.II.
(7) Bij het D.S.K. had men het over drie soorten Dietsers : de Dietse anglofielen, de zuivere Dietsers en de Dietse Germanen (i.e. het V.N.V.).

Duitsgezind bestempelde en op een "Engelsche overwinning" rekende. Van Steenland voegde daar nog enkele bedenkingen aan toe. Volgens hem hadden de D.S.K.'ers de "pretentie" zich in de plaats van het Studentenfront te stellen. Dat "gevaar" was "tegenwoordig veel acuter dan DeVlag of SS" : reeds "veel leden" van het Studentenfront waren voor de D.S.K.-bekoring bezweken, maar bleven "ongelukkig" genoeg lid van hun oude organisatie. En ... "ook naar Gent dreigt den warboel over te slaan".
Van Steenland eindigde met het voorstel het V.N.V.-standpunt ("100% inzet"voor ons "volk" en even grote inzet "voor de overwinning van de Duitsche wapens") op "onrechtstreekse" en "diplomatische" wijze aan "die (D.S.K.-)Heeren" diets te maken. Anders zou het voor "DeVlag en SS" al te gemakkelijk zijn te beweren dat alle anti-Duitsers Dietsers werden, en dus àlle Dietsers per definitie anti-Duits waren (1)... Maar de DeVlag haalde blijkbaar geen voordeel uit de verdeeldheid in het Dietse kamp, althans niet in de R.U.G. Dat de Gentse DeVlag-studentengroep niet van de grond kwam werd eens te meer bewezen door de minieme opkomst voor DeVlag-aktiviteiten, zoals bv. de lezing van de Breslause prof. Aubin over "Den germanischen Anteil am Wiederaufbau Europas nach der Völkerwandlung" in het voorjaar. Voor die bekende prof waren slechts enkele studenten komen opdagen.
Dat was de Militärverwaltung zó opgevallen dat zij op onderzoek uitging. Uit V.N.V.-studentenhoek vernam zij dat men niets tegen Aubin had, maar men bleef principieel weg van DeVlag-aktiviteiten "um zu beweisen, dass nur wenige hinter der DEVLAG stünden". Daar was men blijkbaar in geslaagd. De Militärverwaltung begon er dan ook aan te denken wetenschappelijke lezingen in de toekomst "auf neutraler Grundlage", bv. in het Duits Instituut, te laten doorgaan (2).
Met de examens nu in zicht was de situatie ondertussen nog altijd even verward. De plaatselijke invloed van de DeVlag bleek wel miniem, maar op het terrein dat G.S.V. en Studentenfront mekaar betwistten had zich nu ook het D.S.K. gegooid. De lakonieke mededeling van de Militärverwaltung in haar laatste Tätigkeitsbericht : "die im Lager der flämischen Erneuerungsbewegungen bestehenden Spannungen griffen zum Teil auch auf die nationalen flämischen Studenten über" was dus correct (3). Natuurlijk bleef te Gent het G.S.V. naar ledenaantal de grootste studentenorganisatie, maar het eindbilan dat praeses Pauwels opmaakte was veelzeggend voor de teleurgang van het Verbond. Het "uiterst breed standpunt" van het Verbond van '40 had niet kunnen beletten dat "de groote massa der studenten (...) verstarden in een wantrouwig negativisme"; daarom had hij, Pauwels, eind 1942 besloten de "heeren afbrekers" de rug toe te keren en het Verbond de weg te doen volgen "dien zij ons al lang verweten te volgen, vóór wij daar ooit maar in het minst aan hadden gedacht". Alhoewel de activiteiten bleven doorgaan was de belangstelling dan klein geworden. Pauwels gaf dan ook toe dat zijn beslissing "eer nadeelig dan voordeelig" was gebleken. Daar trok hij nu, bij het einde van het academisch jaar, de consequentie uit en stelde zijn mandaat ter beschikking "van den leidingsraad der professoren" (4)...

---

(1) Van Steenland aan Van Den Abeele, 1/VIII/1943. C.W.O.II. - Sommigen menen dat Van Den Abeele zèlf in het milieu van "Nederland Eén", een andere Dietse "verzetsgroep", verkeerde. Dat blijkt hier nergens. Wel was dat het geval voor een andere G.S.V.-figuur uit de beginjaren, Toon De Pesseroey (Cf. De Bock, Mooiste jaren, p. 31).
(2) Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II.
(3) Id.
(4) Boodschap aan het G.S.V., 26/X/1943. A.M.V.C., Arch. G.S.V.

Of het failliet van het G.S.V. nu veroorzaakt werd door onenigheid over de "juiste" Dietse richting, dan wel door de tegenwerking (faculteitskringen !) en de ongeïnteresseerdheid van de meeste studenten (dat laatste was het meest waarschijnlijk), het stond als een paal boven water dat 1942-43, het jaar van de nieuwe koers van het G.S.V. maar ook het jaar van de verplichte tewerkstelling en van de eerste grote nederlagen van de As-machten, de nieuwe orde-studentenbeweging aan de R.U.G. geen goed had gedaan.
Geschematiseerd kwam het erop neer dat de DeVlag-studenten de boot helemaal misten, het V.N.V.-Studentenfront de "Dietse" collaboratiemensen aantrok en het niet rechtstreeks "politieke" G.S.V. zich niet meer kon handhaven. Daarbij kwam het kleine D.S.K. nog roet in het eten gooien. En de bezetter ? Die kon aan dat alles blijkbaar weinig veranderen (1).
Maar wat gebeurde er tijdens dit jaar bij de "anderen", de "negativisten" t.o.v. de nieuwe tijden ?

2. De studenten van de "andere" kant.

a) Het begin van het academisch jaar : actie !

Als primeur werd het eerste nummer van de tweede jaargang van "Klokke Roeland", het orgaan van de N.S.G.-Gent, in omloop gebracht. Men begon met een oproep tot de studenten "onze cultuur", en inzonderheid het cultuurcentrum dat de universiteit was, tegen "de cultuur van den Sturzkampfbomber" te verdedigen. Aan de schachten werd in het kort nog eens verduidelijkt wat het doel van de N.S.G. was : nu strijd tegen de bezetter door sabotage, en "als wij vrij zijn" de belangenverdediging van de studenten als groep.
Vervolgens gaf men er het G.S.V. van langs in een ironisch artikeltje over de stuurloosheid ("wat willen ze dan ?") en de erop volgende mislukking van het Verbond. Tenslotte werd de studenten gevraagd de ondergedokenen te steunen, de illegale pers mee te verspreiden en ... op te letten voor verklikking.
Het sluikblad besloot dan toch met één specifieke richtlijn voor de actie op de universiteit, nl. het de "landverraders" Jacob en De Vleeeschauwer zo lastig mogelijk maken. "Methode : roepen, schreeuwen, papierballen, stinkbommen, niespoeder" (2) !
De toon was dus aangegeven : gerichte, eerder studentikoze acties geplaatst in een algemeen kader en met de hoop op de eindoverwinning. Overigens meende men van Duitse zijde in dit najaar een opvallende verscherping van de politieke strijd te kunnen vaststellen. De G.F.P. weet dat vooral een de communisten maar ook aan "politische Dilettanten wie Studenten und Schüler" (3). Geen wonder dat te Gent vanaf medio 1942 weer studenten gearresteerd werden (na de eerste golf i.v.m. de

---

(1) Het was zelfs niet onmogelijk dat men in SS-kringen de D.S.K.-actie tolereerde omdat die het V.N.V. in de problemen bracht (cf. Todts, Macht en onmacht I, p. 46).
(2) Er werd geruststellend aan toegevoegd dat De Vleeschauwer toch niet kon "buizen" omdat hij over te weinig punten beschikte. Klokke Roeland , oktober (?) 1942. C.W.O.II.
(3) G.F.P., Leitende Feldpolizeidirektor. Bericht Lage/Stimmung, 3/XI/1942. C.W.O.II.

aanval op de U.S.S.R.) (1), zij het op zeer beperkte schaal. Dat bracht de activiteiten blijkbaar niet in gevaar. Zo werden op 9 november door een aantal studenten O.F.-vlugschriften rondgedeeld (2) terwijl dezelfde dag in de faculteit Wetenschappen kabaal werd gemaakt (3). Het was deze keer blijkbaar zo erg geweest dat rector De Smet een "Bericht" liet uithangen waarin hij waarschuwde voor een herhaling van "dergelijke misplaatste manifestaties" die voor de universiteit de "ernstigste gevolgen" zouden kunnen hebben. Wie had De Smet dáármee bedreigd ? Feit is dat hij besloot dat aan de prof wiens les gestoord werd verontschuldigingen moesten aangeboden worden, dat er in de toekomst "een toezicht" zou gehouden worden voor en gedurende de lessen en dat de studenten die zich nog aan gelijkaardige feiten bezondigden "STRENG zullen gestraft worden" (4). De periode rond 11 november werkte blijkbaar erg inspirerend; op de dag zelf verscheen ook nog het eerste nummer (op 100 exemplaren; "Klokke Roeland" verscheen op ± 500 ex.) van het sluikblad "Te Wapen", een initiatief van de eerstejaars-geneeskundestudent Ignace Van Der Schueren (5), die tot het "Nationaal Legioen" behoorde. Vandaar waarschijnlijk ook dat "Te Wapen" zulk een rare mengeling was van nieuwe orde-terminologie en anti-collaboratie inhoud (de ondertitel luidde : "Strijdblad van het Revolutionair Studentenkorps 'Orkaan', Stuurkorps der Revolutionaire Partij") (6).
Ook sommigen van de uit de gesloten U.L.B. overgekomen studenten waren zich ondertussen beginnen roeren. De Militärverwaltung had er eind oktober secretaris-generaal Nyns al van verwittigd dat hij de rectoren moest "anweisen" het dragen van de witte (U.L.B.-)pet te verbieden. Op 12 november maakte Nyns het schrijven van Löffler als "richtsnoer" aan o.a. De Smet over (7). Een week nadien bracht de rector dan ter kennis van de studenten van de ex-U.L.B. dat het hen "bij order van den 'Militärverwaltungschef'" voortaan verboden was nog "de kenteekens te dragen van de vroegere Brusselsche universiteit", in het bijzonder de "WITTE STUDENTENPET". Overtredingen van dit gebod, besloot De Smet, zullen "ten strengste gestraft worden" (8). Het was de tweede keer binnen acht dagen dat de rector daarmee dreigde.

b) Het einde van de "opstandige" faculteitskringen.

Onder druk van de Militärverwaltung ging hij eind november echt tot maatregelen over, en dan nog in een veel belangrijker kwestie dan die van de witte petten of het kabaal bij sommige profs. Het ging hem om de formele doodsteek voor de anti-G.S.V.faculteitskringen.

---

(1) Zo zat Vangeenberghe, die wij reeds van vroeger kennen, van augustus tot november vast op beschuldiging van anti-Duitse activiteiten en verspreiding van Klokke Roeland (cf. Dienststaat W. Vangeenberghe, 6/V/1950. C.W.O.II.).
(2) Cf. Het Belfort , 12/VIII/1945, waar sprake is van "10.000 trakten". Een 0 te veel ?
(3) Het moet hem hier gaan om Schoep of om De Vleeschauwer, die er logica gaf.
(4) "Bericht" Rector, 11/XI/1942.
(5) Gelegenheidsmedewerker was N. Van Ceulebroeck, bibliothecaris van de Rechtsfaculteit.
(6) Goossens, Klandestiene pers, p. 59.
(7) Löffler aan Nyns, 27/X/1942 en Nyns aan De Smet, 12/XI/1942. A.R.U.G., 4A2/6 (239.10).
(8) "Bericht" Rector, 18/XI/1942.

Men herinnert zich dat de onafhankelijkheid van sommige faculteitskringen een doorn in het oog van het G.S.V. was. Was het Verbond (of zijn peetvaders) bij de Militärverwaltung gaan klagen ? Later zou de erevoorzitter Elaut van het G.S.V. (en dus "ambtshalve" voorzitter van de tuchtraad) verklaren dat als men wou beweren dat de tuchtraad de tussenkomst van de Duitsers had ingeroepen "dat een individueele actie geweest (is) van een of twee leden, op hun eigen verantwoordelijkheid" (1). Wat er ook van zij, rector De Smet kreeg een op 20 november geschreven brief van Reeder (in opdracht door Petri ondertekend) waarin uitdrukkelijk gesteld werd dat de Militärverwaltung alleen de faculteitskringen erkende die tot het G.S.V. behoorden. De kringen die na 1940 de band met het G.S.V. hadden opgegeven, zo vervolgde de brief (2), moesten dus opnieuw toetreden, anders zouden ze beschouwd worden als nieuwe verenigingen, waarvan de oprichting zonder een toelating van de Militärverwaltung niet toegestaan was. Aan de Militärverwaltung moest dan ook gemeld worden welke kringen zich bij het G.S.V. hadden aangesloten (3).
Enkele dagen na ontvangst van dit ultimatum deelde de rector de inhoud ervan mee aan de kringsvoorzitters. Hij besloot dat het hem verplichtte de kringen "de keus te laten, ofwel het G.S.V. te vervoegen ofwel uw kring te ontbinden"(4).
Begin december bleek wat het G.S.V. met zijn forcing bereikt had : 8 van de 14 faculteitskringen (de Pharmaceutische, alsook de Wiskundige, Economische, Geneeskundige, Klassieke, Germania en 2 "ontdubbelde" kringen : de Geschiedkundige kring-strekking Leonard en het Rechtsgenootschap-strekking Delva) sloten zich, zij het met een voorlopig compromis, definitief aan bij het G.S.V. De 6 andere kringen (Natuurwetenschappelijke, Romania, Technische, Diergeneeskundige en de "echte" Geschiedkundige kring en Rechtsgenootschap) gingen niet door de knieën. Wanneer men bedenkt dat de "ontdubbelde" kringen die zich bij het G.S.V. voegden zeer weinig leden telden, komt men dus tot de conclusie dat de helft van de faculteitskringen zich niet aan een goedkeuring door de Militärverwaltung wilden onderwerpen en ermee stopten. Door sommigen werd nog vermeld dat zij niet bij het G.S.V. wensten aan te sluiten omdat het Verbond "het neutraal standpunt" verlaten had (cf. supra) (5).
De Wetenschappelijke Kring van Studenten in de Geneeskunde W.K.S.G. tenslotte, die geen echte faculteitskring was, vroeg aan het rectoraat om als W.K.S.G. erkend te worden. De rector had daar in principe niets tegen, maar vroeg de kring "gezien het besluit der bezettende overheid" tijdelijk zijn werkzaamheden te schorsen "ten einde de Universiteit allerlei moeilijkheden te vermijden"(6). De "opstandige" faculteitskringen kregen dus weinig reële steun van De Smet (7). Des te opvallen-

---

(1) Werd hier Daels bedoeld ? - Cf. Daels ter dood, p. 35 met citaat van stuk 70 uit proces Daels.
(2) Totaal onjuist overigens : vóór 1940 bestond het G.S.V. niet eens !
(3) Mi.Be./M.V.Chef, i.a. Petri aan Rektor, 20/XI/1942. A.R.U.G., 4A2/6 (239.10).
(4) De Smet aan kringvoorzitters, (?) november 1942. Id.
(5) Lijst "Ontvingen den brief i.v.m. den maatregel der Militärverwaltung" en "Lijst der Fakulteitskringen" (G.S.V.) Id.
(6) Rector aan W.K.S.G., 20/XI/1942. Id.
(7) Hij zou er wel "platonisch positief" tegenover gestaan hebben. Andere profs stonden écht achter de actie van bv. de V.G.K. (Dept, Ganshof, Van Werveke). Cf. int. Corijn.

der dat toch de helft van de kringen het aandurfde niet in de kaart van het door de bezetter gesteunde G.S.V. te spelen. Door hun verdwijnen behaalde het Verbond een Pyrrhus-overwinning, want de studentengemeenschap kon nu klaar en duidelijk zien dat het G.S.V. niet de vertegenwoordiger was van alle Gentse studenten. Maar dat het hier niet alleen om het G.S.V. ging blijkt uit de interpretatie die men van Duitse zijde aan de gebeurtenissen gaf : het gerommel bij de faculteitskringen zag men er als "Ansätze zu aktiver deutschfeindlicher Tätigkeit". Daar werd echter een einde aan gemaakt door de "Eingliederung" van "sämtliche Fakultätsverbindungen in den flämisch-national gerichteten G.S.V." (1). Formeel gezien was dat juist, maar of het de duitsvijandelijkheid zou verminderen ?

c). Tijdelijke kalmte, de maartse uitbarsting, en daarna.

Na het einde van de faculteitskringenzaak en het gedeeltelijk stilvallen van het universitair leven door het verdwijnen van een aantal kringen bleef het rond de jaarwisselingsperiode en tot in maart vrij kalm. Misschien zat de schrik er ook in; inderdaad, in november werden bv. door de G.F.P. van Gent drie studenten gearresteerd die naar Engeland wilden vluchten (2) en medio december was het de beurt aan J. Gunzburg (de man achter "Jong België") om aangehouden te worden (3). Hoe dan ook stelde de Militärverwaltung met enige verbazing vast dat er in de studentenmilieus naar buitenuit geen activiteit bleek en dat het er "unnatürlich ruhig" was (4). Het was de stilte voor de storm die losbrak n.a.v. de verplichte tewerkstelling.
In het kielzog daarvan kwam enige beweging op vlak van de studentensluikpers. Gunzburg, die medio maart was vrijgelaten, herbegon met "Jong België", nu zoals wij reeds zagen als "Nationaal Strijdblad" van het Jeugdfront voor de Vrijheid.
"Historische dagen" waren op komst : er moest dus meer dan ooit "verstandige, georganiseerde Jeugdfront-strijd" tegen Hitler gevoerd worden. Het sluikblad deed ook een oproep tot de "patriotten" om de ondergedoken studenten met "verblijfplaatsen, levensmiddelen, financieele steun" te helpen (5).
"Jong België" zat dus op de lijn van "Klokke Roeland". Dat was helemaal niet het geval met een totaal nieuw sluikblad, "Tijl". Met de V.T. als directe aanleiding, was dit blad een initiatief van de geneeskunde-student Henri De Poorter en drie collega's : P. Colijn, L. Zwaenepoel en C. Goubau (de neef van de vroegere rector). Via enkele vertrouwensmensen (o.a. M. Cloquet) in andere faculteiten werd het ook daar verspreid (oplage : 1.500 ex.) (6).
"Tijl" bleek vooral een aangelegenheid van de vroegere "Algemeene",

(1) Mi.Be./T.B. 23, I-III/1943. C.W.O.II.
(2) G.F.P. Leitender Feldpolizeidirektor. Tätigkeitsbericht XI/1942, 4/XII/1942. C.W.O.II.
(3) Activiteitsverslag Gunzburg (s.d.). C.W.O.II.
(4) Cf. (1).
(5) Nota voor hoofdcommissaris Van Calster (s.d.) (U.N.P.C.). C.W.O.II.
(6) Goossens, Klandestiene pers, p. 63 e.v.

de "Association Générale des Etudiants catholiques" (alias "De Tok") (1). Die tweetalige studentenvereniging van de "Gentsche bourgeosie" was dus een heel andere weg opgegaan dan haar vooroorlogse Vlaamse evenknie het K.V.H.V., de "moedervereniging" van het G.S.V. (2). Geen wonder dat een aantal mensen van "Tijl" ook in het Geheim Leger terug te vinden waren.
Welke bedoelingen had het sluikblad (dat o.a. door enkele professoren en via Londense kanalen - anders dan "Klokke Roeland" ! - geldelijk bevoorraad werd (3)) ? Wij zagen reeds dat het specifiek i.v.m. de V.T. enkel tot "lijdelijk" verzet opriep. Maar wat was het algemene doel ? Men wilde de "onstuimige vaderlandslievenden" behoeden voor "onverantwoordelijke daden" en de "gematigde" studenten samenbrengen om "wanneer de omstandigheden het zullen opdringen, een gezamenlijke en geordende actie" te ondernemen. Daartoe zou ook contact opgenomen worden met de andere universiteiten en de profs. Zo zou een universitaire jeugd gevormd worden "die na den oorlog niet zal aarzelen om naar de noodige middelen te grijpen ten einde in ons België de orde te handhaven" (4).
Zoals reeds uit het V.T.-hoofdstuk bleek, scheen "Tijl" dus de niet-O.F. georiënteerde studenten om zich te willen verenigen met een programma van passief verzet nu, maar actief ingrijpen bij de bevrijding. De N.S.G. en de "Klokke Roeland"-groep kregen dus een specifiek universitaire concurrent met heel andere, maar daarom niet minder duidelijke bedoelingen.
Ondanks de op kruissnelheid lopende activiteiten van de N.S.G. en het debuut van de groep rond "Tijl" (rechtstreekse participanten alles samen toch een kleine 100 man (5)) deed men in collaboratiehoek alsof de studenten zich enkel interesseerden voor "voetbal en kaartenspel" en het behalen van hun "ezelsvel". Dat getuigde in deze tijd van een totaal gebrek aan "verantwoordelijkheidsbesef en zelfrespect" (6). En wat een schande was het dat er geen "jonge kerels" te vinden waren om mee te strijden "in den geweldigen strijd van Vlaanderen om zijn toekomst" aan het Oostfront (7) ! Maar ja, het attentisme van de studenten was logisch in de "rotte" atmosfeer van de universiteiten, bevolkt als zij waren met een "hersenzwakke vunzige fauna" van "zazoe's en swings" (8).
Wat men zich natuurlijk na deze uitvallen van een bepaalde collaboratiepers kan afvragen is of het feit dat inderdaad relatief weinig studenten in de actieve collaboratie trapten, het gevolg was van de werking van de studentenverzetsgroepen - dan wel van de desinteresse van velen voor wat omging buiten de universiteit.

---

(1) Cf. Klokke Roeland , mei 1945.
(2) Alhoewel een ander, klein groepje Vlaamse katholieke studenten zich verenigd had in het "Hoogstudenten-Verbond voor Katholieke Actie" H.V.K.A., dat hoofdzakelijk via een diepere geloofsbelevenis een houvast poogde te vinden "tegen bedrieglijke theorieën en gevaarlijke tijdsstromingen". Het H.V.K.A. trad dan ook niet in de openbaarheid en werkte "stil en beperkt" in de "katakomben". Vgl. "Aan de Katholieke Studenten der RUG", pamflet (begin) 1945. A.R.U.G., 4A2/6 (239.10).
(3) "Schrijven" Zwaenepoel, 13/VII/1943 (U.N.P.C.). C.W.O.II.
(4) Tijl , n° 1, maart 1943. C.W.O.II.
(5) Voor Tijl is er sprake van 50 man (cf. Zwaenepoel), meestal verdelers, terwijl wij in de N.S.G. en Klokke Roeland ± 40 studenten (cf. Poma) actief zien.
(6) De Nationaalsocialist , 13/III/1943.
(7) Id., 17/IV/1943.
(8) De SS Man , 24/IV/1943.

Men kan vaststellen dat na het oprollen van de "opstandige" faculteitskringen (waaraan echter ook het G.S.V. mede ten onder ging) en de afloop van de V.T.-affaire, waarbij het gros van het anti-nieuwe orde en anti-Duitse studentenvoetvolk overigens geen lid van verzetsgroepen was, nog weinig activiteit aan te tonen is. Ook niet van de kant van de georganiseerde studentenverzetsgroepen. Die hadden uit de gebeurtenissen trouwens weinig kwantitatief voordeel kunnen halen. N.S.G.-man K.Poma moest constateren dat er géén toevloeiing kwam van studenten die wilden meedoen, maar er was altijd al een grote drempelvrees geweest, "een zeer grote angst, omdat ze vonden dat voor het weinige dat ze konden doen de risico's toch zeer groot waren" (1). Dat was er na de recente arrestaties tijdens de V.T.-rellen en de aangekondige represailles natuurlijk niet op verbeterd. Ook in niet-N.S.G. hoek bleef het buiten de "gewone" activiteiten (zoals bij het N.S.G. het verdelen van sluikpers en vlugschriften, inzamelen van geld enz.) nu rustig. "Tijl" bleef herhalen dat nà de oorlog "de orde (...) door stevige vuisten" zou moeten gewaarborgd worden; daar was natuurlijk hún groep "in de eerste plaats (toe) geroepen als zoons uit de gezonde burgerij" (2). Op het einde van het voorjaar 1943 werd de nadruk nog sterker gelegd op de periode die na de bezetting zou komen. In het derde nummer van het sluikblad meende men al de lessen uit die bezetting te kunnen trekken onder het motto "neemt van den bezetter over alles wat wij Belgen voor de welvaart van ons land noodig hebben". Dat was in hoofdzaak 1) het "nationaal gevoel en bewustzijn" (met vertrouwen in een sterk België en zijn koning) (3), 2) "tucht en gehoorzaamheid", want voor de oorlog was België te zeer gewoon "- in naam van een ietwat overdrevene vrijheid - met te veel gemakken te leven"; een reeds bestaand "machtig organisme" zou de zaak op het gepaste moment in handen nemen, 3) "voornaamheid" en 4) het erkennen "van de hoedanigheden van den vijand" (4). Die ideeën stonden door hun inhoud en door het tijdstip van hun toepasbaarheid (na de oorlog) tegenover die van het N.S.G. Er zat echter nog geen organisatie achter als bij de N.S.G.-mensen. Dat zou niet lang meer duren : op 22 mei werd door vertegenwoordigers van "Tijl" (5) en gelijkgezinde publikaties uit Leuven, Luik en Brussel een illegaal "Nationaal college van universitaire Studenten - Collège national universitaire des Etudiants" opgericht. Bedoeling was de toekomstige leidende elementen van het land in een a-politieke eenheidsstudentenorganisatie bij mekaar te brengen. De geplande structuur had eigenaardig genoeg (of niet ?) veel weg van degene van die àndere eenheidsorganisatie, het G.S.V. In een corporatistische structuur zou gewerkt worden aan de "civitas" die de universiteit was. Het N.C.U.S. zou één worden met de universiteit en als dusdanig de vooroorlogse (ook politieke) studentenorganisaties vervangen. De "circulaire" waarin van het bestaan van het N.C.U.S. werd kond gedaan (er is slechts een franstalige versie in ons bezit) besloot met "Vive le Roi !! Vive la Belgique !!" (6).

---

(1) Int. Poma.
(2) Tijl n° II, april 1943. C.W.O.II.
(3) "Vlaamsche rechten" ja, maar in het Belgische kader.
(4) Tijl n° III, mei 1943. C.W.O.II.
(5) Waarschijnlijk o.a. L. Zwaenepoel (cf. "schrijven" Zwaenepoel, 13/VII/1943. C.W.O.II.).
(6) Naamloze circulaire aan de professoren (s.d.). Doc. dienst Zéro Q 60, 6/VII/1943. C.W.O.II.

Om een lang verhaal kort te maken : het werd nu ongeveer duidelijk dat ook de conservatieve anti-Duitse studenten zich als dusdanig aan het organiseren waren in afwachting van de bevrijding.
In het laatste jaargangnummer pleitte "Tijl" nogmaals voor passief verzet; het bevatte enkele praktische richtlijnen voor de verspreiding van het blad en voor het verzamelen van bewijsmateriaal tegen "onwaardige professoren". Maar de hoofdbrok ging over "gezond flamingantisme" : België bleef "ons VADERLAND" en de Vlamingen moesten het niet "TE VER" drijven; belangrijker was "ons volk beschaafder" te maken en "VOORNAAMHEID" aan te kweken. De laatste ordewoorden waren : "Uwe houding moet zooniet de waardeering dan toch den eerbied van den bezetter afdwingen" en "De rector meent het goed met ons. Maakt zijn taak niet nog lastiger" (1).
Met de examens nu in zicht maakte de bezetter een balans op. In juni 1943 rapporteerde die dat afgezien van de V.T.-herrie het leven op de universiteiten "ohne Störungen" verderging, maar er waren wel verschillende aanduidingen voor "eine gewisse politische Erregung". Zo was er enerzijds de "communistische" vlugschriftpropaganda om onder te duiken en het verzet te vervoegen ("vor allem in Gent und Lüttich") (vgl. hfst. V.T.), zo was er anderzijds een neiging tot illegale daden nu ook van de "nationalen anglophilen Elemente, die sich bis dahin korrekt verhalten hatten". Men bedoelde hier "Tijl", dat blijkens de rest van het rapport zeer nauwkeurig uitgepluisd werd (2).
Dat was een goede samenvatting. Inderdaad was voor de Duitsers de V.T. het grote probleem geweest van dit academiejaar, inderdaad hadden daarbuiten noch het "activistische" N.S.G. noch de "passivistische" groep rond "Tijl" brokken kunnen maken. Ook was het verzet tegen het G.S.V. van de faculteitskringen uitgegaan (die wel personele bindingen hadden met het N.S.G.). De meeste studenten reageerden dus enkel wanneer via de bezetter maatregelen werden getroffen die diep in hun vel zouden snijden. Toch kon die zich niet verhelen dat ook de activiteit (vooral via de sluikpers) van specifieke studentenverzetsgroepen aan de R.U.G. nu niet meer weg te denken was.
Samen met de groei van het verzet in het algemeen was het ook zo dat een aantal studenten die "algemene" niet-universitaire organisaties vervoegde (voornamelijk O.F. en G.L. maar ook de N.K.B. enz.) (3). Die tendens zou zich echter pas het volgende jaar voorgoed doorzetten, alhoewel enkelingen er al jaren mee bezig waren.
Hun actie concentreerde zich echter in hun woonplaats, niet in de universiteit. Dat had ook te maken met het simpele feit dat het "treinstudenten" waren die elke dag naar huis gingen (4).
Het klein aantal verzetsleden en de "rust" (dixit de bezetter) aan de universiteit belette overigens niet dat meer dan één aanhouding verricht werd, èn omwille van specifiek universitair verzet (de V.T.-rellen !), èn om sluikpersactiviteiten èn om verzetsactie in de woonplaats.
Dat die studenten de universiteit in 1942-43 niet tot een verzetsbaard konden omtoveren was evident. Er heerste nog een grote onverschilligheid, ook bij de profs. In studentenkringen vermoedde men

---

(1) Tijl Nr. 4, (juni) 1943. C.W.O.II.
(2) Mi.Be./T.B. 24, IV-VI/1943. C.W.O.II.
(3) Om dubbel gebruik te vermijden waren er wel dwarsverbindingen. Zo waren N.S.G.'ers Leo Peeters en Karel Poma de tussenpersonen met het O.F. (cf. int. Poma).
(4) Cf. int. De Paepe.

dat ook de rector over het verzet "Ik ken U niet. Ik weet van die aktie niets af" zou zeggen (1).
Maar hoe dan ook was er een "negatief" resultaat : het aantal pro-Duitse studenten brokkelde voortdurend af (alhoewel de strategische conjunctuur aan de fronten daar zeker ook een grote rol in speelde).

D. BESLUIT

Tijdens het academiejaar 1942-43 was het belangrijkste probleem ongetwijfeld dat van de verplichte tewerkstelling voor studenten. Het werd de "stärkste Belastungsprobe" (2) tot dusver in de verhouding Militärverwaltung-Universiteiten (3). De V.T. werd doorgevoerd, moest doorgevoerd worden - want het was een prestigekwestie geworden - maar niet zo radikaal als sommigen het gehoopt hadden. De politieke schade zou te groot geweest zijn voor de bezetter. Dat was hem duidelijk geworden door het verzet aan de universiteiten, vooral te Leuven maar ook te Gent.
Materieel gezien werd het daarna toch weer rustig : praktisch verliep de V.T. "reibungslos" en de algemene atmosfeer aan de universiteiten werd opnieuw vredig, zodat de bezetter met tevredenheid kon vaststellen dat de toenemende "gisting" bij de bevolking bijna niet naar de universiteiten oversloeg. Het aantal studenten bij de verzetsgroepen bleef "auffallend gering".
Te Gent meldden zich de meeste eerstejaars aan. De profs hadden zich op de vlakte gehouden en de rector ging niet veel verder dan formeel protest. Maar ondertussen waren de bedoelingen van de bezetter - die vèr stonden van zijn "gematigde" en "begrijpende" houding in 1940 - wel duidelijk geworden en dat had de politieke activering, ook van de studenten, bevorderd.
Hoe zat het met dat verzet in dit academiejaar waarin de Asmachten zware nederlagen begonnen te incasseren ? Bij de studenten was het zoals wij zagen vooral geconditionneerd door de V.T. Ook de faculteitskringenkwestie toonde dat een aantal studenten in de contramine durfde gaan. Maar de studentenverzetsgroeperingen groeiden er kwantitatief weinig door aan. De N.S.G. verstevigde wel zijn stelling; deze O.F.-organisatie met zijn nadruk op actie hier en nu, kreeg echter concurrentie van een "burgerlijke" groep rond het sluikblad "Tijl" die passief verzet, met ordehandhavingsactie bij de bevrijding bepleitte. Ondanks het feit dat ook sommige studenten de "algemene" verzetsorganisaties volgden, schenen zij de Duitsers in het algemeen toch weinig angst in te boezemen.
Uiteraard bleven de meeste studenten vooral aan hun studies denken (maar ook dat werd hen in collaboratiekringen als egoïsme verweten). Dit fenomeen van weinig aktief stelling te nemen was nog duidelijker bij de profs. De meesten vonden dat het volstond de bevrijding af te wachten. Pro-Duits waren ze dus zeker niet. Maar een echt universitair verzet kwam er ook niet. Individueel werd wel in vooral het O.F.

---

(1) Int. Poma.
(2) Abschlussbericht Militärverwaltung, Winter 1944/45. Arch. Petri. - Alle verdere Duitse citaten in dit besluit zijn ook daaruit afkomstig.
(3) Want zelfs de U.L.B.-kwestie had geen "typische Bedeutung" voor die verhouding.

gemiliteerd i.v.m. buiten-universitaire acties terwijl in de universiteit zwarte lijsten van collaborateurs werden opgesteld, studenten gesteund enz., maar dit alles bleef vooral het werk van figuren uit het W.P.
In de practijk was er blijkbaar zoals reeds vroeger opgemerkt een de facto-modus vivendi gegroeid tussen rector (alhoewel die op het einde van het jaar tijdelijk niet zo goed in de markt lag) en O.P. enerzijds en de bezetter anderzijds, getuige daarvan o.a. het nog steeds verder lopende experiment met de Duitse gastprofs. Dat zonder enthousiasme aanvaarden van bepaalde dingen kwam bij de Militärverwaltung over als een succes, temeer daar voor haar "je länger desto mehr (...) das vordringlichste Ziel aller Wisschenschafts- und Hochschulpolitik" was om de "Ruhe und Ordnung" in de academische wereld te behouden. Vandaar ook dat de bezetter "volkspolitische Reformen", zó bepleit in collaboratiehoek (vgl. het ongenoegen in zowel V.N.V.- als DeVlag-kringen over het hoger onderwijs, ongenoegen dat ook de Vlaamse Professorenbond zo dikwijls uitte), "nicht onder nur teilweise" doorvoerde. Een en ander bewijst wel dat in de gegeven omstandigheden (en dat was een oorlog die voor de Duitsers slechter en slechter liep) er meer manoeuvreerruimte bestond om de bezetter het initiatief zoniet te ontnemen, dan toch om het hem niet meer helemaal te laten dan men in academische kringen vermoedde.
Die oorlogsomstandigheden en de niet bepaald pro-Duitse geest van de universiteit waren blijkbaar al voldoende voor de Militärverwaltung om zich nu relatief weinig met interne R.U.G.-zaken te bemoeien. Dit was dus een gevolg van de reële toestand en kwam natuurlijk niet omdat men de universiteit principieel met rust wilde laten : vgl. met de lange-termijn plannen uit 1940.
Nog een bewijs dat men van Duitse zijde niet alles in de hand kon houden (maar mee geconditionneerd door de strijd tussen de Militärverwaltung en de SS) waren de moeilijkheden bij de nieuwe orde-studenten, in het bijzonder te Gent. De Militärverwaltung schreef in haar eindrapport dat ze er van af had gezien "sich auf eine bestimmte Gruppe festzulegen" en er genoegen mee nam "den Burgfrieden zwischen den einzelnen Gruppen aufrecht zu erhalten". Alhoewel men met de DeVlag-studenten in zeer nauw contact stond kon men hen toch niet allèèn steunen, gewoon al omdat ze getalsmatig zo weinig succes hadden. Met de Dietse groepen waren de verhoudingen wel goed (1), maar zij lieten steeds een zekere reserve blijken, ook na hun actieve ondersteuning door de Militärverwaltung. Hèt probleem was hier de "grossniederländischen Wünschen" van een bepaalde studentenjeugd, waar men van Duitse kant zoals bekend erg huiverig tegenoverstond. Die kwestie had volgens de Militärverwaltung de Vlaamse jeugd zó verdeeld dat heel haar "Einsatz für die neue europäische Ordnung unter deutscher Führung" verlamd werd. Het resultaat was dat de studenten "den von enttäuschten Hochschullehrern wie Daels und dem Studentenseelsorger Pater Callewaert verkündeten Parolen des Attentismus" begonnen op te volgen. De nieuwe orde-studenten die zo dikwijls de anderen verweten "attentisten" te zijn, werden hier door de Duitsers dus met dezelfde naam bedacht.
In dezelfde atmosfeer plaatste de Militärverwaltung het "succes" van het D.S.K. Het was dus ook voor haar duidelijk dat het er met de nieuwe orde-studentengroepen niet zo schitterend voorstond.
Concluderend kan dus gesteld worden dat ook de "totalitaire" Duitse

---

(1) Geen wonder, hun "leitende Mitglieder (bedurften) der Bestätigung durch die M.V.".

bezettingsmacht ermee rekening moest houden dat ze in België niet in een politiek-maatschappelijk vacuüm was terecht gekomen. Het onmiddellijke doel van rust en orde werd min of meer bereikt, maar het einddoel van een nationaal-socialistisch Europa onder Duitse leiding was, als het van de R.U.G. (en de rest van België) afhing, verder af dan ooit.
En de relatieve windstilte van de eerste twee academiejaren die in 1942-43 een eind nam, zou nooit meer terugkomen. Al vonden sommigen 1943-44 een doods academisch jaar, dan zou de politieke activering die in 1943 een spoorslag had gekregen leidden tot een grotere kwantitatieve en kwalitatieve deelname aan het "algemene" verzet.

* *

*

V. HET LAATSTE ACADEMIEJAAR

A. HET BELEID

1. Het verdere verloop van de verplichte tewerkstelling.

De manier waarop de verplichte tewerkstelling zou worden verdergezet - en die er in de praktijk op neerkwam dat er bijna geen eerstejaars zouden zijn - was bekend sinds de verordening van 28 juni 1943 (cf. p. 73).
De onrust nam toch weer toe; ook de verdere gevangenschap van de Leuvense rector speelde er een rol in. In het midden van het academisch verlof had rector De Smet trouwens een gemeenschappelijke brief van de (overblijvende) rectoren en de voorzitters van de Koninklijke Academiën aan de Militärbefehlshaber ondertekend. Het was een vraag om hun gewetensvolle, plichtsbewuste en eervolle collega Van Waeyenbergh vrij te laten. De Smet vond mede dat de gevangenschap voor een "malaise" zorgde in de universitaire wereld. Maar ook de wetenschappelijke betrekkingen tussen de twee landen kwamen in het gedrang. Het risico bestond dat de Duitse maatregel "(ferait) perdre d'un seul coup le bénéfice des efforts tentés jusqu'ici pour accroître le patrimoine moral de nos peuples par un échange de leurs richesses intellectuelles" (1).
De studenten deden minder bezadigd. Wij zagen reeds dat nieuwe anti-V.T. vlugschriften de ronde deden. Ook de studentensluikpers liet zich niet onbetuigd. In Jong België, het orgaan van het Jeugdfront van de Vrijheid (O.F.), riep men de studenten op om niet te werken voor de nazi's; "Verstopt U en zet uw makkers aan hetzelfde te doen" (2). Men smeekte ook de naamlijsten van de retoricaleerlingen die nu aan hun V.T. moesten beginnen, te vernietigen.
Een nieuwe Duitse verordening die de jaargangen 1920 en 1921 opriep voor de V.T. (vroeger ging dat individueel) en die niet van aard was om de gemoederen te kalmeren, ving de rector op met een "Bericht" aan de studenten waarin hij hen meedeelde dat voor de studenten de verordening van 28 juni geldig bleef. M.a.w. alle studenten die in 1942-43 in tweede kandidatuur of hoger zaten bleven vrijgesteld (en natuurlijk ook de eerstejaarsstudenten van toen die hun half jaar V.T. er hadden opzitten) (3).
Was het mee door dit geruststellend bericht dat de M.V. eind september tot het besluit kon komen dat het de laatste maanden aan de universiteiten "störungsfrei" was geweest en de verdere inzet van de eerstejaarsstudenten "reibungslos" verlopen (4) ?
Wat er ook van zij, de bepaling van de verordening van 28 juni dat de studenten die zich opnieuw lieten inschrijven een bewijs ("Befreiungsbescheinigung") van volbrenging of vrijstelling van V.T.

(1) Brief aan von Falkenhausen, 17/VII/1943. Cf. Leclef, Le Cardinal Van Roey, p. 180.
(2) Jong België, september 1943.
(3) Circulaire Rectoraat, 20/IX/1943.
(4) Mi.Be./T.B. 25, VII-IX/1943. C.W.O.II.

moesten voorleggen, opgemaakt door de plaatselijke Kommandantur, zou voor heibel zorgen. Het ging hem hier om de aan de universiteiten opgelegde plicht om bij de inschrijvingen te controleren of de studenten wel zo'n bewijs hadden.
Na een tussenkomst in die zin van de Luikse rector Graulich deelde secretaris-generaal Nyns begin oktober aan de universiteiten mede dat zij konden inschrijven zónder controle : anders zou het aktieve medewerking betekenen aan de Duitse Arbeitseinsatz-maatregelen (1). Op 4 oktober gebood de Militärverwaltung Nyns tevergeefs zijn toelating in te trekken. Vier dagen later vergaderden de secretarissen-generaal over de zaak. Zij bleven bij een principieel verzet tegen de Duitse eis, maar Nyns suggereerde dat men de zaken kon uitstellen tot wanneer de lessen voor de nieuwe tweede-jaars werkelijk zouden beginnen, nl. in januari 1944 (dan was hun V.T. periode voorbij) (2). Nu kwamen er twee weken windstilte. Te Gent situeerde zich in die periode een incident met prof. Van Roosbroeck. Na een mededeling van hem dat een licenciaatsstudie maar vier jaar duurde, had de Werbestelle een student die een extra-doctoraal jaar wilde doen toch opgeroepen. De Smet achtte het dan ook nodig ten voordele van dergelijke gevallen te Brussel bij de Werbestelle tussen te komen (3). Het was trouwens zo dat de rector in 1943-44 nog voortdurend bij Duitse Stellen zou tussenkomen voor studenten die toch tewerkgesteld werden. Meer dan eens kwam er via Petri een vrijstelling van. Maar als systeem ging de V.T. gewoon voort. Wat de controle betreft, daar was bij de hervatting der lessen (18 oktober) nog geen beslissing over gevallen.
Op 27 oktober dan overlegden Militärverwaltungsvizechef von Craushaar en Nyns. Het bleek dat de Militärverwaltung niet langer een controle door de universiteit zelf eiste, op voorwaarde dat een afgevaardigde van de Werbestelle bij de inschrijvingen zou kunnen tegenwoordig zijn (de rectoren zouden daar even later weer negatief op reageren). von Craushaar verwittigde Nyns dat als deze laatste formule niet aanvaard werd, de specifieke "Verordnungen" voor de studenten zouden ingetrokken worden en de studenten zoals iedereen zouden onderworpen worden aan de "normale" V.T. (dus ook in Duitsland). Nyns deed een tegenvoorstel : konden de Duitsers niet de openbare examenlijsten controleren van de "afstuderende" eerstejaars van 1942-43 die in dit academiejaar naar de 2e kandidatuur moesten ? De hogere jaren kregen hun vrijstelling toch vanzelf, en een eerste kandidatuur kwam er praktisch gezien zo al niet (de afgestudeerde retoricastudenten waren aan hun V.T. bezig !) ...
Twee dagen later kwamen de secretarissen-generaal weer samen. Nyns was van mening dat men binnen het kader van de specifieke Duitse maatregelen voor studenten naar een modus vivendi moest zoeken, m.a.w. men moest vermijden dat de "mesures d'exception dont bénéficient les étudiants" zouden ingetrokken worden (4). Daarmee verrechtvaardigde hij zijn voorstellen aan de bezettende overheid. Hij voegde er nog aan toe er geen graten in te zien om (zoals daar gevraagd) de andere studenten aan te raden zich een bewijs van vrijstelling te doen afleveren. Maar in zijn visie was er dus blijkbaar van een bewijs van volbrenging van V.T. geen sprake.

---

(1) Université de Liège, p. 78 en Mi.Be./T.B. 26, X-XII/1943. C.W.O.II.
(2) Comité des secrétaires généraux. Réunion du 8/X/1943. C.W.O.II.
(3) Rector aan Oberregierungsrat Datzman, 8/X/1943. A.R.U.G., 4A2/5, doos 5.
(4) Comité des secrétaires généraux. Réunion du 29/X/1943. C.W.O.II.

Diezelfde 29e oktober nog vergaderde de secretaris-generaal met MVACh. Löffler om de praktische afwikkeling van zijn voorstel te regelen. Bleek wat was overeengekomen een week later ? In een schrijven aan Nyns liet de Militärverwaltungschef weten dat 1) de rectoren de studenten moesten wijzen op het bestaan van de verordening van 28 juni, 2) zij een kopie van de openbare lijsten van studenten die deelnamen aan de overgangsexamens van 1e naar 2e kandidatuur aan de Kommandanturen moesten overmaken en 3) dat eerstejaarscursussen alleen mochten georganiseerd worden voor bissers (1)(2).
Medio november gaf rector De Smet op zijn manier gevolg aan een en ander. In een nieuw "Bericht" aan de studenten (reeds vroeger had hij hen gewezen op de verordening van 28 juni) liet hij hen weten dat zij "een bewijs van vrijstelling van verplichte arbeidsdienst moeten halen in de Werbestelle". Hij voegde eraan toe dat men best "alle moeilijkheden (zou) vermijden door zich in regel te stellen"(3). In de praktijk werd dus bij de inschrijvingen voor de 1e licentie en verder de "Befreiungsbescheinigung" toch geëist.
Tegelijkertijd begonnen de Kommandanturen, ook de Gentse, met de controle van de lijsten van de te examineren eerstejaars uit 1942-43.
In december meende de Militärverwaltung te Brussel na meldingen uit de provincie en vanwege het ministerie al te kunnen vaststellen dat "mit einer Teilnahme von studentischen Dienstpflichtverweigern an den Prüfungen nicht zu rechnen" was. Speciaal te Gent waren de examenresultaten beter dan anders, wat volgens de Militärverwaltung bewees dat de V.T. ook voor de "Festigung der Kentnisse" gunstig was geweest. Overigens vermoedde men dat professoren en studenten eigenlijk vrij positief stonden t.o.v. het "praktische Halbjahr" (!) als "soziales Erziehungselement zur Förderung charakterlicher Reife". Maar zij gaven dat niet toe enkel omdat de maatregel door de bezetter was doorgevoerd, aldus de Militärverwaltung (4).
Wat er ook van zij, ondanks de principiële overwinning van het departement en de universiteiten - zij controleerden inderdaad niet of de eerste studentengeneratie die van de V.T. werd opgeroepen, die ook volbracht had - liep in de praktijk die V.T. (de eerste lichting had gedaan, de retorica-leerlingen die wilden voortstuderen waren er nu mee bezig) vrij ongestoord verder. Wel blijkt dat de Duitse controle niet zo waterdicht was als men er zelf voorgaf. In elk geval had rector De Smet in februari 1944 nog steeds geen examenlijsten (die trouwens enkel namen en géén adressen bevatten, wat een effectieve controle bemoeilijkte) overgemaakt aan de Gentse Werbestelle. Men had er De Smet over aangepakt, die antwoordde dat hij terzake van de Militärverwaltung niets vernomen had, maar dat de lijsten "aan de examenzalen werden uitgeplakt". De rector raadde Müller van de Werbestelle dan ook aan contact op te nemen met Petri "die reeds in soortgelijke gevallen een beslissing heeft genomen" (5).
In tegenstelling met de kwestie van de "Befreiungsbescheinigungen" was De Smet dus niet meer zo coöperatief.
Draaide hij even later bij ? Feit is dat de Militärverwaltung in haar maart-rapport schreef dat het eindresultaat van de controles van de

---

(1) Militärverwaltung aan Nyns, 8/XI/1943. Cf. Université de Liège, p. 79.
(2) Voor het hele verhaal : Comité des secrétaires généraux, sept.-okt. 1943 (C.W.O.II.); Tätigkeitsberichte, juli-december 1943 (C.W.O.II); Haupt, Der Arbeitseinsatz, p. 149-150; Université de Liège, p. 78-80.
(3) Circulaire Rectoraat, 16/XI/1943.
(4) Mi.Be./T.B. 26, X-XII/1943. C.W.O.II.
(5) Rector aan Müller, Werbestelle, Gent, 26/II/1944. A.R.U.G., 4A2/5, doos 5.

examenlijsten nog niet voorlag, maar dat de lijsten in elk geval "von sämtlichen Hochschulen absprachgemäss herausgegeben (würden)" (1). Bedoelde men dat de lijsten toch werden toegezonden of dat zij gewoon werden uitgehangen ? Maar controle was hoe dan ook mogelijk.
Ondertussen had de V.T. nog weinig reacties uitgelokt bij de studenten. Maar tenslotte waren nu enkel de afgestudeerde retorica-leerlingen nog aan de arbeid en geen studenten meer. Begin maart 1944 echter begon het verontrustende gerucht de ronde te doen dat nieuwe Duitse V.T.-maatregelen te verwachten waren waardoor de R.U.G. vanaf 1 juli zou gesloten worden. De Smet logenstrafte dat (2), maar schreef voor alle zekerheid toch maar eens aan Petri om te vragen hoe het ermee zat. Die stelde de rector gerust : de studenten zouden door de "Arbeitseinsatz" niet aangepakt worden (3).
Maar persberichten in tegenovergestelde zin noopten De Smet tot een nieuwe bevestiging van het feit dat de studenten vrijgesteld bleven van de "arbeidsverplichting" (4). Voor 1944-45 lag het inderdaad in de Duitse bedoeling gewoon de oude maatregel te verlengen, t.t.z. dat om universitaire studies te beginnen men minstens een jaar verplicht moest gewerkt hebben (5).
Het academisch jaar liep inmiddels naar zijn einde. De rector bleef zijn best doen om in individuele gevallen studenten (en soms ook toekomstige studenten) van de V.T. te vrijwaren, maar hij moest "rijden en omzien" om de belangen van de studenten in hun geheel niet in het gedrang te brengen (6). In de praktijk was het vooral de secretaris van het rectoraat, R. Vanden Broeck, die zorgde voor valse inschrijvingen om zgn. "studenten" van oproeping te redden.
Overigens eiste de Werbestelle op de valreep in augustus nog een lijst van de laatstejaarsstudenten geneeskunde (om hen als geneesheer aan het Oostfront in te zetten ?). Vanden Broeck maakte een lijst op... met drie namen (o.a. de schoonbroer van Elias en de schoonzoon van Daels) (7). Tijd om te reageren hadden de Duitsers niet meer.
Maar het feit blijft dat de grote meerderheid van de Gentse eerstejaarsstudenten uit 1942-43 hun V.T. volbrachten en dat de bezetter de gelegenheid geboden werd om de examenlijsten van deze mensen te controleren, terwijl de anderen werd aangeraden om de "Befreiungsbescheinigungen" aan te vragen. Principieel hadden het departement en de academische autoriteiten zich ingedekt, maar in de praktijk verzette men zich dus niet aktief tegen de Duitse maatregelen.
Anderzijds wenste of durfde de bezetter de V.T. niet uit te breiden tot alle studenten (de opeising van de eerstejaars was een eenmalige maatregel). Rust en orde moesten toch zoveel mogelijk bewaard blijven, zeker met de verslechterende militaire toestand. Het leek op een stilzwijgende overeenkomst als zouden de universiteiten zich rustig houden, in ruil voor het niet opeisen van de studenten. Dan dringt zich weer de vraag op of men van Belgische zijde geen te pessimistische kijk had op de mogelijkheden van de Militärverwaltung (en nog even de Zivilverwaltung) om eventueel universitair verzet de kop in te drukken.

---

(1) Mi.Be./T.B. 27, III/1943. C.W.O.II.
(2) Bericht Rectoraat, 6/IV/1944.
(3) Mi.Be., MVCh.-Kult. Petri an De Smet, 21/IV/1944. A.R.U.G., 4A2/5, doos 5.
(4) Bericht Rectoraat, 22/V/1944.
(5) Mi.Be./T.B. 30, VI/1944. C.W.O.II.
(6) Rector aan prof. De Ridder, 25/VII/1944. A.R.U.G., 4A2/5, doos 5.
(7) Coll. int.

Wat was het eindoordeel van die Militärverwaltung zelf ? Grijpen wij daarvoor terug naar het reeds eerder aangehaalde "Abschlussbericht" (1). Men was tevreden : "mit Hilfe des gewählten Einsatzsystems (gelang es) für die ganze Dauer der deutschen Besatzungsverwaltung eine normale Weiterarbeit der Hochschulen zu sichern". Maar wat heet normaal ? De maart 1943-rellen waren het zeker niet. En ook de principiële houding van Nyns in de herfst van 1943 lag de Duitsers nog zwaar op de lever.
Weer waren ze geschrokken : door Nyns' houding "war die Gefahr der Schliessung der Hochschulen noch einmal in unmittelbare Nähe gerückt". De Militärverwaltung was dan ook maar al te blij met het alternatief controlevoorstel van de secretaris-generaal (de examenlijsten !). In dit eindrapport omschreef de Militärverwaltung dat voorstel als een waarin "der Charakter der Mitwirkung der Hochschulen an der Kontrolle weniger offen zutage trat".
Maar was die "medewerking" gezien de krachtsverhoudingen in 1943-44 niet te vermijden geweest ? De vraag kan gesteld worden, temeer daar van Duitse zijde zelf er op gewezen werd dat de studenten-werkweigeraars zo'n schrik hadden van plotse controles in de universiteitslokalen, dat ze er van zelf wegbleven. Had het departement het voorstel met de examenlijsten dus overijld gedaan ? Hoe dan ook konden de rectoren van de (Rijks-)universiteiten nog moeilijk hun secretarisgeneraal desavoueren.
En in elk geval was van de oorspronkelijke Duitse eis (controle door de universiteiten zelf) niets overgeschoten. Het principe was dus gered, maar het aantal studerenden in de Arbeitseinsatz was er niet minder om (in "1943/44 schätzungsweise ein Drittel aller belg. Studierenden").

2. De Gastprofessoren.

Alhoewel de V.T.kwestie minder acuut was dan in 1942-43 en zich vooral op beleidsniveau had afgespeeld, bleef zij een van de grote problemen van het nieuwe academisch jaar. Toch bleven de Duitsers ook nog hun energie steken in o.a. het gastprofessorenexperiment. Hoe liep het daar mee ?
Het leek erop dat de invloed van de SS-kringen groter werd. Inderdaad, de "Aussenstelle Flandern" van de "Ahnenerbe", het instrument van de "Germanischen Wissenschaftseinsatz" (2) (geleid door SS-Ustuf. dr. Augustin), kon bij haar "Gesamtplanung" van de germaanse beïnvloeding van Vlaanderen nu pronken met de "massgeblichen Mitarbeit von Herrn Prof. Ittenbach". En wat waren de bedoelingen van de Aussenstelle ? In te werken op de Vlaamse intelligentsia om 1) het liberalistisch-humanistische "Bildungsfront" te breken, 2) de "Grossdietschen Mythos" tegen te gaan met de idee van de "Gross-Germanische Reichsgemeinschaft" en 3) het Germaanse volks- en kultuurbewustzijn terug op te bouwen "mit dem äusserst wirkungsvollen, weil neutral getarnten politischen Propagandamittel der Wissenschaft".

(1) Abschlussbericht Militärverwaltung, Winter 1944/45. Arch. Petri.
(2) De "Aussenstelle" werkte in "Personalunion" met het kultuurpolitieke referaat van de "Dienststelle SS-Gruppenführer u. Generalleutnant der Polizei Jungclaus (Germanische Leitstelle Flandern)" en werd op uitdrukkelijk bevel van het SS-Hauptamt (Berger) opgericht. Cf. ook hfst. IV. B.1.
Als dekmantel werd een V.Z.W. "Germaansche Werkgemeenschap Vlaanderen" opgericht - waarvan prof. Soenen voorzitter en afdelingsleider "Rassenkunde" was, de profs Wilms, Van Roosbroeck en De Maeyer resp. afdelingsleiders Rechtskunde, Geschiedenis en Voorgeschiedenis en de profs Jacob en De Vleeschauwer "ehren-

Wie wilde men daarmee beïnvloeden ? Die "Intelligenzschichten" die tot nu toe "völlig unzureichend überwachte Schlüsselstellungen" in het geestesleven in België innamen. D.w.z. het ging hier om een te voeren universitaire- en wetenschapspolitiek, waarbij de "Erfassung, Beeinflussung und Bindung" van o.a. professoren en studenten - ook uit het oogpunt van de binnenlandse veiligheid - van het grootste politieke belang waren (1). Het leek er dus op dat de SS haar parallelle politiek naast die van de Militärverwaltung doorzette. En wie plande dat mee ? Ittenbach.
Persoonlijk ging die er zich dit jaar op toeleggen om in zijn cursussen("Vorlesung" met oefeningen over de Duitse literatuur - beide verplicht voor de licentiaatsstudenten Germaanse Talen - en vrije cursussen daarbij, oefeningen volkskunde (met prof. De Keyser) en keuzevakken i.v.m. volkskunde) de traditionele vergelijkende en internationale literatuurwetenschap op zijn Gents "einen anderen Wissenschaftstyp gegenüberzustellen"(2).
Buiten het inzetten van Ittenbach werd rector De Smet medio november nog medegedeeld dat hij verder kon rekenen op de gastprofs Just en Krönig voor 1943-44. Ook dr. Weydt had een opdracht "aanvaard" (3). Dit laatste ging terug op een reeds in het voorjaar van 1943 geopperd plan van de Militärverwaltung om het taalonderwijs Duits te intensiveren door het inrichten van derdegraadsonderwijs Duitse taal aan de R.U.G., de zgn. lectoraten. Secretaris-generaal Nyns had laten weten dat dit niet kon daar een "lectoraat" in België wettelijk niet bestond, maar hij had er niets tegen dat dergelijke cursussen in de lokalen van de R.U.G. zouden ingericht worden door een organisatie zonder "officieel" karakter (bv. de Deutsche Akademie) (4). Dat zou dus gebeuren en met Weydt (5) werd afgesproken dat hij het onderricht zou geven. Maar het was dus geen "echte" gastprof.
Toch werd hij aan de rector voorgesteld. Prof. Foncke, die daarbij aanwezig was, maakte van de gelegenheid gebruik om het jaarlijkse protest van de faculteit Letteren tegen het voortduren van het gastprofessoraat te herhalen. Dat belette niet dat hij aansluitend Weydt aanbood hem het hele "sprachgeschichtliche" deel van zijn eigen opdracht over te laten (6).
Met dat alles draaide het experiment weer. Ook de gastvoorlezingen werden verdergezet. Eind september had het rectoraat de studenten al medegedeeld dat de Deutsche Akademie door dr. Lades een speciale cursus wetenschappelijke terminologie zou laten geven voor de studenten geneeskunde (Bericht van 22/IX/1943). Medio december was het de beurt aan dr. Tamm die, gevraagd door Schoep, over het ziekenhuiswezen kwam spreken. Overigens ging de rector niet in op de uitnodiging om tegenwoordig te zijn (7).
Ondertussen had de blijkbaar erg actieve Ittenbach een nieuw plannetje uitgebroed. Het ging hem om de uitgave van zgn. Deutschlandhefte waarin o.a. Vlaamse academici bijdragen zouden schrijven in het kader van de Duitse opvatting van het Avondland als "indogermanische Kultureinheit (...) (geführt) von Germanischen Volkskräften" tegenovergesteld aan

---

(1) Ahnenerbe (G.W.E.), Aussenstelle Flandern (Augustin). Jahresbericht, 17/II/1944. Coll. De Jonghe.
(2) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach), 27/VI/1944. Bundesarchiv, Ahnenerbe, N.S. 21/930.
(3) De Vleeschauwer aan rector, 18/XI/1943. A.R.U.G., 4A2/254.
(4) Nyns aan De Vleeschauwer, nota 7/VII/1943. A.R.A., Arch. Nyns, liasse IV. Zie ook MiBe/T.B. 25, VII-IX/1943. C.W.O.II.
(5) Weydt was de chef van de Deutsche Akademie in België.
(6) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach), 27/VI/1944. Bundesarchiv, Ahnenerbe, N.S. 21/930.
(7) Cf. A.R.U.G., 4A2/6 (Briefwisseling rectoraat), 262-10.

het in Vlaanderen nog overheersende begrip van de "normative antike Idealkultur". Maar het eigenlijke, onmiddellijke doel was de "Bekämpfung des neuerdings von England aus sehr geschickt und wirksam geförderten Grootdietschen Ideologie". Daarvoor had Ittenbach zich de medewerking verzekerd o.a. van zijn collega Weydt maar ook van Rechten-prof. Wilms (1). Dat had alles zeker te maken met de reeds aangehaalde universitaire- en wetenschapspolitiek van Ahnenerbe. Het was ook in dat kader dat de Aussenstelle Flandern kontakt had opgenomen met het G.S.V. (2).
Een en ander scheen dus goed te lopen. In het voorjaar van 1944 rapporteerde de Militärverwaltung in elk geval dat "die Tätigkeit der deutschen Gastprofessoren sich sowohl in Gent wie in Lüttich als krisenfest (erwies)". Als voorbeeld van de "Tiefenwirkung" van hun invloed werd gewezen op het feit dat nu de Duitse keuzevakken bijna door alle germanisten werden gevolgd (terwijl dat in 1942 nog de Engelse keuzevakken waren geweest). Op de koop toe zouden de cursisten van de gastprofs helemaal niet alleen "Erneuerungsgesinnten" zijn (3).
Op het einde van het academiejaar kwam het zelfs tot kulturele "Abendverantstaltungen" van de germanisten in het Huis der gastprofs (4).
Wat dachten de gastprofs nu zelf over dit alles ? Zoals altijd hadden zij hun rapporten in te leveren. Ook een "figure de proue" als Ittenbach deed dat. Zijn bedenkingen zijn meer dan de moeite waard, zeker als men ze vergelijkt met de gedesabuseerde houding van zijn collega Mackensen aan het einde van het eerste jaar gastprofessorenexperiment. Na een technische inleiding (gegeven vakken, aantal uren, deelnemende studenten - in zijn voor de germanisten verplichte hoofdvak Duitse literatuur ± 50) en enkele pertinente algemene opmerkingen (waarover verder meer), had hij het over zijn ervaringen in de faculteit Letteren. Tegen de verwachtingen in had de moeilijker wordende algemene toestand weinig invloed. De gastprofs hadden ongestoord kunnen lesgeven en ook de "korrekt-verbindlichen Haltung der Fakultätskollegen under teils korrekten, zum grösseren Teil recht aufgeschlossenen Haltung der Studenten" was niet veranderd. Het was wel zo dat Ittenbach in de zittingen van de faculteitsraad zich niet moeide met benoemings- en patrimoniumproblemen, wel met "Examens- und Promotionsfragen". Specifiek in de sectie Germaanse merkte hij toch dat hij voor- en tegenstanders had. Deze laatsten waren vooral kwaad om zijn "wachsenden Einfluss auf die Studentenschaft", maar waagden nooit hem rechtstreeks aan te vallen. De anderen zochten echt naar wetenschappelijke samenwerking (onder hen De Keyser en Foncke) aldus Ittenbach. De kontakten met de leden van de Gentse Vlaamsche Professoren en Docentenbond waren uiteraard goed, en zelfs met "andere, politisch nicht unbedingt nahestehende Kollegen".
Maar vooral opgetogen was Ittenbach over de positieve invloed van de "deutschen Vorlesungsmethoden" op de studenten. Voorbeelden daarvan : de licentiaatsstudenten deden haast geen beroep meer op de "an sich einflussreichste Dozent der sich gegen die aus Deutschland kommenden Arbeitsmethoden erklärt" als promotor (Ittenbach noemt geen namen); twee studenten van Ittenbach gingen als vrijwilliger naar het Oost-

(1) Plan der Deutschlandhefte, 14/I/1944. Coll. De Jonghe.
(2) Ahnenerbe (G.W.E.), Flandern.Jahresbericht, 17/II/1944. Id.
(3) Mi.Be./T.B. 27, 1II/1944. C.W.O.II.
(4) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach), 27/VI/1944. Bundesarchiv, Ahnenerbe, N.S. 21/930.

front; velen kwamen hem om wetenschappelijke raad vragen ook buiten de cursus om; oud-studenten bleven contact houden (1). Het ging hier natuurlijk slechts om een paar tientallen studenten van Ittenbach, en zelfs dan kan men zich afvragen of hij de gunstige resultaten niet overdreef.
Alleszins blijft het merkwaardig dat de toon van Ittenbachs verslag zo positief was, zeker gezien de algemene omstandigheden en in vergelijking met het sombere rapport Mackensen uit de "goede" tijd van 1940-41.
De Militärverwaltung die de verslagen van de gastprofessoren centraliseerde (het waren er nu nog zes, in Luik en Gent) moest nochtans ook - een beetje tot haar eigen verbazing - vaststellen dat de "deutsche Wissenschaftseinsatz" zelfs een "steigenden Erfolg" liet optekenen. Ook de voorlezingen van Weydt te Gent werden druk bezocht. Minder succes hadden er Krönig en Just, maar dat had geen politieke reden. Aan dit einde van het academisch jaar meende de Militärverwaltung dan ook te mogen vaststellen dat de inzet van de gastprofs "als Mittel der geistigen und kulturpolitischen Einflussnahme auf die akademische Oberschicht eine bemerkenswerte Krisenfestigkeit aufweist" (2).
Dat men van Duitse zijde ook met enige maanden "recul" tevreden bleef met het experiment, bleek uit het Abschlussbericht (waarover meer in het besluit).

3. Rector en O.P. in de branding.

a) Geen nieuwe rector.

Dat de bezetter ook tevreden was met de afloop van de V.T. zagen wij reeds. Waren er dan geen "grote" problemen ? Toch wel. Op het einde van 1942-43 was er een conflict ontstaan rond rector De Smet; de bezetter wenste inderdaad een "Rektoratswechsel". Die zou samen met directeur-generaal De Vleeschauwer juridische bezwaren hebben tegen een voortzetting van De Smets mandaat (3). Waarschijnlijk was dit een voorwendsel en ging het hem om de niet zo "loyale" houding van de rector tijdens de V.T.-kwestie (alhoewel het mandaat van Graulich van de U.E.L. zonder probleem verlengd werd). Wij zagen reeds dat de Militärverwaltung begin juli een rectorsverkiezing vroeg. Eind juli schreef Petri aan Nyns om te vragen hoe het daar nu eigenlijk mee zat (4).
Een halve maand later antwoordde die op de stellingname van de Gruppe Kultur van de Militärverwaltung dat het haar onmogelijk was in te gaan op de Belgische wens om De Smets mandaat te verlengen. Nyns gooide het ook over de juridische boeg : het ging hier niet om een "wens", maar om een "situation de droit" zoals vastgelegd in de wet van 7 september 1939 op de verlenging van de mandaten. Trouwens, bijna alle Gentse professoren steunden de rector. Hij (Nyns) zou dus het nodige doen opdat De Smet kon blijven (5).

---

(1) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach). Bundesarchiv, Ahnenerbe, N.S. 21/930.
(2) Mi. Be./T.B. 30, VI/1944. C.W.O.II.
(3) Vgl. A.R.A., Archief Nyns, liasse M.I.P. nr. 58.
(4) Mi.Be. Petri an Nyns, 29/VII/1943. Id.
(5) Note pour la Militärverwaltung, 17/VIII/1943. A.R.A., Arch. Nyns, liasse IV nr.53.

Daarop contacteerde Petri Nyns; de Duitser sprak verzoenende taal en vertelde dat o.a. hij altijd uitstekende relaties had gehad met De Smet. Nyns vermoedde dat Petri dus wel zou bijdraaien; het ging hem trouwens niet om een principepskwestie maar om zekere grieven van bepaalde Gentse profs en studenten die de Militärverwaltung onder de arm namen (1). Kwam de weerstand tegen De Smet dus toch niet uit Duitse hoek, maar eerder vanuit de collaboratie ?
De secretaris-generaal bracht de rector van een en ander op de hoogte, die zich bereid verklaarde met Petri te gaan spreken over de zgn. grieven, alhoewel : "je n'ai rien à me reprocher" (2).
In elk geval moet het gesprek iets opgebracht hebben, want medio september deelde de Gruppe Kultur Nyns mede dat men akkoord ging met een verlenging van De Smets mandaat, om te beginnen voor een jaar, en op voorwaarde dat de rector "den Wünschen Rechnung trägt, die kürzlich an ihn von seiten der Militärverwaltung gerichtet worden sind" (3).
De Duitsers hadden dus wel degelijk ook hun bezwaren tegen De Smet. Of wenste men officieel niet toe te geven dat men zich door de collaboratie had laten manipuleren ? Had daar misschien een kandidaat klaar gestaan om De Smet op te volgen, een kandidaat die de Militärverwaltung tenslotte niet zwaar genoeg vond wegen ?
Hoe dan ook gaf de Militärverwaltung intern twee redenen op om het mandaat voorlopig toch verlengd te hebben : de rector was "bisher den Weisungen der Militärverwaltung in befriedigender Weise nachgekommen" (dus toch ?) èn "ein geeigneter Nachfolger (mijn onderlijning) in den Reihen der Philos. Fakultät (...) (war) nicht vorhanden" (4). Duidelijker is nog wat in het "Abschlussbericht" van de winter van 1944 over de kwestie geschreven werd. De Militärverwaltung had er namelijk bewust van afgezien nieuwe-orde rectoren te pousseren. Overigens waren er volgens haar bijna geen echt goede kandidaten voorhanden. En vooral : loyale en correcte rectoren en "administratoren" zoals in de Rijksuniversiteiten hadden "bei Auftreten von Schwierigkeiten weitaus grössere Durchsetzungsmöglichkeiten gegenüber ihren Lehrkörpern und Studenten als erneuerungsgesinnte" (5).
Geen wonder dus dat de Militärverwaltung geen bezwaar had tegen een tweede verlenging van het mandaat van De Smet in het voorjaar 1944. Nyns liet dan ook weten dat de Gentse Academieraad er niet eens moest over samenkomen (6).
Uit dit alles blijkt dus onrechtstreeks weer dat de positie van de secretaris-generaal en de rector sterker was dan zij misschien zelf dachten. "Bei Auftreten von Schwierigkeiten" had men hen toch nodig.

b) Verdere gebeurtenissen.

Het zomerreces 1943 was men rustig doorgekomen.
De cursussen (van de hoogste jaren) begonnen normaal en werden enkel door de materiële moeilijkheden verstoord. Ook benoemingen enz. gingen

(1) Nyns à De Smet, 26/VIII/1943. A.R.A., Arch. Nyns, liasse M.I.P. nr. 58.
(2) De Smet à Nyns, 31/VIII/1943. Id.
(3) Mi.Be.-MVCh./Gruppe Kult.-Wiss. Löffler an Nyns, 15/IX/1943. A.R.U.G. 4A2/6 - 110.
(4) Mi.Be./T.B. 25, VII-IX/1943. C.W.O.II.
(5) Abschlussbericht Militärverwaltung, Winter 1944/45. Arch. Petri.
(6) Note Nyns à De Vleeschauwer, 19/V/1944. A.R.A., Arch. Nyns, liasse IV nr. 53.

gewoon verder. Wel voorzag men in de faculteit Letteren moeilijkheden i.v.m. de opvolging van de overleden grammatica-prof. Van Langenhove. De wens werd uitgebracht "dat in geen geval benoemingen zouden geschieden die haar (de faculteit) om gelijk welke redenen in opspraak zouden kunnen brengen"; ze moesten vanuit wetenschappelijk standpunt verantwoord zijn (1). Het zou echter tot in het voorjaar duren vooraleer ook de cursus Gotisch van Van Langenhove in handen werd gegeven van Blancquaert, alhoewel de secretaris-generaal en de faculteit prof. Baur hadden voorgesteld (die liet toen ook uitdrukkelijk acteren dat hij "gewraakt" werd door de bezettende overheid (2)).
Bij het begin van het academisch jaar ontstond ook even opschudding toen het gerucht de ronde begon te doen dat de Duitsers het laboratorium voor sterrekunde (prof. Vanderlinden) wilden opeisen. Beheerder Schoep drukte de rector op het hart over de belangen van de universiteit te waken (3). Die schoot in actie; bleek dat het alleen over metingen ging. De rector gaf dan ook de toelating aan Vanderlinden om de opgevorderde diagrammen vrij te geven (4).
In de faculteit Letteren werd er buiten het formeel protest tegen de gastprofessoren dan ook nog verzet aangetekend tegen het feit dat sommige van haar leden benoemd werden in het professorencorps van het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis zonder raadpleging van de faculteit (5).
Daarna bleef het een hele tijd stil, op de schorsing van Magnel en Van Oye na (daarover meer in het hoofdstuk "verzet"). In de Duitse Tätigkeitsberichte was qua professoren overigens bijna enkel sprake van de nieuwe orde-gezinden (zie verder). Ook was het zo dat de academische overheden en Duitse Stellen meer dan eens (via een gastprof) discreet contact hadden i.v.m. opeisingsproblemen enz. Waar het mogelijk was werden "Erleichterungen" toegestaan, ook al omdat de OFK-Gent wel inzag dat dit een gunstige weerslag zou hebben op de houding van de universiteit (6).
In de richting van de Duitse wensen ging in elk geval een van de laatste oorlogscirculaires van de rector. Op 19 juli waarschuwde hij de professoren dat examens bij hen thuis verboden waren. Dat betekende dus een lelijke streep door de rekening van de ondergedoken studenten, die op eigen houtje verder gestudeerd hadden.
Medio 1944 kwam er dan o.a. in de Academieraad nog enige beroering over ... het niet uitbetalen van de wedden. De rector stuurde zelfs een "protestmotie" naar het departement (7).
Was die algemene kalmte echt ? Volgens iemand die er midden in zat, gastprof Ittenbach, wel. Hij deed in zijn Tätigkeitsbericht opmerken dat de "verschärfte Stimmung" in het algemeen "kein einziges mal im unmittelbaren Unterrichtsbetrieb" te merken was geweest. Meer en meer kreeg hij de indruk dat "die eigentlichen Zentren der deutschfeindlichen Gruppenbildung nicht auf der Hochschule selbst liegen". Wel was het zo dat er bij de professoren meer "Misstrauen" jegens de Duitsers voorkwam dan bij de studenten, aldus Ittenbach.

---

(1) Register Faculteitszittingen, 12/X/1943. R.U.G., Fac. L. & W.
(2) Id., 27/IV/1944.
(3) Schoep aan rector, 3/XI/1943. A.R.U.G., 4A2/5, doos 3.
(4) Rector aan Vanderlinden, 23/XI/1943. Id.
(5) Deken Dept aan rector, 10/XI/1943. Arch. Dept.
(6) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach). B.A., Ahnenerbe, N.S. 21/930.
(7) De Smet aan Nyns, 10/VII/1944. A.R.U.G., 4A2/6 - 27/10.

Hoe dan ook bleken de professoren uit de "rank-and-file" niet erg actief. Dit bevestigt de stelling van een verzetsrapport over o.a. Gentse professoren en studenten uit november 1943 waar het vaststelt : "un fait est très déconcertant : l'inertie des professeurs" (1). Was dit bij collaboratie- en verzetsmensen ook zo ?

4. De "activistische" professoren.

a) Collaboratie.

Van het zomerreces 1943 had de Militärverwaltung gebruik gemaakt om de samenwerking met de Vlaamsche Professoren- en Docentenbond te intensiveren. Er werd namelijk een Duits-Vlaams "Dozentenlager" in Kötschach (Karinthië) georganiseerd. Van 18 juli tot 7 augustus reisde men door Zuid-Duitsland met aansluitend een "Lager" in Kötschach. Bestudeerd werden er de bijzondere "Grenzlandaufgaben" van resp. Karinthië en Vlaanderen. Volgens de Militärverwaltung kwam het als gevolg daarvan bij de Vlaamse deelnemers (bijna allen V.N.V.-sympathisanten) tot een "Vertiefung des grossgermanischen Bewusstseins" (2).
Maar verstond men dat aan beide kanten op dezelfde wijze ? In een artikel van medio 1943 bv. pleitte prof. De Vleeschauwer wel voor de "geestelijke eenheid van Europa" als wilsakt, maar ook de nationale differenciaties moesten erkend worden (3).
Via zijn ondervoorzitter prof. Wilms, had de Professorenbond even later ook een flinke vinger in de pap in een nieuw initiatief. Inderdaad, op 8 november '43 werd formeel de "Vlaamsche Vereniging voor Oudgestudeerden en Studenten in Duitschland" opgericht. Wilms werd voorzitter, Jacob een van de ondervoorzitters. In het teken "van een zich hernieuwend Europa" zou gewerkt worden aan "de bevordering van de wetenschappelijke samenwerking tusschen Vlaamsche en Duitsche academici, het streven naar een nauw contact tusschen de Vlaamsche en Duitsche universitaire inrichtingen en instanties en het vergemakkelijken der studiemogelijkheden in Duitschland voor Vlaamsche en in Vlaanderen voor Duitsche hoogeschoolstudenten" (4). Aan het begin van het academiejaar was trouwens een soort vrienden-

---

(1) (Service d'Etude du Renseignement (Londen, 14/II/1944)). Rapport sur l'activité clandestine dans le monde de l'enseignement, des professeurs et des étudiants, XI/1943. C.W.O.II.

(2) Mi.Be./T.B. 25, VII-IX/1943. C.W.O.II.

(3) "Een zaak van willen ! Dat wil zeggen, dat met behoud van zijn eigen wezen, iedereen zich moet aanspannen voor een vrij op zich genomen taak. De samenwerking in de constructie eener gemeenschappelijke toekomst veronderstelt een loyale beslissing, welke de eigenheden van iedere natie eerbiedigt, wat men toch niet afwijzen noch over het hoofd kan zien.
De nationale differenciaties staan de geestelijke eenheid niet in den weg op voorwaarde dat de herkenning hunner heterogeneiteit gepaard ga met den vasten wil om ze alle dienstbaar te maken aan de gemeenschappelijke taak, welke het leven van den huidigen dag eischt en hetgeen wellicht door de toekomst nog nadrukkelijker zal worden geëischt." In : Jong Europa ("Maandblad der Universitaire Jeugd"), 1943, nr. 3.

(4) De Nationaalsocialist, 5/II/1944. De twee andere erevoorzitters waren Verschaeve en Romsée. Alleen Verschaeve zou tenslotte effektief erevoorzitter blijven. Lode Claes was een van de raadsleden.

kring van de deelnemers aan de Karinthië-reis opgericht. Dat kaderde ook in de aktiviteiten van de "Aussenstelle Gent" van het "Auslandsamt der Deutschen Dozentenschaft" (Ittenbach !) die bezig was de "Betreuung der flämischen Hochschullehrer" nog op te drijven. I.s.m. de Professorenbond begon men aan wetenschappelijke avonden met Duitse en Nederlandse referaathouders, bijeenkomsten in het Huis der gastprofessoren enz. (1).
Op het einde van het jaar 1943 kon de Militärverwaltung dan ook met tevredenheid vaststellen dat van de "deutschfreundliche" organisaties de Professorenbond verder "seine Stellung festigen (könnte)".
Verheugend was ook dat voor de nieuwe cursussen in de faculteit Rechten "mehrere der neuen Ordnung aufgeschlossen gegenüberstehende Persönlichkeiten" konden binnengebracht worden, o.a. dr. Victor Leemans (2).
En de Professorenbond ging op de ingeslagen weg voort. Van 2 tot 6 januari werd i.s.m. het Auslandsamt der Dozentenschaft in Erezée een nieuw Duits-Vlaams "Dozententreffen" georganiseerd. Een twintigtal Vlaamse O.P.'ers, de Gentse gastprofs en enkele Duitse profs zouden er van gedachten wisselen over wetenschappelijke en "volkspolitische" themas. Een van de resultaten was dat de Dozentenschaft praktische "Leitfaden" ter beschikking zou stellen van de Belgische academici waarin een overzicht werd gegeven van de "europäische Leistung Deutschlands und der übrigen germanischen Länder" op cultureel gebied (3).
In het voorjaar 1943 achtte de Militärverwaltung het overigens nog eens nodig de Gentse Professorenbond te prijzen om zijn "recht aktive" werking (4).
Het spreekt vanzelf dat hetzelfde clubje profs bij dat alles bleef verschijnen op het (klein aantal) activiteiten van het steeds zwakker wordende G.S.V.
De collaborerende profs zaten overigens zoals de studenten met het probleem van de verdeeldheid in de nieuwe orde-rangen. Tegen het einde van het academiejaar evolueerde dat tegelijkertijd positief en negatief : prof. Soenen, een van de weinige DeVlag-mensen in het O.P., zocht opnieuw aansluiting bij het V.N.V. Maar anderzijds zwenkten een aantal "nationale Professoren, die mit Deutschland zusammenarbeiten" naar het Dietsch Eedverbond van priester Geerardyn (5).
Het deed er allemaal niet veel meer toe : de bevrijding stond voor de deur. Opvallend blijft toch het activisme van een aantal Gentse profs in dit laatste bezettingsjaar. Mensen zoals Daels weliswaar lieten, ontgoocheld door de collaboratiepolitiek, niet veel meer van zich horen. Wilms en een aantal andere hard-liners deden dat des te meer. Maar om hoeveel mensen ging het in de "deutschfreundlich ingestellten Kreise" van de R.U.G. eigenlijk ? Ittenbach telde een vijftigtal dergelijke figuren bij het O.P.; enkelen waren afgevallen, maar evenveel - "von denen es nicht zu erwarten war" - kwamen erbij. De echte actievelingen (zij vormden ook de kern van de Professorenbond) waren met dertig (6).
Dat de collaboratie zich echter ondanks deze getalsterkte blijkbaar

---

(1) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach).
(2) Mi.Be./T.B. 26, X-XII/1943. C.W.O.II.
(3) Id. en Nr. 27, III/1944.
(4) T.B. 27.
(5) Mi.Be./T.B. 30, VI/1944. C.W.O.II.
(6) Dat zou dus een goede 15% zijn van het Gentse O.P.

vooral moest beperken tot activiteiten onder gelijkgezinden (en er dus niet in slaagde een echte bres te slaan in het loyale O.P.) was waarschijnlijk ook te wijten aan hun verdeeldheid in het kielzog van de strijd tussen V.N.V., DeVlag en de "radicale" Dietsers. Een gepriviligeerd waarnemer als gastprof Ittenbach moest trouwens vaststellen dat "die zu Deutschland positiv eingestellten Dozenten sich unter den gegenwärtigen Umständen nicht organisatorisch alle vereinigen (lassen)"; meer nog, "sie wollen zum grossen Teil keinen Kontakt miteinander" (1). Ondanks uitblijvend succes naar buitenuit, blijft toch de vaststelling dat dit deel van de collaboratiegezinden dat zich in de Vlaamsche Professorenbond verenigd had tot op het einde vrij actief bleef. Of men er bij een langer durende bezetting in zou geslaagd zijn meer professoren te winnen blijft natuurlijk een open vraag. De oude garde ziet men moeilijk toehappen. Dat belet niet dat langs de andere kant het echte verzets-O.P. op de universiteit verder in de minderheid bleef.

b) Het Verzet.

In het vorige hoofdstuk zagen wij reeds dat het plaatselijke Gentse O.F. met zijn verschillende R.U.G.-leden in de loop van 1943 met ernstige moeilijkheden te kampen kreeg, die echter weinig of niets te maken hadden met interne universitaire aangelegenheden.
Toch was er misschien een verband geweest tussen de niet zo "coulante" houding van de R.U.G. tijdens de V.T.-kwestie en de aanhouding op verdenking van spionage van 6 profs in mei '43. Vier ervan bleven aangehouden, werden dan vrijgesproken maar kregen toch "Betätigungsverbot" wegens "erwiesener Deutschfeindlichkeit" (2). In concreto mochten Magnel en Van Oye geen lees meer geven (de 2 anderen waren emeriti). Dat is dus de toestand bij het kalme begin van 1943-44.
In de laatste week van oktober en de eerste van november ging de rector dan met Petri spreken over het geval Magnel-Van Oye. Ook de studenten lieten blijken dat zij Magnel terugwilden (3). Begin december vergaderde de Assessorenraad over de schorsing. De Smet bracht verslag uit over wat hij reeds gedaan had. Aan de secretaris-generaal had hij gevraagd tussen te komen bij de Militärverwaltung om de schorsing op te heffen of van duur te verkorten, en Petri had hem gezegd dat de maatregel niet meer of niet minder was dan een disciplinaire straf vanwege het "Kriegsgericht" (4).
Enkele dagen later bracht Nyns het probleem inderdaad te berde op een vergadering van de Secretarissen-generaal. Hij situeerde een en ander in een systematische neiging van de bezetter om nu beroepsverboden door te voeren; hij zou er nog eens bij de Militärverwaltung tegen protesteren (5).
Ondertussen was de zaak ook tot de publieke opinie doorgedrongen. Men zag er als èchte reden van de schorsing dat Magnel en Van Oye "portaient ombrage à un haut fonctionnaire de l'administration centrale qui est au mieux avec les Allemands" (6) (De Vleeschauwer ?). Later zou

(1) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach).
(2) Mi.Be./T.B. 25, VII-IX/1943. C.W.O.II.
(3) Rector aan Dept , 2/XII/1943. Met randschrift Dept. Arch. Dept.
(4) Not. Coll. Assessoren, 4/XII/1943. A.R.U.G.
(5) Comité des Secrétaires généraux, réunion 10/XII/1943. C.W.O.II.
(6) Ooms et Delandsheere, Occupation IV, p. 11 (3/I/1944).

Petri dat ontkennen. De "Nichtwiederzulassung" steunde niet op "eine Beeinflussung der Militärverwaltung durch irgendwelche aktivistische Elemente" maar alleen op politiek-militaire veiligheidsoverwegingen. Toch achtte Petri een en ander een Duitse "Fehlgriff" (1). Hij slaagde er begin januari 1944 trouwens in van zijn superieuren de belofte los te krijgen dat Magnel aan het einde van het academisch jaar zijn lessen mocht hernemen. Dat zegde hij tenminste aan rector De Smet (2). Heel de affaire deed de sympathie voor de Duitsers natuurlijk niet toenemen. Een waarnemer had het er zelfs over dat "le corps professoral et les étudiants se sont dressés; les têtes dures de Gand sont en ébullition" (3). Dat was wellicht overdreven. In januari 1944 rapporteerde de Militärverwaltung trouwens tevredener dan ooit over de toestand : "Belgien gehört zur Zeit ohne Zweifel zu denjenigen besetzten Gebieten, in denen sich die Hochschulen am ruhigsten verhalten und die Neigung zur Teilnahme an den verschiedenen Bewegungen des aktiven und passiven Widerstandes bei Professoren und Studenten am schwächsten ausgebildet ist." Er werd aan toegevoegd dat men rustig de opmerking mocht veralgemenen, gemaakt door de Luikse Feldkommandantur, nl. dat de universiteit daar zich aan haar plicht hield en de grote meerderheid van de profs "ihren Einfluss im beruhigenden Sinne geltend macht" (4). Wij vonden inderdaad nergens aanduidingen als zou het in Gent op het moment van de zaak Magnel-Van Oye veel anders geweest zijn. En men weet hoe de collaboratie-pers klaar lag om eventuele incidenten aan de R.U.G. uit te buiten.

Dat belette natuurlijk niet dat ondertussen steeds dezelfde mensen die men reeds kent met hun extra-universitaire verzetsactiviteiten voortgegaan waren.

Maar begin maart 1944 werd de organisatiesecretaris van het regionaal O.F.-comité, Alers, gearresteerd. Nu sloeg het grote uur van Wetenschappen-docent Billiet ("Max") : hij werd de drijvende kracht van een nieuw comité waarin ook werkleider Dekeyser zat. Deze laatste had na de aanhouding van Alers het contact met het O.F.-nationaal kunnen herstellen. I.s.m. ons reeds bekende leden van het universitair personeel zoals Vandeputte, Vandendriessche en Tavernier werden militair interessante inlichtingen over Gent en omgeving verzameld (Billiet, die ook voor het clandestiene inlichtingsnet "Marc" werkte, centraliseerde ze), honderden onderqedoken werkweigeraars geholpen (met geld, in hoofdzaak afkomstig van de clandestiene "krediet"-dienst "Socrates") en "Het Belfort" verder opgesteld, gedrukt en verspreid. Ook werd nu gewerkt aan het opzetten van een afdeling van de gewapende "Patriottische Milities" P.M.

Het kleine groepje (maximum een paar tientallen) aktieve verzets-W.P. en O.P. werkte dus nu, in dit voorjaar 1944, op volle toeren aan hun buiten-universitaire aktiviteiten. Het was wellicht de tijd niet (meer) om zich nog met de R.U.G. als dusdanig bezig te houden. Dat men al aan de toekomst dacht bewees ook het feit dat er clandestiene besprekingen werden gehouden betreffende de toekomst van de universiteit, waaraan o.a. prof. Hacquaert deelnam (5).

---

(1) Erklärung Petri betr. : Prof. Schoep, 24/VI/1950. Arch. Petri. Schoep was tevergeefs tussengekomen voor zijn collega's.
(2) Not. Coll. Assessoren, 20/I/1944. A.R.U.G.
(3) Ooms et Delandsheere, IV, p. 12 (3/I/1944).
(4) Mi.Be./T.B. 26, X-XII/1943. C.W.O.II.
(5) Voor heel deze passage : aktiviteitsverslagen Dekeyser, Hacquaert, Vandeputte en Tavernier. A.R.U.G., 4A2/5, doos 11.

Al die activiteit zorgde echter ook voor een toenemende Duitse repressie. Over juni 1944 meldde de Militärverwaltung laconiek : "Festnahmen von einzelnen Mitgliedern des Lehrkörpers in Gent und Lüttich stehen nicht in Zusammenhang mit ihrer Tätigkeit an der Hochschule" (1). Onder hen : prof. Goormaghtigh "omdat hij naar de Engelse radio had geluisterd" (2).
Begin augustus was het de beurt aan groepsleider Billiet om tegen de lamp te lopen. Vandeputte, Vandendriessche, Tavernier en Dekeyser slaagden erin, geholpen door Prof. Hacquaert en universiteitsbediende Arthur Minnaert, alle sporen van de activiteit van Billiet te doen verdwijnen en zijn werk voort te zetten. Een deel van de belangrijkste gegevens door Billiet verzameld werden door Vandendriessche en Vandeputte in veiligheid gebracht onder het dak van de Veeartsenijschool. Andere papieren werden verbrand in de ketels van de centrale verwarming van hetzelfde instituut. Via Vandeputte lukte het Dekeyser op 24 augustus opnieuw verbinding te maken met het Nationaal Bureau van de Weerstand te Brussel (3). Op 25 augustus werd echter ook Vandeputte aangehouden.
De anderen doken dan onder; Hacquaert had dat reeds vroeger gedaan. Enkele dagen later werd Gent bevrijd; o.a. Tavernier droeg nog zijn steentje bij in de plaatselijke gevechten.
Ook de universitaire personeelsleden in de andere verzetsgroeperingen dan het O.F. - waarvan geen naoorlogse activiteitsrapporten werden teruggevonden (en die dus blijkbaar minder aktief waren ?) - kwamen tevoorschijn.
Twee concluderende vaststellingen : 1) in 1943-44 nog duidelijker dan de vorige academiejaren bleken er universitairen in het algemeen verzet te staan, maar het universitair verzet als dusdanig was nu bijna onbestaande (afgezien van de passieve afwijzende houding t.o.v. de bezetter en zijn maatregelen); 2) "het geraamte, het spier-zenuwstelsel, en in vele gevallen ook het hoofd" van de Gentse verzetsbewegingen waren niet-universitairen, zoals verzetsman van het eerste uur, werkleider De Coninck het vaststelde (4).

De cijfergegevens omtrent het universitaire personeel in het verzet (zie besluit) kunnen alleen maar bevestigen dat hun deelname aan het actief verzet eerder relatief was. Maar was dat ook niet - of zelfs meer - zo voor de deelname van de Belgische bevolking in haar geheel aan het verzet ?

(1) Mi.Be./T.B. 30, VI/1944. C.W.O.II.
(2) Elaut, Mémoires, p. 424.
(3) Verslag Vandeputte.
(4) Verslag De Coninck. A.R.U.G., 4A2/5, doos II.

B. DE STUDENTEN

1. Het einde van de "vernieuwingsgezinde" studentenorganisaties.

Nog vóór het begin van het academiejaar 1943-44 maakte de bezetter zich al (of nog steeds) ongerust over de "nationalflämischen Studenten". Hij vreesde een "weiteren Anwachsen der radikal dietschen Bestrebungen", met name door de werking van het D.S.K. (dat in de V.A.V.V.-kampen al zo actief was geweest) (1). Wellicht onrustwekkender was het feit dat de openingsvergadering van het G.S.V. (in de aula) ter gelegenheid van het nieuw academiejaar slechts een geringe studentenopkomst liet optekenen (2). Verder waren beheerder Schoep, een vijftal profs (vier andere hadden zich laten verontschuldigen), de gastprofessoren en de leider van het V.N.V.-Studentenfront Ameloot aanwezig.
Eerst werd een ontgoochelde boodschap van ex-praeses Pauwels voorgelezen (cf. p. 97). Wat aan de zegepraal deed wanhopen was de "futloosheid van de eigen strijdgenooten" (2).
Daarna nam de nieuwe praeses Pauw Meulenaere het woord (3). Bloemrijk vergeleek hij de hele geschiedenis van het G.S.V. met die van een schip. In 1940 de maidentrip met "veel belangstelling en geestdrift, bij passagiers en de bemanning". Bij de "tweede reis" (1941-42) "leek het wel alsof er iets aan 't uitdooven was". De "derde bemanning" (1942-43) zag in dat "een overtocht met een handjevol reizigers" de moeite niet loonde, "(zocht) een andere thuishaven, (smeet) een deel der lading over boord" maar bereikte de haven zelfs niet. Meulenaere hoopte nu, in 1943-44, op een nieuwe start met een verbondsschip waar "al wat met zijn oorspronkelijken bouw niet overeenkwam" was uitgehaald. Hij deed een beroep op de actieve interesse van de professoren en betreurde het "in dien zin dat den Heer Rector (...) afwezig" was. Daarentegen dankte hij met name Schoep, Speleers en Elaut voor hun aanwezigheid en inzet. Pas in zijn besluit werd de praeses enigszins concreet; het doel van het G.S.V. was de universiteit "te maken tot wat ze in oorsprong is geweest en altijd had moeten blijven : de meest zuidelijke der Nederlandsche universiteiten" (4).
Het leek er dus op dat het G.S.V. de radicaliteit van 1942-43 weer had afgelegd. Dat het slotwoord was voorbehouden aan oudstudent Maurits Seys, nu hoofdredacteur van "Vooruit !", bewees echter dat men duidelijk aan collaboratiekant bleef. Hij had het over de plichten van studenten en hoogleraars t.o.v. "de gemeenschap" : de "eenheid binnen ons volk tot stand te brengen" was hun eerste taak, besloot hij (5).
In dezelfde collaborationistische lijn lag trouwens de contactopname tussen o.a. het G.S.V. en de "Aussenstelle Flandern" van het Ahnenerbe (6). Nochtans was het duidelijk dat men van de zijde van het

(1) Mi.Be./T.B. 25, VII-IX/1943. C.W.O.II.
(2) Dat was natuurlijk wel mede te wijten aan het ontbreken van eerste- en tweedejaarsstudenten door de V.T.
(3) Hij was aangesteld door de leidingsraad van het G.S.V., m.a.w. eigenlijk het bestuur van de Vlaamsche Professorenbond.
(4) Rede Meulenaere, 28/X/1943. A.M.V.C., Arch. G.S.V. (S/96514).
(5) Vooruit , 31/X/1943.
(6) Jahresbericht (Augustin). Cf. p. 112-113.

V.N.V.-Studentenfront zijn bedenkingen had omtrent het "achteruit trekken" van het G.S.V. "op de meer onschuldige stelling eener breede en uitsluitend kultureel georienteerde 'vlaamschgezindheid'"(1). Bepaalde mensen van de Vlaamsche Professorenbond, de think-tank van het G.S.V., had dus blijkbaar nu voor een andere tactiek gekozen dan de "nationaalsocialistische" van ex-praeses Pauwels (zie verder). Of dat succes had ? In studentenverzetskringen vond men dat het G.S.V. nu helemaal dood was; het zou nog minder dan 100 leden tellen (2). Ondertussen had het V.N.V.-Studentenfront (Gent) met zijn handvest van "Dietsche op de Germaansch-Europeesche noodwendigheden van onzen tijd afgestemde beginselen" de laatste maanden van 1943 gebruikt voor organisatorische uitbouw en "a.h.w. inwendige aktiviteit (enkele militiedrillingen afwisselend met politieke werkgemeenschappen)" (3). Daar was de toeloop dus blijkbaar ook al niet overdonderend.
De bezetter besteedde in zijn oktober-december rapport overigens helemaal geen aandacht aan het Studentenfront. Maar de studenten in het algemeen zouden nergens erg aktief zijn. In Gent trad alleen het G.S.V. naar buiten "mit einer mässig besuchten Veranstaltung" (de openingszitting). Over de nieuwe stijl van het G.S.V. wist men alleen te melden dat het "die flämische Linie" volgde en zich "betont unpolitisch" opstelde (4). Dat bevestigt dus wat wij tot nu toe zagen.
Van de DeVlag-Studentencel (5) en van de (nieuwe ?) "Dietsche Nationaal Socialistische Studentengemeenschap" (Ameloot - Vanden Driesch - dr. Willemyns) hoorde men helemaal niets. Begin 1944 dook wel een interne publikatie van het D.S.K. op, "Were Di". Dit kleine groepje bleef zich in fascistisch vaarwater bewegen. In het eerste nummer van "Were Di" publiceerde men een boodschap aan de "nationaalvoelende studenten". Zij moesten meewerken in de Dietse revolutie. Maar er waren twee gevaren : bij een geallieerde overwinning een teloorgaan van "onzen volkschen grondslag", in het andere geval gevat worden door de "Centraal-Europeesche contemplatie (...) die weliswaar Germaansch d.i. tot ons wezen behoorend, maar zeer sterk Duitsch geaccentueerd is".
En inhoudelijk ? De student moest in de "volksgemeenschap" staan, d.w.z. een "nationaal-socialistisch" standpunt innemen : volksgemeenschap beduidt toch werken aan de "nationale eigenheid" en het "sociale leven" van het volk. Daarbij zou de student kultuurmens zijn ("zich overgeven aan de volksche grootheid") en zich "in zelftucht en levensversobering" opwerpen tot "leider der volksgemeenschap". Tenslotte moest dit alles in het teken staan van de "glanzend-nationale traditie van levend Geloof"; de student zou "voortrekker zijn van het Katholieke herleven" (6).
Het valt te betwijfelen of die rhetoriek in de gegeven omstandigheden nog veel studenten kon aanspreken.
Naast de "ondergrondse" activiteiten van het D.S.K., liepen de legale van G.S.V. en Studentenfront in mineur verder en dit ondanks het feit dat de cursussen van tweede kandidatuur nu herbegonnen waren. Begin januari richtte het G.S.V. in de aula een Zuid-Afrika - avond in. De

(1) Volkskamp, (maart) 1944.
(2) Int. Poma en Het Belfort, 26/VIII/1945. Dat was niet ver naast de waarheid.
(3) Volkskamp, (maart) 1944.
(4) Mi.Be./T.B. 26, X-XII/1943. C.W.O.II.
(5) DeVlag als dusdanig telde tijdens heel de bezetting 138 leden-studenten aan de R.U.G. Cf. A.R.U.G., 4A2/5, doos 10.
(6) Were Di, I.

opkomst was laag, de stemming gedrukt; de "tijdsomstandigheden" zorgden daarvoor. Commentatoren hadden het wel over de "laksheid en onverschilligheid" van de "huidige studentenbeweging" (1).
Begin februari zat het V.N.V.-Studentenfront in de aula voor een algemene propagandavergadering. De"propagandaleider" riep op tot "tuchtvolle aktie in de partij" (was dat dan tot nu toe niet gebeurd ?) waarna adjunct-algemeen secretaris van het V.N.V. Wijndaele de problemen van het ogenblik analyseerde. Het "Nederlandsche Volk" moest meewerken aan de Duitse overwinning en betrouwen in Führer en Leider. Het applaus bewees dat dit spreken was "naar het hart der Gentsche studenten" (2).
Anderzijds ging het het G.S.V. slechter en slechter. Begin februari werd zelfs aangekondigd dat het studentenhuis Mac Leod per opbod zou verkocht worden (3). Elders werden nog wel vergaderingen belegd (o.a. met prof. Van der Mueren als redenaar).
Hoe dan ook zag het studentenleven er in deze voorjaarsmaanden van 1944 "uiterlijk onbewogen" uit. Maar in het G.S.V. - of wat er van overschoot - bleven er "niet weinig spanningen" bestaan over de nieuwe koers van praeses Meulenaere (4). Er bleek inderdaad een "machtsstrijd" aan de gang tussen minimalisten en maximalisten.
De goed ingelichte Militärverwaltung bracht er verslag over uit. Een en ander was te situeren in de "Richtungskämpfe" in het "flämisch-nationale Lager" die meer en meer ook de "flämischen Studentenschaft" beïnvloedden. Meer bepaald te Gent bleef de situatie problematisch. Van de "zur Zusammenarbeit bereiten Gruppen" kon het V.N.V.-Studentenfront zijn positie behouden. Maar in het G.S.V. was "unter Mitwirkung von Pater Callewaert und Prof. Daels" de leiding in handen gespeeld van de "katholisch-dietschen Gruppe um die St.Thomas-Genossenschaft". De Militärverwaltung verzekerde echter dat de "erneuerungsgesinnte Flügel unter Prof. Wilms" klaar stond om tot de tegenaanval over te gaan. In elk geval had DeVlag geen profijt kunnen halen uit de moeilijkheden in de V.N.V.-milieus. O.a. aan de R.U.G. had zij sinds januari haar activiteiten gestopt "trotz Bemühungen der Militärverwaltung" (5)...
Het rommelde dus volop in het collaborationistische studentenwereldje. Het belang ervan moet niet overschat worden : V.N.V.-Studentenfront, DeVlag-Studentencel en G.S.V. hadden in het voorjaar 1944 samen slechts een goede 300 leden (d.i. minder dan 15% van het totale studentenaantal; er waren er 2.333) (6).
Van Duitse zijde verloor men echter zijn belangstelling voor dit numeriek steeds kleiner wordende groepje niet, integendeel. Onder andere de Sicherheitspolizei (S.D.) was verder gaan graven in het G.S.V.-geval en was er op uitgekomen dat niet alleen het St. Thomasgenootschap er een rol speelde maar ook de Katholieke Studenten Actie (K.S.A.) en haar proost.
Die zouden het G.S.V. de "geheime Aufgabe" gegeven hebben "auf der Universität einen grossen Einfluss zu gewinnen" in de zin van de ideeën van pater Callewaert met zijn "deutschfeindliche Einfluss" (7).

---

(1) Vooruit , 11/I/1944.
(2) Volkskamp, (maart) 1944. Aanwezig waren o.a. Speleers en Van Houteghem.
(3) Bericht Inbel, 12/II/1944 (N° 3). C.W.O.II.
(4) Volkskamp, (maart) 1944.
(5) Mi.Be./T.B. 27, III/1944. C.W.O.II.
(6) Studentenfront : 150 leden, DeVlag : 60 leden, G.S.V. : 125 leden, waarvan 10 aktieve. Cfr. Sipo/S.D.-Meldungen, Nr. 12, 15/VI/1944. C.W.O.II.
(7) Id.

Het juni-rapport van de Sipo meldde dat dit opzet mislukt was. De tegenstanders van de richting-Meulenaere zouden inderdaad hun slag thuishalen. Begin juni moest een nieuwe praeses worden aangeduid door het bestuur van de Vlaamsche Professorenbond; verbondssecretaris Lecoutere (K.S.A.-lid !) die Meulenaeres politiek wilde verderzetten en de kandidaat was van de Callewaert-aanhangers, kreeg een tegenkandidaat. Het was "der dem Reichsgedanken aufgeschlossen Paul de Geest, VNV-Mitglied", die voorgesteld werd door zwaargewichten als De Waele en Wilms (1). Het bestuur duidde tenslotte De Geest aan als nieuwe praeses. Hij zou de door de vroegere praeses Pauwels voorgestane "nieuwe richting resoluut doorzetten" (2). Het G.S.V., nu nog een goede honderd man "sterk", keerde dus terug naar de nationaal-socialistische opvatting van 1942-43. Maar of dat alles de grote meerderheid van de studenten nog interesseerde ? Men kan het betwijfelen. Het ging de Duitsers militair gezien slechter en slechter, de materiële moeilijkheden in België namen toe, examens stonden voor de deur. De omstandigheden waren de collaborerende groepen dus niet meer gunstig.
Op de koop toe had interne verdeeldheid hun pro-Duitse actie gehypothekeerd. Dat was dan weer een lelijke streep door de rekening van de bezetter.
Ook zonder de bevrijding in september '44 zou de collaborerende studentenbeweging te Gent er dus zeer slecht voorgestaan hebben. De omstandigheden, méér dan welke anti-G.S.V.-actie van de verzets-N.S.G. ook, hadden gemaakt dat ze praktisch doodgebloed was.
Maar even zo weinig als de harden van de studentencollaboratie, hadden de "activisten" van het studentenverzet dit academiejaar stilgezeten. Hun werking was echter vooral buiten de universiteit merkbaar geweest.

2. Het studentenverzet.

Voor het begin van het academiejaar had de N.S.G.-nationaal een nieuwe richtlijn gegeven : het studentenverzet nu invoegen "dans la cadre de la lutte des peuples opprimés contre les Allemands" en van de te verwachten invasie. M.a.w. de nadruk verschoof van het universitaire naar het "algemene" verzet.
Ter gelegenheid van die nieuwe richting had het N.S.G.-nationaal een clandestien rapport over haar voorbije werking opgemaakt om aan Londen door te sturen (3). De afdeling Gent kwam ruim aan bod. Er werd vooral de nadruk gelegd op de strijd tegen het G.S.V. (die zoals wij zagen echter vooral vanuit de faculteitskringen werd gevoerd). Het rapport eindigde met de wens dat men zich in Londen meer rekenschap zou geven van het werk van het verzet en dat zou tonen door er in de radiouitzendingen meer aandacht aan te besteden, en vooral door iets aan het geldgebrek te doen. Die wensen leefden natuurlijk ook te Gent. In het september-nummer van "Jong België" had men het bv. ook over de radiouitzendingen. Overigens stond het nummer

(1) Id.
(2) Volkskamp, (mei-juni) 1944.
(3) Verwerkt in : Rapport sur l'activité clandestine dans le monde de l'enseignement, des professeurs et des étudiants, XI/1943 (Service d'Etude du Renseignement S.E.R.A., 14/II/1944). C.W.O.II.

al in het teken van de "Godendeemstering : het uur der bevrijding is nabij".
Was het daarom dat men ook in studentenverzetskringen dacht dat praktisch gezien de strijd op studentengebied voorbij was ? Men zou zich op de universiteit inderdaad gaan beperken "tot het aanklagen van Duitschgezinde professoren en studenten (in Klokke Roeland) en tot het voorthelpen van de enkele eerste-jaren en -rhetoriaten, die geweigerd hadden voor de Duitsche industrie te werken" (1).
Met het ontbreken van de schachten en de lage activiteit bij de collaboratiestudenten gaf de universiteit nu een zeer, zeer kalm beeld te zien. Men vond weinig studenten "die nog een andere belangstelling hebben dan voor de kursus en voetbaluitslagen (...) die nog voor wat anders een avond over hebben dan voor hun lief en voor Heinz Rühmann" (2). Ook de Militärverwaltung merkte in haar okt.-dec. '43 rapport speciaal op dat het erg rustig was aan de universiteiten en er weinig studenten in de "aktiven und passiven Widerstand" aangetroffen werden (3). De weinigen die toch iets deden waren des te verdienstelijker. En die zaten nu in 1944 in een hele waaier "algemene" verzetsorganisaties (O.F., P.M., G.L., N.K.B., O.M.B.R. enz.) waar ze goed werd verrichten in de sluikpers, bij het verschaffen van inlichtingen, het verbergen en helpen van onderduikers en in het gewapend verzet (4). Zo werd ook gelegenheidssamenwerking met het verzets-O.P. en W.P. een feit.
Wat deed de specifieke studentenverzetsorganisatie N.S.G. ? Die schakelde zich praktisch helemaal in in de O.F.-activiteiten (verspreiding "Het Belfort", vlugschriften en rantsoeneringszegels en medewerking aan de gewapende verzetssecties in de woonplaats van de studenten) (5).
Op de universiteit zelf bleef naast "Klokke Roeland" van het N.S.G. ook "Tijl" en "Te Wapen" verschijnen. Er kwam zelfs een nieuwe clandestiene groep van franstalige studenten (Piet Kluyskens c.s.) bij (6). Voor veel opzien zorgde dat alles niet. Alleen de vlugschriften genoten enige belangstelling. Een observator als Ittenbach merkte daarbij op dat de stellers ervan zeer slecht over de R.U.G. geïnformeerd leken, en dus misschien niet eens studenten waren. Trouwens, "vom durchschnittlichen Studententyp, der fleissig, etwas gedrückt und vorsichtig ist, ist wohl auch in dieser Richtung nicht viel Aktivität vorauszusetzen". Niet éénmaal waren er incidenten geweest (7). Getuigenissen uit verzets-, collaboratie- en Duitse hoek tonen dus hetzelfde : het was in de R.U.G. ook op studentengebied zeer kalm.
Dat belette niet dat de bezetter zijn repressie opvoerde. Vanaf maart '44 werden verschillende studenten aangehouden (Van Steenweghe, Haus, Cloquet, Goubau, Stroobandt...) en nadien naar concentratiekampen overgebracht. De Sicherheitsdienst rolde ook het studentensluikblad "Te Wapen" op (8). Dat lag allemaal in de sfeer van het toenemende politieke geweld in de laatste bezettingsmaanden. Want op de R.U.G. zelf bleef het rustig, alhoewel de sympathie voor de Duitsers er bijna tot op het nulpunt was gezakt.

---

(1) Het Belfort, 26/VIII/1945.
(2) Volk en Staat, 29/X/1943.
(3) Mi.Be./T.B. 26, X-XII/1943. C.W.O.II. Zie ook het hoofdstuk over de professoren !
(4) Voor hun aantal : zie besluit.
(5) Het Belfort, 26/VIII/1945.
(6) Poma aan Dupuis (U.N.P.C.), 29/VIII/1952 en int. Poma. C.W.O.II.
(7) Tätigkeitsbericht 1943/44 (Ittenbach).
(8) Mi.Be./T.B. 28, IV/1944. C.W.O.II.

Het grootste deel van de studenten waren "franskiljons, de rest is meer onverschillig", schreef een waarnemer. Zij spraken alleen over jazz, "voor hooger denken is bij deze treurige heerschappen geen plaats meer", er heerste "overgroot zedenbederf", "aan ernstig werk en studie wordt niet meer gedacht", genot en karakterloosheid zegevierden (1).
Blijkbaar waren dus aan het einde van het academisch jaar 1943-44 alleen nog de paar tientallen verzets- en collaboratiestudenten aktief.
In de bevrijdingsdagen doken sommigen van deze laatsten onder, terwijl de eersten in de gevechten verwikkeld raakten; student-apoteker Leon Verspeelt bv. sneuvelde daarbij.
In die euforische dagen moesten de verzetsstudenten van het eerste uur wel met enige verbazing vaststellen dat hun rangen nogal plots waren aangegroeid en op de universiteit "plotseling iedereen anti-Duits was" (2).
Concluderend kan men stellen dat in 1943-1944 het studentenverzet kwalitatief (van verzet in de universiteit naar algemeen verzet) veranderd en geïntensiveerd was en (vooral naar het einde toe) ook kwantitatief toegenomen. De afzwakking van de actie in de universiteit zelf hing duidelijk samen met de opgang van de R.U.G.-verzetsmensen in de algemene organisaties. Toch bleven de verzetsstudenten een minderheid vertegenwoordigen.
Slotvraag : was hun actie nuttig ? Om de geest levend te houden, zeker. Maar de afgang van de collaboratiestudentenbeweging bv. was eerder een gevolg van de actie van sommige faculteitskringen (dus geen specifieke verzetsgroepen !) en de algemene onverschilligheid. En de verplichte tewerkstelling waar het georganiseerde studentenverzet zo tegenaan ging, leverde in Gent juist zijn beste resultaten op.
Toch was het zeker ook mede aan het studentenverzet (o.a. door zijn sluikpers) te danken dat na 1941 de nieuwe orde minder en minder voet aan de grond kreeg in de R.U.G.

---

(1) Het Laatste Nieuws, 12/IV/1944.
(2) Int. Poma.

C. BESLUIT

Alhoewel veel minder dan in het vorige academiejaar was ook in 1943-44 de kwestie van de verplichte tewerkstelling actueel gebleven. Het ging hem nu vooral om de Duitse controle op de volbrenging of de vrijstelling van studenten i.v.m. de V.T. Men kwam tot een soort tussenoplossing waarbij van Belgische zijde elke actieve medewerking geweigerd werd, maar de bezetter langs een achterpoortje de gelegenheid geboden werd de namen na te kijken. Die regeling kwam er op initiatief van de secretaris-generaal van Onderwijs; o.a. de rector van de R.U.G. had er zich dus aan te houden. Overigens kon dat voor Gent niet veel problemen met zich meebrengen : het grootste deel van de eerstejaars uit 1942-1943 had zich aangemeld. In studentenverzetskringen bleef men erbij dat dit te wijten was "à l'attitude des professeurs qui n'ont pas encouragé les étudiants de 1re année à suivre les mots d'ordre du (N.S.G.)" (1).
Hoe dan ook gingen de Duitsers in 1943-44 niet meer over tot het opeisen van universiteitsstudenten. De aktieve en passieve weerstand ertegen, ook te Gent, had dus toch iets opgeleverd.
Anderzijds kon de Militärverwaltung tevreden zijn over de kalmte die na de "oplossing" van de V.T.-kwestie over de universiteit was neergedaald. Dat was waarschijnlijk ook de bedoeling van haar beleid : niet meer aan de hogescholen raken op het vlak van de V.T.
Onrechtstreeks bleef zij o.a. de R.U.G. verder bewerken, bv. met het verderzetten van het gastprofessorenexperiment. In de beperkte groep germanisten van Letteren en Wijsbegeerte scheen gastprof Ittenbach nogal succes te hebben. Hij bleef ook in de faculteitsraad zetelen. Ook dat stemde de Militärverwaltung tevreden, maar het is de vraag of de invloed van het vijftal Duitsers dat nu al vier jaar in Gent zat veel verder ging dan de individuele studenten die zij in hun cursussen hadden. Alleszins blijft het een feit dat de gastprofs in 1943-44 weinig tegenwind ondervonden.
Ondertussen poogden rectoraat en professoren zo goed en zo slecht als de (materiële) omstandigheden het toelieten het gewone universitaire leven draaiende te houden. Aan het begin van het academiejaar had de Militärverwaltung wel aan De Smet laten voelen dat er vanuit collaboratiehoek zekere weerstanden bestonden tegen zijn persoon, maar de Duitsers achtten het raadzaam hem verder hun fiat te geven - omdat hij bij eventuele moeilijkheden meer invloed had op O.P. en studenten dan een nieuwe-orde figuur.
De professoren in het algemeen bleven echter in alle kalmte hun job doen. Zij wachtten verder de bevrijding af. Van Duitse zijde maakte men zich geen illusies over hun politieke positie, maar evalueerde men het feit dat zij niet echt aan verzet deden erg positief. Dat lag in de lijn van het minimum-programma van de Militärverwaltung om aan het eind van de bezetting nog alleen rust en orde na te streven. Maar niet iedereen wachtte af. Hetzelfde groepje profs als altijd ontwikkelde op de ingeslagen collaboratie-weg een aantal nieuwe initiatieven. Mensen als Daels hadden echter afgehaakt; zij meenden dat Vlaanderen het Reich niet verder onvoorwaardelijk kon steunen. In die richting poogden zij trouwens de collaborerende studentenbeweging te beïnvloeden.

(1) Rapport (...) activité clandestine, XI-1943 (S.E.R.A.). C.W.O.II.

Anderzijds ging ook het in het verzet aktieve O.P. en W.P. op de ingeslagen weg voort. Maar de in universitaire milieus gerecruteerde verzetslui verlegden hun activiteit nu helemaal naar het "algemene" verzet, vooral op plaatselijk Gents (Billiet !) maar ook op nationaal vlak (bv. prof. Nuyens, sinds september '43 commandant van de "Patriottische Milities" in Vlaanderen). Dat belette niet dat ook enkele individuele profs op de universiteit in hun cursussen aan hun anti-Duitse gevoelens lucht gaven. In het voorjaar 1944 werd een prof. Verlat daarvoor gearresteerd. In het kader van de versterkte Duitse repressie liep van de "georganiseerden" o.a. ook Billiet tegen de lamp.
Bleef de verzetsgroep in O.P. en W.P. in de minderheid, dan kan men zich toch de vraag stellen of hij in het Gentse verzet in het algemeen geen relatief grotere plaats innam dan andere socio-professionele categorieën.
Maar goed, een minderheid dus. Dat was ook het geval bij collaboratie- en verzetsstudenten. Een nieuwe koerswijziging bij het G.S.V. naar minder radicaliteit vermocht niet het ledenaantal weer te doen stijgen. Het ruziën onder mekaar van onvoorwaardelijke Duitsgezinden en "Dietsers" verlamde de werking helemaal.
De oriëntering van de meeste studenten op het hier en nu (de materiële moeilijkheden, examens, hun lief...) droeg natuurlijk ook niet bij tot actieve deelname aan collaboratie (zeker nu de Duitsers het pleit schenen te verliezen) - of verzet.
Toch kregen de algemene verzetsorganisaties meer steun van studenten. Ook zij lieten zich praktisch niet meer in met universitair verzet als dusdanig, maar vervulden (in hun woonplaats) in Onafhankelijkheidsfront, Geheim Leger enz. een nuttige rol.
Zeker dit laatste bezettingsjaar vormde de universiteit dus meer een recruteringsveld voor verzetsmensen dan een verzetsuniversiteit. Onrechtstreeks had zij bijgedragen tot het algemene verzet, maar intern had men zich verder "gearrangeerd" met de bezetter. De groeiende onrust bij de Duitsers gold heel duidelijk dat algemene verzet, waar volgens hen de rust aan de universiteiten gunstig tegen afstak. Er moet natuurlijk tegelijkertijd opgemerkt worden dat zij zich nog weinig bemoeiden met de gang van zaken binnen de universiteit, geen nieuwe initiatieven ontwikkelden en zich beperkten tot het uitoefenen van hun verworven rechten ("Genehmigungsrecht", gastprofessoren enz.).
Om geen slapende honden wakker te maken achtten de academische overheden het dan ook misschien best zelf eveneens geen initiatieven te ontwikkelen en de bevrijding, die nu wel degelijk op komst leek, af te wachten.
De "zakelijke" relatie tussen departement en academische overheid enerzijds en de bezetter anderzijds berustte natuurlijk niet op wederzijdse sympathie. De Militärverwaltung zag het zo :
"Heute (...) sieht sich die Besatzungsverwaltung unabhängig von ihrer grundsätzlichen Einstellung aus zwingenden praktischen Gründen in die Notwendigkeit versetzt, mit dem vorgefundenen belgischen Verwaltungsapparat weitgehend ohne Rücksicht auf die politische Haltung des einzelnen Beamten zu arbeiten." (1).
Dat gold ook voor de universiteiten, hun secretaris-generaal en rectoren.

* *
*

(1) Aktenausarbeitung 1943 (Petri). Arch. Petri.

VI. EPURATIE EN HERVATTING

A. DE UNIVERSITAIRE EPURATIE

1. De voorlopige maatregelen.

In de aftochtsfeer die eind augustus 1944 te Gent heerste dachten sommigen al aan het nieuwe academiejaar. Nog vóór de bevrijding van de stad (op 6 september) zou op 25 augustus een "raadgevend comité" o.l.v. rector De Smet (1) samengekomen zijn om voor het eerst te spreken over eventuele maatregelen tegen de collaboratiestudenten (2). Om hen de toegang te verbieden had men nog wel enkele weken; maar tot maatregelen tegen sommige professoren werd onmiddellijk overgegaan. De dag na de bevrijding, op 7 september, kreeg het sinds 1940 aangestelde O.P. en sommigen van vóór '40 een rondschrijven, getekend Goubau (die had zijn rectorszetel van 1940 terug ingenomen) (3), waarin hen tot nader bericht verboden werd de universiteit te betreden. Er zou over hun toestand "te gelegenertijd door de bevoegde overheid een beslissing genomen worden" (4).
Sommigen zagen er de bevestiging in dat "het op voorhand vastgelegde plan" van de "uitzuiveringsmachine" nu ging uitgevoerd worden (5). Medio september begon men al met cijfers te goochelen. "La Flandre Libérale" meldde bv. dat van de 72 man O.P. en W.P. van de faculteit Geneeskunde er aan ... 52 de toegang tot de universiteit verboden werd (6). Dat was natuurlijk uit de lucht gegrepen.
Ondertussen werd wel van verschillende kanten druk uitgeoefend om het niet bij halve maatregelen te laten. De nu legale N.S.G. stelde aan de rector voor om qua studenten alle strafrechterlijk veroordeelde "anti-vaderlandsche" elementen plus al degenen die lid geweest waren van een nieuwe orde-beweging of van de V.A.V.V. (vóór 1 januari 1944) en niet veroordeeld waren, de toegang tot de universiteit te ontzeggen (7). Tegelijkertijd had de N.S.G. qua professoren het recht even in eigen handen genomen en beheerder-opziener prof. Schoep gearresteerd (8).
Een paar dagen later begon er enige klaarheid te komen omtrent wie van het universitair personeel nu juist door de zuiveringsactie getroffen werd. In een interview met "Vooruit" verklaarde rector Goubau dat i.s.m. het Ministerie van Onderwijs besloten werd alle benoemingen van nà 16 mei 1940 "teniet" te doen terwijl een aantal regelmatig benoemden geschorst werd (Daels, De Waele, Leurs, De Vleeschauwer, Hentze, Willemyns, Wilms enz.) (9).

---

(1) Bestaande uit de leden van de Assessorenraad (rector, pro-rector en decanen) en de beheerraad van het patrimonium.
(2) Cf. Notulen Academieraad, 23/II/1945. A.R.U.G.
(3) De Smet werd beheerder-inspecteur i.p.v. Schoep.
(4) Elaut, Mémoires, p. 443.
(5) Id.
(6) 14/IX/1944.
(7) N.S.G. aan rector, 15/IX/1944. Cf. Klokke Roeland , IX/1944.
(8) Int. Poma.
(9) Cf. Het Belfort , 22/IX/1944. Verder Boon, De Keyser, Elaut, Evrard, Goossens, Hooft, Libbrecht, Maes, Meuwissen, Schoep, Van Houteghem en Verdonck.

Een aantal professoren nam daar geen genoegen mee. In een motie van 22 september vroeg een twintigtal Wetenschappen-profs "dat de Faculteit zoo spoedig mogelijk zou gezuiverd worden", d.w.z. vóór de opening van het academiejaar (1). Drie dagen later stemden een twintig Geneeskunde-profs een motie waarin zij stelden geen les te willen geven zo lang de "ongewenschten" niet definitief uit hun ambt werden ontzet. Wie waren dat ?

"1) Dezen die rechtstreeks of onrechtstreeks hulp aan den vijand hebben verleend;
2) Dezen die gedurende de bezetting deel hebben uitgemaakt van groepeeringen, waarvan geest en handelingen onbetwistbaar anti-belgisch waren;
3) Dezen die vrijwillig hun medewerking hebben geschonken aan instellingen door den bezetter opgedrongen " (2).

Op 26 september volgde een motie van de Veeartsenijschool waarin men ook eiste dat de geschorsten onmiddellijk definitief ontslagen zouden worden (3).

Ondertussen was aan alle leden van het wetenschappelijk en administratief personeel een vragenlijst toegezonden betr. eventueel lidmaatschap van "antinationale vereenigingen of organismen", deelname aan activiteiten daarvan, reizen naar Duitsland, uniformdracht of "anti-Belgische propaganda" (4).

In bepaalde verzetsmilieus acteerde men ontstemd dat de profs zo'n lijst niet moesten invullen. Een kleine bediende, lid van het V.N.V., zou dus aangepakt worden, en een prof niet ? Meer nog, "kameleons, mossels en andere kruip- en weekgedierte zullen de koppen eens bij elkaar steken om te zien hoe de zuivering moet worden gedaan !" (5). Elders meende men eveneens "dat dergelijke zaken niet kunnen beoordeeld worden door attentisten en arrivisten" (6).

Een volledige maar rechtvaardige zuivering was dus nodig.

Opvallend was dat bij al deze epuratieve ijver de faculteiten Letteren en Rechten niets van zich lieten horen. Nochtans had prof. Hegmans er bij decaan Dept op aangedrongen om Letteren een gelijkaardige motie als die van Wetenschappen en Geneeskunde te doen stemmen. Hegmans schreef hem zelfs de tekst voor (7). De faculteitsraad was echter van mening dat buiten de "betwiste gevallen" geen "zuiveringsactie" gewenst was (8).

Even later bracht de faculteit een gunstig advies uit over alle personeelsbeslissingen van de secretaris-generaal in de periode 1940-44, met uitzondering van de bevoegdheidsuitbreidingen van Foncke en Van Werveke en de bevordering van Van der Mueren (die ondertussen ook geschorst werd) (9).

Maar de moties van de exact wetenschappelijke faculteiten bleven voor beroering zorgen. In het orgaan van het Gentse O.F., "Het Belfort", uitte men zelfs het vermoeden dat het er hier om ging "onze Nederlandsche universiteit in diskrediet te brengen". Welnu, vervolgde men, in zijn geheel genomen hadden professoraat en studenten steeds "waardig afwijzend" t.o.v. de bezetter gestaan. "Zekere heeren" die nu

---

(1)(2)(3) Cf. Klokke Roeland , IX.1944. Een van de Geneeskunde-ondertekenaars, prof. De Rom, zou later zelf geschorst worden.
(4) Cf. De Roode Vaan , 24/IX/1944.
(5) Een verwijzing naar de commissies die zouden ingesteld worden om het professoraat te epureren. Cf. infra. Uit : De Roode Vaan , 24/IX/1944.
(6) Klokke Roeland , IX/1944.
(7) Hegmans aan Dept, 2/X/1944. Arch. Dept.
(8) Register Fac. zittingen, 5/X/1944. Arch. L. & W.
(9) Id., 24/X/1944.

vonden dat de R.U.G. een haard van verraad was geweest, zouden wat meer bescheidenheid moeten aan de dag leggen. "Het Belfort" stelde de vraag hoeveel dokters bv. geweigerd hadden lid van de collaborationistische Orde van Geneesheren te worden, en besloot : "Er zijn professoren die moeten boeten. Er zijn professoren, die best zouden doen verder te zwijgen, als onder den oorlog. Laten diegenen spreken, die recht van spreken hebben" (1).
Met dat alles was nog steeds niet officieel geweten hoe het onderzoek naar de professoren die moesten "boeten" zou verlopen.

2. Het officiële onderzoek.

Daar kwam eind oktober verandering in. In uitvoering van een besluit van de Regent "houdende instelling van onderzoekscommissiën in de openbare besturen van den staat" van 25 september, gaf de Regent op 30 oktober een nieuw, specifiek besluit "waarbij onderzoekscommissiën worden ingesteld die ermede belast zijn advies uit te brengen omtrent de tuchtmaatregelen te nemen ten aanzien van sommige leden van het onderwijzend, wetenschappelijk en administratief personeel der onderwijsinrichtingen van den Staat".
De R.U.G. kreeg een van de drie ingestelde onderzoekscommissies. Zij zou de "gevallen" aanhangig gemaakt door de minister van Onderwijs onderzoeken, maar mocht ook zelf gevallen "tot zich trekken". De commissie kreeg een "volstrekt recht tot nasporing en onderzoek". Elke betrokkene die zou opgeroepen worden om te verschijnen voor de commissie mocht zich laten bijstaan door een verdediger. Tegen de uiteindelijke beslissing, te treffen door de koning (of de minister), was geen beroep mogelijk (2).
Ondertussen was er ook enige klaarheid gekomen in de modaliteiten van het onderzoek tegen de studenten. Op een inter-universitaire vergadering te Brussel was eind oktober alvast beslist dat 1) gezien examens voor de deur stonden de "verdachte" laatste jaarsstudenten voorlopig geen eindexamen mochten afleggen, 2) de nietlaatste jaarsstudenten die schuldig zouden bevonden worden zich niet mochten inschrijven voor het volgende academisch jaar en 3) men opnieuw zou vergaderen over de te treffen sancties en ondertussen de studenten bij hun inschrijving een vragenlijst zou laten invullen (3).
Bij de N.S.G., die overigens een documentatie had aangelegd over te onderzoeken gevallen, was men niet al te enthousiast over de vastgelegde modaliteiten. De zuivering moest qua professoren streng doorgedreven worden, temeer daar er elementen bij waren die alles m.b.t. die zuivering "systematisch saboteeren". Niet alleen "anti-Belgische" daden waren laakbaar, "maar ook een duidelijk tekort aan pro-Belgische houding kan uitleg vergen".

---

(1) Het Belfort , 21/X/1944.
(2) Staatsblad, 5/XI/1944.
(3) Klokke Roeland , X/1944. De vragen gingen hoofdzakelijk over eventueel lidmaatschap van nieuwe orde-bewegingen, V.A.V.V. en Duitse diensten, over reizen naar Duitsland, lidmaatschap van het G.S.V. na 1 januari 1943 en propaganda voor de bezetter. Een aantal vragen was ook gewijd aan verzetsactiviteiten. Cf. A.R.U.G. 4A2/5, doos 12.

Qua studenten betreurde de N.S.G. dat het onderzoek te laat op gang kwam (het academiejaar ging beginnen eerst met examens, in januari met de hervatting der cursussen) en dat niet gevraagd werd welke sancties van haar kant werden voorgesteld. Zou de aktie van de nationaal-voelende studenten herleid worden tot een verzamelen van feitenmateriaal ?
De N.S.G. kon zich dus moeilijk bij de genomen maatregelen aansluiten en drong erop aan dat ook studenten zouden zetelen in de zuiveringscommissies voor studenten èn professoren, omdat zij tijdens de bezetting bewezen hadden "veruit het actiefste deel" van de universiteit te zijn (1).
Ondertussen bleef de affaire van de epuratie-moties sommigen zwaar op de maag liggen. In de faculteit Geneeskunde was het zelfs tot een ernstig incident gekomen met prof. De Beule. Die had de motie in principe goedgekeurd, onder voorbehoud dat de profs. Heymans en Hooft niet zouden aangepakt worden. De groep waarvan de motie was uitgegaan wenste dat voorbehoud niet en besliste dat men De Beules handtekening niet nodig had, dit echter zonder hem te horen. De Beule vond dit zo smadelijk dat hij voortaan de zittingen van de faculteit (die de facto samenviel met de twintig ondertekenaars van de motie) niet meer wilde bijwonen. Eind november deelde hij dat officieel aan de decaan mee (2) met o.a. de bedenking dat de voortvarendheid van zijn collega's "psychologisch (...) alleen verklaard (kan) worden door de verbittering die vier jaren lange verdrukking in de gemoederen had opgehoopt" (3).
Moties of niet, de onderzoekscommissie naar O.P. en W.P. had intussen een hele documentatie aangelegd over de verdachten, o.a. aan de hand van nog tijdens de bezetting verzameld materiaal. Rector Goubau had ruim zijn aandeel in dit opzoekingswerk (4).
Begin december was men aan een twintigtal namen; uiteindelijk zouden meer dan 60 O.P.-, W.P.- en A.T.W.P.-ers worden opgeroepen.
Maar zo ver was men nog niet, want de eerste zitting die voor 15 december 1944 voorzien was werd wegens het Ardennen-offensief uitgesteld.
Half januari 1945 schoot de onderzoekscommissie dan eindelijk in gang. Maakten er deel van uit : voorzitter Smetrijns (voorzitter van de Rechtbank van eerste Aanleg), bijzitters Sterkens (docent) en Goormaghtigh (hoogleraar), lid-verslaggever Flachet (hoogleraar) en secretaris Spanoghe (hoogleraar) (beide laatsten niet stemgerechtigd).
Weerhouden werd o.a. lidmaatschap van de Commissie van Wederopbouw, (studie)reizen naar Duitsland, benoemingen onder druk van de collaboratie, lidmaatschap van de Vlaamse Cultuurraad, contacten met Duitsers, lidmaatschap van de raad van de Orde van Geneesheren, publikatie van politieke artikels, deelname aan activiteiten van het G.S.V. (Dietsch Studenten-Congres !), lidmaatschap van V.N.V. of DeVlag, deelname aan de ontvangst van "Reichsgesundheitsführer" Conti, lessen gevolgd aan de Deutsche Akademie, deelname aan de cyclus der Dosfel-voordrachten, lidmaatschap van de Vlaamsche

---

(1) Klokke Roeland , X/1944.
(2) Die de Minister van Onderwijs inlichtte.
(3) De Beule aan decaan, 26/XI/1944. A.R.U.G., 3C1/2, bundel 122.
(4) Een der "slachtoffers", prof. Elaut, had het er in dat verband over dat hij (Goubau) vier jaar "alle frustraties (had) doorgeslikt" en nu niet in staat was "een rem te zetten op de psycho-catharsis van de zolang onderdrukte affecten" ! Cf. Elaut, Mémoires, p. 447.

Professorenbond, ondertekening van het zgn. Manifest van de Volksbeweging (augustus 1940). In één woord : degenen die "op nationaal gebied" (1) in gebreke waren gebleven.
Een voor een verschenen de geschorsten uit O.P. (cf. supra; prof. Heymans was er nog bijgekomen), W.P. en A.T.W.P. nu voor de commissie.
De verzetspers bleef intussen bijkomende namen citeren die een onderzoek waard waren (Roggen, Grypdonck...). Zelfs "dr. Bauer"(sic) moest "in 't oog" gehouden worden; hij had zich tijdens de bezetting wel "buiten elk laakbaar compromis met de Nieuwe Orde" gehouden, maar brak nooit helemaal af met de vele "aangebranden" die hij kende, aldus "Het Belfort" (2). Baur zou het trouwens nog lang moeten ontgelden als "de man van "de spons over het verleden".
Over het algemeen was men in studentenkringen op dit ogenblik (begin 1945) vrij tevreden over het "zuiveringsproces" in het O.P. Men was het minder over de zuiveringsactie in de studentenwereld waar het nu, vlak voor de hervatting der cursussen, slechts bij "fiches en formulieren, wenschen en beloften" was gebleven (3). Dat was niet helemaal juist. De epuratiecommissie voor studenten (cf. p. 131) had o.l.v. de rector reeds verschillende malen vergaderd. Medio december was op basis van de ingevulde vragenlijsten een eerste reeks maatregelen genomen m.b.t. de studenten die zich wilden inschrijven voor de tweede examenzittijd van 1943-44. Aan vijf studenten werd deelname aan de examens geweigerd voor één jaar (leden van V.N.V. of Deutsche Akademie of "reizigers" naar Duitsland), twee werden definitief geschorst (een ervan was èn lid van Studentenfront èn van de Akademie èn had in Duitsland lessen in journalistiek gevolgd; de andere had een valse verklaring afgelegd) (4).
Maar in studentenverzetskringen (N.S.G.) werd herhaald dat men geen vrede kon nemen met de "liquidatie van slechts enkele onmiskenbare gevallen". Zo zouden degenen ontsnappen die, zonder echt in de collaboratie te hebben gezetten "deze toch goedkeurden en alle gelegenheden te baat namen om den Belgischen Staat en de democratische beginselen te kleineren" (5). Tegelijkertijd pleitte men voor het nodige onderscheid, bv. tussen studenten die weliswaar de Deutsche Akademie bezochten, maar enkel voor het taalonderricht en de anderen die er verbroederingsfeestjes meevierden.
Maar het lag in de lijn van de verwachtingen dat medio februari fel geprotesteerd zou worden toen ex G.S.V.-praeses Van den Abeele, "Studentenführer" die door zijn voorbeeld "talrijke studenten tot verraad" overgehaald had, werd vrijgelaten.
Het Gentse O.F.-orgaan stak zijn verontwaardiging omtrent deze "Van De Wiele in spe" niet onder stoelen of banken (6).
Het was in deze atmosfeer dat eindelijk de principes van de studentenepuratie "officieel" werden vastgelegd. De commissie die zich ermee bezighield (7) had er ondertussen al wel elf vergaderingen opzitten. Tijdens de Academieraad van 23 februari werd definitief gesteld dat

(1) Cf. Universitaire Commissie. Uittreksel uit het register der zittingsverslagen. Zitting van 22/VIII/1945. Geval nr. 54. Evrard Vincent. Arch. Evrard.
(2) 28/I/1945.
(3) Neohumanisme , I/1945.
(4) Verslag zuiveringsmaatregelen studenten, 27/X/1945. A.R.U.G., 4A2/5, doos 10.
(5) Id.
(6) Het Belfort , 11/II/1945.
(7) Zij werd geadviseerd door een zgn. zuiveringscommissie der studenten, bestaande uit vier studenten (faculteitsvertegenwoordigers). Die ad-hoc commissie was als tussenoplossing tot stand gekomen na de meningsverschillen tussen de studenten en het rectoraat i.v.m. de zuivering. De uiteindelijke beslissing over de "gevallen" behield natuurlijk de "Zuiveringsraad der professoren" (Klokke Roeland, V/1945).

1) er maatregelen nodig waren om de morele gezondheid en de orde te verzekeren en 2) de studenten minder streng dienden beoordeeld dan de professoren.
Een eerste reeks maatregelen was reeds getroffen (cf. supra). Wat nu de maatregelen n.a.v. de inschrijvingen voor het volgen der lessen van 1944-45 betrof, daar hield men rekening met zes categorieën studenten. 1) De leden van de V.A.V.V. Hier stelde zich het probleem dat een aantal studenten in het kader van de V.T. had kunnen "kiezen" tussen tewerkstelling in de V.A.V.V. of in de industrie die misschien rechtstreeks voor de vijand werkte. Dat in overweging nemende was aan de 56 studenten die voor de V.A.V.V. gekozen hadden enkel een "blaam" gegeven; 2) de leden van de Deutsche Akademie. Hier moest het onderscheid gemaakt worden tussen de germanisten, die bijna "verplicht" waren er lessen te volgen, en de anderen. De germanisten kregen een gewone vermaning, de anderen werden voor een maand uitgesloten.
De vier andere categorieën, d.w.z. degenen die 3) een reis naar Duitsland deden, 4) lid waren van het G.S.V., 5) lid van een "politieke groep" als V.N.V., N.S.J.V. of DeVlag of 6) tot méér van een van de vorige organisaties behoorden, werden nog verder door de commissie onderzocht (1).
Na een twintigtal zittingen bleek dan aan hoeveel studenten de inschrijving werd geweigerd. Twaalf werden gestraft met een jaar uitstel, meestal wegens een reis naar Duitsland of lidmaatschap van een nieuwe-orde beweging tot 1942. Vijf kregen minstens een jaar uitstel (daarna kon hun geval nog herzien worden), meestal wegens lidmaatschap van N.S.J.V. en V.N.V. Tenslotte werden nog eens vijf man definitief uitgesloten wegens hun leidende rol in een organisatie, meervoudig lidmaatschap, baldadigheden of het afleggen van een valse verklaring. Daar was één leidende G.S.V.-figuur bij : Lecoutre, secretaris in 1942-43 (2).
Daarmee was de kous echter niet af. Een aantal "laakbare" studenten bleek toch te zijn ingeschreven omdat pas later een klacht tegen hen werd ingediend of omdat ze een valse verklaring hadden afgelegd. Een nieuwe reeks maatregelen tegen die ingeschreven studenten drong zich dus op, maar daarover later meer.
Begin april 1945 maakten de verzetsstudenten een voorlopige balans op van de epuratie. Dat er inderdaad nog maar weinig "zwarte schapen" op de universiteit rondliepen was eerder te danken aan de actie van de studenten die "eigenhandig de collaborateurs uit de cursussen wierpen", dan aan de zuiveringscommissie. Dit ondanks het feit dat de verzetsstudenten (i.c. de groep rond "Klokke Roeland") een groot aantal getekende klachten op het rectoraat hadden neergelegd.
Ten uitzonderlijken titel was een delegatie van de misnoegden ontvangen door de rector, die hen verklaard had dat men niet "al te streng" wilde optreden om de studenten die "bereid zijn hun houding van tijdens de bezetting te herzien" een kans te geven. Meer bepaald de V.A.V.V.-deelnemers kregen slechts een blaam en hen werd geen andere straf opgelegd "aangezien ze te Leuven toch worden toegelaten". De verzetsstudenten begrepen die vergelijking van een katholieke met een Staatsuniversiteit niet goed. "Of is het omdat Leuven overal de spons over vaagt dat ook Gent een onverantwoordelijke toegevendheid aan den dag moet leggen ?". Men besloot dat een snelle en degelijke zuivering zich bleef opdringen (3).

---

(1) Cf. zitting Academieraad 23/II/1945. A.R.U.G., Notulen Ac.raad.
(2) Verslag zuiveringsmaatregelen studenten, 27/X/1945. A.R.U.G., 4A2/5, doos 10.
(3) Art. get. "Klokke Roeland", in Front , 8/IV/1945.

Maar ongeveer op hetzelfde ogenblik was op het rectoraat een vertrouwelijke brief van kabinetschef Gruslin van het Ministerie van Onderwijs toegekomen waarin deze ook een beschuldigende vinger uitstak naar het feit dat "ongewenschte studenten nog aanwezig zijn" op de R.U.G., o.a. in de Rechten. De rector wees die aanklacht echter van de hand; zij steunde waarschijnlijk op de beschuldigingen van bepaalde "politieke vereenigingen" (1).
Waarschijnlijk om zich te beveiligen tegen dergelijke beschuldigingen besloot o.a. de faculteit Letteren medio mei om geen studenten tot de komende examens toe te laten zonder getuigschrift van burgerzin afgeleverd door hun gemeente (2).
Terwijl ondertussen de onderzoekscommissie voor O.P. en W.P. rustig was blijven voortzetelen, was ook over haar werking het ongenoegen in bepaalde Gentse verzetsmilieus aan het groeien.
Toen begin juni op een meeting met door de nazi's weggevoerden reeds werd aangedrongen op "meer zuivering" aan de R.U.G., pakte "Het Belfort" twee weken later uit met de grote titel : "Het Verraad der Intellectuelen !". Men gaf eerst een overzicht van de actuele toestand bij de zuivering van professoren. Eén groep waren de benoemden van tijdens de oorlog die nu definitief verwijderd waren (Van Roosbroeck, Martens, Speleers, Soenen, Van Becelaere en "een paar andere sterren van klein formaat"). In sommige faculteiten ging men daarbij echter nogal eigenaardig tewerk. In de Rechten bv. zou men aan jonge docenten beloofd hebben dat ze "langs een achterpoortje zouden terugkomen (...) als ze het examen aggregaat Hooger Onderwijs zouden afleggen", en in de Letteren behielden bepaalde assistenten ad interim hun plaats. Maar goed.
Dan was er de groep van de vóór de oorlog benoemden. Daarvan waren er vier definitief en zonder pensioen geschorst (Daels, De Vleeschauwer De Waele en Hentze). Eén werd van ambtswege ontslagen (Elaut), één werd een jaar geschorst zonder wedde (De Block) en één kreeg een blaam (Heymans). Verder werden de werkleiders Dierickx, De Sweemer en Verstraete en assistent Verdonck ontslagen.
"Het Belfort" commentarieerde : "dat is alles... 8 maanden na de bevrijding !". Men vond het een "kaakslag" voor de "meerderheid onzer professoren en assistenten die trouw bleven aan het Vaderland" èn voor de "meerderheid onzer studenten". En men besloot : "langer zal de Weerstand zulke toestanden niet dulden" (3)
Het kwam echter niet tot veel meer dan het oprakelen van namen van profs die ervan beschuldigd werden de "Duitse troef" te spelen (Hooft), "antidemocratisch" te zijn (Grypdonck, Martin) of "anti-semiet" (Burssens). Fransen en Orban moesten het eveneens ontgelden. Ook met pater Callewaert werd geschermd ("de man die duizenden fascisten en V.N.V.'ers heeft gekweekt in zijn berucht St. Thomasgenootschap") (4). Maar met het academisch verlof van 1945 in zicht, de normale vredestoestand die langzaam aan terugkeerde en de nieuwe naoorlogse problemen die opdoken nam de aandacht voor de epuratie fel af. Dit temeer daar de resp. onderzoekscommissies aan het einde van hun opdracht kwamen.

---

(1) Not. College Assessoren, 10/IV/1945. A.R.U.G.
(2) Reg. Fac. zittingen, 11/V/1945. Arch. L. & W.
(3) Het Belfort , 17/VI/1945.
(4) Front , 10/III/1946. "Zelfs" prof. Baur getuigde op Callewaert's proces dat diens aktie "niet altijd zuiver Belgisch" was.

3. De resultaten.

a) Professoren.

In het najaar van 1945 zetelde de onderzoekscommissie voor O.P. en W.P. voor de laatste maal. Meer dan 60 "gevallen" waren behandeld. Uiteindelijk werden er een tiental tijdelijk van geschorst (1) en hernamen nadien hun functies of werden min of meer verplicht met pensioen gestuurd.
Een twintigtal, waaronder ook de ontslagen benoemden van na mei 1940 (minstens docent), werd definitief geschorst en liep verder een strafrechterlijke veroordeling op (2). Dat laatste behoorde natuurlijk niet meer tot de bevoegdheid van de epuratiecommissie.
Deze twintig waren bijna alleen mensen van het niveau hoogleraar (ook docenten). Er was één werkleider bij.
Bij het W.P. had men blijkbaar van een harde aanpak afgezien.
Wat het O.P. betreft liep een goede 10 % ervan (3) een definitieve schorsing plus veroordeling op.

Samen werd van alle "gevallen" ± 1/3e echt getroffen.

Wij zagen reeds dat men van de ene zijde zo'n epuratie te zacht vond; langs de andere kant vond men ze veel te ver gaan (cf. infra). Maar na 1945-46 bleek de bladzijde hoe dan ook definitief omgedraaid : het zuiveringshoofdstuk van de R.U.G.-geschiedenis werd afgesloten.

b) Studenten.

Tijdens de zomerperiode 1945 had de Academieraad zich beziggehouden met de epuratie van de studenten die in 1944-45 ingeschreven waren maar pas in de loop van het academiejaar "ontdekt" werden. De onderzoekscommissie zelf had haar werkzaamheden reeds beëindigd.
Een vijftiental studenten moesten verschijnen voor de Academieraad; vier werden voor minstens één jaar uitgesloten (kon daarna eventueel herzien worden), drie werden definitief uitgesloten, één voor een jaar en één kreeg een blaam (4).
In totaal werden dus in een eerste reeks maatregelen (december '44) zeven, in een tweede reeks 22 plus 17 met slechts één maand uitsluiting en nu door de Academieraad negen gevallen bestraft, d.w.z. 55 in totaal.
Daarbij kwamen dan nog de 56 V.A.V.V.-ers die een blaam kregen. Samen werden zo 111 studenten op een of andere manier - gaande van een blaam tot definitieve uitsluiting - aangepakt.
Aan meer dan de helft van de kleine 200 definitieve dossiers (5) werd

(1) Rector aan Ministerie van Onderwijs, 13/IX/1946. A.R.U.G., 4A2/5, doos 12.
(2) Rector aan Ministerie van Onderwijs, 8/VI/1948. A.R.U.G., 4A2/5, doos 6. Het waren : Daels, De Brabandere (docent), De Clercq (docent), De Vleeschauwer, De Waele, d'Hertog (docent), Elaut, Libbrecht, Maes, Martens, Soenen, Speleers, Van Houteghem, Van Roosbroeck (docent), Willemyns (docent), Wilms en Schoep, De Mayer (docent), Fornier, Cloetens (werkleider). Schoep kreeg medio 1947 een buitenvervolgingstelling.
(3) Op een 170 profs en docenten.
(4) Verslag Zuiveringsmaatregelen studenten, 27/X/1945. A.R.U.G., 4A2/5, doos 10.
(5) Vgl. A.R.U.G., 4A2/5, doos 8 en 9.

dus een gevolg gegeven. Dat terwijl vanuit (studenten)verzetskringen (1) honderden namen van "verdachten" waren weerhouden (cf. een reeks fiches "ten laste" met 77 namen, aangiftefiches van het N.S.G./O.F. over "Duitsgezindheid" met 90 namen, een zgn. lijst-Pauwels met 136 namen, de ledenlijst van DeVlag met 138 studenten, de ledenlijst van de Deutsche Akademie met 100 studenten enz.) (2). Maar het ging hier ook om beschuldigingen als "regelmatig in MacLeod", "S.S.gezind", "betrekkingen met Ward Opdebeeck", "Duitsche sympathisant", "betrekkingen met zuster van S.S.", "van plan naar Duitsche front te gaan", "nieuwe orde", "poging tot stichten van Romaansche kring" enz. (3). Begrijpelijk dat met dgl. onnauwkeurige of niet ter zake doende argumenten geen rekening werd gehouden.
Welk percentage van het totaal aan oorlogsstudenten vertegenwoordigden de 111 gestraften nu ? Een correcte berekening is onmogelijk wegens het ontbreken van uitgesplitste cijfers van de geëpureerde studenten naar elk academiejaar toe.
Maken wij echter een gemiddelde van het totaal aantal studenten in elk van de vier oorlogsacademiejaren (2.243) dan werd er ± 5% "gezuiverd" (waarvan de helft slechts een blaam kreeg). Op die basis blijkt het inderdaad juist dat de studenten minder werden aangepakt dan de professoren.
Ook hier was voor het academiejaar 1945-1946 een zaak in elk geval beklonken; er werd in de studentenmilieus nog weinig nagekaart over de epuratie. De studie kreeg weer voorrang.

c) Evaluatie.

De epuratieperiode is in de geest van slachtoffers ervan blijven voortleven als een heksenjacht waarbij vooral Vlaamsgezinden het moesten ontgelden en de epuratoren zo extreem tewerk gingen omdat ze een alibi nodig hadden voor hun eigen attentisme (4).
Langs "witte" kant herinnert men zich een zuivering die niet veel voorstelde, waar qua studenten niet eens tien mensen getroffen werden (5). Beide visies zijn onjuist. Het is inderdaad zo dat in de periode vlak na de bevrijding verbaal onverbiddellijk gezuiverd werd, maar bekijkt men het werk van de onderzoekscommissies dan blijkt dat in werkelijkheid een zeer kleine minderheid definitief van de universiteit verwijderd werd.
Men is dus geneigd om te besluiten dat de universiteit bij de epuratie tewerk ging zoals tijdens de bezetting, voorzichtig.

---

(1) O.a. een "werkgroep" o.l.v. werkleider Tavernier adviseerde de rector. Cf. int. Tavernier.
(2) Verschillende namen kwamen dubbel voor. A.R.U.G., 4A2/5, doos 10.
(3) Cf. "lijst Pauwels", Id.
(4) Cf. int. Evrard, Van Den Abeele en Mémoires van Elaut.
(5) Cf. int. Poma en coll. int. In een poging om dat om te buigen stemde de commissie van het Gentse O.F. die zich met de zuivering op de universiteit bezighield nog in september 1945 twee moties. In de eerste werd gesteld dat bij O.P. en W.P. "geringe fouten" door de vingers konden gezien worden, maar dat "ernstiger gevallen" definitief moesten verwijderd worden van de universiteit zonder nog ooit opnieuw in dienst te worden genomen. In de tweede werd gevraagd dat 1) de studentenzuivering aan de verschillende universiteiten zou gecoördineerd worden 2) de straffen voor studenten, lid van de V.A.V.V. en degenen die naar Duitsland waren gegaan zouden verzwaard worden en 3) de straffen voor studenten zouden uitgebreid worden tot de reeds afgestudeerden, voorzover die in staatsdienst waren (Cf. Circulaire OF/FI, Gent 29/IX/1945. Arch. Alers).

B. DE EINDREKENING LANGS DE KANT VAN HET VERZET

1. De professoren.

Terwijl bij de epuratie de koppen aan de kant van de collaboratie werden geteld, werd hetzelfde gedaan langs verzetszijde.
Bij O.P., W.P. en A.T.W.P. werden een 50 "weerstands"-mensen vastgesteld (1) (een vijftiental O.P.'ers, een goede tien W.P.'ers en een vijftien A.T.W.P.'ers). Het aandeel van de O.P.'ers blijkt echter eerder kwantitatief dan kwalitatief sterk, want terwijl bijna alle W.P.'ers een aktieve functie vervulden binnen de specifieke verzetsorganisaties worden op de fiches van O.P.'ers eerder passieve sympathieën voor de goede zaak (geldelijke steun, pro-Engels...) vastgesteld (2). Verdeeld naar verzetsorganisatie waren er een vijftien O.F.'ers (met nevenorganisaties !) plus een kleine vijf in Patriottische Milities en Belgische Partisanen, een vijftal G.L.'ers (inbegrepen degenen in de voorloper van het G.L.), één O.M.B.R.-lid, één "Belgisch Verbond"-er, één lid van de zgn. groep-Lille en één lid van het clandestiene socialistische Vakverbond. De anderen maakten niet rechtstreeks deel uit van een verzetsgroep.
Bij die 50 man moeten nog een tiental namen worden bijgevoegd, namelijk van de O.P.'ers die (meestal niet om een eventuele activiteit in het verzet) door de bezetter werden gevangen gezet, o.a. als gijzelaar (3). Hun gevangenschap ging van 20 uur (prof. Simon) tot vele maanden.
In totaal kan men dus een goede 60 mensen van het universitair personeel terugvinden in het verzet en wat daar rond gebeurde. Een tiental professoren en docenten, een vijftal W.P.'ers en evenveel A.T.W.P.-ers ervan werden aangehouden (4). Enkelen bekochten het met hun leven (o.a. Billiet en Verlat).
Procentueel gezien was in elk geval nog geen tien procent van het O.P. bij het verzet betrokken. Slechts iets meer dan de helft van die 10% maakte deel uit van een verzetsgroep als dusdanig (5).
Dat percentage lag zeker niet lager dan bij de rest van de bevolking, maar het is wellicht niet realistisch de R.U.G. "één van de meest actieve centra van den Belgischen Weerstand" te noemen (6).
Wel is het zo, en een verzetsman erkende het, dat de afwijzende houding van vele universitairen t.o.v. het nazisme een voorbeeld en een steun was voor de verzetslui "want zonder hen (die universitairen) ware de actieve weerstand zeer moeilijk geweest" (7).

---

(1) Cf. "Dossier Weerstand 1945" met fiches. A.R.U.G., 4A2/5, doos 11.
(2) Ook het Rode Kruis komt op sommige professoren-fiches voor (o.a. die van C. Heymans).
(3) Rector aan Ministerie, 14/IX/1951. A.R.U.G., 4A2/5, doos 11.
(4) Universiteit te Gent. Opening (...) 1945, p. 17.
(5) Aertssen, Billiet, De Visscher, Hacquaert, Leemans, Magnel, Nuyens, Thomas en Van de Velde.
(6) De Universiteit te Gent gedurende de oorlogsjaren. A.R.U.G., 4A2/5, doos 11.
(7) Verslag De Coninck. Id.

2. De Studenten.

Ook langs de kant van de studenten werd na de bevrijding duidelijk hoeveel er zich met het aktief verzet hadden beziggehouden.
Het ging hem om een 70-tal mensen waarbij verschillende tientallen "part time"-actieven (vooral occasionele verspreiders van de sluikpers) dienen geteld - samen dus meer dan 100 man (1).
Uitgesplitst naar de organisaties gaf dat een tiental O.F.'ers plus een 40-tal mensen rond "Klokke Roeland" (samen dus een 50 N.S.G.'ers), een goede 25 G.L.'ers, zes N.K.B.'ers, vijf O.M.B.R.'ers en één lid van de "Nationale Jeugd". De meeste anderen deden het op eigen houtje.
Een 35 van die verzetsstudenten werden tijdens de bezetting aanhouden en een vijftien daarvan keerde nooit meer terug uit kampen en gevangenissen.
Daarbij kwamen dan nog een vijftal studenten die als militairen (ontsnapt naar Engeland en oorlogsvrijwilliger !) het leven lieten.
Om tot procentuele cijfers te komen staan wij voor dezelfde moeilijkheid als bij de collaboratiestudenten. Nemen we toch een "gemiddeld" studentenaantal aan, dan krijgen we ± 5% verzetsstudenten. Merken wij op dat in deze cijfers niet alle leden van de N.S.G., als dusdanig niet als verzetsorganisatie erkend, inbegrepen zijn.
Op basis van die cijfers waren de studenten in de verzetsorganisaties trouwens procentueel niet actiever dan de professoren. Zij waren dat wel als men er de ongeorganiseerde "naamlozen" van faculteitskringen- en V.T.-affaire zou bijtellen.
Maar hoe dan ook bleken verzetslui - net als collaborateurs - in de minderheid.
Het tellen van de hoofden en het afrekenen met de "zwarte schapen" was echter niet alles waarmee men zich in de universiteit na de bevrijding ging bezighouden.

---

(1) Vgl. Dossier Rode Kruis (A.R.U.G., 4A2/5, doos 4), Farde Overleden Studenten (id., doos 11), "Studenten, leden van den Weerstand" (id.), De Universiteit te Gent gedurende de oorlogsjaren.(A.R.U.G., 4A2/5, doos 11) en verslag "Klokke Roeland" (Poma) (C.W.O.II.-U.N.P.C.).

C. DE UNIVERSITAIRE HERVATTING

1. De eerste weken.

Tijdens de Duitse aftocht werd natuurlijk eerst aan materiële dingen gedacht. Zo beijverden prof. Apers en zijn medewerkers van de bibliotheek zich met het beperken van de schade in de boekentoren van de universiteit. De Duitsers hadden inderdaad bovenaan militaire apparatuur aangebracht die zij nu vernietigden en later sloeg er nog een obus in op de vijfde verdieping (1). De studenten richtten een "voorlopig actiecentrum" in van waar uit zij in kleine groepjes vertrokken om, in overeenstemming met het rectoraat, "de toegangen der universitaire gebouwen te bewaken en voor de veiligheid van onze Alma Mater te zorgen" (2).
Eens de eerste verwarde dagen voorbij werd dan de basis voor een nieuwe overkoepelende legale studentenbeweging gelegd. Onder impuls van enige mensen "van goede wil" in een voorlopig comité werd de oorlogs-N.S.G. omgevormd tot een N.S.G., "samenbundeling van spontaan solidariserende initiatieven uit verschillende philosophische en politieke strekkingen". Men wilde de eenheid onder de studenten verwezenlijken (3). In praktijk bestond de werking vooral uit "geestesverheffende discussies", de uitgave van het nu legale "Klokke Roeland" en zuiveringsactie (cf. supra). Men stelde zich overigens een aantal democratische wijzingen voor aan de universiteit, zoals een zekere vorm van samenwerking met de academische overheden (4).
Ook in het professorencorps leefden dergelijke ideeën van hervorming en democratisering van de universiteit, van meer inspraak, betere betrekkingen met de studenten enz. (5). Maar de kwestie van de nieuwe benoemingen (door het verwijderen van de collaboratiefiguren zouden een aantal open plaatsen ontstaan waarop natuurlijk een stormloop van kandidaten ontstond (6)) en de zuivering zouden veel energie opslorpen.
Ook riep de discussie over de houding van de R.U.G. tijdens de bezetting om aandacht. De toon werd gegeven in een toespraak van decaan Dept tot de faculteit Letteren in september waarin hij stelde dat van Letteren weliswaar "geen Billiet in Duitschland zit" maar dat de overgrote meerderheid van de professoren van universiteit en faculteit "trouw gebleven (waren) aan den eed die zij hadden afgelegd". Dept knoopte daar de conclusie aan vast dat "de stoutste verwachtingen van alle vaderlandslievende menschen aldus werden overtroffen" (7).
In andere faculteiten scheen men door een bijzondere epuratieve ijver het tegenovergestelde te impliceren (cf. supra) (8). Ook in een bepaalde (franstalige) pers was men niet zo opgetogen over de R.U.G.
In het verzetsorgaan "Het Belfort" werd wél benadrukt dat Walen en Vlamingen qua epuratie "op één en denzelfden voet" moesten geplaatst worden. Het ging toch niet op dat Luikse professoren, tijdens de be-

(1) Universiteit te Gent. Plechtige opening (...) 1945, p. 19 en Klokke Roeland , sept. 1944.
(2) Klokke Roeland , id.
(3) Neohumanisme , jan. 1945.
(4) Int. Poma.
(5) Int. Tavernier en toespraak Dept, IX/1944 (Arch. Dept).
(6) Cf. register Faculteitszittingen L. & W. Arch. L. & W.
(7) Arch. Dept.
(8) Vgl. ook een brief van "een groep professoren" en opgesteld door Bessemans aan Front over Schoep, i.v.m. de zuivering met de bedenking : "il est assez piquant de constater les hésitations du Gouvernement" (4/X/1944. C.W.O.II.).

zetting lid van de Waalse Cultuurraad, niet verontrust werden terwijl het lidmaatschap van de Vlaamse Cultuurraad een van de hoofdargumenten was voor de schorsing van R.U.G.-prof. C.Heymans. Het ging toch niet op dat de V.A.V.V.-studenten zouden geblameerd worden, misschien zelfs de toegang tot de universiteit ontzegd, terwijl "men in zekere Brusselsche kringen ons zou willen wijsmaken dat de Volontaires du Travail de Wallonie een ander karakter had" en dus niet moesten aangepakt worden (1) !
Ook in "Klokke Roeland" trok men van leer tegen degenen die de R.U.G. een "université boche" noemden. Het beste bewijs van het tegenovergestelde was dat het comité van het N.S.G. heel de oorlog door in contact was geweest"met de rector en talrijke professoren"(2).
Maar in "zekere kringen" ging men op de ingeslagen weg voort. Begin november 1944 publiceerde de beruchte journalist Guy Dartois in "Pourquoi Pas ?" een artikel, "L"Unité de la Belgique compromise". Hij deed er o.a. een felle aanval op de Gentse studenten die grondig besmet waren met een "contamination raciste germano-flamingante". Rector Goubeau reageerde met een vinnige brief waarin hij protesteerde tegen de fantaisistische beschuldigingen van het Brusselse weekblad. Hij vermoedde dat men zich gebaseerd had op de "spectaculaire" manifestaties van het G.S.V., dat echter slechts een klein aantal studenten groepeerde en in zijn erecomité alleen "un nombre ridiculement petit" O.P.'ers had (3). De rector had het verder over de faculteitskringen-affaire, het verslag-Mackensen, de massastrijd van de studenten tegen het G.S.V. en de V.T. en het uitjouwen van De Vleeschauwer. Zulk een universitaire jeugd, besloot Goubeau, bracht de eenheid van België niet in gevaar; "celle ci est autrement compromise par des articles comme celui de votre correspondant" (4).

2. Het nieuwe academiejaar.

Terwijl de zuiveringsactie verder liep zorgden de oorlogsomstandigheden ervoor dat het academisch jaar 1944-45 eigenlijk slechts in januari van start kon gaan. Dat gebeurde zonder veel vertoon; tegelijkertijd greep op 15 januari de rectoraatsoverdracht plaats. De nieuwbakken rector prof. Blancquaert volgde Goubau op.
De wetenschappelijke activiteit had echter nog hard te lijden onder de gevolgen van de oorlog. Nieuwe wetenschappelijke publikaties en materiaal waren moeilijk verkrijgbaar. De betrekkingen met het buitenland stonden nog op een laag pitje. Toch kwam het normale universitaire leven terug op gang (5). 2.123 Studenten lieten zich inschrijven (een 200 minder dan in 1943-44) (6).

---

(1) Het Belfort , 4/XI/1944.
(2) Klokke Roeland , okt. 1944.
(3) Hier overdreef Goubau enigszins. Cf. hfdst. II.B.2.
(4) Rector aan Pourquoi Pas ? , 22/XI/1944. A.R.U.G., 4A2/6, 231-10.
(5) Cf. Universiteit te Gent. Plechtige opening (...) 1945, p. 20.
(6) Sommigen onder hen werden beloond met een kortere studieduur. Dat gebeurde na uitspraak door de zgn. Commissie der Gunsten o.l.v. H. Bekaert (waarin ook rector Blancquaert zetelde) welke de studenten die door de schuld van de bezetter in hun studies geleden hadden (onderduikers enz.) met herstelmaatregelen tegemoet trad (cf. int. Bekaert).

De N.S.G. (met een nieuw orgaan, "Dulle Griet") wierp zich nu definitief op als algemene overkoepelende studentengroepering met de faculteitskringen als basis van haar structuur en activiteit. Belangrijkste doel was het verenigen van alle Vlaamse studenten, een democratisering van het hoger onderwijs en een hervorming van de studieprogramma's (1). Dat was een ambitieus en progressief programma. Of er veel van in huis zou komen ?
Organisatorisch gezien betekende de niet-erkenning van de "politieke" studentenverenigingen in elk geval niet dat die verdwenen. Er kwamen er nieuwe bij, en de vooroorlogse hernamen hun werking. Nieuw was het "Democratisch Front" dat het N.S.G. als "weerstandsbeweging der studenten" verving. Voornaamse bestaansreden was het nastreven van "een strenge en snelle bestraffing van alle kollaborateurs" en van de democratisering van de universiteit (2). Verder zorgde men voor de uitgave van "Klokke Roeland" waarin naast de epuratieartikels voortdurend gewezen werd op de noodzaak grondige hervormingen door te voeren in de R.U.G. om niet te hervallen in "het schoolmeesterachtig gedoe van vóór 1940" (3).
Nieuw ook, of liever : legaal (want in de "katakomben" van de bezetting opgericht), het "Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie" H.V.K.A. dat vooral de godsdienstige vorming van de katholieke Vlaamse studenten beoogde. Verder wilde het H.V.K.A. de "christelijke sociale bedrijvigheid" organiseren in een "Sociale Hulp" en in het algemeen aan de R.U.G. een kern vormen van katholiek nederlands universitair leven, buiten "alle louter politieke stroomingen om" (4).
Tegelijkertijd actualiseerden de vooroorlogse groeperingen zich. Het L.V.S.V. brak een lans voor de kleine mens, voor echte adel - dus geen "geldaristocratie", voor de gelijkheid van man en vrouw, voor de samenwerking van alle volkeren, voor de democratie en haar "humanistische roeping", voor sociale evolutie in een geest van solidariteit (5). "'t Zal Wel Gaan" hernam de verdediging van de Vlaamse vrijzinnige gedachte. De "Association Générale des Etudiants catholiques" vormde zich om in "Algemeen Katholiek Studentenverbond" A.K.V.S., beloofde een volledige vervlaamsing van haar rangen, maar bleef tweetalig (6). Het K.V.H.V. verklaarde dat een nieuwe kristen-democratische geest door zijn rangen waaide, nam zelfs deel aan de 1 mei viering (7).
Al die goede bedoelingen beletten niet dat een concentratie van alle democratische elementen op de universiteit nooit tot stand kwam. De eenheidsdroom vervloog dus. Ook de "nieuwe" verhouding met academische overheden en professoraat bleek een illusie. Een symbool daarvan was dat het N.S.G. dat een universiteitslokaaltje had gekregen, door rector Blancquaert daar aan de deur werd gezet - uitgerekend op de dag van de Duitse kapitulatie. N.S.G.-voorman Poma die bij die gelegenheid bij Blancquaert werd geroepen kreeg te horen dat van nu af aan "studenten moeten studeren en professoren moeten les geven". De oorlog was een parenthesis, de zaak ging voort als vóór mei 1940 en er was niets gebeurd (8)...

---

(1) Neohumanisme , jan. 1945.
(2) Statuten D.F. A.R.U.G., 4A2/6, 239-10.
(3) Cf. Front , 25/II/1945.
(4) Circulaire H.V.K.A., (begin) 1945. A.R.U.G., 4A2/6, 239-10. Prof. Baur moedigde dat initiatief zeer aan.
(5) Neohumanisme, jan. 1945.
(6) Klokke Roeland , mei 1945.
(7) Id.
(8) Int. Poma.

3. De bezetting als retoriek.

Een van de enige gelegenheden waarbij nu nog over de bezetting gerept werd was tijdens de zich vermenigvuldigende herdenkingsplechtigheden en in dito artikels en brochures.
De eerste in die reeks was de rede van de rector op V-dag, 8 mei 1945, in de Aula. Naast algemene bedenkingen werd er ook aandacht besteed aan de R.U.G.. V-dag was de definitieve militaire bezegeling "van de overwinning van den geest" die reeds aan de universiteit behaald was. Want naast het georganiseerde verzet was er ook het verzet van de enkeling "die 'neen' kon zeggen waar het paste". Tegen ieder van ons, vervolgde de rector, "werden verleidingen beproefd, waarvan het aantal en de sluwheid slechts de verdiensten konden verhoogen van hen die er hebben aan weerstaan". Dààr trad de "weerstand van het voorbijgaan zonder om te kijken" in actie (1)...
De rede van Blancquaert werd enkele weken later uitgegeven in de R.U.G.-brochure "Weerstand en Bevrijding". Daarin verscheen ook het verslag over de universiteit tijdens de oorlogsjaren. De brochure werd door Blancquaert en De Smet op 6 juli aan de pers voorgesteld. De aanwezige journalisten werden er vooral in getroffen door het "heldhaftig gedrag van Rector G.De Smet" die de "ziel" was van het verzet. "En wat het verslag niet vermeld konden we in een gesprek vernemen : Rector De Smet stelde dag aan dag zijn eigen leven in gevaar om èn professoren èn studenten aan den greep der nazi's te onttrekken" (2).
Die hoera-toon was in het verslag zelf inderdaad terug te vinden. Na het relaas van de overrompeling van België en het "terugtrekken" naar Frankrijk werd over de perikelen bij de hervatting heengegleden. Wel werd in het algemeen vermeld dat bij de heropening "in een minimum van onvermijdelijke inmenging berusten en (onze) eigen invloed blijven uitoefenen op de studenten" als taktiek werd gekozen, onder impuls van De Smet. Onder zijn leiding zou ook "de weerstand tegen den Duitschen invloed" georganiseerd zijn, "lijdelijk waar het niet anders kon, actief overal elders".
De studenten boden eerst gedeeltelijk "weerstand in den schoot van het G.S.V. zelf"; het G.S.V. kon trouwens "nooit ook maar de helft van de studenten groepeeren" (hier vergiste het verslag zich). Ook de latere V.T.-kwestie en het studentenverzet daartegen kwam ter sprake.
Wat de academische overheden en het O.P. aanging, die traden "bij iedere gelegenheid in anti-Duitschen zin" op. De Smet stond volgens het verslag in geregeld contact met de studenten "om hen in hun verzetbeweging te stijven". Hij zorgde mede voor de vrijlating van de aangehouden leden van de beheerraad van de U.L.B., schreef aan de secretaris-generaal om te protesteren tegen de V.T. (wij zagen dat De Smet een brief van Van Waeyenbergh inderdaad mede ondertekende) en sprong in de bres voor aangehouden professoren, werkleiders en assistenten, vervolgde het verslag.
Dan werd uitvoerig geciteerd uit het bericht-Mackensen (dat echter niet in extenso werd weergegeven, evenmin als andere Duitse rapporten). Druk bijgewoonde wetenschappelijke evenementen zoals de Biochemische Studiedagen (eind 1943) waren eigenlijk een "manifestatie van nationale eenheid".

(1) Weerstand en Bevrijding, 1945. p. 12.
(2) Cf. Vooruit , 12/VII/1945.

Geen wonder dat professoren, studenten en oud-studenten werden aangehouden en gedeporteerd waarbij verschillende omkwamen. De brochure en het verslag werden dus besloten met de constatering dat de universiteit "in haar geheel één van de meest actieve centra van den Belgischen Weerstand mag worden geheeten"; zij had haar "tol aan de vrijheid, hoe zwaar ook" betaald (1).
De reacties op deze officiële brochure waren niet onverdeeld gunstig. Een zwaargewicht in het georganiseerde Gentse verzet, plaatselijk O.F.-leider en weggevoerde A.Alers, die steeds in rechtstreeks contact had gestaan met de universitaire O.F.-kern, protesteerde in een scherpe brief aan rector Blancquaert. Hij zag eerder een "attentistische houding van een groot deel der Hoogeschool", meer, "Gent heeft gemeend te moeten voortwerken zelfs wanneer de vijand rechtstreeks de wet aantastte door het afschaffen van het eerste jaar" (2). Samen met de "slaafsche onderworpenheid" aan Nyns bracht dat Alers tot de conclusie dat Gent geen "actief centrum" van verzet was geweest (3). Ook de studenten rond "Klokke Roeland" vonden dat de R.U.G.-brochure tever ging. De plaatselijke O.F.-leiding had hen zelfs tot kalmte moeten aanmanen (4).
Maar de vrij ruime publiciteit die de brochure kreeg bleef de zaak oprakelen. Alers achtte het nu zelfs noodzakelijk het O.F.-orgaan "Front", dat ook aandacht had besteed aan de brochure, mee te delen dat deze onwaarheden bevatte. Heel de oorlog door had men juist moeten vechten tegen de apathie aan de universiteit. En die was veroorzaakt door "de Heeren Professoren die nu van de Gentsche Hoogeschool een voorbeeld van Weerstand, en dan nog van actieven Weerstand" wilden maken. Alers meende dat zijn getuigenis - precies omdat hij ondermeer werd opgepakt om zijn actie tegen de V.T. - kon opwegen tegen die van "Academische overheden die rustig in hun leerstoel bleven afwachten ". Hij eindigde met de patetische oproep uit naam van de professoren en studenten die in Duitsland gestorven waren "met een heel ander ideaal dan dit van de attentisten der universiteit", op te houden met "het kelderen van den echten Weerstand" (5).
Van het openlijk debat dat "de oorlogsweerstanders te Gent" met de universiteit wilden aangaan kwam echter niets in huis.
Naar de publieke opinie toe bleef de universiteit zich integendeel verder profileren als verzetsuniversiteit. Begin september 1945 publiceerde prof. Van Werveke er nog een artikel over in "Vrij Nederland".
Volgens hem stond geen instelling van hoger onderwijs in de bezette gebieden zo "in het centrum van de nationaal-socialistische belangstelling" als Gent. Luik en Brussel lieten de bezetter toch "onverschillig" (!), van Leuven had hij schrik. Dan maar de R.U.G. aangepakt, waar inderdaad een deel van de Vlaamsche studenten vóór 1939 in "een anti-Belgisch georiënteerde strijdatmosfeer" opgroeide. De ontnuchtering van de nederlaag in '40 en het aanvankelijk"behendig en gematigd" optreden van de Duitsers deed dan ook het ergste vrezen, aldus Van Werveke. De bezetter liet echter het masker vallen : professoren werden ontslagen, Goubau de laan uitgestuurd. Maar De Smet

(1) Weerstand en Bevrijding, 1945.
(2) Formeel gezien waren het de secretarissen-generaal en de rectoren zelf die beslisten het eerste jaar op te schorten (vgl. Réunion Comité Secrétaires Généraux, 29/X/1943. C.W.O.II.).
(3) Alers aan rector, 15/VII/1945. A.R.U.G., 4A2/5, doos 10.
(4) Alers aan Front, 4/VIII/1945. C.W.O.II.
(5) Id.

werd als rector verkozen en die kweet zich "op voorbeeldige wijze van zijn taak, tot ontstemming van de Duitschers". De kern van nieuwe orde-profs en de gastprofs bleven overigens van alle invloed verstoken terwijl de "vaderlandslievende houding van de grote meerderheid" van het O.P. bijdroeg tot de steeds sterkere geest van verzet bij de studenten. Van Werveke wees op de faculteitskringenaffaire, de V.T.-rellen enz. En "in 1943 was de slag gewonnen"; een groeiende meerderheid studenten bleef trouw aan "'s lands instellingen", de Duitsers en hun "handlangers" waren in het defensief en konden geen nieuwe initiatieven nemen, de "vaderlandslievende professoren" waren in het bezit gebleven van bijna alle sleutelposities. Het volstond die laatste twee jaar "geduldig de bevrijding af te wachten" (1).
Het valt dus wel op dat in dit artikel ook iets minder triomfantelijke tonen doorklonken. Soberder ook waren de toespraken n.a.v. de onthulling op 12 november van twee gedenkplaten in de universiteit ter nagedachtenis van "professoren, studenten en bedienden, gestorven voor het Vaderland". Blancquaert, Hacquaert, student Vermaesen en secretaris Vandenbroeck brachten een hulde aan hun gevallen makkers (2).
Diezelfde dag begon het academisch jaar 1945-46, voor de eerste keer sinds de oorlog met een plechtige openingszitting.
Na een rede over de "Grondslagen van de Belgische Gedachte" (waarover later nog iets meer) dankte en huldigde Blancquaert nogmaals de geallieerde bevrijders. Hij deed hetzelfde met prof. Baur, die gedurende de eerste dagen van de bezetting "met dappere toewijding het rectoraat a.i. heeft waargenomen" en prof. De Smet, die de "buitengewoon gevaarvolle opdracht van het rectorschap" tijdens de bezettingsjaren vervulde en die door zijn "ongemeten opoffering zoovele Collega's en Studenten uit de ergste moeilijkheden heeft gered". Ook de universitaire doden verdienden dank en hulde, evenals degenen die in het georganiseerd verzet waren gegaan. De rector moest eraan toevoegen dat die hem bijna allemaal gevraagd hadden hun namen niet bekend te maken omdat zij er niet wensten mee te pronken.
Zij hadden hun leven op het spel gezet "voor hun land en voor de democratie, tègen het nazisme, tègen de verdrukking". Zij hadden "de schande van de collaboratie" vergoed (3).
Een van de laatste keren kwam de bezetting volop in de universitaire belangstelling n.a.v. de inhuldiging van het "Auditorium Valère Billiet" op 20 november 1945. Prof. Hacquaert hield de gelegenheidsrede. Billiet had het goede ogenblik afgewacht om op te treden, maar was dan "onmeedogend ten strijde getrokken, zich zelve volledig prijs gevend". Prof. De Backer die ook het woord voerde, zegde dat Billiet één der eersten was opgestaan "en in de voorste rijen, op de gevaarlijkste posten" stond. De gedachtenis aan zijn offer moest levendblijven (4).

En daarna werd het stil om de universiteit tijdens de bezettingsperiode. Na bewezen -of gezegd -te hebben dat ze een ware verzetsuniversiteit was, ging men over tot de orde van de dag.
Alleen in ex-collaboratiekringen bleef men nog een tijdje giftige pijlen afschieten op die voorstelling van zaken...

---

(1) Vrij Nederland , 1/IX/1945.
(2) Cf. Universiteit te Gent. Plechtige opening... 1945.
(3) Id.
(4) Id.

4. Naspel : de "zwarten" in de tegenaanval.

Naarmate aan de universiteit zelf meer en meer bleek dat de bladzijde was omgedraaid, begon men eind 1945 in bepaalde Vlaams-nationalistische en/of ex-collaboratiemilieus pas goed het R.U.G.-verzet in twijfel te trekken.
Men was vooral ontstemd over zekere profs die "NU den grooten patriotard" uithingen terwijl zij tijdens de bezetting bezoekende Duitse profs zeer vriendelijk ontvingen ("het was van 'Herr Professor' van hier en 'Herr Collega' van daar"). De zaak-Conti was er een goed voorbeeld van : de rector stuurde een uitnodiging rond ("was dat geen collaboratie ?"), degenen die erop ingingen werden nu bestraft terwijl eerstgenoemde met rust werd gelaten (1).
Ook de brochure "Weerstand en Bevrijding" was sommigen een doorn in het oog. Waarom moest het verzet zonodig in de verf worden gezet ? Was de R.U.G. misschien een "kweekschool" van collaborateurs geweest (2) ?
Maar de R.U.G. kwam eveneens in het spervuur omdat sommige van haar professoren voor de eerste naoorlogse parlementsverkiezingen (17 februari 1946) kandidaat waren in de "weerstands"partij U.D.B. te Gent. Het eerste slachtoffer was prof. Magnel, leider en woordvoerder van de Vlaamse U.D.B., waarvan men in herinnering bracht dat hij in augustus 1940 van de Gentse O.F.K. een toelating kreeg om zich met een auto te verplaatsen - terwijl "de werkman het kon stellen met : Sofort, arbeiten, arbeiten" (3). Prof. De Rom, ook kandidaat, werd aangepakt met een verwijzing naar zijn verblijf in Duitsland tijdens de oorlog. Na zijn schorsing kon nu niemand er nog aan twijfelen "dat hij de noodige begaafdheden en bevoegdheden bezit om ons volk weer gezond te maken" (4). Prof. Bessemans, de derde kandidaat, werd verweten dat hij in '41 publiceerde in Duitse tijdschriften en zijn studenten aanzette "naar Duitsche voordrachten te gaan" (5).
De epuratiesfeer had er in de "Universiteit Der Beunhazen" voor gezorgd dat niet veel onaangeroerd bleef "dat de moeite loonde om aan wetenschap te doen" en van de profs "half geniale politiekers (6) en aartszuivere vaderlanders" gemaakt, besloot het weekblad "Rommelpot"(7). Geen wonder dat men zich (even later) opgetogen toonde toen De Rom, Bessemans en Magnel "na jarenlang de kat uit de boom gekeken te hebben", ook niet verkozen werden. Het was nu de taak van de C.V.P. en Baur om de universiteit, "chaos van partisanengeest, centrum van plichtsverzuim, constellatie van prullemannen, circus van politiekers" echt uit te zuiveren (8).
"Prof.Dr. Senator Baur(ke)" dacht daar natuurlijk niet aan, waarop men ook zijn doopceel lichtte. In 1940 "wipte" hij zich in de rectorale zetel "waar hij door de bezetter met 'Eure Magnifizens' werd begroet". Toen secretaris-generaal Nyns de rectorale orde had hersteld, voelde Baur zich zo "gekrenkt dat hij zijn opvolger niet meer groette en van lieverlede in den weerstand ging". "Rommelpot" vervolgde dat die

(1) De Guillotine, 1/XII/1945.
(2) Rommelpot, 26/XII/1945.
(3) De Guillotine, 26/I/1946.
(4) Id., 14/II/1946.
(5) Rommelpot , 15/II/1946.
(6) Voor andere partijen waren o.a. ook De Bruyne, Baur en Hacquaert kandidaat.
(7) Rommelpot , 15/II/1946.
(8) Id., 1/III/1946.

weerstand aanvankelijk gericht was tegen degenen die er, in tegenstelling tot Baur, in geslaagd waren in 1940 het land te verlaten om pas "nadien om te slaan in weerstand tegen den bezetter" (1). Medio 1946 vatte men in Vlaams-nationalistische kring het ongenoegen tegen de R.U.G. nog eens samen. De hele inzet van de strijd om de vernederlandsing zou weer in het gedrang gekomen zijn "want sedert 1920 was de universiteit nooit minder Nederlands dan thans". Dat kwam omdat de epuratie er "verschrikkelijk" had huisgehouden : er schoten "niet veel Vlaamse professoren" meer over. Nieuwe benoemingen blonken uit door hun "franskiljonse partijdigheid".
Spilfiguur in dat alles zou oud-rector Goubau zijn, "aartsvader van de epurateurs", die in een "onrechtvaardige en hatelijke" uitzuivering "in 't blinde de hoofden (heeft) laten afhouwen die de franskiljons eisten". Door de Duitsers betaalde en collaborerende profs bleven "onaangeroerd, maar 't waren franskiljons" (2). Na Goubau kwam Blancquaert die wel Vlaamsgezind was, maar "machteloos toeziet hoe Nederlandsonkundigen tot professor worden benoemd". Kortom, "men vermoordt de ziel van de Nederlandse universiteit" (3).
Blijkbaar was de taktiek van "Rommelpot" c.s. dus van de oorlogs- en epuratiegebeurtenissen te reduceren tot een strijd tussen flaminganten en franskiljons. Dat was al te gemakkelijk.
Gemakkelijk eveneens de aanvallen op personen die steeds verder gingen. Geliefkoosd doelwit bleken ook enkele krijgsauditeurs te zijn. Naast Stévigny en Van Houdt moest vooral Spanoghe het ontgelden omdat ook hij "in oorlogstijd (aan de R.U.G.) benoemd" werd. De retorische vraag werd gesteld of ze daar benoemd of bevorderd werden "omdat ze door de Duitsers zo om hun weerstandsneigingen gevreesd waren !?" (4).
Ook de faculteit Geneeskunde passeerde de revue nog eens, waarbij werd ingegaan "op de wedijver van velen om de gunst of in elk geval om de profijten van de bezetter" (men had het over de verzorging van patiënten uit het Kriegslazarett in bepaalde universitaire diensten, over reizen naar Duitsland "om particuliere redenen" enz.) (5).
Zelfs het oorlogsrectoraat werd aangepakt. Het ging er over de ontvanger van de Academieraad die van de studenten "een papierken (...) de beruchte 'Freistellung' van de Werbestelle" eiste en over oud-rector De Smet i.v.m. verklikking ("zou (hij) ons niet kunnen inlichten hoe de Duitsers de namen der studenten in handen kregen ?") en resistentie ("was hij resistenter dan de Beton-Magnel ? Of was het eerder nog minder ?") (6).
Maar aan alles komt een eind. Na 1946 verflauwde de anti R.U.G.-hetze. Zij was zoals wij zagen vooral geaxeerd op het Vlaamse aspect en poogde de collaboratie te vergoelijken met te verwijzen naar een "rits ongerijmdheden" (7) aan de andere kant.
Paradoxaal is wel dat ook aan de kant van het georganiseerde verzet in die onmiddellijke naoorlog vraagtekens werden geplaatst achter de "verzetsuniversiteit" R.U.G. Maar gezien noch de ex-collaboratie noch het georganiseerde verzet in de jaren na de oorlog een politieke macht vormden verdwenen dergelijke vragen snel in de doofpot.

---

(1) Id., 26/IV/1946.
(2) Goubau zelf "zond studenten naar Duitsland tot groter profijt van zijn laboratorium".
(3) Rommelpot , 16/VI/1946.
(4) Id., 7/VII/1946.
(5) Id., 11/VIII/1946.
(6) Id., 29/IX/1946.
(7) Cf. Elaut, Mémoires, p. 411.

D. CONCLUSIE

Na het afsluiten van de uiteindelijk niet zeer onmeedogende epuratie en de "definitieve" heroïsche beeldvorming over R.U.G. en verzet viel de academische wereld terug in haar plooi, enkel nog opgeschrikt door enkele pleidooien voor interne democratie en de (al dan niet terechte) beschuldigingen van degenen die twijfelden aan het verzetsverleden van de universiteit.
Op V-dag 1945 had rector Blancquaert het reeds gezegd : de universiteit had nu haar rol te spelen bij de grondige, veelzijdige en wetenschappelijk serene bestudering van de problemen gesteld door de "moreele heropvoeding van onze jeugd en van ons volk op democratischen en Belgisch-nationalen grondslag" (1).
In zijn programmarede "Grondslagen van de Belgische gedachte" van 12 november 1945 die een ode was aan een onafhankelijk en unitair België, zette de rector de bakens uit voor de komende jaren.
De studenten moesten zich inprenten dat zij op dezelfde universiteit zaten, de R.U.G., "die Vlaamsch is om méér democratisch te zijn en langs dien weg beter Belgisch". Met dat voor ogen moesten zij zich ontwikkelen tot de "leidende geestelijke élite" en zich voorbereiden om land en volk te dienen in administratie, gerecht, nijverheid enz. en "in de politiek in den edelen zin van het woord". De studenten moesten worden beschaafde, gezonde, karaktervolle en voorname mensen. Zij moesten inzicht krijgen in de "stoffelijke en geestelijke nooden" van hun medemensen (2).
Overigens mocht men zich niet laten verdelen, vervolgde Blancquaert : "Denkt aan België; denkt aan zijn binnenlandsche vijanden". Natuurlijk moest ook de kritische geest ontwikkeld worden, maar vooral kwam het er toch op aan het karakter te "stalen" voor het later leven. Dan pas konden de toekomstige technici en geleerden hun volle maat geven bij het bouwen "aan een nieuw en beter België, aan een nieuwe latere wereld" besloot de rector (3).
De boodschap was dus duidelijk : discipline. Even duidelijk was dat Blancquaert de gebeurtenissen van oorlog, bezetting en bevrijding grotendeels in het kader zag van een crisis "van de eenheid en het bestaan van België" (4).
De rector haalde dus vooral een "nationale" les uit een oorlog die juist veel "ideologischer" getint was dan die van 1914-18. Zo kreeg de nieuwe studentengeneratie een ouderwetse boodschap mee.
Dat was wellicht niet deze waarvan menigeen tijdens de sombere jaren van de bezetting gedroomd had.

* *
*

(1) Weerstand en Bevrijding, 1945, p. 14.
(2) Zoals Blancquaert elders zegde : "volksch voelen".
(3) Universiteit te Gent. Plechtige opening (...) 1945, p. 13-14.
(4) Id., p. 3.

VII. ALGEMEEN BESLUIT

A. EEN OVERZICHT

Brengen wij kort enkele belangrijke punten in het reilen en zeilen van de R.U.G. tijdens de bezetting in herinnering.
Na mei 1940 kwam het aan alle Belgische universiteiten zonder Duitse pressie tot een opvallend snelle hervatting. De enen dachten dat de oorlog verloren was en een terugkeer naar "alles normaal" zich opdrong, de anderen wilden de jeugd beschermen tegen een gebrek aan discipline als gevolg van een lang niets-doen, nog anderen wilden het morele patrimonium van de universiteiten redden. Zoals mgr. Van Waeyenbergh, rector van de K.U.L., het uitdrukte : "Nous supporterons beaucoup de choses afin de pouvoir conserver la direction intellectuelle de nos étudiants" (1).
Wat er ook van zij, ook te Gent legden de academische autoriteiten zich zonder openlijk protest neer bij een eerste aantal ingrepen van de bezetter zoals daar waren het "Mitwirkungs"- en vetorecht bij benoemingen, het aanduiden van gastprofessoren, het doorvoeren van anti-Joodse maatregelen en het opgedrongen onderzoek tegen de "postverlaters" (2).
In 1945 herinnerde ex-secretaris-generaal Nyns zich m.b.t. Gent qua Duits medewerkings- en vetorecht : "Je n'ai été informé d'aucune menace de démission, et aucune ne m'a été adressée, pas plus qu'aucune protestation, ni du corps professoral, ni des étudiants" (3).
Het hoeft dus niet al te zeer te verwonderen dat de Duitse verantwoordelijke voor de sector universiteiten, dr. Petri, in een rapport van november 1940 zijn tevredenheid uitte over een en ander. In dezelfde optiek was het logisch dat hij slechts op middellange termijn naar een "Germaanse" toekomst voor de universiteit toewerkte : zij bleek geen roet in het eten te willen gooien en de tijd werkte in het Duitse voordeel; het was dus niet nodig overijld tewerk te gaan en de "rustige, zakelijke" arbeid aan de universiteit in gevaar te brengen. Vandaar ook dat de principiële maatregelen van de bezetter in de realiteit niet te hard aankwamen voor de R.U.G. : het "Mitwirkungsrecht" werd enkel ingeroepen voor enkele oud-aktivisten, het vetorecht werd vrij zelden toegepast, de gastprofs waren maar met een vijftal, de anti-Joodse maatregelen troffen slechts enkelingen en de gestrafte "postverlaters" waren ook maar met een paar.
Uiteraard was dit maar de onmiddellijke tactiek in de ideologisch gemotiveerde lange-termijn strategie, die wel degelijk aanstuurde op een

(1) Vauthier, U.L.B., p. 7.
(2) De Conventie van Den Haag over de Wetten en Gebruiken in oorlogstijd (1907) stipuleerde weliswaar dat het gezag van de wettelijke overheid feitelijk overgaat in handen van degene die het gebied bezet, maar de Duitse aantasting van de onafhankelijkheid van de universiteiten viel duidelijk onder art. 56 ("de eigendommen (...) gewijd aan (...) onderwijs, ook al behoren deze aan de Staat, zullen worden behandeld op dezelfde voet als het particuliere eigendom") en art. 46 ("het particulier eigendom moet worden geëerbiedigd"). Cf. H. Rolin, The U.L.B. under the Nazi-Revolution, in Belgium, III-3 (16/IV/1944). De Duitse maatregelen waren dus onwettig.
(3) Nota Nyns "Nomination de Jacob", 29/III/1945. C.W.O.II.

totale hervorming van het Gentse en Belgische hoger onderwijs. Het is de vraag of men dit te Gent in die "wondere" zomer van 1940 inzag.

In het academisch jaar 1940-41 en later was er trouwens relatief weinig rechtstreeks contact tussen de bezetter en de R.U.G. : de Gruppe Kultur handelde de zaken meestal af met Openbaar Onderwijs, nam wel voor sommige wetenschappelijke aangelegenheden met de rector en voor sommige administratieve aangelegenheden met de beheerder contact op. Maar ook hier slechts wanneer andere Duitse diensten in de zaak betrokken waren (i.v.m. opeisingen van universiteitsgebouwen bv.) of het een zeer dringende aangelegenheid betrof (1).
Het was dus voor de R.U.G. niet al te moeilijk dat wat kwam, te aanvaarden en een officiële hoffelijkheid t.o.v. de bezetter tentoon te spreiden. Geen wonder dat men van Duitse zijde meende dat alles goed liep, o.a. wat de Gentse houding t.o.v. de gastprofs betrof.
Nu was in werkelijkheid op het niveau van het O.P. men toch niet zo gelukkig met dat experiment. Maar tot verzet ertegen kwam het niet. Deze en andere vaststellingen betekenen echter niet dat het O.P. pro-Duits zou geworden zijn. In dit eerste academiejaar werd zelfs de (smalle) basis gelegd van de kleine kern echte verzetsuniversitairen. De bezetter duchtte deze echter nog helemaal niet. Hij maakte zich anderzijds weinig illusies over de slagkracht van de collaborerende profs die vooral vanuit Vlaams-nationalistische motieven tot een "Deutschfreundliche" houding kwamen.
Hoe dan ook slaakte de Militärverwaltung een zucht van opluchting dat de academische wereld te Gent en elders, niet als in de eerste wereldoorlog gebruik had gemaakt van haar macht "durch geschickte Appelle an die Weltöffentlichkeit Belgien erneut als unglückliches Opfer Deutschlands erscheinen zu lassen und sogleich im ganzen Lande eine Front des geistigen Widerstandes aufzubauen, durch die die Gegenwehr der breiteren Volkskreise die innere Ausrichtung und Führung erhalten konnte" (2).
En de studenten tijdens dit eerste academiejaar ? Ook hier was een zekere aanpassing aan de nieuwe toestand merkbaar. Het vooroorlogse overkoepelende Gentsch Studentencorps werd een Gentsch Studentenverbond, waar de K.V.H.V.-invloed onmiskenbaar was en waarin een frisse nieuwe orde-geest waaide. Bijna alle vooroorlogse strekkingen waren er (al dan niet om opportunistische redenen) in vertegenwoordigd en het groepeerde een meerderheid van de studenten. Alleen de liberalen waren er buiten gebleven, staken zelfs van wal met een sluikblad. Maar men kon al vlug de eerste barsten in het Verbond vaststellen, misschien ten gevolge van de politieke strekking, zeker door de autoritaire neigingen ervan.

Na het evenementenrijke 1940-41 leek de universiteit in 1941-42 min of meer "gerodeerd". Toch bleek o.m. het gastprofessorenexperiment niet onbesproken : inzonderheid op faculteitsniveau werd het vrij duidelijk dat men er in genen dele verantwoordelijk voor wenste te worden gesteld. Men bleef echter beleefd en van Duitse zijde was men door de contacten op niveau van de academische overheden meer dan ooit overtuigd dat er terzake geen vuiltje aan de lucht was.
De houding van de rector scheen er trouwens op te wijzen dat hij zich had neergelegd bij een en ander. Zo stond hij een interview toe aan

(1) Vgl. Brief Petri aan Van Hille betr. Schoep, 24/VI/1950. Arch. Petri.
(2) Abschlussbericht Militärverwaltung, 1944/45. Arch. Petri.

een onder Duitse censuur verschijnende krant, zo maakte hij zijn opwachting bij het G.S.V.; duidelijker nog, hij nam het initiatief om zware kritiek te leveren op het clandestiene solidariteitsschrijven met de U.L.B.
Naar buitenuit kreeg dat een andere, politieke, betekenis die hij wellicht zelf niet gewenst had.
Anderzijds werd vastgesteld dat de profs zich in het algemeen van elke "geste" onthielden. Collaborateurs en verzetslui (waarbij zich nu een ontluikende institutionalisering voordeed) bleven een kleine minderheid vormen. De bezetter zag dat wel in; ook een spectaculaire actie als de reeds aangehaalde solidariteitsbrief maakte op hem blijkbaar niet veel indruk.
Tijdens het overigens betrekkelijk incidentloze 1941-42 kreeg het eenheids-Studentenverbond wel met moeilijkheden te kampen. De "totalitaire" pretenties van het G.S.V. brachten vele faculteitskringen tot een openlijke opstand. Dat bleek ook een stimulans voor het studentenverzet als dusdanig, dat evenals bij O.P. en W.P. nu een organisatorische vorm begon te krijgen.
Anderzijds begon het door de bezetter verhoopte pro-Duitse dynamisme van het G.S.V. meer te lijden onder de grootnederlandse en confessionele bedenkingen van vele Verbondsleden. Ook de onverschilligheid sloeg toe in de studentenmiddens.

De tendensen van 1941-42 zetten zich in 1942-43 verder, maar werden doorkruist door de zaak van de verplichte tewerkstelling voor de eerstejaarsstudenten. Ten gevolge van de felle reacties in de Belgische academische middens en vooral bij de studenten - ook te Gent - schrok de bezetter; in wat een prestigekwestie was geworden moest hij wel doorbijten maar hij poogde tegelijkertijd de politieke schade te beperken door voor de studenten een "gunstregeling" uit te werken. De studenten werden dus niet aangepakt zoals sommigen langs Duitse kant het gewenst hadden. Toch doken nog honderden eerstejaars onder; dat ging voor de meeste Gentse studenten te ver. Zij wachtten weliswaar tot zij opgeroepen werden, maar gingen dan. Dat lag in de lijn van de rectorale bedenkingen ("geen onberaden daden") en de wachtwoorden van het "rechtse" verzet.
Maar hoe dan ook was het de bezetter duidelijk geworden dat de dingen vlug uit de hand konden lopen. De herrie rond de V.T. droeg ongetwijfeld bij tot de verschuiving in de doelstellingen van de Militärverwaltung op gebied van de wetenschaps- en hogeschoolpolitiek : i.v.m. de kerende krijgskansen werd het voor haar vooral belangrijk de rust en orde in de academische sector te bewaren. En daar speelde de vrees voor een herhaling van de toestand tijdens de eerste wereldoorlog toen de profs en wetenschappers "zu Wortführern und Bannerträgern des belgischen Widerstandes gegenüber Deutschland wurden" (1) weer zijn rol. Die kans liet de R.U.G. zich ook in dit derde academiejaar tijdens de bezetting ontglippen.
De meeste professoren die - terecht- constateerden dat de "geest" aan de R.U.G. niet pro-Duits was of werd, vonden afwachten de beste politiek. Bij het collaboratie-W.P. en -O.P. was wel een stijgend activisme vast te stellen : in 1943 kwam de Vlaamsche Professorenbond tot stand, en die ging stevig aan het lobbyen. Tegelijkertijd echter werd in dezelfde kringen het conflict tussen de DeVlag- en de V.N.V.-richting merkbaar.

---

(1) Abschlussbericht.

Langs de kant van het verzet was in 1943 de stap naar de grootschaligheid gezet en waren de contouren van weerstand uit 1940-41 echte netwerken geworden, maar dat gold meer voor het Gentse verzet in het algemeen dan het universitair verzet. Zoals wij zagen was intern op de R.U.G. eerder sprake van een sussende houding. Maar meer en meer individuele universitairen, ook en vooral (?) uit oudstudentenmiddens, vonden hun weg naar de "algemene" verzetsorganisaties buiten de universiteit. Men moet dan ook eerder spreken van een "verzet van universitairen" dan van "universitair verzet". De universiteit was dus belangrijker als recruteringsveld voor het verzet dan als "verzetsuniversiteit". En de V.T.-kwestie, die niet toevallig géén intern universitaire aangelegenheid was, had sterk bijgedragen tot die recrutering.
Maar hoe dan ook waren bij een en ander de Gentse studenten meer in anti-Duitse zin op het voorplan getreden dan de professoren.
Het was in diezelfde anti-Duitse studentenkringen dat de bestrijders van het G.S.V. zaten. Net voor de V.T.-affaire begon, waren de "opstandige" faculteitskringen door de rector (onder Duitse druk) trouwens gedwongen tot toegeven of verdwijnen. De meesten kozen voor de tweede oplossing. Maar daarmee was paradoxaal het vonnis van het G.S.V. getekend. Op de koop toe werd de richtingenstrijd bij de "loyale" G.S.V.'ers feller dan ooit. De "nationaal-socialistische" positie die men er, om de "loomheid" van 1941-42 af te schudden, nu innam was er mee de oorzaak van (1). Het V.N.V.-Studentenfront zou er voordeel uit halen, maar ook de semi-clandestiene "zuivere" Dietsers. Niet zonder ontgoocheling stelde de bezetter vast dat het inderdaad vooral te Gent was dat "im nationalen Lager mehrere Gruppen einander erhebliche Konkurrenz machten" (2). In de praktijk kwam het er vanaf 1943 op neer dat de Duitsers nog weinig met de Gentse studenten konden aanvangen : de grote groep onverschilligen dacht vooral aan studeren en ontspanning, anderen waren actief anti-Duits en de Vlaams-nationalisten waren hopeloos verdeeld.
Anderzijds was het voor de Militärverwaltung een geruststelling dat relatief weinig Gentse studenten het georganiseerd verzet volgden.
En hoe dan ook was het na die enkele "hete" voorjaarsdagen van 1943 terug kalm geworden aan de R.U.G.

Dat zou niet meer veranderen in 1943-44, uitgerekend wanneer in het land de toestand explosief werd. Er werden dan ook geen universiteitsstudenten meer verplicht tewerkgesteld. Wel waren er nog (vrij snel opgeloste) moeilijkheden i.v.m. de controle of de nieuw ingeschrevenen wel in orde waren met de volbrenging of vrijstelling van V.T. Na principieel verzet van Belgische kant ging de controle via een achterpoortje toch door. Overigens verbood de rector zijn profs "geheime" examens van werkweigeraars af te nemen.
Rector De Smet ondervond wel enige problemen, maar dat had uiteindelijk meer te maken met persoonlijke aanvallen uit collaboratiehoek dan met kwaadwilligheid van de bezetter. Meer nog, de Militärverwaltung was van mening dat De Smet best verder rector kon blijven omdat hij een

(1) In de studentenepuratievragenlijst werd dan ook geen rekening gehouden met G.S.V.-lidmaatschap vóór 1 januari 1943. Het valt dus op dat, eveneens na de oorlog, in een rectorale toespraak gesteld werd dat het G.S.V. vanaf het begin "gesaboteerd" werd. Als lidmaatschap ervan vóór 1/I/1943 niet als bezwarend feit werd weerhouden, waarom moest het dan gesaboteerd worden ? Als het gesaboteerd moest worden, waarom was lidmaatschap dan géén bezwarend feit ?
(2) Abschlussbericht.

groter gezag bezat bij zijn personeel en studenten dan welke nieuwe orde-figuur ook.
Voor het overige ging het "gewone" universitaire leven in dit vijfde oorlogsjaar zo goed en zo kwaad mogelijk verder. De gastprofessoren gaven ongehinderd door de steeds anti-Duitser wordende sfeer in het algemeen, rustig verder les, gingen zelfs prat op hun stijgend succes bij de (paar tientallen) studenten die ze hadden.
De massa van het O.P. hield zich verder kalm.
De collaboratieprofs ontwikkelden nog een aantal nieuwe initiatieven terwijl de verzetsmensen nu volop in de georganiseerde "algemene" Gentse Weerstand ageerden. Hun aantal steeg evenwel niet opvallend.
Bij de studenten was het in dit academiejaar 1943-44 helemaal platte rust. Schachten waren er al niet en de tweede kandidatuur was pas later van start gegaan. De onverschilligheid zou hoogtij gevierd hebben; in elk geval vertegenwoordigde het G.S.V. na zijn zoveelste bocht (nu was het weer "kultureel Vlaams" gericht) nog slechts ± 15% van de studenten. De in de collaboratie ontgoochelde parolen van de mensen die het Verbond in 1940 mee uit de grond stampten, zaten daar zeker ook voor iets tussen. De verzetsstudenten lieten op de universiteit ook nog weinig van zich horen; zij hadden hun activiteiten nu definitief naar O.F., G.L. enz. verlegd.
Die "rust", ook aan de andere universiteiten, gekoppeld aan de modus vivendi tussen de Belgische instanties en de Militärverwaltung m.b.t. het voorkomen van "Störungen und Erschütterungen" op universitair gebied, bracht de bezetter in zijn algemeen eindrapport van 1944/45 tot de conclusie "dass Belgien bis zuletzt dasjenige besetzte Gebiet war, in dem Wissenschaft und Hochschule am wenigsten in ihrer geordneten Wirksamkeit gestört werden sind" (1). De belangen van de Gruppe Kultur en de universiteiten schenen dus wat betrof het verderwerken van de Universiteiten met zo weinig mogelijk incidenten, meer dan eens gelijk te lopen.
Maar hoe veraf stond de bezetter nu met zijn defensieve politiek m.b.t. het bewaren van rust en orde, van de offensieve lange termijn-politiek uit 1940 ! In de praktijk kwam het echter o.m. voor de R.U.G. op hetzelfde neer : de Militärverwaltung vermeed steeds al te "harde" inmenging, in 1940 omdat de tijd - dacht men - wel in het Duitse voordeel zou werken, in 1944 omdat anders de rust in gevaar werd gebracht.

B. EVALUATIE

In het Abschlussbericht van de Militärverwaltung, natuurlijk een oratio pro domo maar toch vrij zakelijk opgevat, luidde het eindoordeel over de beide Rijksuniversiteiten Gent en Luik dat zij "bei aller Wahrung ihrer belgischen Gesinnung (onze onderlijning) auch ihrerseits wirklich Verständnis für die Lage gezeigt und alles vermieden haben, was wie in anderen Ländern zu ständigen schweren Spannungen zwischen ihr und die Besatzungsverwaltung hatte führen müssen".
Men kan daaruit afleiden dat Gent niet als "een van de meest actieve centra van den Belgischen Weerstand" (2) kan beschouwd worden. Maar anderzijds impliceerde de bezetter dus ook dat er van diepgaande Duitse of nationaal-socialistische invloed geen sprake was.

(1) Abschlussbericht.
(2) Weerstand en Bevrijding , 1945.

Zoals eerder reeds gezegd bedreef men echter (nog) geen actieve anti-Belgische universitaire politiek (zoals wel het geval in de eerste wereldoorlog - vgl. de Gentse "von Bissing"-universiteit als element in de Flamenpolitik). Volgens eigen Duits zeggen werd er wel "Vorarbeit" (1) geleverd met o.a. de "Berufungspolitik", de uitbouw van de wetenschappelijke betrekkingen en het inzetten van de gastprofessoren, waarbij het echter (voorlopig) in eerste instantie meer om hun persoonlijkheid ging dan om hun ideologische invloed.
De conclusie van de Duitse historicus W.Weber dat het Belgische bestuursapparaat zich met de bezetter "arrangeerde" - er werd door de Duitsers immers niet geraakt aan de "innerstaatliche Ordnung" - kan ook voor de R.U.G. gelden. De chaos te vermijden lag overigens in beider interesse (2).
Dat de Duitse bedoelingen op lange termijn niet zo onschuldig waren, zorgde niet voor een algemene tegenreactie, ook niet te Gent. En toen het uitzicht op een Duitse overwinning verdween, vond men het wellicht de moeite niet meer om te reageren.
Maar dit had natuurlijk een (ongewild) positief effect op de zoals Weber dat noemt "personellen und sächlichen Potenz" (3) van de Duitsers. En het was daar dat de politieke positie van het Belgische bestuursapparaat, inbegrepen de academische autoriteiten, eerder sterk was : de bezetter had het nodig. Was dat bestuursapparaat zich dààr voldoende van bewust ?
Men zou kunnen opwerpen dat de academische autoriteiten, en inzonderheid de Gentse, niet assertiever hoefden te zijn, omdat de bezetter - op crisismomenten na - niet te hard ingreep. Maar dat zou betekenen dat de intellectuele elite niet of te weinig inzicht had in de "hinter der intakten klassischen Militärverwaltung drohend heraufziehende ideologisch motivierte oder argumentierende 'Bewegung'" (4).
De aanpassingspolitiek van het Departement van Onderwijs en de academische overheden (behalve te Brussel) maakten het mogelijk dat de Duitse universitaire en wetenschapspolitiek kon gevoerd worden met inzet van zeer weinig eigen mankracht.
Langs Belgische kant wenste men niet in te spelen op het ideologisch gevaar en de materiële kosten die voor de bezetter zouden ontstaan, mocht hij - door het weigeren van Belgische medewerking - verplicht worden zelf de zaak totaal in handen te nemen (5).
Die houding van de (overblijvende) universiteiten, zo begroet door de Duitsers bij hun streven naar rust en orde, kwam er evenwel niet voor de mooie ogen van de bezetter. Zoals prof. Lousse, de historiograaf van de K.U.L., het in 1945 schreef : het "zaaien van het intellectuele zaad" moest verdergezet worden (6).
Maar vooral omdat de bezetting "slechts" vier jaar duurde kreeg de bezetter niet de kans het geestelijke en materiële patrimonium van de Belgische universiteiten ernstig aan te tasten. En in die vier jaar was o.m. de R.U.G., in deze oorlog die toch veel "ideologischer" was dan de eerste, geen cristallisatiepunt van het verzet geworden.
Men kan zich trouwens afvragen of dat voor de studenten uit 1940-44 zo gunstig zou geweest zijn. De R.U.G. nam dus een realistische houding aan.

---

(1) Abschlussbericht.
(2) Weber, Innere Sicherheit, p. 175-179.
(3) Id., p. 180.
(4) Id., p. 177.
(5) Vgl. Ebert, Warnungswirkung der Sozialen Verteidigung.
(6) Lousse, K.U.L., p. 17.

Na de oorlog bracht dat sommigen i.v.m. de Rijksuniversiteiten tot een bittere beoordeling. De Luikse prof. De Corte bv. stelde vast dat "nos vieux organes collectifs ont été mous et flous, ils n'ont pas été galvanisés par les personnalités d'élite qu'ils contenaient encore, ni entièrement pourris par les trahisons et les reniements individuels, ils sont parvenus simplement à vivre vaille que vaille et à flotter à la surface du torrent qu'ils auraient dû refouler" (1). Wellicht was dit oordeel niet heel objectief of sereen. Maar men voelt zich inderdaad wel even onwennig bij de naoorlogse heroïsering van de "Weerstandsuniversiteit" Gent en zijn rector.
Een evaluatie van wat de Rijksuniversiteit Gent tijdens de oorlog was, moet m.i. meer in de richting gaan van wat de Nederlandse dominee Buskes in 1947 schreef over het kerkelijk verzet. In zijn citaat werd "kerk" door "universiteit" vervangen.
"Wanneer wij denken aan de feitelijke universitaire verhoudingen, aan het materiaal waarmee wij moesten werken, aan de inzichten, die onder ons leefden, aan den moed, dien wij hadden en ook niet hadden, kunnen wij alleen maar verwonderd zijn over wat de universiteit sprak en deed. Het ging ver en ver uit boven wat wij konden en mochten verwachten. Wanneer wij echter denken aan wat de universiteit naar haar wezen en roeping mag en moet zijn, is er reden, om alle eeredoctoraten af te zeggen. Wij zijn ver en ver beneden de maat gebleven. Op beslissende momenten schoot de universiteit te kort of sprak aarzelend. De zorg voor de voortzetting van het universitair leven won het vaak van de profetische roeping " (2).
Maar Gent had zich wel grotendeels buiten de storm kunnen houden. Men had de Duitsers niet veel last berokkend, maar van de omvorming in een "bodenständig-flämisches Wissenschaftszentrum" (3) in nationaal-socialistische zin was niets in huis gekomen.

---

(1) De Corte, Du fond de l'Abîme, p. 75.
(2) Fragment uit Waar stond de kerk ?, 1947.
(3) Abschlussbericht.

BIJLAGEN

Bijlage 1 : Voorstelling van het "Gentsch Studentenverbond" (Ons Leven, nr.1, dec. 1940).

Bijlage 2 : Overzicht van de Nederlandstalige Algemene Studentenverenigingen.

Bijlage 3 : Bericht des Prof. Dr. L. Mackensen über seine Tätigkeit an der Universität Gent.

Bijlage 4 : Tätigkeitsbericht über das Studienjahr 1943/44 (Prof. Ittenbach).

De Nieuwe Orde heeft veel veranderd in Vlaanderen, ook in het Studentenleven. Het is onzen lezers wel bekend dat er te Gent voortaan slechts één, ons Studentenverbond bestaat dat het Studentenleven regelt : wetenschappelijk, sociaal, kameraadschappelijk, kultureel, volksch.

Hier volgt, ten gerieve van leden, niet leden « schachten » en « anciens », studenten en niet-studenten, een overzicht van standregelen, leiding, organisatie, en dgl. van het Gentsch Studentenverbond.

Vooreerst dan :

Grondregelen van het G. S. V.

STANDPUNT :

DOEL : Universiteitsstudenten moeten vóór alles volwaardige menschen zijn ; dit beteekent voor hen : zedelijk hoogstaand, nationaal en sociaal verbonden, wetenschappelijk geschoold.
Het Gentsch Studentenverbond wil zijn leden aldus vormen, en het studentenleven te Gent daarnaar organiseeren en richten. Tevens zal het de specifieke studentenbelangen behartigen in den schoot van Universiteit en staat.

ZEDELIJK HOOGSTAAND : Het Verbond erkent dat de christelijk-zedelijke principen de moraal van ons volk hebben gevormd ; de leden verplichten zich dan ook volgens deze moraal te handelen. Een tuchtraad (zie verder) zal waken over de inachtneming dezer grondregels door alle studenten, en de maatregelen treffen, die hem voor de gaafheid van dezen zedelijken grondslag nuttig voorkomen, desnoods uitsluiting uit het Verbond, en terkennisgeving aan den Rector, met vraag tot uitsluiting uit de Universiteit.

NATIONAAL VERBONDEN : Het Verbond staat op volksch-nationaal standpunt, en wil de studenten aanzetten om hun nationale overtuiging altijd en in alles te beleven, het stelt echter geen bepaalde politieke realisatie voorop. Een nationaal strijdende werkgemeenschap (zie verder) waarvan elkeen vrij is ja dan niet lid te worden, staat naast het Verbond en in kontakt ermee.

SOCIAAL VERBONDEN : Het Verbond voedt zijn leden op tot dienst aan de gemeenschap : ze moeten zich deel weten van het volk dat voor zijn bestaan en ontwikkeling arbeidt en strijdt. Het Verbond zal zijn krachten opstellen naast die der andere volkslagen om dit bestaan en die ontwikkeling te verzekeren. Zijde aan zijde met den volksman zullen de studenten leeren dezer stoffelijke en geestelijke behoeften te helpen voldoen. Uitingen van deze sociale verbondenheid zijn o.m. de Sociale Hulp en de Sociale Dienst (zie verder).

KULTUREEL EN WETENSCHAPPELIJK : Het Verbond ijvert opdat onze Universiteit een baken worde van Nederlandsche kultuur, een centrum van echte kultuurmenschen.
Het bewustzijn dat wij de wetenschap in dienst moeten stellen van

ons volk, gaat voorop ; wij willen harden wetenschappelijken arbeid ten bate van de gemeenschap.
Tevens medewerking aan alle kultureele uitingen, als daar o.m. zijn : Wetenschappelijke Congressen, Nederlandsche Schouwburg en Opera, Conservatorium, enzoovoort ; oprichting van een eigen koor, een tooneelgroep, een filmkring, een lettergild, enz.

VERHOUDING TEGENOVER DE GENTSCHE UNIVERSITEIT : Het Verbond zal er naar streven dat zoo spoedig mogelijk maar alleen deze, zijn eigen organisatie, door de Universiteit zou erkend en gesteund worden.

VERHOUDING TEGENOVER DE ANDERE UNIVERSITEITEN : Het Verbond zal de meest innige samenwerking onderhouden met de Nederlandsche afdeelingen van de Universiteiten van Leuven en Brussel, en met alle andere Nederlandsche Universiteiten. Deze zal o.m. tot uiting komen door het inschakelen van het Verbond in de V.V.S. en het D.S.V. (hopende dat er zoo spoedig mogelijk één enkele organisatie kome, alle Nederlandsche studenten omvattend), tevens door het inrichten van een jaarlijksch studentencongres.

ORGANISATIE :

LEIDING :

Bestuur — bestaat uit :
Verbondspraeses ;
Dienstoverste voor pers en propaganda ;
Dienstoverste voor Nat. en Soc. aangelegenheden ;
Dienstoverste voor het Faculteitenconvent ;
Dienstoverste voor het Seniorenconvent ;
Secretaris ;
Beheerder der geldzaken.
— een dezer dienstoversten wordt door den praeses als zijn plaatsvervanger aangesteld.

— De leiding van gansch het Verbond berust in handen van den Verbondspraeses. Hij duidt zijn opvolger aan in overleg met bestuur. Hij kan enkel afgesteld worden door den tucht- en leidingsgraad.

— In overleg met het Verbondsbestuur stelt hij aan : een secretaris, een beheerder der geldzaken, en de dienstoversten voor Pers- en propaganda, en voor Nationale en Sociale aangelegenheden.

— De Dienstoversten voor Faculteitenconvent en Seniorenconvent worden respectievelijk verkozen onder en door de kring- en clubvoorzitters, die de candidatuur voor deze functie vooraf bij het Verbondsbestuur indienden. In principe kan dus elk club- of kringvoorzitter zijn candidatuur stellen ; na de verkiezing heeft de Verbondspraeses vetorecht daarover.

Raad — bestaat uit de leden van het Verbondsbestuur en de leiders van de onderscheidene onderafdeelingen (zie verder).

De Verbondspraeses kan echter, in overleg met het bestuur, den raad uitbreiden.
Alle raadsleden worden door den Verbondspraeses, op voorstel van hun eigen voorganger, aangesteld.

Faculteitenraad. Deze gaat door onder de leiding van den dienstoverste voor het Faculteitenconvent. Alle kringvoorzitters zijn er aanwezig. (De kringvoorzitters worden door de leden van hun kring verkozen).

Raad der Senioren : id.

Tucht- en Leidingsraad bestaat uit :
De Eerevoorziter ;
De Rector van de Universiteit (na officieele erkenning) ;
Vijf Professoren, eereleden, door het Verbondsbestuur hiertoe uitgenoodigd.
De Eerevoorzitter heeft er de leiding van.
Deze tucht- en leidingsraad kan den Verbondspraeses afstellen, en heeft vetorecht over belangrijke beslissingen van praeses en bestuur.
De raad heeft recht van uitspraak over alle studentenaangelegenheden en bevoegdheid over alle studenten.

De Hooge Raad bestaat uit :
Tucht- en Leidingsraad ;
Verbondsbestuur ;
Sommige eereleden daartoe door het Verbondsbestuur uitgenoodigd.

INDEELING :

A — De vier afdeelingen die den ruggegraat van het Verbond vormen zijn :

1. De propagandistenkern, o.l.v. den dienstoverste voor pers en propaganda ;
2. De Nationale Werkgemeenschap en de Sociale diensten (Soc. Hulp en Sociale Dienst) o.l.v. den dienstoverste voor Nat. en Soc. aangelegenheden ;
3. Het Faculteitenconvent, o.l.v. ; den dienoverste voor het F.C. ;
4. Het Seniorenconvent, o.l.v. den dienstoverste voor het S.K.

B. — Andere onderafdeelingen :

1. De Sportbond ;
2. De Meisjesafdeeling ;
3. De Verbondswacht ;
4. De Tooneelgroep ;
5. Het Koor ;
6. De Fanfare ;
7. Film- en fotokring, e.a.

De onderscheiden leiders ervan zetelen in den « Raad ».

De Nationale Werkgemeenschap staat niet onder de rechtstreeksche leiding van het Verbond ; de leider ervan die op voor-

stel van zijn voorganger door het Verbondsbestuur wordt aangesteld, behoudt eigen initiatief inzake werking en methode.

De Sociale Hulp, die reeds bestaat en bloeit, zet haar werkzaamheden, onder de nieuwe leiding van het Verbond, nu met verdubbelde krachten, en met medewerking van alle studenten voort.

Sociale Diensten. Op dit gebied is bepaald nog heel wat te doen. Hiermee is bvb. ook vooral bedoeld een speciale taak van de meisjes-afdeeling op sociaal gebied.

De Sportbond : uitgaand van het principe « mens sana in corpore sano » zal het Verbond er in de eerste plaats ook voor zorgen dat de sportbeoefening door de studenten nu eindelijk eens massaal worde doorgevoerd.

De Verbondswacht : een keure van kloekgebouwde en trouwe Verbondsleden behartigt zich met de practische aangelegenden bij Verbondsactie's allerhande : orde, controle, enzoovoort.

De andere onderafdeelingen behoeven geen naderen uitleg.

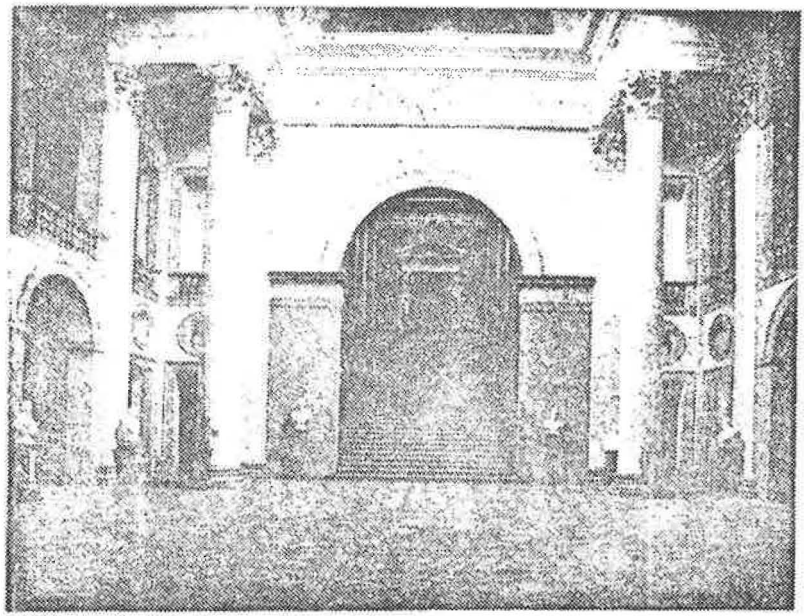

Peristylium van de Universiteitsaula.

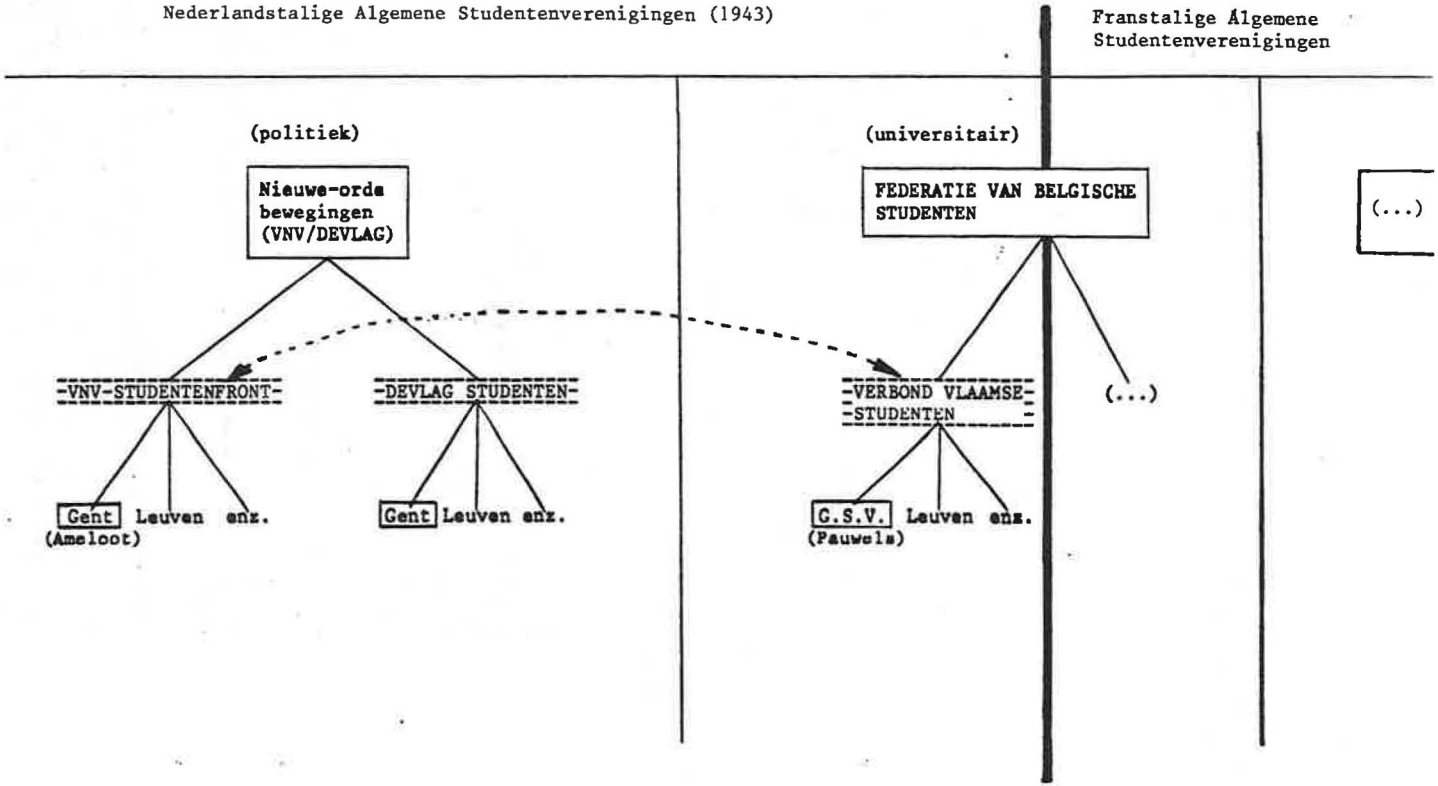
Nederlandstalige Algemene Studentenverenigingen (1943)
Franstalige Algemene Studentenverenigingen
(politiek)
(universitair)
Nieuwe-orde bewegingen (VNV/DEVLAG)
FEDERATIE VAN BELGISCHE STUDENTEN
(...)
-VNV-STUDENTENFRONT-
-DEVLAG STUDENTEN-
-VERBOND VLAAMSE-STUDENTEN
(...)
Gent Leuven enz.
(Ameloot)
Gent Leuven enz.
C.S.V. Leuven enz.
(Pauwels)

Abschrift

Bericht des Prof. Dr.L.Mackensen
über seine Tätigkeit an der Universität G e n t

Gent, 19. August 41.

1. Z e i t und A r t der T ä t i g k e i t

Im Lehrjahr 1940/41 habe ich die Deutsche Philologie, und zwar das Fach der Deutschen Literaturgeschichte an der Rijksuniversiteit Gent in Vorlesungen und Seminarübungen vertreten. Im 1. Semester (Mitte November 1940/Mit März 1941) weilte ich als Gastprofessor in Gent, im 2. Semester nahm ich die offene Professur für Deutsche Literaturgeschichte (ehem. Prof. Polaemann) wahr.

Meine Tätigkeit fand durch meine Berufung an die Reichsuniversität Posen ihr Ende.

Im folgenden fasse ich meine Eindrücke, die ich in den 9 1/2 Monaten meines Genter Aufenthaltes gesammelt habe, knapp zusammen.

2. Die U n i v e r s i t ä t

Die vlämische Universität Gent fällt dem deutschen Beobachter durch zwei Besonderheiten auf:
1.) dass sie keineswegs "vlämisch" ist, und
2.) dass sie im öffentlichen Leben durchaus nicht die Stellung einnimmt, die einer Universität nach deutschen Begriffen zusteht.

Zu 1.: Die 1930 erfolgte Vlamisierung der Universität erweist sich als rein sprachlicher Akt, der die Lehrgesinnung kaum beeinflusst hat. Zahlreiche Professoren sind ausgesprochen frankophil eingestellt; einige beherrschen die vlämische Sprache nur im Lehrbetrieb. Unter der Tarnung einer "objektiven" Wissenschaftlichkeit machen diese Hochschullehrer in ihren Vorlesungen mehr oder weniger versteckt Propaganda gegen den grossgermanischen Gedanken und gegen eine Annäherung an Deutschland. Die vlämische Bewegung gilt ihnen als konjunkturverdächtig.

Zu 2.: Die Genter Universität wahrt den Charakter einer höheren Lehranstalt, nicht nur in ihrem Lehrbetrieb, der durch seine "Kurse" und Examina schulmässig angemutet, sondern auch durch ihre Ansprachelosigkeit nach aussen hin. Weder geistig noch gesellschaftlich bestimmt die Genter Universität das Profil der Stadt, geschweige denn das der Provinz oder gar des vlämischen Bereichs. Das liegt z.T. daran, dass die meisten Mitglieder des Lehrkörpers nicht ortsansässig sind und nur zu ihren Vor-

lesungen in Gent weilen; z.T. muss es als Opposition gegen die Zeitumstände gewertet werden. Im übrigen aber macht sich das Gesetz der Trägheit geltend: der Professor hat eben nur die Pflicht, seine "Kurse" abzuhalten und ist im übrigen uninteressiert. So konnte es geschehen, dass bei Dichterlesungen die literarhistorischen Vertreter der Universität fehlten, dass die Leitung des kunstwissenschaftlichen Instituts es nicht für nötig befand, bei der van Dyckfeier zugegen zu sein, u.s.w. Auch im Theater, bei Konserten u.ä. pflegt der Universitätscharakter der Stadt nicht hervorzutreten. Dadurch gewinnen andere Kreise die Führung, besonders aus dem Wirtschaftsleben, das i.a. nicht vlämisch eingestellt ist.

Die Leitung der Universität beschränkt sich auf ihre Verwaltungsaufgaben. Sie tut dies im Sinne einer belgizistischen Legalität, d.h. sie macht sich zur willigen Handhabe des Kultusministeriums. Der Rektor De Smet besitzt nicht das Format eines Universitätsführers, ja, es sind den deutschen Gastprofessoren gelegentlich (z.B. bei der seltsamen Verzögerung, durch die er die Neueinrichtung der Studentenspeisung hemmte) Zweifel daran gekommen, ob sich hinter seiner Ungeschicklichkeit nicht noch mehr als eben nur Ungeschicklichkeit verberge. Auch bei anderen Gelegenheiten, z.B. der Einladung zum Hochamt anläßlich des belgischen Staatsgründungstages oder der Frage der Eidleistung der wieder eingesetzten Professoren der 1. vlämischen Universität hat Rektor De Smet die Haltung des Ministeriums gegen die unsrige vertreten. Übrigens hat er sich gegenüber den Gastprofessoren korrekt verhalten. Der Kurator Prof. Dr. Schleyer ist ein gewandter, wendiger Mann, der sich keine Blössen gibt, der aber auch von sich aus nichts getan hat, die Verbindung der Gastprofessoren zur Genter Universität über die Organisation rein dienstlicher Dinge hinaus zu stärken.

3. Die Philosophische Fakultät

Innerhalb der Universität spielt die Fakultät die Rolle eines parlamentarischen Selbstverwaltungskörpers. Sitzungen finden ziemlich häufig statt; sie bieten das Zerrbild eines Kleinparlaments: man kommt und geht, wie es einem gefällt, unterhält sich mit dem Nachbarn, ohne Rücksicht auf den Dekan oder den jeweiligen Redner zu nehmen usw. Der durch Abstimmung herbeigeführte - Fakultätsbeschluss bildet den Angelpunkt des akademischen Lebens; dabei behindert denn das Gewirr von Beschlüssen, Bestimmungen usw. jede lebendige Aufbauarbeit. Dieser Zustand ist von unsern Gegnern sehr geschickt zum System genützt worden: jede Anregung wird zwar freundlich entgegengenommen, aber im Netz der vorliegenden Beschlüsse, Verfügungen usw. erstickt. Dabei erstrecken

Dabei erstrecken sich die Fakultätsbefugnisse sehr weit, z.B. auch auf die Fragen der Seminarleitung u.ä. Tatsächlich ist der einzelne Professor der Fakultät gegenüber viel unfreier im Handeln als in Deutschland.- Dekan der Philosophischen Fakultät war im Lehrjahr 1940/41 Prof. Paul De Keyser, ein Mann, der durch seinen wiederholten Gesinnungswechsel (Austritt aus der evang. Kirche , trotz Freimaurertums Anbiederung an die deutschen Behörden) und seine wissenschaftliche Unzulänglichkeit und Vielwesrigkeit allgemein, bei Professoren und Studenten, wenig geachtet wird. Seine Dekanatsgeschäfte hat er im übrigen exakt geführt. Nachdem er anfangs sich um die Gastprofessoren in auffälliger Weise bemüht hatte, bewahrte er späterhin große, ja betonte Zurückhaltung, war aber bei dienstlichen Ansuchen immer höflich und hilfsbereit.- Den bestimmdsten Einfluß auf die Fakultät nimmt der Professor für niederländische Literaturgeschichte Baur, der-als ehem. Jesuitenzögling-außerordentlich gewandt und dialektisch geschult ist. Dem Königshause nahestehend, vertritt er eine streng belgizistische Richtung;er sieht in jeder Maßnahme der Militärverwaltung(also auch in der Gegenwart der Gastprofessoren) einen ungesetzlichen Akt und sträubt sich energisch gegen jede Neuerung während des Krieges. Sein großer Einfluß auf die Studenten- seine Vorlesungen sind für fast alle Fächer obligatorisch, und er gehört zudem zu den ganz wenigen Professoren, die sich menschlich ihrer Studenten annehmen- verstärkt seinen Einfluß bedeutend. Dabei ist er wisdenschaftlich bedeutend genug, die meisten seiner Kollegen als fehl am Platze zu empfinden. Als ehem. stellvertr.Rektor und ehem. Dekan kennt er den Verwaltungsapparat genauestens. Seine Dialektik macht es ihm leicht, Gegenwartsströmungen als "Strohfeuer" zu paralysieren oder aber unangenehmen Themen geschickt auszuweichen. Seine vlamingistische Vergangenheit und einstige Deutschfreundlichkeit ermöglichen ihm eine biedermännisch anmutende Behandlung aller Fragen. Durch die enge Freundschaft mit dem bedeutenden Historiker Prof. Ganshoff weiß er seine Stellung auszuweiten.- Ganshoff selbst teilt Baurs Standpunkt, ist aber zu vornehm und zu klug, über sein Fachgebiet hinaus sichtbaren Einfluß zu nehmen. Durch Erziehung und Verwandtschaft durchaus westeuropäisch eingestellt, nähert er sich als Wissenschaftler vorsichtig und nicht ohne Skepsis den deutschen Gedankengängen seines Fachgebietes. Er ist wohl der überragendste Kopf der Fakultät, das Urbild des liberalen Gelehrten von Format, der die Auflösung seiner Welt sieht, ohne den inneren Anschluß an die neue Welt gewinnen zu können.- Der Gegenspieler Baurs in der Fakultät ist der Indogermanist van Langhenhove,Hochgradfreimaurer, der unter der Maske des deutschfreundlichen Biedermannes seine im übrigen ganz liberalistischen Gedanken zu verwirklichen sucht. Dazu bedient er sich gern seiner wissenschaftlichen Beziehungen zur deutschen Runenforschung(H.Arntz), die ihm als Ausweis seiner "Deutschfreundlichkeit" herhalten müssen- in seiner Bauernschläue und Plumpheit auch menschlich das Gegenstück zu Baur, dem Geschmeidigen, Vielgewandten. Die Fakultätssitzungen bilden oft ein Rededuell zwischen diesen beiden.-

Die übrigen Professoren stehen im Hintergrund. Der ehem. Dekan van Werveke, dessen deutschfeindliche Gesinnung außer Zweifel steht, hält sich ganz zurück; der Sozialist Blancquaert (Germanist) wartet gleichfalls, aber in vornehmerer Haltung und nicht so eindeutig ablehnend wie jener, ab. Eine gewisse Rolle spielt der Anglist De Bakker, geschäftig und sicher nicht deutschfreundlich. Günstling von De Keyser ist der Skandinavist und Pädagoge Meir, ein sehr unbedeutender Mann, der wohl in allem das Abbild seines Schutzherrn ist. Die neu- bezw. wiederernannten Professoren van Roosbrook und Jakob spielen innerhalb der Fakultät einstweilen gar keine Rolle.

Den Gastprofessoren gegenüber nahmen die einzelnen Kollegen, von Jakob und van Roosbrook abgesehen, eine wohl verabredete Haltung der herzlichen Ablehnung ein; d.h. man suchte keinen Verkehr, lehnte Besuche im Hause der Gastprofessoren oder Treffen am öffentlichen dritten Ort ab, war aber auf Ansuchen, z.B. bei wissenschaftlichen Fragestellungen u.ä. freundlich und hilfsbereit. Man betonte die Kollegialität und bedauerte die "widrigen Zeitumstände", die einen näheren Verkehr unmöglich machten. Nur wenige übersahen mich bei offiziellen Anlässen wie Sitzungen usw. grundsätzlich(z.B. der Historiker van Houtte); die meisten wahrten bei derartigen Anlässen die Gebote der unverbindlichen Höflichkeit. Einladungen ins Haus erfolgten nur von Baur(soweit die Philosophische Fakultät in Frage steht); unser Haus besuchten nur(von den erwähnten Ausnahmen abgesehen) de Keyser und Langhenhofe, beide aus eigener Initiative. Eine Zusammenkunft zwischen unserm Mitticher Kollegen Mönch und dem Genter Romanisten DePerk kam dadurch nicht zustande, daß de Perk einen Besuch in unserm Hause ablehnte.

4. Die Lage der Deutschen Philologie.

Über sie habe ich mehrfach Zwischenberichte eingereicht. Ich fasse sie hier noch einmal kurz zusammen.- Die deutsche Philologie kann in Gent(wie überall in Belgien) nur als Nebenfach studiert werden (neben Niederländisch und Englisch). Das bedingt, im Zusammenhang mit dem leidigen Kursussystem, einen bedauerlichen Tiefstand des wissenschaftlichen Niveaus sowohl der Lehrgänge wie des studentischen Wissens und weiterhin eine völlige Abriegelung eines wissenschaftlichen Nachwuchses. Die Sprachkenntnisse der Studenten, die nur s.T. von staatlichen Lehranstalten herkommen, sind durchaus unzureichend; ihr Sachwissen beschränkt sich auf den Inhalt der wenigen Kurse, die ihnen während ihres Studiums geboten werden.

Der Professor für Deutsche Sprachwissenschaft Foncke ist erst ad hoc (an der tschechischen Universität in Prag!) für die Übernahme dieser Professur vorbereitet worden. Er ist gewissenhaft und gründlich, aber natürlich fehlt ihm der wissenschaftliche Überblick über sein Lehrfach. Er spricht verhältmäßig gut deutsch und hält auch seine Vorlesungen und Übungen in deutscher Sprache ab. Die Fähigkeit, besonders für den von ihm vertretenen Gegenstand zu werben, geht ihm ab; zudem hält er sich politisch außerordentlich zurück. Von Baur nicht für voll genommen, bedient er sich van Langhenhove seiner öfter, als Foncke es selbst merkt. Neuerungen während des Krieges und womöglich ohne vorherige Befragung der Fakultät steht er abhold

gegenüber. Die Studenten schätzen ihn, aber er versteht es nicht, sie durch Problemstellung u.ä. (z.B. bei der Stellung von Lizentiatenthemen) zu fesseln.
Das Seminar war bei meiner Ankunft in einem beklagenswerten Zustand. In der sprachwissenschaftlichen Abteilung spürte man Ponckes ordnende Hand; die Literaturgeschichte lag ganz im argen. Die Bücherei war in völliger Unordnung. Es ist mir gelungen, eine größere Bücherspende von über 400 Bänden durch den Buchaustausch der Seminarbücherei zuführen zu können; außerdem habe ich wenigstens eine Aufnahme der noch vorhandenen Bestände durchgeführt und eine Neuaufstellung angeregt. Hierfür hat mir der Kurator einen weiteren Seminarraum zur Verfügung gestellt; mit seiner Hilfe wird es in Zukunft möglich sein, die Bücherei den Studenten in angemessener Form zugänglich zu machen. - Die Anteilnahme der Studenten an meinen Vorlesungen und Übungen war groß. Ich las im 1. Semester über die Dichtung des althochdeutschen Zeitraumes; dieses Thema stellte sich insofern als Fehlgriff heraus, als die Studierenden nicht genügend althochdeutsche Kenntnisse besassen(!) , um folgen zu können! Dagegen fanden die Übungen auch des ersten Semesters erfreulichen Widerhall (Klopstock uns seine Zeit). Im 2. Semester las ich über die Dichtung der Gegenwart (vom Naturalismus ab) vor wachsender Hörerzahl; auch die Übungen über den Prosastil der Gegenwart waren rege besucht. Die Studenten zeigten sich fast ausnahmslos fleißig und interessiert; sie haben mir es späterhin wiederholt ausgesprochen, daß sie, anfangs nationalsozialistische Propaganda befürchtend, von der deutschen Wissenschafts- und Unterrichtsmethode überrascht und begeistert seien; dies jedenfalls sei ihnen etwas ganz Neues gewesen. Vom Beginn des 2. Semesters ab wurden sie zutraulich und besuchten mich viel auch unaufgefordert, um sich beraten zu lassen. Dieser persönliche Kontakt war ihnen auch neu; wir haben auf einer Exkursion nach Rijsel, auf den Sitzungen der Verbindung " Germania", die mich zum Ehrenmitglied ernannte, und in unserm Hause gute Kameradschaft geschlossen. Dabei gewann ich immer mehr den Eindruck, daß der Zustand des augenblicklichen Deutschstudiums auch von den Studierenden als Hemmung empfunden wird.
Die Besetzung der literarhistorischen Professur ist durch die Ernennung Ponckes zum Nachfolger Poldermanns sabotiert worden (der Gedanke stammt wohl von Langhenhove und hat daher nicht die Zustimmung Baurs!) Man weiß wohl, daß auch dies nur eine Übergangslösung sein kann und sucht sich daher in der Person des von Baur und De Keyser protegierten Dr. Uyttersprott aus Aalst einen Kandidaten für die Zukunft zu sichern. Mir erscheint dieser Mann, der weichlich, politisch durchaus belgizistisch und wissenschaftlich (als Heineforscher!) unqualifiziert ist, gänzlich ungeeignet.

5. Der Deutschunterricht.
Um mir ein Bild davon zu machen, mit welchen Vorkenntnissen die Studierenden von den Athenäen zur Universität entlassen werden und um gleichzeitig die Beziehungen zwischen Forschung

und Lehre herzustellen, habe ich mich bemüht, einen Überblick über den Deutschunterricht der vlämischen Athenäen zu gewinnen. Über meine Beobachtungen liegen der Militärverwaltung zwei Berichte vor; ich kann daher hier kurz zusammenfassen. Die Probleme wurzeln in folgenden Schwierigkeiten:
a) Vorbildung der Deutschlehrer an der Universität, vgl. Abschnitt 4 !
b) Fortbildung der Deutschlehrer :
I. durch Lehrgänge, wie deren einer von der Deutschen Akademie im Berichtsjahr erfolgreich abgehalten worden ist.

II. durch Bereitstellung von Lehrerhandbüchereien. Im Hinblick auf die meist ganz unzureichenden Hilfsmittel für den Deutschunterricht müssen Handbüchereien an den Athenäen bereitgestellt werden. Ein entsprechender Antrag von mir liegt beim Propagandaministerium und wird dort, wie man mir versicherte, wohlwollend bearbeitet.
III. durch Studienfahrten insReich. Ich hatte eine solche vorbereitet und damit großen Anklang unter den vlämischen Deutschlehrern gefunden. Trotz rechtzeitiger Bereitstellung der Mittel usw. mußte die Fahrt wegen Unterkunftsschwierigkeiten im letzten Augenblick abgesagt werden.
IV. durch Lehreraustausch mit dem Reich. Ein solcher dürfte nur in Einzelfällen möglich sein; ich bin aber überzeugt, daß sich geeignete vlämische Lehrer finden lassen, die gern für ein oder zwei Jahre im Reich Lehrdienst tun würden(z.B. als Anglisten).
c) Schulbuchfrage: die vorhandenen Lehrbücher sind ausnahmslos ungenügend. Auf meine Anregung hat das Kultusministerium einen Ausschuß berufen, der diese Frage prüfen soll. Diesem Ausschuß gehöre ich an. Es muß darauf gesehen werden, daß mein Nachfolger auch hier in meine Stelle einrückt, um so mehr, als die sonstige Zusammensetzung des Ausschusses mir keine Gewähr auf eine befriedigende Lösung der Angelegenheit zu geben scheint.
d) Frage der Schülerbüchereien. An solchen fehlt es an den meisten Anstalten ganz. Auf meine Anregung wird soeben in Brüssel eine Stiftung von geeignetem Schülerlesestoff für die Athenäen Vlanderns zusammengestellt.

6. Das politische Bild und Allgemeines.
Das politische Bild der Universität ist schwer in kurzen Zügen zu schildern. Über die Professorenschaft wurde bereits gesprochen: in ihren Reihen stecken die eigentlichen Widerstandsnester. Die Studenten bilden keineswegs eine politische Einheit ; nach Studiengebieten und Jahrgängen bestehen da große Unterschiede, die gewöhnlich die Einstellung des betr. Professors widerspiegeln. Von den Mitgliedern meines Seminars gehörten z.B. ursprünglich nur 2 dem Studentenverband an, nunmehr sind ihm alle beigetreten. Im einzelnen ist die politische Haltung stark stimmungsmäßig bedingt ; Ernährungsfragen und die Lage an den

Fronten üben einen großen Einfluß auf sie. Die Aktivität der anglophilen Propaganda hat während der Berichtszeit eher zu- als abgenommen. Die englischen Sender werden fast ausnahmslos abgehört. Die klerikale Verankerung der meisten Studierenden bereitet auch den Wohlgesinnten sehr oft starke Hemmungen.- Die Tätigkeit der Devlag findet einstweilen unter den Studenten wenig, unter den Professoren fast keine Resonanz. Ich habe den Eindruck gewonnen, daß die Devlag einerseits zu häufig mit Veranstaltungen vor das Publikum tritt, andererseits es aber an der nötigen Werbung fehlen läßt. So stellte ich wiederholt fest, daß (abgesehen davon, daß ich selbst oft verspätet oder gar nicht von Veranstaltungen benachrichtigt wurde) Personen, die sachlich oder politisch eine Einladung erwarten konnten, vergessen worden waren. Dadurch werden weite Kreise, die an sich mitarbeiten könnten und würden, verärgert und bleiben abseits. Die Ungewißheit der Zukunft drückt schwer auf die Gemüter auch unserer Freunde. Sie übersehen dabei meistens, daß die Zukunftsgestaltung im einzelnen weniger von Belang ist, daß die große Linie, in der die Entwicklung verlaufen muß, feststeht. Sie denken nur vlämisch und noch zu wenig großgermanisch-europäisch. Dabei lassen sie sich leicht von Einzelmaßnahmen der Militärverwaltung (z.B. gegenüber dem wallonischen Staatsteil oder belgizistisch eingestellten Persönlichkeiten gegenüber) düpieren. Sie vermissen die "klare Linie" und verstehen zu wenig, daß es ihrer Initiative bedarf, um die vlämischen Dinge vorwärts zu treiben. Ihre Neigung zu weithausladenden Festlichkeiten steht meist mit ihren Leistungen im Mißverhältnis! Pallieter hat es noch immer nicht gelernt, sich zusammenzuraffen.

7. Folgerungen für die Zukunftsarbeit.

M.E. sind aus den von mir geschilderten Zuständen folgende Folgerungen zu ziehen :

A. Universitätsfrage.
1. Feststellung der Präsenzpflicht der Genter Hochschullehrer am Hochschulort.
2. Ersetzung des ders. Rektors durch einen Mann, der politisch tragbar ist und Initiative genug besitzt, der Universität ein Gesicht zu geben (dies dürfte nicht Daels sein, der viel zu umstritten ist ; aber vielleicht Hentze ?)

B. Philosophische Fakultät.
1. Einflußnahme auf die Wahl des kommenden Dekans (Jakob ?)
2. Festsetzung, daß die neuernannten Professoren sofort stimmberechtigt sind.
3. Begünstigung einer vorzeitigen Emeritierung von Baur.
4. Nach Möglichkeit Versetzung einiger ohnehin in Brüssel ansässiger Professoren nach Brüssel und gegebenenfalls Ersetzung durch Brüsseler Professoren(van Langenhove ?).

C. Deutschstudium.
1. Erhaltung des literarhistorischen Lehrstuhls und Besetzung durch einen reichsdeutschen Professor.

Ich schlage als meinen Nachfolger Prof. Ittenbach -Danzig vor, der auch die nötige pädagogische Erfahrung besitzt, um die Fragen des Deutschunterrichts an den Athenäen fortzuführen.

2. Sofortige Einrichtung eines deutschen Lektorates und dessen Einbau in die germanistischen Pflichtkurse aller Semester. Bis zur endgültigen Regälung dieser Frage schlage ich vor, Dr. habil. Ibach von der Genter Zweigstelle der Deutschen Akademie mit der Wahrnehmung dieses Lektorates zu betrauen. Dr. Ibach ist hierzu bereit, die Akademie erhebt keine Einwendungen.

3. Reform des Deutschstudiums. Über ihre Notwendigkeit sind sich alle Germanisten einig. Sie wollen nur die Fakultät nicht übergangen wissen (!) .

4. Weiterer Ausbau der Seminarbücherei durch meinen Nachfolger.

Zu 3) habe ich meine Gedankengänge der Militärverwaltung schon zu einem früheren Zeitpunkt eingereicht.

Ich bin überzeugt, daß die Arbeit an der Genter Universität ausschlaggebend ist. Es dürfte zweckmäßig sein, die in Gent wirkenden Gastprofessoren auf längere Sicht für die hiesigen Aufgaben zu verpflichten, außerdem sollte versucht werden, sie möglichst in den Kursusgang einzubauen. Der Aufbau des geplanten Deutschen wissenschaftlichen Instituts in Brüssel wird für die zukünftige Arbeit eine wesentliche wissenschaftliche und moralische Unterbauung bedeuten.

ges. : Dr. L. Mackensen.

o. Professor für Deutsche Philologie an der Reichsuniversität P o s e n .

Abschrift

Tätigkeitsbericht über das Studienjahr 1943/44.

In diesem Studienjahr hat der Berichterstatter als Gastprofessor für deutsche Literatur und Volkskunde an der Universität Gent folgende Vorlesungen und Übungen angehalten:

1. Im ersten Semester eine zweistündige Vorlesung (Pflichtfach für die Germanisten des 1.und 2.Lizentiats) "Grundzüge der deutschen Literaturwissenschaft".
Im zweiten Semester wurde diese Pflichtvorlesung fortgeführt mit dem Thema: "Geschichte der deutschen Literatur von 1400 bis 1800".
2. In beiden Semestern ebenfalls für 1.und 2.Lizentiat als Pflichtstunde eine zweistündige Übung: "Stilgeschichtliche Übungen zur neueren deutschen Literatur."
3. Zusätzlich wurde im ersten Semester für die Studenten des ersten Lizentiatsjahres eine Einführung in die deutsche Bücherkunde als einstündige Übung durchgeführt.
Im zweiten Semester wurde zusätzlich ebenfalls für die Studenten des ersten Lizentiatsjahrs einstündig "Stilgeschichtliche Übungen zur älteren deutschen Literatur" durchgeführt.
Diese beiden Veranstaltungen als freie Kurse.

Die volkskundlichen Übungen wurden wie üblich mit Prof.L.Keyser aufgeteilt; er übernahm den Unterricht im ersten, ich im zweiten Semester. Ich habe abgehalten:
4. eine volkskundliche Vorlesung (einstündiges Wahlfach): "Das Volkslied in den germanischen Ländern".
5. eine einstündige volkskundliche Übung (ebenfalls Wahlfach): "Die deutsch-niederländische Volksliedgemeinschaft".

Die Wahl der beiden Themen für die germanistische Vorlesung war bestimmt einerseits durch den zweijährigen Turnus, andrerseits durch die Absicht, der in Gent gepflegten, betont vergleichend internationalen Literaturwissenschaft einen anderen Disziplinentyp gegenüberzustellen. Für die germanistischen Übungen sowohl des Pflichtfachs wie des freien Kurses wurde eine Sammlung hektographierter Texte angefertigt, die jeden Studenten in die Hand gegeben wurde und einen intensiveren Übungsbetrieb ermöglichte. Insgesamt wurden somit im ersten Semester 5, im zweiten 7 Wochenstunden abgehalten. An den Pflichtvorlesungen in der Germanistik nahmen sämtliche Studierende des Lizentiats, soweit sie das Hauptfach Deutsch gewählt haben teil. Soweit sie das Hauptfach Englisch gewählt hatten, hatten sie dazu erstmalig in diesem Jahr fast alle Deutsch als eins der beiden Wahlfächer genommen, sodass auch diese Gruppe an der germanistischen Vorlesung (die gleichzeitig die Veranstaltung des Wahlfachs Deutsch ist) teilnahmen. Ausserdem waren, soweit es sich mit dem Stundenplan vereinbaren liess, einige wenige Studierende der Kandidatur unter den Hörern. Die Gesamtzahl betrug in der Vorlesung um 50; in der Übung um 35 Teilnehmer. In den germanistischen Zusatzveranstaltungen waren je 15 Teilnehmer, in beiden volkskundlichen etwa 20 (etwa 10 Wahlfachteilnehmer und 10 freie Hörer). Die Hörerzahlen bleiben das Studienjahr durch sich gleich.

Gegen Ende des Studienjahres wurden im Hause der Gastprofessoren zwei Abendveranstaltungen von den Studenten der Germanistik selbst durchgeführt, deren Gegenstand eine vergleichende Darstellung deutscher und flämischen Kunst war (Dichtung und Musik). Ausser den Studenten des germanischen Seminars nahmen daran die beiden Gastdozenten für Deutsch und Studierende aus anderen Disziplinen der Fakultät teil. Die Fortführung der Abend, über die gesondert berichtet worden ist, ist geplant.

Wider Erwarten hat sich im Berichtsjahr die erschwerte allgemeine Lage nicht unmittelbar im Studienbetrieb ausgewirkt. Die Vorlesungen auch der Gastprofessoren sind von Anfang bis Ende gleichmässig und ohne Störung verlaufen, in der vorwiegend korrekt-verbindlichen Haltung der Fakultätskollegen und der teils korrekten, zum grösseren Teil recht aufgeschlossenen Haltung der Studenten ist keine Veränderung eingetreten. Im Gegenteil lässt sich sagen, dass sich die deutschfreundlich eingestellten Kreise deutlicher abhoben, wenige absprangen und manche hinzukamen, von denen es nicht zu erwarten war. (So lässt sich im Kreis von etwa 50 getreuer Dozenten auf zwei bis drei entschiedene Distanzierungen und auf ebensoviel Neuhinzukommende schätzen. Von diesem Kreis umfasst der flämische Dozentenverband nur einen Teil. Die zu Deutschland positiv eingestellten Dozenten lassen sich unter den gegenwärtigen Umständen nicht organisatorisch alle vereinigen, sie wollen zum grossen Teil keinen Kontakt miteinander; einstweilen ist hier persönliche Verbindung mit Gruppen und Einzelnen noch die angewiesene Form des Zusammenhalts. Bei den Studenten liegen die Verhältnisse entsprechend.)

In den verschiedenen Krisenepochen, die in die Berichtszeit fallen, war die verschärfte Stimmung kein einziges Mal im unmittelbaren Unterrichtsbetrieb und im persönlichen Verhalten der Studierenden und Dozenten zu merken. Das verstärkt den Eindruck, dass die eigentlichen Zentren der deutschfeindlichen Gruppenbildung nicht auf der Hochschule selbst liegen. Wenn es auch von vornherein als wahrscheinlich anzunehmen ist, dass eine Anzahl von Studenten solchen Gruppen angehört, so erwiesen doch z.B. die im Laufe dieses Jahres gelegentlich gefundenen deutschfeindlichen Flugblätter, dass deren Verfasser erstaunlich schlecht über die Hochschule informiert waren, und auch dort, wo sie persönlich werden wollten, nicht die Auskünfte hatten, die ihnen die meisten Studenten hätten geben können. Vom durchschnittlichen Studententyp, der fleissig, etwas gedrückt und vorsichtig ist, ist wohl auch in dieser Richtung nicht viel Aktivität vorauszusetzen. Unter den Hochschullehrern ist das gegenseitige Misstrauen stärker, als von aussen her sichtbar wird. Zudem ist die Verbundenheit von Dozent und Student durchweg gering, am stärksten noch im Laboratorienbetrieb der Naturwissenschaften.

Niemals hat, abgesehen von Gründen höherer Gewalt wie Verkehrsstörungen usw., der Vorlesungsbesuch geschwankt oder ist es zu Demonstrationen irgendwelcher Art gekommen: abgesehen von den wenigen Flugblättern, für denen Einschleppen wohl auch die neuen Bediensten mitverantwortlich sind, mit denen das Rektorat allmählich eine Gruppe von deutschfeindlich eingestellten Bediensten ersetzt.

Mit Rektor und Kurator ergaben sich im Berichtsjahr mehrere Zusammenkünfte, zum Teil, wenn diese Behörden bei Festnahmen oder Beschlagnahmungen Vermittlungswünsche hatten. Dem Verständnis der deutschen Stellen, insbesondere der Unterstützung durch die Oberfeldkommandantur, deren wir jederzeit sicher sein durften, ist es zu danken, dass der Hochschule in dem möglichen Fällen Erleichterungen vermittelt werden konnten, was sich auf deren gesamten Umkreis in einer meines Erachtens spürbaren positiven Weise ausgewirkt hat.

Auch die Fakultät zeigte in sämtlichen Sitzungen und gegen Ende des Studienjahres in besonders betonter Weise das Bestreben, korrekte Arbeitsbeziehungen und persönlich-kollegialen Umgangston aufrechtzuerhalten. In den Fakultätssitzungen halte ich mich auch weiterhin aus den internen (Patrimonial- und Berufungsfragen) Angelegenheiten heraus und äussere mich in der Hauptsache nur zu Examens- und Promo-

tionsfragen. Durch das Hinzukommen neuer Dozenten hat sich der Kreis der uns näherstehenden Mitglieder etwas erweitert.

Das Verhältnis zur Sektion Germanistik innerhalb der Fakultät ist nicht einheitlich. Mit allen diesen engeren Fachkollegen besteht ein äusserlich verbindliches Verhältnis. Doch lassen die Gegnerisch eingestellten gelegentlich ihren Ärger über den wachsenden Einfluss auf die Studentenschaft aus, allerdings kaum unmittelbar, sondern in Bemerkungen in der Vorlesung und bei Auseinandersetzungen mit den Studenten. Andere Fachkollegen dagegen suchen wirklich wissenschaftliche Zusammenarbeit, die sich vorwiegend in gemeinsamer Betreuung von Lizentiatsschriften auswirkt. Mit den engsten Fachkollegen Prof. De Keyser und Prof. Foncke besteht ein gutes Einvernehmen. Gelegentlich der Einführung von Prof. Weydt beim Rektor erhob Prof. Foncke zwar, wie jährlich, seinen Protest gegen die Andauer der deutschen Gastprofessur, erklärte sich aber anschliessend aus eigenem Antrieb bereit, Kollegen Weydt künftig den gesamten sprachgeschichtlichen Teil aus seinem Unterricht zu überlassen.

In steigendem Masse nahm der persönliche Kontakt mit den flämischen Kollegen Zeit und Aufmerksamkeit in Anspruch. Er erstreckte sich nicht nur auf die Mitglieder des flämischen Dozentenverbandes und die Teilnehmer an den Veranstaltungen in Kötschach und Brezée, sondern auch auf andere, politisch nicht unbedingt nahestehende Kollegen, die den Weg in unser Haus fanden. Mit den etwa 30 wirklich aktiven Mitgliedern des flämischen Dozentenverbandes ist seit den gemeinsamen Veranstaltungen die Verbindung sehr lebhaft, sodass beinahe jeder Tag im Semester Besuche brachte. Dieser Kreis erweitert sich in den Vlaamsche Club hinein, an dessen Abenden wir mehrfach teilnahmen, zuletzt mit einem Vortrag des Berichters. Darüber hinaus wird allmählich eine Gruppe von weiteren akademischen Kreisen der Stadt Gent erfasst, hauptsächlich durch die Abstudierten und die Schulbesuche.

Es ist wohl deutlich zu beobachten, dass die deutschen Vorlesungsmethoden, vor allem aber der Betrieb eines deutschen Übersetzungsseminars, der der hiesigen Praxis der Übersetzungsübungen in den philologischen Fächern gegenübertritt, eine starke Wirkung auf die flämischen Studenten ausübt. Die eigenen Leistungen der Germanistik in Gent sind, soweit sie im Lehrbetrieb erscheinen, nicht so gross, als dass man nicht durch Vermittlung dessen, was und wie im Reich Germanistik getrieben wird, den Studenten den stärkeren Wissenschaftseindruck geben könnte. Das wirkt sich, seitdem hier deutsche Gastprofessoren tätig sind, in steigendem Masse aus. An der Wahl des Promotors für das Lizentiat ist das leicht abzulesen. Hier sind die ursprünglichen Verhältnisse jetzt umgekehrt: derjenige sich einflussreichste Dozent, der sich gegen die aus Deutschland kommenden Arbeitsmethoden erklärt, hat fast keine Dissertanden mehr; die meisten haben sich denjenigen anvertraut, die in dieser Hinsicht aufgeschlossener sind und eine Mitberatung auch von meiner Seite gern sehen; ich selbst habe eine wachsende Gruppe von Dissertanden. Deren Betreuung erfordert bei der scharfen Kritik, die sie teilweise zu befahren haben, einige Sorgfalt; in dieser ersten Examensperiode hat sich ein Kandidat mit einer Monographie über Kurt Kluge (der sich mit einem Ferienstipendium im Reich, vor allem im Kluge-Archiv in Berlin Material verschafft hat) eine Auszeichnung erworben. Zwei meiner Studenten dieses Jahrgangs sind als Freiwillige an der Ostfront.

Ferner hat es auf den hiesigen Studenten eine starke Wirkung, wenn sich der Dozent ausserhalb der Hochschulveranstaltungen zu Besprechungen über Fachfragen, Beratung wissenschaftlicher Arbeiten und metho-

dischen Anleitungen zur Verfügung hält. Hiervon machen sowohl die 8 Studenten wie die Abstudierten, die jetzt an Doktorarbeiten tätig sind, das Studienjahr hindurch reichlichen Gebrauch. Doch wirkt sich die hierauf verwandte Zeit ersichtlich auf den Studienbetrieb aus.

Mit einer grossen Gruppe von Abstudierten wurde Fühlung gehalten. Teilweise sind sie unter den erschwerten Lebens- und Studienbedingungen aus Deutschland nach Belgien zurückgekehrt; drei meiner Schüler arbeiten an Themen der frühmittelhochdeutschen Dichtungsgeschichte im Reich weiter. Ein vierter wird im nächsten Studiensemester in Posen (bei Prof. Mackensen) promovieren. Mit diesen und anderen, auch den in Belgien gebliebenen stand ich das Jahr über in Briefwechsel und beriet sie bei Ferienaufenthalten in Gent. Aus dem Plan, einen festen Arbeitskreis daraus zu bilden, den einige Altstudenten aufbrachten, ist wegen der unregelmässigen Verkehrsverbindungen nichts geworden; übrigens habe ich den Eindruck, dass die Zusammenarbeit mit den Einzelnen ergiebiger ist.

Von den drei an der Genter Hochschule vorhandenen Studentengruppen trat die Devlaggruppe als Ganzes während des Berichtsjahrs nicht in Erscheinung, wohl aber die VNV-Studentenfront und der Gentsch Studentenverbond. An öffentlichen Veranstaltungen nahmen die Gastprofessoren teil.

Die enge und fruchtbare Zusammenarbeit mit der Akademischen Abteilung des Deutschen Instituts lief wie im vorigen Jahr weiter, bei einer allerdings geringeren Zahl von erforderlichen Stipendiengutachten. Im Ausleselager Schoten sprach ich vor den Bewerbern über die Eigenart und den Sinn des Studiums in Deutschland.

Mit Beginn des Berichtsjahrs nahm die neueingerichtete Aussenstelle Gent des Auslandsamts der Deutschen Dozentenschaft ihre Arbeit auf. Damit war es möglich, die Betreuung der flämischen Hochschullehrer auszudehnen und zu intensivieren. Ich erhielt Arbeitshilfe durch eine Sekretärin. Einige Vortragsabende reichsdeutscher und niederländischer Redner wurden zusammen mit dem flämischen Dozentenverband, Juristenbund und Flämischem Club durchgeführt. In kleineren Gruppen wurden Genter Dozenten durch Einladungen ins Haus der Gastprofessoren und anderwärts vereinigt. Über die grösseren Veranstaltungen: die dreiwöchige Reise deutscher und flämischer Hochschullehrer durch süddeutsche Städte zu einem Bergaufenthalt in Kärnten im August vorigen Jahres, sowie das Deutsch-flämische Dozentenfreffen in der Wallonei im Januar 1944 ist bereits gesondert berichtet worden. Sie wurden erwidert durch Einladungen des flämischen Dozentenverbandes. Ferner wurde flamischen Dozenten wissenschaftlich-fachliche Verbindung mit reichsdeutschen Kollegen vermittelt, Zeitschriften und Bücher beschafft. Um mich in die Arbeit des Auslandsamtes hineinzufinden, besuchte ich im November und Januar die Aussenstelle Utrecht, ferner mehrmals die Zentralstelle in Berlin und nahm an der Tagung des Auslandsamtes in Prag zu Beginn des Sommersemesters teil.

Die von meinem Vorgänger Mackensen zusammengebrachte germanistische Bibliothek ist im Berichtsjahr durch Schenkungen, die ihr durch die Militärverwaltung und die Deutsche Akademie zugekommen sind, beträchtlich vermehrt worden. Ferner ist sie durch eine Zuwendung von über 5000.- frs, die zum Einbinden der broschierten Bände seitens der MV zur Verfügung gestellt wurden, erst völlig benutzbar geworden. Sie wurde im Anschluss an die Veranstaltungen der germanistischen Gastprofessoren ausgiebig in Anspruch genommen. Den Ausleihbetrieb haben Studenten in guter Ordnung gehalten.

Neben den beiden Prüfungssessionen der Universität Cent nahm ich an einer der Zentralen Jury in Brüssel teil.

Über Schulbesuche zur Information über den Deutschunterricht in höheren Schulen und Mittelschulen von Namur, Charleroi, Dinant und Chimay sowie über einen Besuch in den Schulen von Arel ist gesondert berichtet worden.

Mit allen in Betracht kommenden deutschen Dienststellen ergab sich eine vertrauensvolle Zusammenarbeit. Von der Oberfeldkommandantur Gent hatten wir stets die gleiche Förderung wie von der AV in Brüssel. Auch der Stadt- und Kreiskommandantur sowie der Propagandaabteilung ist für Unterstützung zu danken. Mit der Deutschen Akademie wurde die gute Zusammenarbeit des Vorjahres fortgesetzt. Innerhalb der Ortsgruppe Gent der NSDAP wurde an den Schulungsabenden mitgearbeitet.

Im März 1944 habe ich an einem einwöchigen Lehrgang beim Landesschützenbataillon 773 in Cent teilgenommen; seit der 10.Juni 44 bin ich zur Alarmeinheit bei der Stadtkommandantur Gent einberufen.

Ich sprach in einer Reihe von Vorträgen über Hölderlin in Den Haag, Leiden, Nijmegen vor der Deutsch-Niederländischen Kulturgemeinschaft; in Utrecht vor den Auslandsamt der Dozenterschaft. Im Deutschen Institut in Brüssel und im Vlaamsche Club in Gent jeweils über das Nibelungenlied. Ein Vortrag vor der Kärntnerischen Wissenschaftlichen Gesellschaft musste wegen Ausreiseverbots ausfallen; er soll als Aufsatz in der Zeitschrift dieser Gesellschaft erscheinen. Ferner hielt ich meine Antrittsvorlesung an der Universität Posen über das Thema "Dichtersprache".

Im Berichtsjahr habe ich veröffentlicht: drei Aufsätze in der Zeitschrift "Dichtung und Volkstum": über die Baumgartener Johannesdichtung, über die Seckauer Sequenz, über die Finnboga-Saga. Ferner im Deutschen Hochschulführer 1943/44 eine Einführung in Technik und Methode des Studiums in Deutschland zum Gebrauch belgischer Stipendiaten; in niederländischer Sprache einen Aufsatz über Hölderlin in der Zeitschrift "Schouw".

An Veröffentlichungen sind derzeit im Druck: in Amsterdam (Hamerverlag) ein Buch über die Volksballanddenstrophe; in einer Sammelveröffentlichung des NSD-Dozentenbundes eine Abhandlung über die frühmittelhochdeutsche Literatur; ein Aufsatz über die Dichtung um 1400; einer über das Nibelungenlied und eine Reihe von Übertragungen mittelhochdeutscher Lyrik (die beiden letzteren als selbständige Hefte).

Im Manuskript abgeschlossen ist eine umfassendere Untersuchung: "Wandel der Dichtersprache".

Gent, den 27.6.44

gez.: Ittenbach

De recks UIT HET VERLEDEN VAN DE R.U.G. is verkrijgbaar bij het Archief van de R.U.G., Onderbergen 1, 9000 Gent (tel. : 091/23.26.86).

nr. 1 E. STOLS : *Latijns-Amerikaanse studenten aan de Rijksuniversiteit te Gent (1854-1914).*

nr. 2 L. VANDEWIELE : *Bij het eeuwfeest van het laboratorium voor toxicologie aan de faculteit voor farmaceutische wetenschappen aan de R.U.G. (1876-1976).*

nr. 3 H. BALTHAZAR : *Het Taalminnend Studentengenootschap 't Zal wel Gaan (1852-1977).*

nr. 4 H. BOSSAERT : *Julius Mac Leod en de vervlaamsing.*

nr. 5 H. DEELSTRA : *De school voor kunsten en ambachten (1826-1835) aan de Gentse universiteit.*

nr. 6 L. ELAUT : *Drie episoden in de geschiedenis van het geneeskundig hoger onderwijs te Gent.*

nr. 7 M. SOMERS : *Max Rooses in de vervlaamsingsstrijd om de Gentse universiteit.*

nr. 8 E. OSSIEUR : *Studenten en hun examens in de faculteit geneeskunde R.U.G. (1829-1935).*

nr. 9 "LOMBROSIANA", Oud-Studenten Criminologie R.U.G. : *Veertig jaar school voor Criminologie aan de R.U.G.*

nr. 10 M. REYNEBEAU : *De Gentse universiteit als katalysator in het politieke groeiproces (1846-1870).*

nr. 11 L. TROCH : *Tien jaar Germaanse filologie aan de Gentse universiteit 1890-1900.*

nr. 12 A. LOOMAN : *Herinneringen van oudstudenten geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Gent (1919-1933).*

nr. 13 A.M. SIMON-VAN DER MEERSCH : *De eerste generaties meisjesstudenten aan de R.U.G. 1882-1930.*

nr. 14 D. VAN DAMME : *Universiteit en volksontwikkeling. Het "Hooger Onderwijs voor het Volk" aan de Gentse universiteit (1892-1914).*

nr. 15 *Vijftig jaar Nederlandstalig diergeneeskundig onderwijs aan de R.U.G.*

nr. 16 L. TROCH : *Professor J.F.J. Heremans (1825-1884), pionier van het moedertaalonderwijs in Vlaanderen.*

nr. 17 W. LAPORTE : *75 jaar Lichamelijke Opvoeding aan de R.U.G.*

nr. 18 A. VAN ACKER : *Slavische studenten aan de R.U.G. (1855-1914). Een evocatie.*

nr. 19 E. LANGENDRIES : *De "Vlaamsche Hoogeschool" te Gent (1916-1918).* 2 dln.

nr. 20 K. DE CLERCK : *Rector Bouckaert had toch gelijk.*

nr. 21 D. MARTIN : *De Rijksuniversiteit Gent tijdens de bezetting 1940-44.*